

Raluca Buhaș

Sorana Săveanu

Kit de supraviețuire în proiectarea cercetării sociale

Presa Universitară Clujeană

Raluca Buhaș

Sorana Săveanu

**KIT DE SUPRAVIETUIRE
ÎN PROIECTAREA
CERCETĂRII SOCIALE**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. habil. Sergiu Bălțătescu

Prof. univ. dr. habil. Adrian Hatos

ISBN 978-606-37-2785-6

© 2025 Autoarele volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autoarelor, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. B.P. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel.: (+40)-744.687.884

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

<https://biblioteca.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
CAPITOLUL 1. ASPECTE INTRODUCTIVE ÎN METODOLOGIA CERCETĂRII ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE	9
Cunoașterea comună și cunoașterea științifică	9
Definirea și rolul cercetării științifice	11
Metodologia cercetării științifice	14
CAPITOLUL 2. PROIECTAREA UNEI CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE	19
Etape ale cercetării științifice	19
Stabilirea temei de cercetare	21
Relația teoretic - empiric	23
Nomotetic și idiografic	25
Stabilirea scopului și a obiectivelor de cercetare	26
De la tema de cercetare la întrebările de cercetare	27
Tipuri de cercetări în științele sociale	31
Explicația	35
Ipotezele în cercetarea științifică	37
Analiza și operaționalizarea conceptelor	41
Măsurarea	46
Niveluri de măsurare. Tipuri de variabile	49
Fidelitate și validitate în măsurare	54
CAPITOLUL 3. ANALIZA LITERATURII DE SPECIALITATE. ELABORAREA MODELULUI TEORETIC	65
Importanța fundamentării teoretice	65
Ce este literatura de specialitate? Identificarea, selecția și analiza resurselor științifice	67
CE și CUM cităm	82
Elaborarea listei resurselor bibliografice	85

CAPITOLUL 4. ELABORAREA CADRULUI METODOLOGIC	95
Planificarea cercetării științifice	95
Stabilirea strategiei de cercetare	96
Metode de cercetare.....	101
Elaborarea instrumentelor de cercetare	111
Unități de analiză, observație și erori	123
Universul cercetării. Eșantion și modalități de eșantionare.....	126
CAPITOLUL 5. CULEGEREA ȘI ANALIZA DATELOR ȘTIINȚIFICE	133
Activitatea de culegere a datelor: de pe teren și online	133
Analiza datelor: calitative și cantitative.....	140
Interpretarea și integrarea rezultatelor de cercetare.....	155
Generalizarea și teoretizarea.....	155
Limitele cercetării.....	156
CAPITOLUL 6. ELABORAREA LUCRĂRII ȘTIINȚIFICE	161
Evaluarea lucrărilor științifice	161
Structura lucrării științifice.....	162
Scrierea academică pentru elaborarea textului	174
Tehnici de formatare a textului și a documentului	176
Elemente de integritate academică în cercetarea științifică	177
BIBLIOGRAFIE	183

PREFAȚĂ

Motivația elaborării lucrării

Ideea acestei cărți s-a născut în contextul activității noastre de coordonare a lucrărilor de finalizare a studiilor ale studenților și a celei desfășurate în calitate de membrii ai comisiilor de îndrumare a doctoranzilor. Pe parcursul acestor activități am remarcat care sunt dificultățile cu care se confruntă studenții noștri, care sunt principalele provocări, care sunt etapele care ridică cele mai numeroase întrebări, totul din perspectiva proiectării și derulării unei cercetări științifice și mai puțin în ceea ce privește tematica abordată.

Întregul nostru demers a început ca un *handout* distribuit studenților pentru a avea un instrument la îndemână pe tot parcursul elaborării lucrărilor lor de cercetare. De-a lungul timpului, pe baza experienței din activitatea cu studenții, am adăugat o serie de componente, de noi aspecte și de exemple în materialul nostru suport. Astfel, am ajuns la ambiția de a elabora un volum mai consistent, care să se adreseze tuturor celor care își propun să deruleze o cercetare în științele sociale și au nevoie de un îndrumar care să acopere în mare toate informațiile de care au nevoie pentru a putea parcurge toate etapele cercetării.

Nu ne-am propus ca acest volum să fie o complexă lucrare de metodologie a cercetării sociologice și nici un material utilizat ca ghid în analiza datelor științifice. Din aceste considerente, am optat deliberat să condensăm informația la esențial, dar fără a-i diminua utilitatea. În activitatea cu studenții, am constatat cât de importante sunt exemplele și reprezentările schematice și am încercat să răspundem acestei nevoi. Cartea este concepută ca un material suport, ca un instrument util ce poate fi folosit pe tot parcursul demersului de cercetare, atât de studenți înscriși la oricare dintre ciclurile de studii superioare, cât și de cercetători în domeniul științelor sociale sau de alți specialiști preocupați de activitatea științifică în acest domeniu. În sine, volumul reflectă tranziția de la proiectarea cercetării la elaborarea lucrării finale. Ca atare, alături de această carte, recomandăm utilizarea altor materiale detaliate pentru metodologia cercetării sociologice, respectiv analiza datelor. Sunt numeroase astfel de lucrări valoroase atât în rândul publicațiilor la nivel național, cât și la nivel internațional.

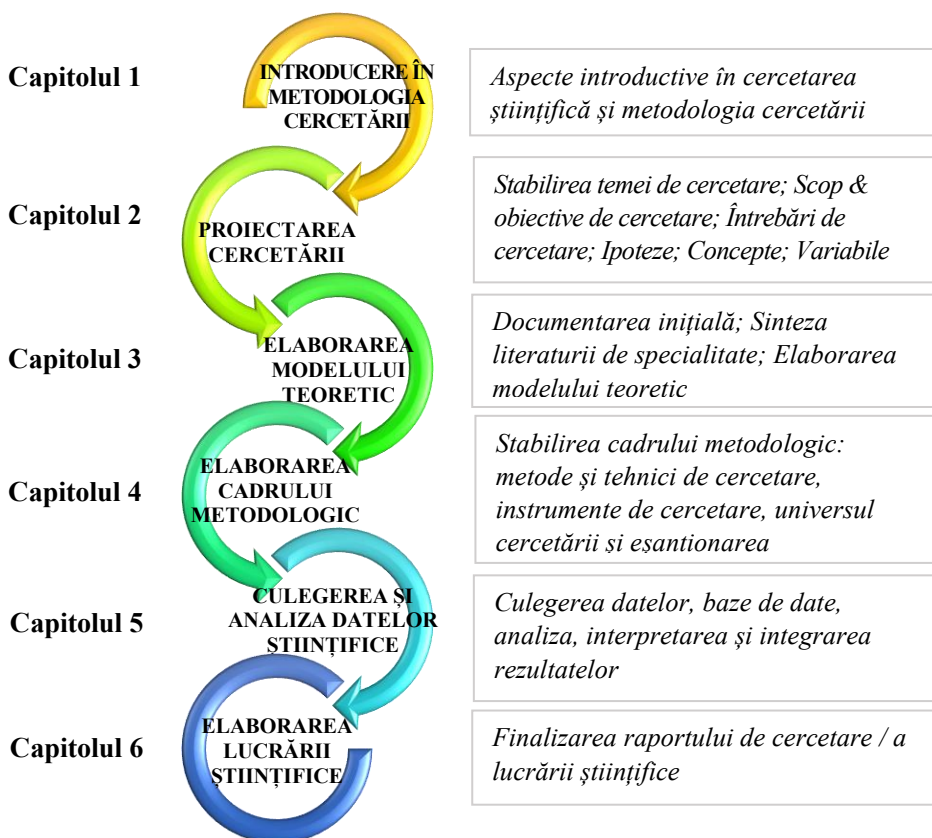
Acest volum este gândit ca un ghid orientativ, un manual, dar și ca un instrument de lucru. Pentru o imagine de ansamblu asupra întregului demers de cercetare, recomandarea noastră este de a parcurge fiecare capitol al volumului, dar se poate parcurge și câte un capitol separat atunci când este necesară ghidarea pe o anumită etapă de cercetare. Volumul aduce noutate printr-un traseu complet, coerent și aplicat al cercetării sociale, care leagă explicit teoria, designul de cercetare, colectarea și analiza datelor și scrierea academică. După parcurgerea acestui material, cititorul va avea un fundament solid pentru a formula corect întrebările de cercetare, obiectivele

de cercetare și ipotezele necesare, pentru a identifica, selecta și sintetiza critic literatura de specialitate, pentru a alege designul adecvat pentru cercetare, a operaționaliza concepte, a planifica eșantionarea, pentru a construi instrumente pentru colectarea datelor, a gestiona, analiza și interpreta date și pentru a elabora texte aferente lucrărilor științifice cu aplicarea tuturor principiilor eticii academice.

Dorim să le adresăm mulțumiri colegilor noștri Claudia Bacter, Sergiu Bălățescu și Adi Hatos, pentru că au fost alături de noi și pentru că am simțit că ne putem baza pe sprijinul, încurajarea, dar și expertiza lor în demersul nostru. Le suntem recunoscătoare pentru atmosfera de colegialitate și susținere. De asemenea, dorim să le mulțumim studenților noștri alături de care am avut ocazia să lucrăm în această perioadă. Interacțiunile cu ei, întrebările adresate și feedback-ul primit au reprezentat o sursă importantă de reflecție și motivare în elaborarea acestei cărți și au oferit un impuls constant în finalizarea acesteia.

Structura prezentei cărți

Prezenta lucrare este structurată pornind de la principalele etape ale cercetării sociologice:

Fiecare capitol include exemple, recomandări și sfaturi. La începutul fiecărui capitol sunt listate tematicile care sunt abordate, iar la final este inserată o secțiune cu privire la utilizarea instrumentelor de inteligență artificială (IA), în special cele bazate pe procesarea limbajului natural (NLP), respectiv o casetă-text care cuprinde cuvintele-cheie și câteva aspecte recapitulative. Pentru a pune în aplicare conținuturile parcurse, fiecare capitol se încheie cu o secțiune care propune câteva teme de reflecție și aplicații potrivite pentru verificarea cunoștințelor.

În privința introducerii secțiunii privind utilizarea IA în cadrul fiecărui capitol, subliniem încă de la început că orice IA trebuie privită doar ca un instrument-suport, ca un asistent de cercetare, un instrument complementar, care în unele etape poate fi util și poate oferi un avantaj în eficientizarea demersului de cercetare, mai ales în acele etape care necesită consistente resurse de timp. Susținem că utilizarea unor astfel de instrumente nu trebuie să încalce normele etice specifice activității de cercetare științifică. Întregul demers de cercetare este responsabilitatea cercetătorului. Elaborarea modelului teoretic, stabilirea carului metodologic, interpretarea datelor, formularea unor concluzii pertinente și integrarea lor într-un cadru teoretic coerent rămâne în sarcina cercetătorului. Ca atare, recomandăm utilizarea cu prudență și responsabilitate a acestor tipuri de instrumente.

Despre autori

Raluca Sînziana BUHAȘ este lector universitar dr. la Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială, instituție în cadrul căreia a parcurs integral formarea academică. Activitatea didactică acoperă, printre altele, cursuri și activități de seminar la Sociologia familiei, Metodologia cercetării sociale, Echilibrul muncă-viață de familie și Sociologia spațiului virtual. A fost implicată constant în diverse proiecte și activități de cercetare, în urma cărora a acumulat o experiență substanțială în proiectarea și implementarea demersurilor de cercetare. Este interesată de studiul științific al dinamicii relațiilor și vieții de familie, al sănătății emoționale și bunăstării copiilor și adolescenților, al echilibrului muncă-viață personală, precum și al educației și al tranzițiilor în învățământul superior. În calitate de autor și coautor, lucrările sale publicate abordează în principal viața de familie, bunăstarea copilului, provocările relației dintre muncă și viața personală, precum și alte teme din sociologia familiei, digitalizare, sociologia educației, metodologia cercetării sociale și sociologia copilăriei și adolescenței. De asemenea, a făcut parte din echipe ale unor proiecte naționale și internaționale orientate spre îmbunătățirea programelor de studii universitare, combaterea abandonului școlar și creșterea accesului la educație.

Sorana Mihaela SĂVEANU și-a început activitatea la Universitatea din Oradea în 2003, fiind implicată ca sociolog în activitatea de cercetare derulată de Departamentul de Sociologie și Asistență socială. De-a lungul timpului a acumulat experiență consistentă în organizarea, planificarea și coordonarea activităților de cercetare, având o pregătire solidă în domeniul metodologiei cercetării sociale și în

cercetarea aplicată. A făcut parte din echipe de cercetare implicate în proiecte naționale și internaționale care au abordat o varietate de teme, precum: rolul învățământului superior în consolidarea coeziunii sociale, procesele de excluziune socială în rândul adolescenților, identitatea europeană, națională și regională, îmbunătățirea programelor de studii universitare etc.. În prezent este conferențiar univ. dr. habil. în cadrul Departamentului de Sociologie și Asistență Socială (Facultatea de Științe Socio-Umane), activitatea didactică acoperind cursuri de Sociologia educației, Prelucrarea informatizată a datelor, Proiectarea cercetării în științele sociale, Managementul proiectelor sociale, Demografie și planificare familială. Lucrările sale publicate tratează subiecte precum: rezultatele și aspirațiile educaționale ale copiilor, dificultăți privind performanța în învățământul superior, sănătatea emoțională și bunăstarea copiilor, voluntariatul în rândul studenților, procesele de excluziune socială a tinerilor, precum și alte teme axate în principal pe sociologia educației și sociologia copilăriei și adolescenței.

Capitolul 1

ASPECTE INTRODUCTIVE ÎN METODOLOGIA CERCETĂRII ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE

Tematică

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică

Definirea și rolul cercetării științifice

Metodologia cercetării științifice

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică

Cercetarea științifică presupune tranziția de la cunoașterea comună la cunoașterea științifică.

Fiecare om are cunoștințe și își formează anumite concepții cu privire la diferitele aspecte ale vieții sociale. Toate sunt formate pe baza cunoașterii împărtășite de alți oameni sau pe baza experiențelor personale (Babbie, 2010) și, de multe ori, se raportează la diferitele situații de viață în funcție de propriile stări emoționale. Experiențele cotidiene generează ceea ce numim **cunoaștere comună**. Ea este spontană, directă, la nivelul simțului comun (Mărginean, 2004) și poate fi definită ca „sistemul de reprezentări, cunoștințe, explicații și interpretări obținute în mod spontan, fără o cercetare sistematică și după metode științifice, ci pe baza activităților și contextelor obișnuite” (Iluț, 1996, p. 6). Informațiile obținute prin cunoașterea comună sunt utile, dar nu sunt suficiente pentru a explica și a înțelege viața socială.

În științele sociale, care au ca obiect de studiu tocmai oamenii și viața lor socială, legătura dintre cunoașterea comună și cea științifică este una puternică. Informațiile obținute prin cunoașterea comună sunt valoroase și de multe ori stau la originea

cunoașterii științifice, în sensul că cercetarea științifică se inspiră din cunoașterea comună. Totuși, există o serie de limite ale cunoașterii comune, care ne obligă să tratăm cu prudență enunțurile realizate strict pe baza ei.

O limită se referă la intervenția subiectivității; ca atare există riscul unei percepții greșite asupra realității. Apoi informațiile sunt obținute în contexte particulare de viață, iar eventualele generalizări sunt eronate. Un alt risc se referă la omiterea unor factori relevanți în înțelegerea anumitor relații, la problemele de măsurare a unor factori sau la raționamentele ilogice. Nu în ultimul rând, la fel de importante în înțelegerea riscurilor pe care le presupune cunoașterea comună sunt prejudecățile și stereotipurile (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010).

„Metoda științifică asigură desubiectivizarea cunoașterii, oferindu-se o imagine despre lumea înconjurătoare așa cum este ea în realitate, și nu așa cum îi apare unui individ la nivelul simțului comun” (Chelcea, 2007, p. 44). Tranziția de la cunoașterea comună la cea științifică presupune obținerea unor informații exacte și obiective, implică, de cele mai multe ori, o abordare globală sau o perspectivă comparativă, asigură verificarea rezultatelor și a teoretizărilor și are o putere predictivă, precum și un grad de aplicabilitate în practică (Rotariu & Iluț, 2001).

Pornind de la diferența dintre cunoașterea comună și cea științifică, putem enunța câteva caracteristici ale unei cercetări științifice: subiectele sunt abordate într-un mod sistematic și empiric, demersul este orientat în funcție de întrebările de cercetare, răspunsurile la aceste întrebări se bazează pe date culese și analizate folosind anumite metode specifice, rezultatele pot fi generalizate, asigură descrierea, înțelegerea și explicarea fenomenelor studiate, realizarea ei va implica un consum de timp și de alte resurse (Mărginean, 2004; Flick, 2011; Muntean & Stancea, 2022). Astfel, cunoașterea științifică se bazează pe validitate, rigoare și relevanță.

În sinteză, caracteristicile cunoașterii științifice acoperă următoarele aspecte:

Definirea și rolul cercetării științifice

Cercetarea științifică are ca prioritate lărgirea sferei cunoașterii. Inspirată din cunoașterea comună, cercetarea științifică în sociologie presupune analiza științifică a realității sociale (Vlăsceanu, 2013).

În cadrul acestei lucrări nu ne-am propus să aducem în discuție rolul sociologiei și al sociologului, respectiv să dezbatem originea și evoluția sociologiei ca știință și miza pe care o au ideile sociologiei în înțelegerea societăților și a vieții sociale. Totuși, fiind un îndrumar adresat cercetătorilor pentru realizarea proiectelor lor de cercetare, este necesar, de la început, să clarificăm ce reprezintă cercetarea științifică și care este miza fundamentărilor și încadrărilor paradigmatică, care determină abordări diferite ale cercetării vieții sociale.

Paradigmele sunt cele care ghidează întregul demers de cercetare, ceea ce presupune atât orientarea teoretică, poziționarea cercetătorilor față de metateorii și teorii, cât și modalitățile concrete de abordare și realizare a cercetărilor, precum și interpretarea, înțelegerea și încadrarea rezultatelor. Unii autori recurg la termenul paradigmă (Guba & Lincoln, 1994; Boudon, 1997; Chelcea, 2007), alții la perspectivă teoretică (Rotariu & Iluț, 2001) sau la metodologia construcției teoretice (Zamfir, 1999), iar alții folosesc termenul orientare metodologică ori metodologie (Mărginean, 2004; Vlăsceanu, 2013).

O paradigmă se referă la „modalitatea de realizare a cercetării împreună cu structurile explicative și de interpretare, chiar dacă, de cele mai multe ori, se are în vedere doar explicația” (Mărginean, 2004, p. 50). Conceptul a fost popularizat de Thomas S. Kuhn, care a promovat paradigma drept fundament al activității științifice și a arătat că aceasta se bazează pe un set comun de elemente conceptuale, teoretice, instrumentale și metodologice (Kuhn, 1970, p. 42, apud Orman, 2016, p. 49). Prin urmare, o paradigmă este un cadru larg de abordare a unui studiu științific, care influențează modul în care cercetătorii definesc problemele sociale, aleg metodele de cercetare și interpretează datele.

După cum am menționat anterior, sociologia și cercetarea științifică în sociologie urmăresc analiza realității sociale. De-a lungul timpului, în sociologie s-au conturat două direcții principale, care, în mare parte, trimit la încadrările paradigmatică. Prima categorie include abordările orientate către *explicație*, care urmăresc analiza realității obiective. Aceasta este denumită de Zamfir (1999) explicație obiectivă și cuprinde două modele: explicația cauzală și explicația de tip sistemic. Cea de-a doua categorie include cercetările orientate către *comprehensiune (înțelegere)* și vizează realitatea subiectivă, subliniind rolul conștiinței, credințelor și valorilor indivizilor. Ca principiu metodologic, relația dintre explicație și comprehensiune ridică problema raportului dintre subiectul și obiectul cunoașterii (Chelcea, 2007).

În conformitate cu aceste orientări principale, putem delimita două mari categorii metodologice: *obiectivă* și *interpretativă*. Prima pune accent pe explicație, predicție,

identificarea legăturilor cauzale dintre variabile, iar cea de-a doua, pe latura subiectivă a vieții sociale și pe înțelegerea semnificațiilor.

Paradigma pozitivistă se încadrează în metodologia de tip obiectiv și este inspirată de științele naturale. Aceasta susține că realitatea socială poate fi observată, măsurată și explicată obiectiv, la fel ca fenomenele din natură, pe baza unor reguli și proceduri riguroase și sistematice. Astfel, sociologia are ca scop explicarea vieții sociale, pornind de la identificarea unor regularități și pattern-uri. Cunoașterea este dobândită prin colectarea de fapte care stau la baza formulării legilor (Bryman, 2012). Cercetarea științifică urmează modelul deductiv și, de cele mai multe ori, implică o abordare cantitativă (Vlăsceanu, 2013).

Sociologia bazată pe comprehensiune include orientările paradigmatică precum interacționalismul simbolic, fenomenologia și etnometodologia. Acestea așează în centrul demersului de cercetare semnificațiile cu care sunt investite acțiunile și interacțiunile indivizilor și presupun ca cercetătorul să înțeleagă sensul subiectiv al acțiunii sociale (Bryman, 2012). Sociologia este, în acest sens, interpretativă (**paradigma interpretativă**), în opoziție cu cea pozitivistă. Ea are ca scop înțelegerea oamenilor și își propune să înțeleagă lumea socială „din interiorul” experienței umane. Această paradigmă are ca fundament termenul weberian *Verstehen* = „înțelegere” și se concentrează pe înțelegerea sensurilor și a motivațiilor pe care actorii sociali le acordă propriilor acțiuni și interacțiuni. **Paradigma constructivistă** pornește de la ideea că realitatea socială nu este obiectivă și universală, ci construită de oameni prin interacțiuni, semnificații, experiențe și interpretări (Guba & Lincoln, 1994). Caracteristicile principale ale paradigmatelor interpretativiste și constructivistice sunt: subiectivitate, contextualizare, complexitate, reflexivitate, înțelegere în profunzime (Bryman, 2012), iar, de cele mai multe ori, cercetarea este calitativă.

Paradigma critică (conflictualismul), puternic influențată de gândirea marxistă, aduce în vedere contradicțiile din societate și relațiile tensionate și conflictuale dintre indivizi, grupuri și clase sociale (Celikates & Flynn, 2023). Ea analizează structurile de putere, inegalitățile și procesele de dominație socială. Cercetarea științifică are rolul de a evidenția această latură latentă a realității sociale, de a analiza și demasca inegalitățile din societate și de a identifica mecanismele prin care aceste inegalități sunt menținute. Sociologia critică își propune să găsească modalități de schimbare a elementelor care generează inechitate socială (Guba & Lincoln, 1994).

Paradigma postmodernă contestă ideea de adevăruri absolute care pretind că explică în totalitate lumea socială și pune accent pe pluralism, relativism și deconstrucția narațiunilor dominante. Paradigma postmodernă critică pozitivismul și susține că realitatea socială este fragmentată, relativă și construită prin discursuri și interpretări multiple (Bryman, 2012).

Abordarea multi-paradigmatică a realității sociale este cea în care paradigmele coexistă. Cu toate că cercetătorii din științele sociale sunt, într-adevăr, mai degrabă orientați către un anumit tip de abordare, *cantitativă* (paradigmă pozitivistă;

principiul măsurării și testării ipotezelor; explicația causală; principiul generalizării) sau *calitativă* (paradigma interpretativistă; principiul înțelegerii și interpretării semnificațiilor acțiunilor sociale), în realitate, de multe ori, întâlnim o îmbinare a celor două perspective. Astfel de situații pun accent pe valoarea adăugată a îmbinării diferitelor metode (triangulare metodologică sau metode mixte).

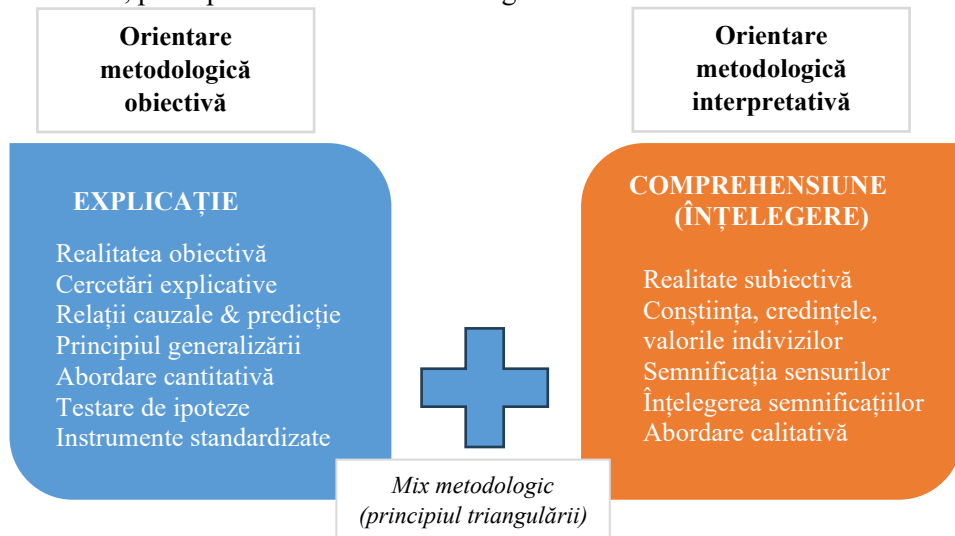
În ceea ce ne privește, considerăm că o cercetare științifică trebuie să se bazeze pe un model teoretic consistent și relevant, care să ghideze întregul demers metodologic. Cadrul metodologic este construit și ajustat pe baza teoriei de referință, iar valoarea cercetării științifice este dată de analiza sistematică și riguroasă a datelor empirice, care permite testări și validări ale unor ipoteze, precum și generalizări și teoretizări privind comportamentele, situațiile, fenomenele și procesele studiate

Cunoașterea științifică a realității sociale este generată de și generează, la rândul ei, „imaginația sociologică”. Cunoașterea sociologică științifică este realizată prin intermediul cercetărilor sociale care au la bază o metodologie riguroasă. Cercetările sociologice presupun: culegerea sistematică de date (inclusiv din sfera cunoașterii comune), prelucrarea și analiza datelor în vederea identificării unor regularități și tipologii, elaborarea unor explicații și formularea unor teorii bazate pe anumite generalizări, factori identificați și corelații, precum și elaborarea unor propuneri privind rezolvarea diferitelor probleme sociale. Metodologia cercetării sociologice este o teorie normativă și cuprinde metodele, tehnicile, instrumentele și strategiile necesare derulării cercetării sociale (detalii privind cadrul metodologic al cercetării se regăsesc în Capitolul 4. Planificarea cercetării. Stabilirea cadrului metodologic). Astfel, cercetarea socială și metodologia aferentă acesteia se bazează pe teoriile sociologice (Vlăsceanu, 2013). Cercetarea științifică nu se rezumă la testarea unor ipoteze empirice. Ea, pornind de la date concrete, pe baza analizelor, prelucrărilor și interpretărilor, generează teorii și le ajustează ori le clarifică pe cele existente (Mărginean, 2004).

Cunoașterea științifică în domeniul social este o activitate complexă tocmai datorită naturii acestuia. Aici trebuie să ținem cont atât de factorii obiectivi, cât și de dimensiunea subiectivă a vieții sociale (percepțiile, intențiile și valorile actorilor sociali). Ca atare, orice explicație științifică trebuie să țină cont atât de contextul macrosocial, cât și de nivelul microsocal, unde rolul actorilor individuali nu este neglijabil. Cercetarea sociologică are această orientare obiectivă, care își propune să studieze societatea „din exterior”, cu metode sistematice, standardizate, modele funcționale sau cauzale, în spirit pozitivist. Această abordare, dominantă de altfel, este extrem de valoroasă deoarece permite surprinderea mecanismelor macroeconomice și a structurilor sociale care guvernează comportamentele la scară largă. Dar la fel de importantă este și orientarea subiectivă, care aduce în prim-plan sensurile și motivațiile actorilor sociali. Astfel, este depășit riscul unui determinism rigid care ignoră atitudinile și reflecțiile indivizilor. Orientarea subiectivă permite surprinderea modului în care indivizii dau formă realității sociale. Ca atare, cele două abordări nu trebuie percepute ca fiind în opoziție strictă. Mai degrabă, putem vorbi de un pluralism metodologic și de o abordare teoretică integrată, care să nu se

subordoneze unei singure perspective (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). De numeroase ori cercetarea sociologică îmbină perspectiva obiectivă cu cea subiectivă, combină metodele cantitative cu cele calitative și, astfel, permite valorificarea avantajelor fiecărei orientări (Mărginean, 2004).

În sinteză, principalele orientări metodologice sunt:

Metodologia cercetării științifice

De regulă, o lucrare științifică, indiferent dacă vorbim despre un articol care diseminează rezultatele unei investigații sau despre o lucrare de finalizare a studiilor universitare, presupune o parte practică, de cercetare. Modelul teoretic constituie fundamentul pentru încadrarea cercetării, însă aceasta nu poate fi realizată fără o metodologie clară, care are rolul de a ghida demersul științific pe baza unor elemente prestabilite, clare.

Etimologic, termenul *metodologie* provine din limba greacă: *methodos* înseamnă „drum” sau „cale”, iar *logos* înseamnă „știință”. Deși metodologia unei cercetări implică mai multe componente, o rezumare rapidă a definițiilor regăsite în manuale și dicționare explicative indică limpede elementul comun care caracterizează cuvântul *metodologie*, și anume: metoda. Conform specialiștilor din domeniu, metodologia cercetării în științele sociale este „știința de a descoperi” (Babbie, 2010) și presupune o investigare sistematică și logică a realității sociale (Vlăsceanu, 2013). Definirea ei, într-o accepțiune mai largă, trimite la „o evaluare filosofică a tehnicilor, respectiv aspectele conceptuale, teoretice și de cercetare ale cunoașterii” (Mărginean, 2004, p. 53). Prin urmare, *metodologia* înseamnă „știința metodelor” sau „știința integrală a metodelor” de cercetare (Krausz & Stegar, 2007, p. 10) și oferă un cadru logic și o traiectorie clar structurată pentru procesul de investigație științifică (Krausz & Stegar, 2007; Schwandt & Gates, 2018). Vlăsceanu (2013) argumentează că

metodologia cercetării trebuie văzută ca un proces complex, unitar, care nu se rezumă doar la enumerarea metodelor de colectare și analiză a datelor sau la definirea unor reguli și procedee.

Conform lui Mărginean (2004), o definiție complexă a metodologiei de cercetare presupune coexistența a trei mari componente: *teoretică* (cu referire la teoria referențială și normativitate), *metodică* (ansamblul strategiilor, metodelor, tehnicilor și instrumentelor de lucru) și *epistemologică* (evaluarea rezultatelor cercetării și construcția teoretică). Prin urmare, metodologia cercetării reprezintă firul logic al întregii investigații științifice, pornind de la delimitarea obiectului de studiu, clarificarea semnificației conceptelor folosite, formularea ipotezelor, selecția și utilizarea metodelor și până la interpretarea și prezentarea rezultatelor de cercetare (Krausz & Stegar, 2007; Lazarsfeld, 1959, apud Chelcea, 2007).

Deși importanța unei conceptualizări complexe a termenului metodologie este pe deplin recunoscută, în această lucrare ne propunem să abordăm cadrul metodologic al unei cercetări dintr-o perspectivă mai restrânsă, acordând atenție, în mod specific, componentei tehnico-metodice. Din acest punct de vedere, ne raportăm la ansamblul strategiilor, tehnicilor, metodelor și instrumentelor de cercetare utilizate în colectarea și gestionarea datelor, precum și în finalizarea cercetării (Vlăsceanu, 1998; Mărginean, 2004). Normativitatea metodologică orientează cercetătorul și reduce erorile care pot apărea pe parcursul derulării cercetării.

În analiza fenomenelor sociale, cercetătorii pornesc de la ipoteze diferite despre natura realității sociale și despre cum ar trebui aceasta înțeleasă și explicată. Trei dintre cele mai importante orientări metodologice sunt holismul metodologic, individualismul metodologic și pluralismul metodologic. Cele trei perspective reflectă moduri diferite de a construi explicații științifice în domeniul social. Alegerea uneia depinde de întrebarea de cercetare, de scopul analizei și de nivelul explicativ urmărit.

Individualismul metodologic a fost formulat în detaliu de Max Weber și afirmă că toate procesele și fenomenele sociale pot (și trebuie) să fie explicate prin prisma acțiunilor, comportamentelor și interacțiunilor indivizilor luați ca unitate de analiză. Societatea este văzută ca rezultatul agregat al comportamentelor individuale, iar organizarea sa instituțională nu poate fi înțeleasă decât după ce s-a ajuns la o explicare a fenomenelor sociale rezultate din acțiuni individuale (Vlăsceanu, 2013). Acest principiu a ghidat cercetările realizate la nivel microsocial.

Holismul metodologic implică investigarea sistemelor și structurilor sociale și susține că procesele și fenomenele sociale trebuie înțelese la nivelul întregului (societatea, instituțiile, clasele sociale etc.), nu doar prin acțiunile și interacțiunile indivizilor. Explicațiile sociale ar trebui să pornească de la structuri colective, nu de la acțiuni individuale. Principiul holismului vizează analiza „relațiilor multiple dintre obiectele sistemelor structurate sau structurabile” (Vlăsceanu, 2013, p. 112). Acesta stă la baza cercetărilor de la nivel macrosocial.

Pluralismul metodologic propune o abordare mai flexibilă, afirmând că nu există o singură cale corectă de a explica fenomenele sociale. Uneori este utilă perspectiva individualistă, alteori cea holistică. Mărginean (2004) subliniază necesitatea pluralismului metodologic.

Adesea aceste trei principii au fost văzute în opoziție, ceea ce a dus la o stagnare în dezvoltarea științelor sociale. Prin urmare, este de dorit ca cercetarea să beneficieze de complementaritatea acestora, având în vedere că ele vizează dimensiuni diferite ale aceleiași realități (Mărginean, 2004; Vlăsceanu, 2013).

Tabel 1. Diferențe între holism, individualism și pluralism metodologic

	Individualism metodologic	Holism metodologic	Pluralism metodologic
Definiție	Explicarea fenomenelor sociale prin acțiunile indivizilor	Explicarea fenomenelor sociale prin structuri colective (instituții, norme, sisteme)	Utilizarea combinată a perspectivelor individualiste și holiste
Nivel de analiză	Micro (indivizi, comportamente personale)	Macro (societate, clase sociale, instituții)	Atât macro, cât și micro, în funcție de scopul cercetării
Avantaje	Oferă explicații ale comportamentului uman	Permite înțelegerea contextelor largi și a influenței sociale	Permite o perspectivă echilibrată
Limitări	Poate ignora influențele sociale	Poate ignora rolul individului	Necesită diverse abilități metodologice și de analiză a datelor
Exemplu	Studiarea inegalității prin comportamente individuale (ex. alegeri educaționale)	Studiarea inegalității prin analiza sistemelor sociale și economice	Studiarea inegalității prin combinarea statisticilor sociale și interviuri individuale

Utilizarea inteligenței artificiale

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică

IA ajută la colectarea și analizarea datelor spontane, extrase din mediile sociale (rețele sociale, forumuri, comentarii), pentru a identifica tipare de percepție și interpretare la nivel individual și colectiv.

Definirea și rolul cercetării științifice

IA optimizează definirea unui proiect științific încă din faza teoretică, sugerând automat paradigme relevante (pozitivistă, interpretativă, critică etc.) pe baza analizei literaturii de specialitate.

Algoritmii IA identifică relații cauzale între variabile, orientând întrebările de cercetare.

IA automatizează redactarea schițelor de definiții și obiective, fiind de ajutor în structurarea scopului și a limitelor studiului.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică

Cunoașterea comună este spontană, subiectivă, bazată pe experiențe cotidiene.

Cunoaștere științifică este sistematică, empirică, verificabilă, cu putere predictivă și aplicabilitate practică.

Tranziția spre cunoaștere științifică presupune depășirea limitelor subiectivității și erorilor de generalizare ale cunoașterii comune.

Rolul cercetării științifice

Extinderea cunoașterii prin întrebări clare și date riguroase.

Principalele orientări paradigmatică: pozitivistă, interpretativă, critică, postmodernă, multiparadigmatică.

Printre caracteristicile cercetării științifice: sistematizare, orientare spre întrebări de cercetare, utilizarea metodelor specifice, validitate și relevanță.

Metodologia cercetării

Include componente teoretice, metodice (strategii, instrumente) și epistemologice (evaluare și construcție teoretică).

Paradigmele științifice au rolul în ghidarea tuturor etapelor demersului de cercetare, de la definirea problemei la interpretarea rezultatelor.

Principalele orientări metodologice: individualismul metodologic (nivel micro) explică fenomenele sociale prin acțiunile indivizilor; holismul metodologic (nivel macro) explică fenomenele prin structuri și relații colective; pluralismul metodologic: combină cele două perspective și susține complementaritatea lor.

Teme de reflecție & aplicații

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică

În ce măsură experiențele personale ne influențează percepția „realității”?

Cum putem identifica și corecta propriile noastre prejudecăți înainte de a construi un demers științific?

Pentru următoarea temă de cercetare: *Motivația școlară a liceenilor*, se dau 3 afirmații provenite din cunoașterea comună: (1) Liceenii nu mai citesc; (2) Notele depind doar de profesor; (3) Mediul online distruge concentrarea. Identifică și notează pentru fiecare afirmație ce tipuri de erori ar putea apărea (ex.: generalizare, confuzie cauză-efect etc.).

Rolul paradigmatelor în cercetare

Pentru următoarea temă de cercetare: *Impactul migrației economice asupra coeziunii familiale în comunitățile rurale* analizează avantajele și limitele fiecărei opțiuni metodologice (holism, individualism, pluralism metodologic). Când este nevoie de nivel macro (structuri, instituții) și când de micro (acțiuni, interacțiuni)? Ce ar însemna pluralism coerent aici?

Ce paradigmă (pozitivistă, interpretativă, critică etc.) se potrivește cel mai bine unui studiu despre *diferențele de gen în inițiativele antreprenoriale din România*?

Cum influențează alegerea paradigmei întregul design metodologic și interpretarea rezultatelor?

Capitolul 2

PROIECTAREA UNEI CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE

Tematică

Etapele cercetării științifice

Stabilirea temei de cercetare

Relația teoretic-empiric

Nomotetic și idiografic

Stabilirea scopului și obiectivelor cercetării

De la tema de cercetare la întrebările de cercetare

Tipuri de cercetări în științele sociale

Explicația

Ipotezele în cercetarea științifică

Analiza și operaționalizarea conceptelor

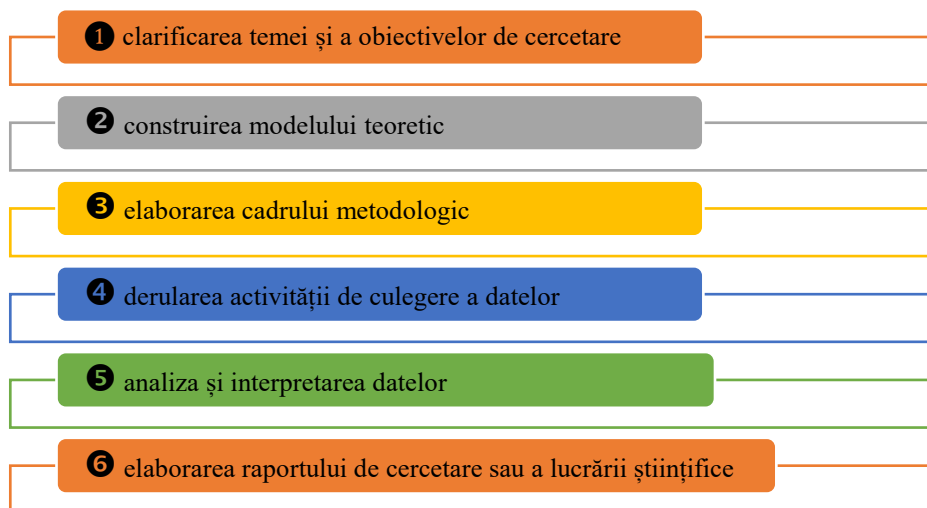
Măsurarea

Niveluri de măsurare. Tipuri de variabile

Fidelitate și validitate în măsurare

Etape ale cercetării științifice

Pentru o planificare riguroasă a muncii în ceea ce privește realizarea unei cercetări științifice, trebuie să fie urmați câțiva pași (etape) care vor determina structura coerentă a întregului demers. Parcursul pe care trebuie să îl urmeze fiecare cercetător include, dintr-o perspectivă largă, 6 etape principale:

Aceste etape esențiale pot fi detaliate în funcție de specificul fiecărei cercetări. Mărginean (2004, p. 101) enumeră nu mai puțin de 43 de etape ale cercetării: stabilirea temei; stabilirea obiectivelor; documentarea inițială; delimitarea universului cercetării; dezvoltarea cadrului teoretic; definirea unităților de analiză și de înregistrare; elaborarea ipotezelor; stabilirea tipului de cercetare; selectarea surselor de informare; specificarea unităților (populației); construcția variabilelor (descrierea calitativă); cuantificarea (descrierea cantitativă); alegerea metodelor de cercetare; stabilirea tehnicilor de lucru; identificarea procedeeleor de lucru; elaborarea instrumentelor de culegere a datelor; cercetarea pilot; definitivarea instrumentelor; multiplicarea instrumentelor; organizarea echipei de cercetare; selecția și instruirea colaboratorilor; organizarea culegerii datelor; identificarea unităților (persoanelor) studiate; aplicarea instrumentelor de cercetare; controlul culegerii datelor; verificarea informațiilor rezultate; machetă de prelucrare a datelor; stabilirea modalităților de prelucrare; codificarea; introducerea datelor pe suporturi de stocare; elaborarea catalogului variabilelor; prelucrarea datelor; analiza datelor (verificarea ipotezelor); interpretarea rezultatelor (teoretizarea); formularea propunerilor de soluționare a problemelor sociale vizate în cercetare; redactarea raportului; discutarea raportului; definitivarea raportului; diseminarea rezultatelor; arhivarea datelor; discutarea soluțiilor privind problemele sociale vizate; implementarea soluțiilor; evaluarea efectelor implementării soluțiilor.

După Babbie (2010), etapele trebuie să includă: alegerea temei de cercetare; elaborarea modelului teoretic; stabilirea obiectivelor de cercetare; formularea întrebărilor de cercetare; formularea ipotezelor; alegerea metodologiei cercetării (metode, tehnici); operaționalizarea conceptelor; construcția instrumentului de cercetare; definirea variabilelor; eșantionarea; culegerea și analiza datelor; elaborarea raportului de cercetare.

Flick (2011) diferențiază demersul de cercetare, atât ca mod de abordare, cât și ca număr de etape, în funcție de tipul de cercetare: cantitativă sau calitativă. Studiile cantitative au la bază un parcurs liniar — o etapă urmează alteia, în mod secvențial; astfel de cercetări standardizate presupun parcurgerea a 19 etape: alegerea problemei de cercetat; căutarea sistematică a literaturii de specialitate; formularea întrebării de cercetare; formularea ipotezelor; operaționalizarea; designul cercetării; eșantionarea; alegerea metodelor; accesul la locul cercetării; culegerea datelor; înregistrarea și documentarea datelor; analiza datelor; interpretarea rezultatelor; discuții pe baza rezultatelor obținute; evaluarea și generalizarea; prezentarea studiului și a rezultatelor; utilizarea rezultatelor; dezvoltarea de noi întrebări de cercetare; derularea unui nou studiu (Flick, 2011, pp. 48–54).

Pe de altă parte, parcursul de cercetare în cazul studiilor calitative nu este standardizat; prin urmare, etapele nu sunt secvențiale, iar modelul cercetării este circular. În acest demers, anumite etape sunt interconectate, iar altele sunt omise sau derulate într-o fază diferită a procesului. Următoarele etape se derulează interconectat: alegerea problemei de cercetat; căutarea sistematică a literaturii de specialitate; formularea întrebării de cercetare; accesul la locul cercetării. Etapele următoare sunt interrelaționate: eșantionarea, colectarea datelor, documentarea și analiza datelor. Acestea sunt urmate de ultimele etape ale demersului: discuții pe baza rezultatelor obținute, generalizare, utilizarea rezultatelor, dezvoltarea de noi întrebări de cercetare (Flick, 2011).

Bryman (2012) nu prezintă secvențial diferitele elemente ale procesului de cercetare (argumentează că secvențierea variază în funcție de strategiile de cercetare), dar delimitează următoarele etape principale: analiza literaturii; conceptualizare și teoretizare; întrebări de cercetare; eșantionarea; colectarea datelor; analiza datelor

Indiferent de numărul etapelor stabilite, demersul trebuie să urmeze logica generală a unei cercetări științifice, pentru a asigura atingerea obiectivelor de cercetare, obținerea unor rezultate robuste și formularea unor concluzii relevante pe tema aleasă. Etapele se parcurg succesiv, multe dintre ele depinzând de finalizarea celor precedente. Nu putem demara culegerea datelor dacă nu am finalizat instrumentul de cercetare și nu am stabilit eșantionul de subiecți. De asemenea, omiterea unei etape afectează calitatea cercetării și a rezultatelor obținute. Nu putem elabora instrumentul de cercetare fără a stabili clar obiectivele.

Stabilirea temei de cercetare

Stabilirea temei abordate în cadrul cercetării trebuie să pornească de la aspecte ale realității sociale. Cercetătorul își va construi demersul pe preocupări ce țin de viața socială. Totodată, tema aleasă trebuie să se regăsească în lista intereselor și ideilor cercetătorului (Babbie, 2010; Muntean & Stancea, 2022) și în domeniul său de expertiză.

După cum am menționat în primul capitol, nu ne propunem să intrăm în dezbateră privind definirea sociologiei și a realității sociale ca obiect de studiu, dar punctăm distincția dintre componenta obiectivă și cea subiectivă a realității sociale, așa cum este formulată de Rotariu și Iluț (2001): oamenii interpretează lumea și pe ceilalți prin intermediul propriilor simboluri și coduri. Interacțiunile depind de percepțiile și interpretările asupra mediului social. Astfel, colectivitățile umane construiesc în mod continuu atât realitatea obiectivă, cât și pe cea subiectivă. Sociologia este, în acest sens, o „știință a întregului social; vizează realitatea socială atât pe dimensiunea ei obiectivă, structurală, cât și pe cea a subiectivității, a *interpretat-construitului*, a ideologicului, în sens larg” (Rotariu & Iluț, 2001, pp. 9-10). Sociologii își propun să înțeleagă fenomenele și procesele sociale; pentru aceasta, trebuie să înțeleagă acțiunile, comportamentele, atitudinile, credințele, motivațiile etc. indivizilor și să identifice sensul comportamentelor individuale (Boudon, 1997). Sociologia studiază „lumea vieții sociale așa cum este relevată de individualități umane în comportamente sau acțiuni, relații sau interacțiuni ce se desfășoară în sisteme sociale de tipul grupurilor, organizațiilor, comunităților sau societăților” (Vlăsceanu, 2011, p. 23).

Cercetările în științele sociale au în vedere, de regulă, o problemă socială. Mărginean (2004, p. 104) definește problema socială ca fiind un „fenomen social care afectează o anumită colectivitate, se află în sfera ei de preocupări și asupra căruia se dorește să se intervină, pentru influențarea evoluțiilor lui”.

Ca punct de pornire într-o cercetare științifică, stabilirea ideii principale poate avea surse diverse: interes sau experiență personală, identificarea unei probleme în viața cotidiană, grad scăzut de acoperire cu date empirice a unei anumite probleme sau a unui grup social, identificarea în literatura de specialitate a unui subiect ce necesită investigații suplimentare, întrebări și direcții determinate de studii anterioare, noi dinamici și fenomene sociale (Flick, 2011; Bryman, 2012).

Calitatea unei cercetări științifice depinde în mare măsură de originalitatea abordării, de actualitatea și importanța temei alese. Originalitatea poate consta în alegerea unei teme care nu a mai fost studiată sau în propunerea unei perspective noi asupra unei teme deja studiate, inclusiv prin adăugarea unei dimensiuni interdisciplinare. În alegerea temei este important să se țină cont de relevanța și aplicabilitatea rezultatelor, de semnificația concluziilor. Prioritatea într-o cercetare științifică este generarea de cunoaștere. Există, de asemenea, cercetări mai puternic orientate către practică (*applied social research*) și cercetări orientate către activitatea de consultanță (Flick, 2011).

Dacă cercetarea este realizată cu scopul elaborării unei lucrări de finalizare a studiilor în științele socio-umane (licență, disertație, teză de doctorat), atunci, în privința alegerii temei, putem urma și regulile enunțate de Umberto Eco (2006, p. 25): tema trebuie să răspundă intereselor cercetătorului/candidatului, sursele bibliografice trebuie să fie accesibile și ușor de folosit, cadrul metodologic de cercetare să-i fie cunoscut și accesibil. Totodată, cercetarea trebuie să abordeze un

obiect recunoscut și de ceilalți, să spună despre acest obiect lucruri care n-au mai fost spuse ori să reexamineze, într-o optică diferită, lucruri deja spuse; trebuie să fie utilă celorlalți și să furnizeze elemente pentru verificarea și falsificarea ipotezelor pe care le prezintă (Eco, 2006, pp. 54–59). Alături de aceste reguli, putem adăuga câteva aspecte de management al activităților: alegerea temei va ține cont de timpul disponibil, de încadrarea în termenele limită; tema aleasă și realizarea cercetării nu trebuie să depășească resursele disponibile (financiare, materiale, umane) (Bryman, 2012).

Cercetarea trebuie să fie originală, tema aleasă să asigure o abordare științifică, demersul de cercetare să fie ghidat de obiective clare și fundamentat pe o activitate de documentare, să utilizeze metode de cercetare recunoscute și să respecte normele și standardele etice în cercetare.

Pentru alegerea temei de cercetare, referindu-ne la temele alese de studenți pentru lucrările de finalizare a studiilor, Chelcea (2003) propune următoarele criterii: probabilitatea ca cercetarea/lucrarea să fie realizată în timp util, aportul științific probabil, sporirea șanselor de angajare, probabilitatea de a fi acceptată (în cadrul departamentului sau de către comisie), învățarea unor metodologii noi.

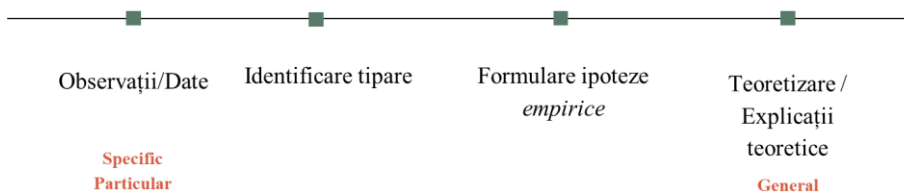
Demararea cercetării presupune trecerea de la un nivel general la unul specific: identificarea domeniului de cercetare, a temei de cercetare, formularea întrebărilor generale și a celor specifice. Domeniul are un grad de cuprindere mai mare decât tema. De exemplu, dacă domeniul este educația, atunci tema poate fi „Factorii care influențează performanțele școlare ale elevilor de liceu” sau „Impactul meditațiilor asupra rezultatelor obținute de elevi la examenul de Bacalaureat” (detalii și exemple privind tranziția de la nivelul general la cel specific se regăsesc în subcapitolul *De la tema de cercetare la întrebările de cercetare*).

Titlul raportului de cercetare sau al lucrării științifice nu este recomandat să fie formulat în momentul alegerii temei. Cel mai potrivit este ca titlul să fie enunțat după ce s-au stabilit detaliile demersului, s-au formulat scopul și obiectivele. Titlul trebuie să delimiteze clar tema abordată, să trimită direct la scopul cercetării și să includă suficiente detalii pentru a face inteligibile tema și scopul studiului.

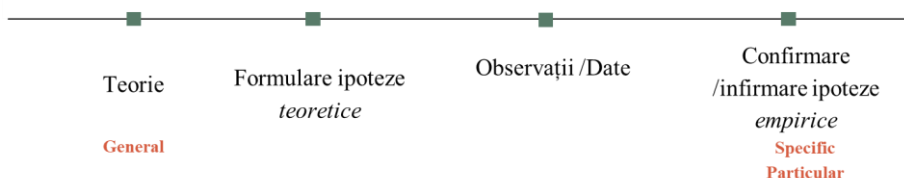
Relația teoretic - empiric

Unul dintre principiile metodologice esențiale privește poziționarea teoriei și a cercetării empirice în cadrul demersului de cercetare. Cercetarea sociologică presupune analiza datelor în vederea testării unei teorii sau a generării unei noi (Babbie, 2010). Relația dintre teorie și cercetare este circulară, permițând o abordare fie deductivă, fie inductivă:

Modelul inductiv

Modelul deductiv

Potrivit *modelului inductiv*, cercetătorul construiește teoria pornind de la date, din observarea directă a unor aspecte ale realității sociale. Pe baza analizei acestor date, cercetătorul identifică anumite regularități, tipare, care vor contribui la formularea unei teorii. Generalizarea, în acest caz, pornește din observații.

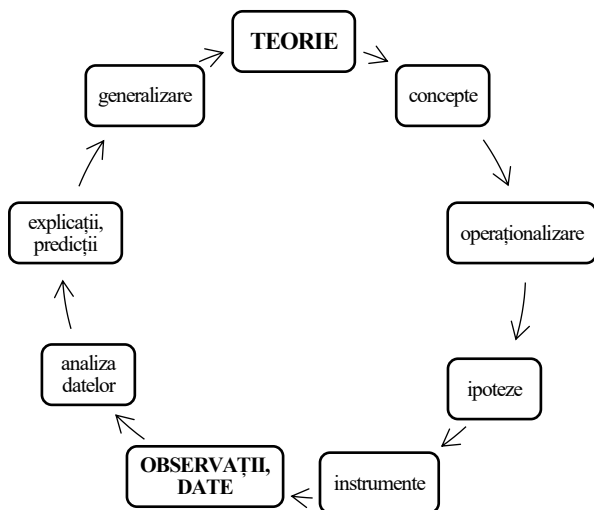
În *modelul deductiv*, cercetarea pornește de la identificarea principalelor teorii privind tema aleasă. Pe baza acestora se stabilesc ipoteze și se identifică variabilele. Urmează etapa de observație și culegere a datelor, care vor permite ca ipotezele propuse să fie confirmate sau infirmate (Bryman, 2012).

În modelul inductiv, teoria este elaborată pornind de la date, iar în modelul deductiv datele stau la baza testării teoriilor (Muntean & Stancea, 2022). Abordarea inductivă presupune o mișcare inversă celei deductive — de la date la teoretizare (Bryman, 2012). Modelul ipotetico-deductiv este, în general, promovat în știință, unde formularea și testarea ipotezelor sunt etape necesare pentru generalizare și teoretizare.

Orientate către raționamente inductive și întâlnite mai ales în cercetările calitative, teoriile „întemeiate” (*grounded theory*), dezvoltate începând cu lucrarea lui Glaser și Strauss (1967), presupun construirea și ajustarea teoriei pe baza datelor culese (Chelcea, 2007; Bryman, 2012; Thornberg & Charmaz, 2014; Charmaz, 2014). Eșantionarea, în acest caz, este continuă (numită eșantionare teoretică), iar generalizarea și teoretizarea sunt posibile doar dacă au fost colectate suficiente date care permit identificarea unor categorii, a unor pattern-uri și a relațiilor dintre acestea.

În practică, cel mai adesea, cele două modele — inductiv și deductiv — sunt utilizate alternativ (Babbie, 2010). Cercetarea sociologică este ghidată de principiul unității și determinării teoretic–empirice. Indiferent de raportul temporal dintre dimensiunea teoretică și cea empirică (teorie anterioară cercetării, teorie construită simultan cu cercetarea sau teorie formulată ulterior), scopul principal este identificarea unor

regularități (legi) sociale (Rotariu & Iluț, 2001). Considerăm că este dezirabil ca o cercetare empirică să se bazeze pe o construcție teoretică riguroasă, iar o teorie să fie fundamentată pe analiza realității sociale și a activității umane. Din această perspectivă, demersul de cercetare este ciclic:

(sursa: adaptat după Chelcea, 2007, p. 74)

Nomotetic și idiografic

Tot din perspectiva relației dintre dimensiunea teoretică și cea empirică, trebuie clarificate cele două orientări — nomotetică și idiografică — în cercetarea și explicația sociologică. În linii mari, cele două tipuri de explicații diferă prin gradul de generalitate. În cazul orientării nomotetice, sunt urmărite regularități, tipare, legi și aspecte generale, prin analiza fenomenelor sociale în raport cu factori cauzali. Abordarea *nomotetică* caută să explice parțial, mai degrabă decât complet, o clasă de situații sau evenimente (nu un singur eveniment), folosind unul sau câțiva factori explicativi (Babbie, 2010). Miza este realizarea unor generalizări, ca în situația extrapolării datelor de la nivelul eșantionului la nivelul populației. Orientarea *idiografică* presupune analiza în detaliu a unor situații particulare (Creswell & Creswell, 2018) și se întemeiază pe ideea unicității și irepetabilității anumitor fenomene sau comportamente sociale. În abordarea idiografică se încearcă înțelegerea cât mai deplină a tuturor cauzelor care au stat la baza unui singur caz, studiat integral (Babbie, 2010; Bryman, 2012). Deși nu este o regulă strictă, de cele mai multe ori orientarea nomotetică se bazează pe cercetare cantitativă (sondaje, studii transversale, serii de timp, experimente), iar orientarea idiografică pe cercetare calitativă (studiu de caz, etnografie, observație participativă) (Bryman, 2012).

Chiar dacă sunt frecvent prezentate în contrast, ambele abordări sunt utile în cercetarea socială. În științele sociale întâlnim adesea combinarea dintre general și particular (Rotariu & Iluț, 2001; Bryman, 2012). Sociologia se bazează atât pe orientarea idiografică, cât și pe cea nomotetică: analizează acțiuni, situații și fapte individuale, dar își propune, totodată, să identifice regularități și cauze generale.

„Cercetarea științifică este un proces de căutare sistematică de informații, de formulare de cunoștințe, de elaborare de teorii și de testare a acestora, în legătură cu un anumit domeniu de interes” (Mărginean, 2004, p. 18). Știința este fundamentată pe date și observații, iar o componentă a teoriei sociale o constituie identificarea, pe baza observațiilor, a unor legi și regularități ale realității sociale. Cercetătorii urmăresc să stabilească tipare probabilistice la nivel colectiv. Teoria nu se rezumă la aceste legi observate, ci este o „explicație sistematică a observațiilor referitoare la un aspect particular al vieții”, explicație realizată prin intermediul conceptelor (Babbie, 2010, p. 81). Alături de concepte, alte două elemente sunt esențiale în cercetarea socială: variabilele și ipotezele (ambele sunt prezentate detaliat mai jos, în cadrul acestui capitol).

Stabilirea scopului și a obiectivelor de cercetare

Pentru a stabili detaliile metodologiei cercetării — adică principalele metode și tehnici utilizate — trebuie, mai întâi, să fie foarte clar ce vă propuneți să faceți: ce doriți să investigați, să descrieți, să analizați și/sau să explicați. În acest sens, trebuie să formulați scopul și obiectivele de cercetare. Acestea vor asigura coerența întregului demers și vor indica structura raportului de cercetare sau a lucrării științifice. În sine, formularea obiectivelor înseamnă trecerea de la ideea generală (tema) la o arie de interes mai restrânsă, ceea ce vă permite să clarificați conceptele și să stabiliți metodele și procedurile de lucru.

Scopul și obiectivele de cercetare se stabilesc în funcție de întrebările de cercetare. De la început este necesar să precizați la ce întrebări doriți să găsiți răspuns prin cercetarea pe care o derulați. Pentru a obține aceste răspunsuri, formulați obiectivele de cercetare.

Pentru a indica în mod concret ceea ce își propune cercetarea, la formularea obiectivelor este recomandat să folosiți verbe la infinitiv, precum: a descrie, a identifica, a analiza, a urmări, a investiga, a explora (Creswell & Creswell, 2018). Acestea arată direcția demersului empiric și indică tipul cercetării derulate. Scopul cercetării trebuie prezentat pe scurt (Flick, 2011).

Scopul cercetării stabilește direcția generală a demersului (Creswell & Creswell, 2018); este mai cuprinzător și, de regulă, nu permite formularea unui răspuns direct și exact la întrebările de cercetare. *Obiectivele de cercetare* sunt componentele concrete: pașii intermediari pe care trebuie să-i urmați pentru atingerea scopului. Ele au un grad mai redus de abstractizare decât scopul, sunt mai precise, se elaborează pe baza unor concepte clare și pot oferi răspunsuri directe la întrebările de cercetare.

Deși un studiu nu se limitează, de regulă, la un singur obiectiv (Mărginean, 2004), o cercetare științifică nu devine cu atât mai valoroasă cu cât urmărește mai multe obiective, ci este important să se asigure o relație coerentă între scop și obiective. Ca atare, fără a fi neapărat numeroase, obiectivele trebuie să fie clare, concrete și să acopere integral tema de cercetare.

Exemple privind relaționarea dintre scopul cercetării și obiectivele de cercetare

Scopul cercetării este identificarea factorilor abandonului școlar în cazul studenților din învățământul superior.

Un obiectiv de cercetare ar putea fi: Identificarea factorilor la nivelul climatului din mediul universitar care determină riscul abandonului în rândul studenților.

Scopul cercetării este analiza calității vieții copiilor cu dizabilități.

Ca obiective de cercetare am putea formula: Analiza situației școlare a copiilor cu dizabilități; Analiza climatului familial al copiilor cu dizabilități; Descrierea condițiilor de locuire a copiilor cu dizabilități.

Scopul cercetării este analiza modului în care rețelele sociale influențează relațiile interpersonale ale tinerilor din mediul urban.

Ca obiectiv de cercetare am putea avea: Identificarea tipurilor de interacțiuni sociale pe care tinerii le au în mediul online.

Scopul cercetării este analiza impactului migrației părinților asupra performanțelor școlare ale copiilor rămași în grija rudelor.

Un obiectiv de cercetare poate să fie: Descrierea situației școlare a copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate dintr-o perspectivă comparativă cu situația școlară a copiilor cu părinții prezenți în gospodărie.

De la tema de cercetare la întrebările de cercetare

În cercetarea socială există o ierarhie inductiv–deductivă a conceptelor, structurată descrescător după nivelul de abstractizare. Se pornește de la general (abstract) și se ajunge la particular (concret, specific). Fiecare nivel este elaborat și detaliat pe baza nivelului anterior (Babbie, 2010; Bryman, 2012; Punch, 2000, apud Hatos & Buhaș, 2018).

Domeniul de cercetare are un grad ridicat de abstractizare; este indicat, de obicei, în puține cuvinte, chiar într-un singur cuvânt (de exemplu: piața muncii, rezultatele

școlare, socializarea, relațiile de muncă, alcoolismul în rândul adolescenților, devianța școlară).

Tema de cercetare se stabilește în legătură directă cu domeniul deoarece temele sunt părți ale domeniului și reprezintă modalități de particularizare a nivelului general (Bryman, 2012). Tema este exprimată succint, în puține cuvinte, dar mai multe decât în cazul domeniului (de exemplu: factorii asociați apariției alcoolismului la adolescenți; implicațiile bullying-ului în mediul școlar).

Întrebările generale de cercetare se stabilesc în legătură directă cu tema. Ele îngustează aria de interes a studiului. La acest nivel, întrebările sunt încă abstracte, plasează problema investigată într-un context mai larg (Flick, 2011) și, de obicei, nu permit obținerea unui răspuns direct prin cercetare (de exemplu: Care este relația dintre caracteristicile climatului familial și apariția alcoolismului la adolescenți?).

Întrebările specifice de cercetare sunt mai detaliate și concrete (Flick, 2011) și sunt generate pornind de la întrebările generale. La acest nivel întrebările permit un răspuns direct deoarece indică ce informații sunt necesare pentru a răspunde (de exemplu: Diferă rata alcoolismului la adolescenți între familiile în care părinții sunt divorțați și cele în care părinții stau împreună?).

Întrebările de cercetare trebuie, în primul rând, să abordeze o problemă socială relevantă. Răspunsurile la ele trebuie să indice un progres în domeniu, să sporească gradul de cunoaștere, să aibă o fundamentare teoretică, iar obținerea răspunsului să fie posibilă prin metodele cercetării sociale (Flick, 2011). Întrebările sunt în legătură directă cu datele pe care le vom colecta pe parcursul cercetării. Este important să le formulăm corect și clar (Flick, 2011), deoarece ne indică ce fel de date trebuie să colectăm pentru a oferi un răspuns adecvat.

Bryman (2012, p. 90) precizează criteriile pentru verificarea modului de formulare a întrebărilor de cercetare: trebuie să fie clare și inteligibile; trebuie să poată fi supuse cercetării; trebuie să fie derivate din teorie; trebuie să fie interconectate; trebuie să contribuie la dezvoltarea domeniului; nu trebuie să fie nici prea cuprinzătoare, nici prea limitative.

Caracteristici ale unei întrebări formulate incorect

Nu este formulată în sine sub formă de întrebare, ci face referire doar la anumite variabile (*ex: consecințe ale victimizării în mediul școlar; sărăcie și sănătate*)

Este prea generală pentru a orienta cercetarea (*ex: Care este calitatea vieții copiilor?* Această întrebare nu clarifică subpopulația analizată - categoria de vârstă a copiilor, respectiv conceptul de calitate a vieții este prea general)

Nu poate fi testată empiric (*ex: Ar trebui femeile să se căsătorească pentru a fi fericite?*)

(adaptare după
Neuman, 2014, p.
175)

Este prea vag formulată sau ideea conținută este prea complexă (ex: *Cum poate fi eradicată sărăcia la nivel global?*)

Exemple comparative de întrebări de cercetare incorect vs. corect formulate

Caracteristica vizată	Întrebare incorect formulată	Întrebare corect formulată
Nu e formulată ca întrebare (doar enunță variabile)	Nivelul de educație și participarea civică	În ce măsură nivelul de educație se asociază cu participarea la vot la alegerile locale din 2024 în municipiul Oradea?
Prea generală pentru a orienta cercetarea	Cum se schimbă normele sociale?	Cum a evoluat acceptarea căsătoriilor între persoane de același sex în rândul populației urbane din România între 2005 și 2025?
Nu poate fi testată empiric	Este globalizarea un lucru bun pentru cultură?	Care este asocierea între consumul de platforme de streaming internaționale (ore/săptămână) și participarea la evenimente culturale locale (evenimente/lună) în Oradea?
Prea vagă sau ideea e prea complexă	Cum poate fi eliminată sărăcia în România?	Ce impact are creșterea pragului de eligibilitate pentru ajutorul social asupra ratei de sărăcie relativă în județul Bihor, între 2022 și 2024?

Cea mai importantă condiție privind formularea întrebărilor de cercetare se referă la testarea lor. În sine, întrebările specifice de cercetare asigură tranziția către formularea ipotezelor. Pentru a ne asigura că întrebările sunt corect formulate, vom verifica să nu fie vagi și să conțină toate elementele care permit verificarea empirică. O modalitate utilă este formularea unor răspunsuri posibile (ipotetice), pentru a verifica dacă întrebarea este suficient de precisă.

Exemple privind formularea domeniului, temei și întrebărilor de cercetare (trecerea de la nivelul general la cel specific)

General (abstract)	Domeniul	Managementul timpului
	Tema	Impactul politicilor de flexibilitate a timpului de lucru asupra productivității și satisfacției angajaților în companiile multinaționale Relația dintre burnout și angajament organizațional Influența utilizării instrumentelor digitale de planificare asupra eficienței timpului în echipe de proiect.
	Întrebări de cercetare generale	Cum influențează flexibilitatea programului de lucru productivitatea angajaților? Care este nivelul motivației în muncă a angajaților din domeniul public? Cum influențează utilizarea instrumentelor digitale de planificare eficiența timpului în echipele de proiect?
↓	Particular (concret)	Întrebări de cercetare specifice
		Cum variază productivitatea angajaților care lucrează pe baza unui program flexibil comparativ cu cei care au un program fix de 8 ore pe zi? Există diferențe între munca online și cea onsite asupra nivelului de burnout? În ce măsură există diferențe în satisfacția angajaților în funcție de gen, vârstă sau poziție în cadrul organizației atunci când lucrează pe un program flexibil? În ce măsură utilizarea aplicațiilor digitale (ex. Trello, Microsoft Planner) reduce timpul necesar pentru coordonarea și distribuirea sarcinilor într-o echipă de proiect IT?
General (abstract)	Domeniul	Bullying-ul
	Tema	Impactul bullying-ului asupra performanței școlare și stării emoționale a elevilor din școlile gimnaziale. Rolul rețelelor sociale în intensificarea fenomenului de bullying online la adolescenți

	<i>Întrebări de cercetare generale</i>	Cum influențează bullying-ul performanța școlară a elevilor? În ce măsură utilizarea rețelelor sociale contribuie la apariția și menținerea bullying-ului online în rândul adolescenților?
	<i>Întrebări de cercetare specifice</i>	Există o corelație între frecvența actelor de bullying și scăderea notelor elevilor care sunt victime? Ce tipuri de comportamente de bullying online sunt cel mai frecvent întâlnite pe platformele de socializare utilizate de adolescenți (ex. Instagram, TikTok, Facebook)?
<i>Particular (concret)</i>		
<i>General (abstract)</i>	<i>Domeniul</i>	Alcoolismul în rândul tinerilor
	<i>Tema</i>	Factori asociați cu apariția alcoolismului la tineri Impactul consumului de alcool în rândul tinerilor asupra relațiilor sociale și performanței academice.
	<i>Întrebări de cercetare generale</i>	Care este relația dintre mediul familial și incidența alcoolismului în rândul tinerilor? Cum influențează consumul de alcool comportamentele sociale și performanța academică a tinerilor?
	<i>Întrebări de cercetare specifice</i>	Diferă rata alcoolismului în rândul tinerilor în funcție de tipul familiei (familiile în care părinții sunt divorțați, respectiv familiile în care părinții stau împreună)? Care este relația dintre frecvența consumului de alcool și nivelul de absenteism școlar în rândul tinerilor la nivel liceal? Cum influențează principalele modalități de petrecere a timpului liber frecvența utilizării alcoolului de către adolescenți? Există diferențe semnificative între tinerii care consumă alcool ocazional și cei care consumă frecvent, în ceea ce privește rezultatele școlare?
<i>Particular (concret)</i>		

Tipuri de cercetări în științele sociale

Cercetarea științifică are ca scop dezvoltarea ariei cunoașterii într-un anumit domeniu. Acest demers presupune parcurgerea a trei pași: explorarea, descrierea și explicarea comportamentelor, situațiilor sau fenomenelor studiate. În funcție de scopul general și de obiectivele urmărite, cercetările pot fi: *explorative*, *descriptive*, *explicative* (Chelcea, 2007; Babbie, 2010). Totodată, în cercetarea sociologică se face referire și la cercetările *aplicative* (cercetare aplicată), orientate spre utilizarea rezultatelor în contexte concrete, miza fiind folosirea informațiilor, nu obținerea lor în sine.

Cercetările explorative

Astfel de cercetări urmăresc familiarizarea cu un domeniu, de regulă nou sau insuficient documentat (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Flick, 2011; Neuman, 2014). Ele pot fi folosite și pentru aprofundarea unor fenomene sociale persistente. Având ca scop explorarea, astfel de cercetări oferă mai greu răspunsuri ferme la întrebările de cercetare și ridică probleme de reprezentativitate (Babbie, 2010).

Exemple

Explorarea motivelor care stau la baza unui protest spontan al muncitorilor dintr-o fabrică

Explorarea factorilor comportamentelor sexuale în rândul bărbaților metrosexuali.

Identificarea impactului utilizării inteligenței artificiale asupra relațiilor interpersonale în rândul preadolescenților.

Cercetările descriptive

Cercetările descriptive sunt utilizate pentru a surprinde fidel fenomenele sociale sau contextele lor și pentru a identifica și prezenta caracteristicile unui fenomen ori proces social (Neuman, 2014). Cercetătorul observă, apoi descrie fenomenele (Babbie, 2010). Astfel de cercetări pot fi folosite și ca studii preliminare (Sarantakos, 1993/1998, pp. 6–8, apud Chelcea, 2007, p. 177). Aceste cercetări răspund la întrebări de tipul: Ce? Când? Unde? Cum? Cine? (Babbie, 2010). De cele mai multe ori, cercetările sociale au o componentă descriptivă. Subliniem că descrierea în cercetarea științifică se bazează pe observație sistematică, riguroasă și intenționată.

Exemple

Descrierea profilului socio-demografic al studenților de la specializarea Sociologie.

Descrierea condițiilor de locuire a copiilor din Europa de Sus-Est.

Descrierea formelor de manifestare ale bullying-ului în școlile gimnaziale din mediul urban.

Cercetările explicative

Cercetările explicative vizează identificarea și analizarea cauzelor care generează un anumit tip de manifestare a fenomenelor sociale. În acest sens sunt formulate modele explicative, se caută variabilele explicative (Chelcea, 2007; Flick, 2011). Ele răspund la întrebarea De ce? (Babbie, 2010; Neuman, 2014), investighează și testează relațiile dintre fenomene sociale și fac posibilă predicția (Chelcea, 2007).

Exemple

Identificarea factorilor care determină angajamentul academic în rândul studenților la nivel de licență.

Identificarea impactului pe care îl are nivelul salarizării asupra satisfacției în muncă.

Analiza relației dintre nivelul burnout-ului profesional și nivelul angajamentului.

Identificarea factorilor cu privire la consumul de droguri în rândul adolescenților.

Analiza cauzalității (relații de tip cauză–efect) este scopul prioritar al cercetărilor explicative. În general, cercetarea științifică este ghidată de astfel de preocupări. Dacă cercetările explicative urmăresc testarea ipotezelor, cercetările descriptive urmăresc obținerea informațiilor necesare formulării scopului (Chelcea, 1998a). În practică, întâlnim o îmbinare a acestor tipuri: o cercetare explicativă va include o componentă descriptivă (cercetare descriptiv–explicativă), iar o cercetare descriptivă poate include o componentă exploratorie (cercetare explorativ–descriptivă) (Chelcea, 2007).

Cercetările aplicative

Scopul acestora este de a aduce schimbări în anumite domenii pornind de la implementarea unor măsuri bazate pe rezultatele de cercetare. Astfel de cercetări valorifică rezultatele cercetării științifice în afara contextului studiului de specialitate și evidențiază dimensiunea practică a sociologiei, urmărind rezolvarea unor problemelor sociale concrete (Chelcea, 2007; Neuman, 2014). Acest tip de cercetare face trimitere la sociologia aplicativă (sau sociologia constructivă, termen recomandat de către Cătălin Zamfir, 1999), fiind evidențiat rolul activ pe care îl are sociologia în societate, în modificarea și reconstrucția realității sociale.

Exemple

Un cercetător poate fi preocupat de identificarea factorilor care contribuie la consumul de droguri în rândul tinerilor, dar o organizație poate fi interesată ca, pe baza rezultatelor de cercetare, să implementeze măsuri de prevenire a consumului de droguri.

O cercetare poate să urmărească modul în care participarea angajaților la programe de formare în managementul timpului influențează productivitatea și nivelul de stres la locul de muncă. O astfel de cercetare va avea aplicativitate în cadrul unei organizații care își propune implementarea unor training-uri de management al timpului în vederea creșterii productivității și reducerea stresului la locul de muncă.

Un alt criteriu de elaborare a tipologiei cercetărilor este orizontul temporal: distingem între cercetarea transversală (de moment) și cercetarea longitudinală (Neuman, 2014).

Cercetarea transversală (de moment)

Aceasta presupune culegerea datelor într-un singur moment. Este cea mai frecventă și oferă o imagine de ansamblu asupra unui fenomen la un moment dat — ca o „poză” a realității sociale (Neuman, 2014). Solicită, în general, mai puține resurse decât cercetarea longitudinală.

Cercetarea longitudinală

Aceasta are ca scop surprinderea schimbărilor în timp. Acest tip de cercetare permite analiza relațiilor cauzale între variabile pe un interval temporal și identificarea tendințelor și evoluțiilor aspectelor studiate. Este mai rar derulată, în principal din cauza consumului mare de resurse și a riscului de pierderi din eșantionul inițial.

Principalele tipuri de cercetări longitudinale sunt (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Neuman, 2014):

Cercetările de tendință - urmăresc schimbările înregistrate în timp pentru același fenomen, utilizând aceleași tehnici și proceduri pe eșantioane diferite.

Cercetările de cohortă - urmăresc schimbările în timp într-o cohortă (subpopulație care a trăit în același interval un eveniment fundamental: născuți în același an, născuți în timpul pandemiei de COVID-19, căsătoriți în 2025).

Cercetările panel - urmăresc schimbările în timp folosind aceleași tehnici și proceduri pentru a observa/măsura aceeași respondenți (indivizi sau grupuri) în cel puțin două momente diferite. Aceste cercetări folosesc eșantioane fixe, ceea ce poate ridica anumite riscuri metodologice.

Tabel 1. Comparație între cercetările de tendință, de cohortă și panel

Tip cercetare	Cine e măsurat	Ce urmărește	Exemplu
Tendință	Eșantioane noi, independente	Evoluția aceluiași fenomen	Cum a variat între 2015–2025 încrederea în primărie în rândul adulților din municipiul Oradea?
Cohortă	Aceleași eșantion sau eșantioane diferite din aceeași cohortă	Traectorii ale unei cohorte/generații	Cum evoluează normele egalitare de gen la studenții înmatriculați în 2023 la Sociologie pe măsură ce trec de la anul I la anul III (2023–2026)?
Panel	Aceiași respondenți/unități	Schimbări individuale; dinamică	Se modifică intenția de participare la protest a acelorași tineri după o campanie de mobilizare pe rețele sociale, între momentul 1 și momentul 2, în orașul Y?

Explicația

Cercetările în științele sociale își propun să cunoască și să explice realitatea socială și sistemele sociale (Vlăsceanu, 2013). Aceasta implică descrierea aspectelor studiate, explicarea lor prin identificarea cauzelor, efectelor și caracteristicilor, precum și evidențierea relațiilor dintre diferitele componente — toate acestea contribuind la înțelegerea temei abordate. De cele mai multe ori, cercetătorii nu se opresc la descrierea unei situații, ci urmăresc să răspundă la întrebările *De ce?* sau *Cum?*. În principal, cercetările au două orientări: cele care urmăresc identificarea cauzelor unei situații sau ale unui fenomen și cele care urmăresc identificarea efectelor.

Sociologia reflexivă și, în general, cercetarea calitativă pun în discuție (și uneori chiar neagă) poziția centrală a cauzalității în științele sociale, argumentând că rolul științei este, mai degrabă, de a interpreta sensurile acțiunilor umane în termeni de motivație, nu prin recurs exclusiv la factori determinanți. În mare parte, astfel de orientări abordează modele inductive, în care cercetătorul pornește de la observarea cazurilor concrete, iar, pe baza identificării unor tipare și a stabilirii unor probabilități, formulează generalizări (Mărginean, 2004). Cele mai frecvente critici ale acestui raționament vizează validitatea generalizărilor: modelul nu garantează că factorii enunțați vor conduce întotdeauna la același rezultat, ca atare, există o anume incertitudine în argumente.

Cercetările bazate pe modelul ipotetico–deductiv presupun formularea unor ipoteze întemeiate teoretic și, prin confirmarea lor empirică, permit realizarea de generalizări. Modelul este valoros prin faptul că face posibilă ajustarea, adaptarea și rafinarea teoriei pe baza datelor, însă este criticat pentru gradul adesea redus de acoperire și universalitate a legilor formulate. De cele mai multe ori, explicația este de tip probabilist.

Explicația teoretică (explicația deductiv-nomologică)

Explicația teoretică este un argument logic care clarifică existența, dinamica și caracteristicile unui fenomen prin raportare la idei generale și principii abstracte (Neuman, 2014, p. 73). Ea poate lua forme structurale, interpretative sau cauzale. Explicația structurală arată că variațiile unui fenomen social se datorează configurațiilor de poziții, reguli și relații (structuri) și pune accent pe localizări, interdependențe, distanțe și raporturile dintre poziții în cadrul acelei structuri (Neuman, 2014). Explicația interpretativă înțelege un fenomen prin sensurile pe care actorii le atribuie propriilor acțiuni — adică prin semnificații construite social și viziuni subiective (Neuman, 2014).

Cercetarea în științele sociale își propune să explice realitatea socială, ceea ce presupune investigarea relațiilor dintre factori. Modelul explicației cauzale consideră o explicație validă atunci când fenomenul explicat (*explanandum*) poate fi dedus din legi generale și condiții inițiale (*explanans*) (Mărginean, 2004; Chelcea, 2007). Se pornește de la o lege generală ce enunță relația cauzală dintre doi sau mai mulți

factori, se stabilesc condițiile inițiale potrivite aplicării legii, iar fenomenul este explicat prin deducție din aceste premise. Pentru ca raționamentul să fie corect, trebuie îndeplinite toate condițiile: să existe o lege susținută de rezultate științifice și să existe o situație concretă (circumstanță particulară) căreia i se aplică. Explicația nomologică este, astfel, o explicație prin legi.

Explicația causală, ca formă a explicației deductiv–nomologice, se exprimă prin enunțuri de tipul: A îl determină pe B; A este cauza lui B; A este cauza, iar B este efectul (Mărginean, 2004).

Principalele condiții avute în vedere în analiza relațiilor cauzale privesc: corelația dintre variabilele cauză și efect, succesiunea temporală și eliminarea explicațiilor alternative (Babbie, 2010; Neuman, 2014). Pe scurt: o variație a variabilei cauză trebuie să determine o variație a variabilei efect; cauza precede efectul; efectul observat se datorează variabilei cauzale, nu unei alte cauze.

Astfel, sunt o serie de probleme cu care se confruntă cercetătorii care își propun să identifice relații cauzale între diferite variabile (Zamfir, 1999, pp. 25-34). În științele sociale adesea este greu de stabilit succesiunea temporală, și anume clarificarea situației în care cauza preceda efectul. Rolul cercetătorului aici este unul important în ideea că el este cel care propune modelul plauzibil prin care variabilele sunt relaționate. O altă problemă ține de durata și distanța relației cauzale. Efectul apare după cauză, dar este important să stabilim acest orizont de timp. Cercetătorii adesea se confruntă și cu problema cauzalității aparente. Fenomenele sociale sunt complexe și sunt situații în care asocierea sau corelația dintre doi factori ascund o relație de fapt falsă, de cele mai multe ori fiind vorba de ignorarea impactului altor variabile. Vorbim în acest sens de o cauzalitate incompletă, fără să fie evidențiate toate lanțurile multicauzale.

O altă situație care ridică probleme în explicația causală este generată de interdependența fenomenelor sociale. Este dificil, dacă nu imposibil, să izolăm cu totul situația sau fenomenul studiat de altele din viața socială. Sunt interacțiuni între diferite variabile, iar cercetătorul trebuie să se asigure că reușește să controleze impactul acestora.

Rezultatele cercetărilor trebuie explicate și prezentate în contextul dinamicii sociale. Trebuie să ținem cont de schimbările sociale care fac ca anumite constatări empirice să nu (mai) fie valabile. Sunt rezultate empirice care se potrivesc anumitor contexte, iar generalizarea lor trebuie tratată cu prudență.

Tot în ceea ce privește cauzalitatea, trebuie să distingem între cauzele aparente, cele necesare și cele suficiente. Cel mai important pentru explicația causală este să identificăm cauzele directe necesare și suficiente. În acest sens este ținut sub control impactul posibil al altor variabile. Cauzele necesare sunt condițiile fără de care efectul nu poate apărea (Babbie, 2010) și fac trimitere la situații de tipul: ca să fie B, trebuie să fie A (A este cauza lui B; fără existența lui A, nu există B). Cauzele suficiente reprezintă condițiile care, dacă sunt prezente, garantează apariția efectului

descriu (Babbie, 2010). Cauzele suficiente descriu situațiile astfel: ca să fie B, trebuie să fie doar A (A este cauza lui B; este suficient să fie A, ca să fie B; de câte ori este A, este și B).

În numeroase cazuri, enunțurile teoretice formulate în cadrul cercetărilor sunt mai degrabă teorii explicative contextuale. Cu alte cuvinte, relațiile cauzale identificate sunt potrivite situației particulare analizate, fără a avea dovezi că acestea sunt universale. Pentru a evita astfel de riscuri, cercetările trebuie să se bazeze pe un model teoretic consistent, pentru a fi capabili să evidențiem cât mai corect conexiunea dintre teoria generală abstractă și cea formulată în cadrul cercetării empirice, respectiv este important să specificăm limitele cercetării și să dovedim prudență în formularea unor enunțuri cu un caracter universal valabil.

Ipotezele în cercetarea științifică

Ipotezele sunt părți componente ale modelului explicativ (Rotariu & Iluț, 2001). Cercetările, chiar și cele descriptive, își propun să evidențieze diferitele relații și legături între aspectele studiate. Întregul demers de cercetare este orientat pornind de la formularea ipotezelor. Acestea contribuie la atingerea obiectivelor de cercetare. Ipotezele reprezintă, de fapt, enunțuri explicative privind relațiile dintre diferitele fenomene sociale (Mărginean, 2004). Aceste enunțuri trebuie să fie plauzibile, nu simple bănueli sau presupuneri (Chelcea, 2007), și să specifice o posibilă relație între două sau mai multe variabile, relație care poate fi testată ulterior (Flick, 2011; Bryman, 2012).

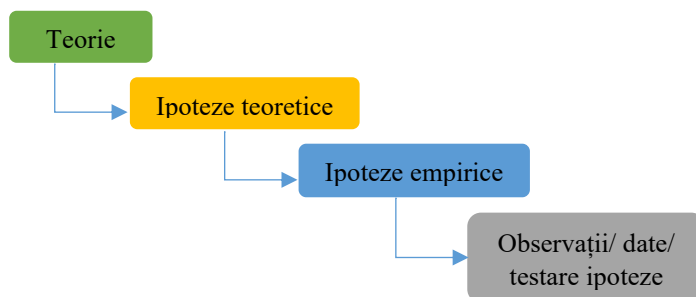
Cea mai importantă distincție, după gradul de generalitate, este între *ipotezele teoretice* și *ipotezele empirice* (de lucru) (Mărginean, 2004). Diferența principală: ipotezele teoretice nu sunt testabile direct, în timp ce ipotezele empirice sunt. Ipotezele teoretice se formulează pe baza unui model teoretic; sunt mai generale și mai abstracte, au rol orientativ pentru cercetare și sunt formulate pe baza unor concepte și enunțuri abstracte. Ipotezele teoretice identifică și formulează o relație generală bazată pe concepte și teorii, dar nu specifică detalii operaționale sau metodologice. Ipotezele empirice sunt mai puțin generale, folosesc concepte mai concrete și mai specifice și sunt deduse din ipotezele teoretice. În sine ipotezele empirice sunt deduse și formulate din ipotezele teoretice. De fapt, ipotezele empirice traduc în termeni concreți, operaționali și măsurabili ipotezele teoretice. Pornind de la nivelul de generalitate, ipotezele teoretice sunt formulate pornind de la teorie, iar ipotezele empirice sunt formulate pornind de la ipotezele teoretice.

Luând în considerare cele două modele prezentate mai sus (în secțiunea Relația teoretic-empiric), modelul *deductiv* și modelul *inductiv*, putem preciza poziția pe care o au ipotezele în aceste două modele.

Cel mai frecvent utilizat în cercetare este modelul deductiv, unde explicația este dedusă din generalizarea unei teorii (Babbie, 2010). Se pornește, aplicând principiul gândirii etapizate, de la general (teorie), la particular (ipoteză empirică). Începem

demersul de cercetare de la teorie, formulăm pe baza acesteia o serie de ipoteze teoretice, derivăm din acestea ipotezele empirice pe care, în urma observațiilor culese, le vom confirma sau infirma. Ipoteza este astfel „o așteptare specifică ce poate fi direct testată, referitoare la realitatea empirică ce rezultă dintr-o propoziție mai generală” (Babbie, 2010, p. 82).

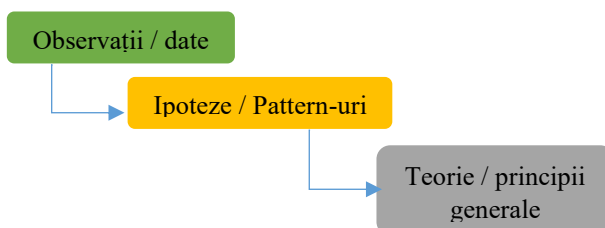
Logica metodei deductive în sinteză se prezintă astfel:

(sursa: Hatos & Buhaș, 2018, p. 9 adaptare după Babbie, 2010)

În cadrul modelului inductiv demersul este invers: se pornește de la observații, pe baza lor sunt identificate patternuri și tendințe specifice, sunt formulate ipoteze pornind de la acestea și apoi este realizată teoretizarea.

Logica metodei inductive presupune următoarele secvențe:

(sursa: Hatos & Buhaș, 2018, p. 8 adaptare după Babbie, 2010)

Ipotezele empirice de cele mai multe ori sunt formulate ca enunțuri logice de tipul: dacă ..., atunci ...; cu cât crește/descrește X, cu atât crește/descrește Y (Mărginean, 2004). O ipoteză corect formulată trebuie să facă referire la: variabilele cu care se lucrează (acestea trebuie să fie măsurabile); indică rezultatul așteptat (tipul de relație care se presupune că există între variabile), unitățile analizate (indivizi, grupuri, organizații) (Babbie, 2010).

Flick (2011) menționează că ipotezele trebuie să fie: clar formulate din punctul de vedere al conceptelor utilizate, integrate într-un cadru teoretic, specifice și formulate în raport cu metodele prin care pot fi testate.

Formularea ipotezelor empirice se bazează, de regulă, pe operaționalizarea conceptelor. Acest proces presupune tranziția de la conceptele abstracte regăsite în ipotezele teoretice, la conceptele specifice, cu identificarea dimensiunilor și transpunerea în indicatori și variabile (procesul de Operaționalizare este detaliat mai jos în cadrul acestui capitol).

Pentru fiecare ipoteză teoretică pot fi formulate atâtea ipoteze empirice câte sunt necesare pentru testarea diferitelor aspecte ale relației propuse (de exemplu, atunci când se folosesc mai mulți indicatori pentru variabila dependentă). În acest caz, ipotezele empirice sunt complementare. O singură ipoteză empirică este suficientă dacă relația teoretică este foarte concretă și vizează un singur indicator.

Exemple privind formularea ipotezelor teoretice și empirice

Ipoteza teoretică

Ipoteza empirică

Bunăstarea emoțională a elevilor este influențată de interacțiunile din mediul online

Cu cât crește frecvența situațiilor în care un elev este expus mesajelor de tip hate-speech în spațiul virtual, cu atât scade nivelul lui de stimă de sine.

Participarea la programe de educație ante-preșcolară contribuie la creșterea gradului de integrare socială a copiilor în școala primară.

Elevii care petrec în medie peste 2 ore/zi pe rețele sociale vor obține scoruri semnificativ mai mici la nivelul de stres perceput comparativ cu elevii care folosesc rețele sociale mai puțin de 30 minute/zi.

Angajamentul academic al studenților influențează parcursul lor academic și explică finalitățile acestuia.

Dacă un copil nu a beneficiat de educația ante-preșcolară, atunci riscul de excluziune din grupul școlar din ciclul primar este mai mare comparativ cu copii care au fost înscriși în învățământul ante-preșcolar

Cu cât crește frecvența participării la cursuri și seminarii în rândul studenților la nivel de licență, cu atât rezultatele lor academice sunt mai bune

Studenții care alocă cel puțin 1 oră/zi pentru revizuirea materialelor de curs vor obține o rată mai mare de reușită la examene, comparativ cu cei care alocă sub 30 minute/zi pentru această activitate

Utilizarea frecventă a rețelelor sociale influențează satisfacția cu viața în cazul adolescenților

Adolescenții care petrec mai mult de 3 ore/zi pe rețelele sociale înregistrează un nivel mai scăzut de satisfacție cu viața comparativ cu cei care petrec mai puțin timp

	Adolescenții care raportează verificarea social media de peste 10 ori/zi vor obține scoruri semnificativ mai scăzute la scalele de satisfacție cu viața, comparativ cu adolescenții care verifică rețelele sociale mai puțin de 3 ori/zi.
Programul de lucru flexibil crește satisfacția angajaților	Angajații cu un program fix de lucru (de la 8 la 16) înregistrează un nivel de satisfacție mai scăzut comparativ cu cei care beneficiază de un program flexibil (cu ore de lucru flexibile sau posibilitatea de a lucra remote) Angajații care pot lucra de acasă cel puțin două zile pe săptămână vor raporta scoruri semnificativ mai mari la chestionarul de satisfacție a angajaților, comparativ cu angajații care lucrează exclusiv la birou
Nivelul de bunăstare materială al indivizilor influențează semnificativ calitatea vieții	Persoanele care pot economisi lunar cel puțin 10 % din venitul disponibil vor participa la mai multe activități recreative plătite pe lună, comparativ cu persoanele care nu reușesc să economisească nimic.
Religiozitatea tinerilor este mai scăzută decât cea a vârstnicilor	Persoanele cu vârsta între 18 și 25 de ani vor participa lunar mai puține slujbe religioase, comparativ cu persoanele cu vârsta de peste 65 de ani.
Performanța în muncă crește odată cu dezvoltarea profesională.	Cu cât numărul de cursuri de formare profesională urmate de către angajat pe an este mai mare, cu atât angajatul va atrage un număr mai mare de clienți trimestrial.
Nivelurile ridicate de stres familial cresc probabilitatea apariției violenței domestice.	Famiiliile în care partenerii raportează un număr ridicat de certuri majore pe săptămână vor înregistra un număr mai ridicat de incidente de violență domestică pe lună, comparativ cu famiiliile în care partenerii au cel mult o ceartă majoră pe săptămână. Famiiliile în care unul dintre parteneri consumă alcool de cel puțin trei ori pe săptămână vor înregistra, în medie, cel puțin două incidente de violență domestică pe lună, comparativ cu famiiliile în care consumul de alcool al partenerilor este cel mult o dată pe săptămână.

Analiza și operaționalizarea conceptelor

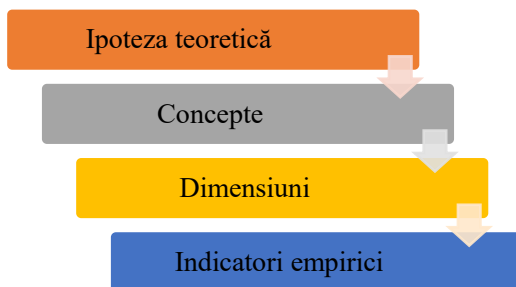
Orice teorie și orice cercetare se bazează pe un cadru conceptual. Astfel, cercetarea în științele sociale nu poate să omită identificarea, clarificarea și analiza conceptelor, respectiv stabilirea unei scheme operaționale a conceptelor utilizate.

Operațiunea în sine de definire a conceptelor este complexă, deoarece acest proces nu se rezumă la o clarificare din punct de vedere lingvistic, ci reprezintă o prezentare clară a înțeleșurilor atribuite conceptelor.

Sunt trei tipuri principale de definiții ale unui concept: *definiția ostensivă* este raportată la obiect (enunțarea cuvântului odată cu arătarea obiectului), *definiția nominală* presupune descrierea (verbală) a înțeleșului, semnificației unui concept prin intermediul altor concepte, iar *definiția operațională* reprezintă trecerea de la conceptul general la semnele observabile, făcând posibilă măsurarea unui concept (Bryman, 2012). Definițiile operaționale se bazează pe definițiile nominale (Mărginean, 2004; Chelcea, 2007). Totuși, în științele sociale, cele mai multe dintre conceptele utilizate nu sunt direct observabile, ca atare, este nevoie de o transpunere a acestora în situații observabile, activitate denumită *operaționalizarea conceptelor*. În sine, aceasta implică tranziția de la concepte la variabile, dimensiuni și indicatori. Operaționalizarea conceptelor include „ansamblul operațiilor prin care însușirile definitorii ale noțiunii pot fi identificate, evaluate sau chiar măsurate în universul empiric” (Rotariu & Iluș, 2001, p. 177). Operaționalizarea înseamnă trecerea de la conceptele generale la cele concrete, observabile (Mărginean, 2004).

În cadrul cercetării vom avea concepte abstracte, care sunt neoperaționale și nu pot fi observate empiric (de exemplu: integrarea academică), respectiv concepte concrete, operaționale, care sunt observabile empiric (de exemplu: vârsta, starea civilă). Totodată, multe dintre concepte sunt multidimensionale, în sensul că ele acoperă mai multe dimensiuni ale realității sociale (de exemplu: integrarea academică a studenților include relaționarea cu grupul de colegi, adaptarea la cerințele academice, cunoașterea regulamentelor etc.).

Operaționalizarea conceptelor face posibilă măsurarea în cadrul cercetărilor (Bryman, 2012). Ipotezele teoretice, care conțin conceptele abstracte, sunt operaționalizate, și anume sunt identificate dimensiunile, sunt stabilite variabilele și indicatorii empirici.

Dimensiunile unui concept sunt în sine tot concepte, dar cu un grad de generalizare mai scăzut. Este un aspect determinabil al unui concept (Babbie, 2010).

Indicatorii empirici sunt cei direct observabili, măsurabili. Indicatorul este „un semn al prezenței sau absenței conceptului pe care îl studiem” (Babbie, 2010, p. 185). Aceștia sunt cei care fac trimitere directă la instrumentul de cercetare.

Exemplu Schema operațională a conceptului Integrarea academică a studenților

Definiția conceptului: Integrarea academică a studenților este nivelul de participare, implicare și adaptare a acestora în activitățile academice și sociale din mediul universitar

Dimensiuni	Indicatori
Participarea la activitățile academice	Frecvența la cursuri și seminarii (număr mediu de ore/săptămână) Frecvența absenței la cursuri și seminarii (procent absențe) Număr de proiecte/referate predate la timp Numărul participărilor active (intervenții, întrebări adresate) în cadrul cursurilor/seminariilor
Relația cu profesorii	Prezența unui profesor sau a unor profesori cu care se poate consulta pe diferite subiecte Frecvența interacțiunilor informale cu profesorii în afara orelor de curs Numărul profesorilor de la care studentul a primit feedback individual asupra performanței sale academice în ultimele 30 de zile Numărul profesorilor care încurajează participarea activă la cursuri/seminarii
Relația cu colegii	Frecvența participării la proiecte de grup Numărul colegilor cu care studentul menține legături de colaborare academică frecventă Frecvența interacțiunilor informale cu colegii în spațiul universitar Numărul de activități extra-curriculare la care studentul participă
Accesul la resursele educaționale	Frecvența utilizării bibliotecii Frecvența accesării unor platforme de e-learning Gradul de acces perceput la resurse (pe o scală Likert de la 1 la 5) Numărul de materiale (articole, cărți, prezentări) descărcate sau consultate disponibile pe resursele oficiale ale universității

Satisfacția față de mediul academic	Scorul general de satisfacție (pe o scală Likert de la 1 la 5) Număr de probleme rezolvate prin suport administrativ Nivelul de satisfacție față de infrastructura academică Dispoziția de a recomanda facultatea altor studenți (pe o scală de la 0 la 10)
-------------------------------------	--

Operaționalizarea conceptelor poate fi reprezentată și grafic, respectând gradele de generalizare/abstractizare pe care sunt plasate conceptele, dimensiunile, respectiv indicatorii. A se vedea mai jos o schemă operațională pentru conceptul de *bunăstare materială*.

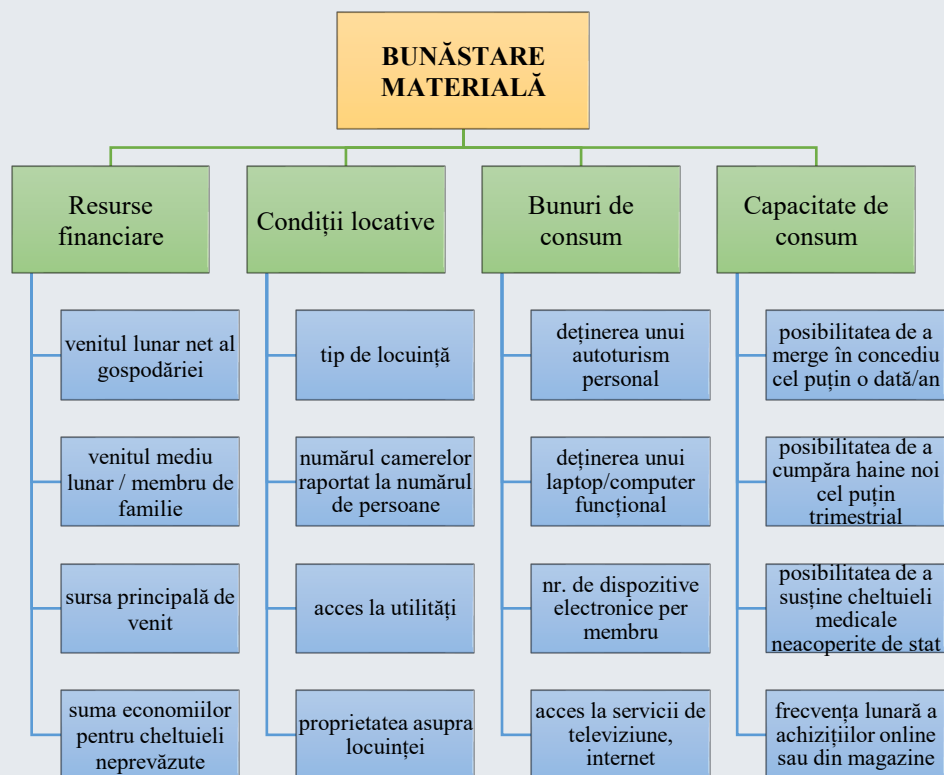

Exemplu Schema operațională a conceptului Bunăstare materială

Definiția conceptului: Bunăstarea materială reflectă nivelul de resurse economice, condițiile de trai și capacitatea de consum a unui individ sau gospodării, influențând accesul la bunuri, servicii și oportunități sociale

Dimensiuni	Indicatori
Resurse financiare	Venitul lunar net al gospodăriei (lei/lună) Venitul mediu lunar pe membru de familie Sursa principală de venit Suma economiilor disponibile pentru cheltuieli neprevăzute
Condiții locative	Tipul de locuință Numărul camerelor raportat la numărul de persoane Accesul la utilități Proprietatea asupra locuinței
Bunuri de consum	Deținerea unui autoturism personal Deținerea unui laptop/computer funcțional Numărul de dispozitive electronice per membru Acces la servicii de televiziune, internet etc. Posibilitatea de a merge în concediu cel puțin o dată pe an Posibilitatea de a cumpăra haine noi cel puțin trimestrial Posibilitatea de a susține cheltuieli medicale neacoperite de stat Frecvența achizițiilor online sau din magazine (lunar)

Reprezentare grafică a schemei operaționale a conceptului Bunăstare materială

Indicatorii care sunt utilizați în operaționalizarea conceptelor sunt denumiți *indicatori definiționali* și indică relația dintre indicat (conceptul măsurat) și indicator (semn al prezenței conceptului) (Chelcea, 2007). Relația poate fi totală – atunci când indicatorii reflectă integral indicatul (spre exemplu, indicat: vârsta unei persoane → indicator: numărul de ani împliniți), sau statistică – indicatorii nu reflectă perfect indicatul, ci sunt legați de el empiric, printr-o asociere cuantificabilă (spre exemplu, indicat: performanța academică → indicator: numărul de ore petrecute studiind pe săptămână). În procesul de operaționalizare este important de reținut acei indicatori care corelează puternic cu indicatul.

Legat de indicatorii definiționali intervine și necesitatea de a evalua calitatea unui indicator ca reprezentant al unui concept latent. În acest sens se are în vedere: puterea de respingere, puterea de conținere, puterea de discriminare (Nowak, 1972, apud Mărginean, 2004; Nowak, 1972, p. 154 apud Chelcea, 2007, p. 139).

Puterea de respingere reprezintă capacitatea unui indicator de a „respinge” cazurile care nu au caracteristica măsurată (ex.: nivel ridicat de alfabetizare digitală = indicatul; indicatorul A = „deține cel puțin un certificat oficial de competențe IT” are o putere de respingere mult mai mare pentru conceptul de alfabetizare digitală avansată decât indicatorul B = „folosește rețele sociale zilnic”).

Puterea de conținere reprezintă capacitatea indicatorului de a include (sau „a conține”) toate cazurile care posedă caracteristica măsurată (ex.: nivel ridicat de alfabetizare digitală = indicatul; indicatorul B = „folosește rețele sociale zilnic” are o putere de conținere mult mai mare pentru conceptul de alfabetizare digitală avansată decât indicatorul A = „deține cel puțin un certificat oficial de competențe IT”).

Puterea de discriminare a unui indicator măsoară cât de bine acel indicator diferențiază între unitățile de observație care au niveluri ridicate versus scăzute ale conceptului măsurat (ex.: indicatul = stresul profesional al angajaților se măsoară și prin indicatorul „Mă simt copleșit de sarcinile zilnice la serviciu” pe o scală Likert de la 1 = „niciodată” la 5 = „întotdeauna”. Acest indicator are o putere de discriminare mare, pentru că persoanele cu scoruri mari la stres răspund semnificativ diferit față de cele cu scoruri mici).

Indicatorii definiționali se stabilesc pe baza gradului de maximizare a puterii de respingere, cât și a puterii de conținere. Având în vedere imperfecțiunea măsurării și imperfecțiunea indicatorului, este importantă utilizarea unui număr cât mai mare de indicatori pentru a măsura un concept abstract (de Singly et al., 1998; Bryman, 2012).

Exemplu: indicatori Nivel de educație

Nivel de educație	Puterea de respingere	Puterea de conținere	Puterea de discriminare
Indicator: <i>Care este ultimul nivel de studii absolvit?</i> fără școală, nivel primar (4 clase), nivel gimnazial (8 clase), nivel liceal, fără Bacalaureat, diplomă de Bacalaureat, studii universitare de licență, studii universitare de masterat, diplomă de doctorat.	Mare: separă clar persoanele cu niveluri diferite de educație	Mare: acoperă toate nivelurile educaționale posibile	Mare: permite diferențieri clare între diferite categorii (liceu vs. universitar, licență vs. master etc.)
Indicator: <i>Aveți studii absolvite?:</i> Da Nu	Slabă: nu diferențiază între persoanele cu orice fel de studii	Slabă: nu reflectă diferențe între nivelurile de educație	Foarte redusă: singura diferențiere este între „cu studii” și „fără studii”.

Măsurarea

Măsurarea reprezintă o determinare cantitativă. Măsurarea include toate operațiile prin care se realizează o atribuire de valori, pentru a determina dimensiunea cantitativă a diferitelor fenomene cercetate: frecvența, ordinea, intensitatea etc. (Mărginean, 2004, p. 190). În științele sociale, de multe ori măsurarea implică atât identificarea proprietăților calitative ale aspectelor cercetate, cât și a celor cantitative.

Măsurarea necesită rigurozitate, respectarea unor reguli și urmărirea unui demers teoretic și metodologic sistematic. În sine, prin intermediul măsurării se realizează conexiunea dintre teoretic și empiric și este cu atât mai importantă cu cât asigură generalizarea, teoretizarea și comparabilitatea. Măsurarea nu este posibilă fără definirea și operaționalizarea temei de cercetare. Totodată, măsurarea se concretizează în demersul empiric și se reflectă asupra rezultatelor obținute, prin operațiuni de ordonare, clasificare, interpretare și teoretizare. Astfel, măsurarea se regăsește în întregul proces de cercetare, atât în tranziția de la teoretic la empiric (prin trecerea de la teorie și concepte generale la variabile măsurabile), cât și de la empiric la teoretic (prin interpretarea datelor observate și integrarea lor teoretică).

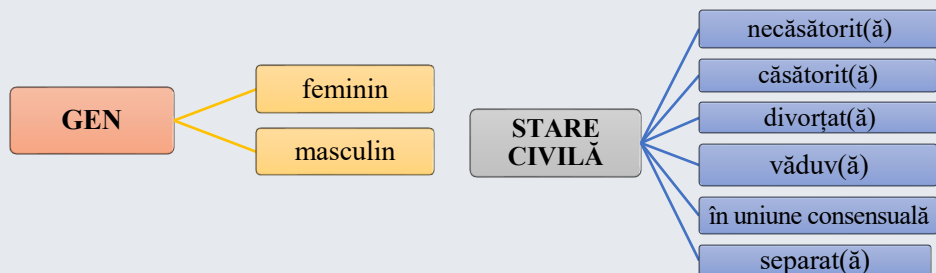

(sursa: adaptat după Mărginean, 2004, p. 203)

În acest context, trebuie diferențiat între variabile și atribute. Termenul de *variabilă* sau *noțiunea de variabilă* reflectă capacitatea fenomenelor sau proceselor de a se schimba, variația graduală a intensității unei caracteristici (valori diferite de la un individ la altul, de la o comunitate la alta etc.) (Mărginean, 2004). Exemple de variabile: sex, nivel de educație, vârstă. *Atributele* desemnează o caracteristică a unui concept și semnalizează prezența sau absența unei însușiri. Ele sunt valori posibile ale unei variabile. Variabilele sunt „seturi logice de atribute” (Babbie, 2010, p. 198) sau stări posibile ale unei caracteristici. Exemple de atribute: masculin, studii la nivel de licență, tânăr, vârsta de 25 de ani etc. Atributele specifice unei variabile trebuie să fie exhaustive și să se excludă reciproc (Babbie, 2010).

Exemple Variabile cu attribute

O variabilă este *exhaustivă* dacă toate cazurile din populația cercetată pot fi încadrate în cel puțin una dintre categoriile definite (fiecare respondent trebuie să poată fi încadrat într-o categorie de răspuns disponibilă).

Exemplu de variabilă exhaustivă

Variabila: Statut ocupațional

Exemplu corect

Angajat cu normă întreagă
 Angajat cu normă parțială
 Lucrător pe cont propriu / liber-profesionist
 Șomer
 Elev/Student
 Pensionar
 Casnic/ă
 Altul (specificați:)

✓ Oricine poate fi încadrat într-una dintre categorii.

Exemplu greșit

Angajat
 Șomer
 Student

✗ Lipsesc categorii (ex.: pensionari, persoane casnice etc.). Nu oricine poate fi încadrat într-una dintre categorii.

Atributele unei variabile *se exclud reciproc* dacă fiecare caz poate fi încadrat într-o singură categorie – adică nu simultan în două sau mai multe. Prin urmare, atributele nu trebuie să se suprapună între ele.

Exemplu variabilă cu atribute care se exclud

Variabila: Sex biologic

Exemplu corect

Masculin
Feminin
Altul

✓ O persoană poate fi încadrată doar într-una dintre categorii.

Variabila: Statut ocupațional

Exemplu greșit

Angajat
Student
Liber profesionist

✗ O persoană poate fi simultan angajat și student.

Mărginean (2004) menționează că strategia de lucru în cercetarea socială se face și ținând cont de modelele de măsurare pe care le clasifică în funcție de trei criterii: tipul variabilelor, dimensionalitatea măsurătorilor, nivelul de măsurare.

În funcție de primul criteriu se distinge între variabile manifeste (observabile) și variabile latente (nevăzute). *Variabilele manifeste* sunt cele care pot fi măsurate direct, adică datele efective care sunt colectate prin chestionare, observații sau măsurători fizice. Pe baza acestor informații statistice se pot determina alte valori care reflectă modul în care se manifestă fenomenul studiat: amplitudine, frecvență, densitate, identificare de factori, asocieri, covariații etc. Exemple: înălțimea unei persoane (cm), numărul de ore de studiu, greutate corporală, scorul la un item de satisfacție cu viața. *Variabilele latente* reprezintă un aspect care nu se poate vedea direct din datele brute, care nu se poate măsura în mod direct; ele reprezintă caracteristicile ascunse care stau la baza manifestărilor unui fenomen studiat. Exemple: stima de sine, angajamentul academic, calitatea vieții, inteligența emoțională.

În funcție de dimensionalitatea măsurătorilor distingem între: modele unidimensionale și modele multidimensionale. *Modelul unidimensional* presupune că toți itemii pe care îi folosim pentru a evalua un construct reflectă o singură dimensiune comună, o singură caracteristică (Mărginean, 2004). Astfel, scalarea nominală unidimensională măsoară o singură variabilă (Chelcea, 2007) și împarte unitățile de observație (ex.: persoane) în categorii distincte, pe baza unui singur criteriu. Interesul pentru mai multe caracteristici ale fenomenului studiat presupune dezvoltarea unui model de măsurare *multidimensional* (Mărginean, 2004). În acest caz vorbim despre scalare nominală multidimensională care presupune „codificarea simultană a mai multor caracteristici (vârstă, sex, nivel de școlaritate etc.) (...) și combinarea valorilor în vederea clasificării subiecților” (Chelcea, 2007, p. 347). Totuși, literatura de specialitate subliniază necesitatea obținerii unidimensionalității unei scale (Babbie, 2010).

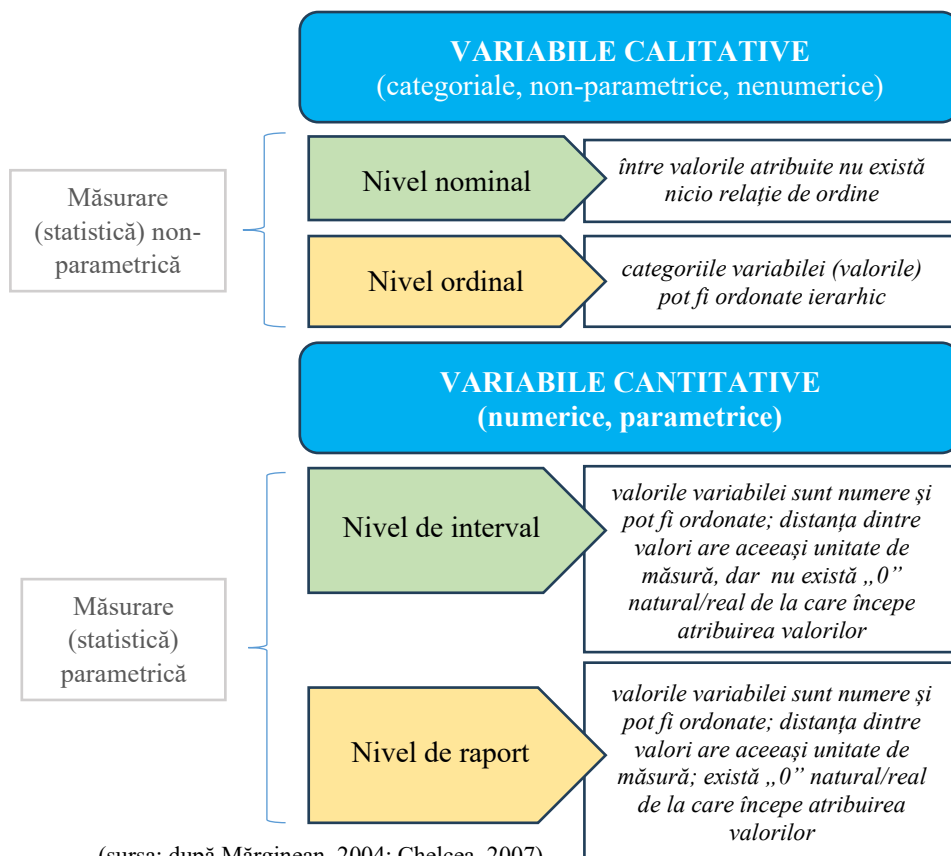
Diferențierea modelelor de măsurare în funcție de natura variabilelor implică diferențiere pe baza nivelului de măsurare utilizat. Detalii privind nivelurile de măsurare sunt redată în cele ce urmează.

Niveluri de măsurare. Tipuri de variabile

În momentul construcției instrumentului de cercetare (detalii privind modalitatea de elaborare a instrumentelor de cercetare se regăsesc în Capitolul 4. Planificarea cercetării. Stabilirea cadrului metodologic) este important să ținem cont de regulile de atribuire a valorilor variabilelor. Este una dintre regulile de bază în privința măsurării. Variabilele sunt cele care variază, iau valori diferite, ele indică acea proprietate de schimbare a aspectelor cercetate. Variabilele, prin intermediul operaționalizării, se definesc prin operații de cuantificare.

Modul în care sunt atribuite valorile variabilelor determină nivelurile de măsurare (Mărginean, 2004). Acestea sunt extrem de importante în cadrul cercetării, deoarece, în funcție de acestea, sunt realizate diferitele analize statistice și, totodată, sunt impuse anumite restricții în privința operațiilor statistice, în funcție de nivelurile de măsurare.

Nivelurile de măsurare (sau tipuri de variabile; tipuri de scale):

Putem să sintetizăm caracteristicile care marchează diferența dintre nivelurile de măsurare astfel:

	Posibilitate de ordonare a valorilor	Valorile au unitate de măsură	Atribuirea valorilor începe de la un zero real
Nivel NOMINAL	nu	nu	nu
Nivel ORDINAL	da	nu	nu
Nivel DE INTERVAL	da	da	nu
Nivel DE RAPORT	da	da	da

Exemple de tipuri de variabile/niveluri de măsurare

NIVEL NOMINAL

Starea civilă:

1. Necăsătorit
2. Căsătorit, în coabitare
3. Divorțat
4. Văduv
5. Altă situație

Care este masa dvs. cea mai consistentă (considerată principală)?

1. Micul dejun
2. Prânzul
3. Cina

Ce metodă de campanie electorală v-a plăcut cel mai mult gândindu-vă la ultimele alegeri ?

1. Afîșul
2. Bannere/panourile
3. Promovarea și articolele din social-media
4. Articole din presă și emisiuni TV
5. Acțiunile de stradă-materialele primite
6. Discuțiile, întâlnirile cu candidații
7. Mesaje, discuțiile pe internet
8. Materialele primite prin poștă
9. Altă metodă

În ce scop iei meditații particulare?

1. pentru bacalaureat
2. pentru promovarea anului (evitarea corijențelor)
3. pentru obținerea unor rezultate cât mai bune la învățătură
4. pentru dezvoltarea cunoștințelor
5. din alt motiv

Din lista de mai jos, care considerați că sunt primii factori cei mai nocivi ce aduc impedimente unui stil de viață sănătos?

1. Consumul de alcool
2. Fumatul
3. Consumul de alimente nesănătoase (alimente procesate, cu conținut bogat în grăsimi, fast food)
4. Consumul de băuturi carbogazoase dulci
5. Poluarea
6. Stresul
7. Sedentarismul
8. Alt factor

Locuința în care stați în prezent este ...:

1. Proprietatea dvs.
2. Proprietatea părinților (rudelor)
3. Închiriată de la o persoană / firmă
4. Închiriată de la stat
5. Locuință socială
6. Locuință de serviciu

NIVEL ORDINAL

Cât de mulțumit sunteți de activitatea Guvernului în domeniul protecției mediului?

4. Foarte mulțumit 3. Mulțumit 2. Nemulțumit 1. Foarte nemulțumit

Cât de important este pentru dvs. locul de muncă?

5. Foarte important 4. Destul de important 3. Nici important, nici neimportant
2. Puțin important 1. Deloc important

După părerea dvs., cât de răspândită este corupția în România?

3. Foarte răspândită 2. Destul de răspândită 1. Puțin răspândită 0. Nu există corupție

În medie într-o lună, cât de des vă petreceți timpul în afara orelor de program, cu colegii de serviciu sau de profesie?

0. deloc
1. 1 dată / lună sau mai rar
2. de 2-3 ori / lună
3. de 1-2 ori / săptămână
4. de 3-4 ori / săptămână
5. 5 sau mai multe ori / săptămână

Până la ce nivel dorești să îți continui studiile:

1. 8 clase	4. licență
2. 10 clase sau școală de arte și meserii	5. masterat
3. 12 clase, Bacalaureat	6. doctorat

În medie, în ultimele 3 luni, cât de frecvent ați desfășurat activitate sportivă de cel puțin 30 de minute?

1. Niciodată 2. 1 dată/lună sau mai rar 3. De mai multe ori/lună
4. De 1-2 ori pe săptămână 5. De 3 sau mai multe ori pe săptămână 6. Zilnic

În ce măsură sunteți preocupat de starea dvs. de sănătate?

4. În foarte mare măsură
3. În mare măsură
2. În mică măsură
1. În foarte mică măsură

Cât de adevărat este pentru tine enunțul următor: Sportul de performanță pe care îl practic reprezintă pentru mine un loc de muncă

4. Total adevărat 3. Mai degrabă este adevărat
2. Mai degrabă nu este adevărat 1. Nu este deloc adevărat

Câte ore ai petrecut zilnic, în medie, în ultima lună pentru pregătirea lecțiilor/temelor?

1. mai puțin de o jumătate de oră 2. între o jumătate de oră și o oră
3. între o oră și 2 ore 4. între 2 ore și 3 ore 5. peste 3 ore

Cum apreciați probabilitatea de a pleca la muncă în străinătate în următoarele 12 luni?

4. este foarte probabil
3. este destul de probabil
2. este puțin probabil
1. nu este deloc probabil

Câtă încredere aveți în general în colegii dvs. de la locul de muncă?

5. Foarte multă încredere 4. Multă încredere
3. Nici multă, nici puțină încredere 2. Puțină încredere 1. Foarte puțină încredere

NIVEL DE INTERVAL

Care este scorul dvs. obținut la testul privind competențele digitale?

În general vorbind, credeți că “poți avea încredere în cei mai mulți ori majoritatea oamenilor” sau că “trebuie să fii prudent în relațiile cu ceilalți oameni”? Dați un scor de la 1 la 10 folosind scala de mai jos

Trebuie să fi prudent în relația
cu oamenii

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Poți avea încredere în cei
mai mulți dintre oameni

Cât sunteți de mulțumit de locul dvs. de muncă?

Complet nemulțumit

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Nici mulțumit,
nici nemulțumit

Complet mulțumit

NIVEL DE RAPORT

Câte persoane locuiesc în prezent în gospodărie? persoane

Care este numărul de locuitori din localitatea dvs.? locuitori

Care este venitul mediul obținut de către dvs. în luna anterioară? lei

Câte cărți ați citit în ultimele 2 luni? 0. niciuna cărți

În ultimele 30 de zile, de câte ori ați fost la biserică? ori

În medie, în ultima lună, câte ore pe zi te-ai uitat la TV? ore

Câți bani de buzunar ai avut în ultima săptămână? Lei

Câți copii cu vârsta până la 7 ani sunt în gospodăria dvs.? frați/surori

În medie, cât timp acordați micului dejun? minute

Fiecare nivel de măsurare (tip de variabilă/tip de scală) permite anumite operații și calcule:

Nivel de măsurare	Frecvențe absolute și relative (%)	Indicatori ai tendinței centrale		
		Modul	Mediana	Media
nominal	da	da	-	-
ordinal	da	da	da	-
de interval	da	da	da	da
de raport	da	da	da	da

Nivel de măsurare	Indicatori ai variației/dispersiei				
	Quartile	Amplitudine	Abatere medie	Varianța	Abatere standard
nominal	-	-	-	-	-
ordinal	da	-	-	-	-
de interval	da	da	da	da	da
de raport	da	da	da	da	da

Nivel de măsurare	Calcul coeficienți
nominal	coeficienți de asociere
ordinal	coeficienți de asociere a rangurilor
de interval de raport	Coeficienți de corelație și de regresie etc.

Variabilele numerice sunt acele caracteristici măsurabile ale unui fenomen care se exprimă prin valori cantitative. Ele se împart, în funcție de natura valorilor pe care le pot lua, în două mari categorii: variabile discrete și variabile continue. Este important să diferențiem între cele două tipuri de variabile pentru a alege tehnicile statistice potrivite. *Variabilele discrete* reprezintă fenomene discontinue (Mărginean, 2004) și pot lua doar anumite valori, valori întregi, fără fracțiuni sau valori intermediare (Babbie, 2010) (ex.: numărul de studenți dintr-un an; numărul de cărți din bibliotecă; numărul de copii pe care îi are o persoană). În analiza variabilelor discrete se recurge la tehnici statistice precum: tabele de frecvențe, teste chi-pătrat, modele de regresie etc. *Variabilele continue* „sunt dispuse pe un continuum de intensități” (Mărginean, 2004, p. 207) și mențin o progresie constantă (Babbie, 2010, p. 556), pot lua orice valori dintr-un interval, iar intervalul dintre două valori poate fi divizat la infinit, deci pot exista fracții ale unității (ex.: înălțimea, greutatea sau temperatura corporală a unei persoane). Deoarece ele pot varia pe o scală continuă, analiza statistică a acestor variabile include calcule de medie, abatere standard, teste t, analize de corelație Pearson sau regresii liniare.

În cercetarea cantitativă, adesea, sunt situații în care o caracteristică poate lua doar două forme (ex.: genul – bărbat sau femeie, deținerea permisului de conducere cat. B – da sau nu), iar în astfel de cazuri, variabila care descrie acea trăsătură se numește *dihotomică* (variabilă de tip *dummy*) și ia valori de 0 și 1 (prin urmare, este discretă). Practic, valoarea 1 este atribuită primei categorii (de exemplu „femeie” sau „da”) și valoarea 0 celei de-a doua („bărbat” sau „nu”). Prin atribuirea acestor valori numerice se codifică un aspect calitativ și se transformă informația calitativă într-un număr care poate fi tratat ca orice altă variabilă cantitativă și supus calculului statistic. Această măsurare a fenomenelor sociale prin codificarea caracteristicilor lor calitative este des întâlnită în științele sociale (Mărginean, 2004).

Procesul prin care identificăm și definim variabilele relevante pentru fenomenul studiat, le desemnăm atributele, le clasificăm după natura numerică în „discrete” sau „continue” și alegem tehnici statistice adecvate tipului de variabilă se numește *determinare cantitativă*.

Fidelitate și validitate în măsurare

După cum am menționat și anterior, științele sociale oferă posibilitatea măsurării tuturor conceptelor abstracte, măsurarea având la bază schema de operaționalizare a conceptelor. Dar depinde cât de bine măsurăm acele concepte! Astfel, intervin considerații tehnice cu privire la evaluarea calității măsurătorilor create: fidelitatea și validitatea (Babbie, 2010; Bryman, 2012).

Fidelitatea măsurătorii reprezintă gradul de consistență și stabilitate cu care o metodă de măsurare (ex.: chestionar, test, scală) produce aceleași rezultate atunci când este aplicată în condiții similare, pe același fenomen (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Bryman, 2012). Fidelitatea reflectă câtă încredere putem avea într-o

măsurătoare: dacă aplicăm de mai multe ori același instrument în condiții comparabile, obținem rezultate asemănătoare? Fidelitatea înseamnă repetabilitate.

Exemplu pentru fidelitatea instrumentului de măsurare

Măsurarea înălțimii unei persoane

Instrument cu fidelitate ridicată

ruleta (metru)

✓ Metodă cu fidelitate ridicată pentru măsurarea înălțimii unei persoane, deoarece va arăta valori similare de fiecare dată.

Instrument lipsit de fidelitate

aprecierea ochiometrică a înălțimii unei persoane

✗ Nu este o metodă fidelă de măsurare a înălțimii unei persoane, deoarece de fiecare dată poată să dea rezultate diferite.

Măsurarea consumului de alcool

Instrument cu fidelitate ridicată

În medie, de câte ori pe săptămână consumați alcool?

✓ Fidelitatea este ridicată pentru că răspunsurile vor fi foarte apropiate, aplicate aceluiași lot de subiecți.

Instrument cu fidelitate redusă

Consumați des alcool?

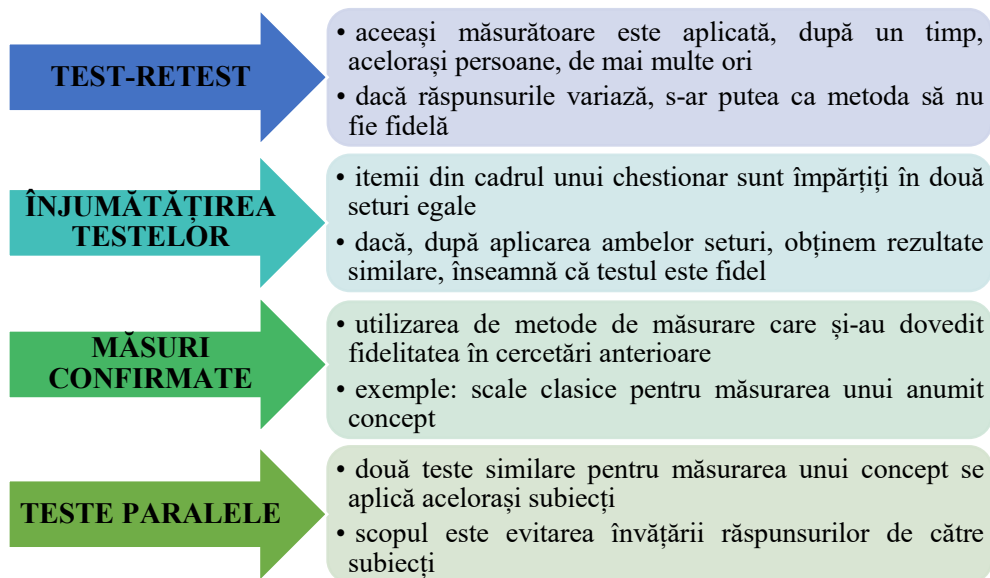
✗ Fidelitatea este scăzută: respondenții pot da răspunsuri vagi; unii pot să răspundă „da” pentru un consum zilnic, iar alții pot să răspundă „da” pentru un consum de o dată pe lună; răspunsurile pot varia mult în funcție de dispoziția de moment sau de cum interpretează cuvântul „des”.

Fidelitatea nu garantează validitatea unei măsurători: un instrument poate fi fidel (măsoară consecvent), dar poate să nu fie valid, adică să nu măsoare conceptul cu care se lucrează (ex.: un termometru care arată constant 37.5°C, chiar și atunci când e frig afară, este fidel, dar nu este valid).

Pentru a evita problemele de fidelitate ale măsurătorilor, există câteva reguli care ajută la crearea de măsuri fidele (Babbie, 2010):

- Întrebările trebuie să fie relevante pentru subiecți
- Întrebările trebuie să fie formulate clar și simplu
- Subiecții știu să răspundă la întrebări (a nu se adresa întrebări irelevante pentru ei)
- Nu se adresează întrebări despre aspecte foarte complicate și abstracte

Manualele de metodologie a cercetării sociale prezintă următoarele procedee de testare a fidelității unei măsurători (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Flick, 2011; Bryman, 2012): procedeul test-retest, procedeul înjumătățirii testelor, folosirea măsurilor confirmate, procedeul testelor paralele.

Validitatea măsurătorii reprezintă gradul în care o măsură reflectă cât mai adecvat, cât mai cu acuratețe semnificația conceptului pe care îl măsoară. În cazul validității măsurării obținem rezultate care reflectă cu adevărat conceptele măsurate; se măsoară conceptul pe care îl vrem noi, nu altul (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Bryman, 2012). Validitatea absolută a unei tehnici de măsurare nu poate fi demonstrată niciodată; se testează un grad relativ al validității unui instrument de măsurare.

Există câteva criterii de evaluare a validității măsurătorilor (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Flick, 2011; Bryman, 2012):

Validitatea aparentă este cea mai simplă și intuitivă formă a unei măsurători și presupune că un instrument pare să măsoare ceea ce își propune să măsoare. O măsurare are validitate aparentă dacă are o legătură logică, directă cu conceptul măsurat, deci reflectă aparent conținutul conceptului pe care dorim să îl măsurăm.

Exemplu validitate aparentă

Conceptul de măsurat: integrarea socială a tinerilor în comunitate

Itemi cu validitate aparentă

frecvența participării la activități culturale sau sportive în comunitatea
număr de prieteni din comunitate
frecvența sprijinului oferit de vecini în cazul unor probleme personale

Itemi fără validitate aparentă

opinia despre schimbările climatice
frecvența meselor zilnice
numărul orelor petrecute la cumpărături

Validitatea de criteriu (predictivă) reflectă capacitatea unei măsurări de a corela semnificativ cu un criteriu extern bine stabilit și considerat etalon valid pentru conceptul măsurat; rezultatul obținut în urma măsurătorii se compară cu un criteriu extern.

Exemplu validitate de criteriu

Conceptul de măsurat: implicarea civică a tinerilor

Itemi cu validitate de criteriu

Participarea la ultimele alegeri locale *se poate corela cu participarea reală raportată la BEC*
Membru activ într-o organizație non-guvernamentală *se poate verifica în baza de date a ONG-urilor*
Participarea la dezbateri publice sau consultări locale *se poate corela cu participarea înregistrată la evenimente*

Itemi fără validitate de criteriu

Percepția personală asupra importanței pe care subiectul o are în societate *este o percepție individuală, nu are corespondent extern măsurabil*
Opinia că tinerii ar trebui să participe mai des la vot *este o opinie personală, nu un comportament măsurabil extern*
Gradul de importanță pe care subiectul îl acordă problemelor comunității *este o atitudine subiectivă, nu comportament*

Validitatea de construct se referă la gradul în care o măsură se relaționează cu alte variabile conform așteptărilor teoretice. Ea indică cât de bine un set de itemi reflectă un concept teoretic, luând în considerare fundamentul teoretic și relațiile cu alte variabile.

Exemplu validitate de construct

Conceptul de măsurat: satisfacția față de locul de muncă

Itemi cu validitate de construct	Itemi fără validitate de construct
Gradul de satisfacție față de relația cu colegii	Deținere permis de conducere categorie B
Gradul de satisfacție față de veniturile câștigate	Numărul de ore de somn noaptea
Capacitatea de a echilibra viața profesională cu cea personală	Tipul de emisiuni TV urmărite de regulă

Validitatea de conținut indică gradul în care un instrument este reprezentativ și acoperă adecvat toate înțelesurile/dimensiunile unui concept teoretic. Prin această testare se reflectă măsura în care toate aspectele relevante ale unui concept (construct) sunt acoperite corespunzător de itemii unui test.

Exemplu validitate de conținut

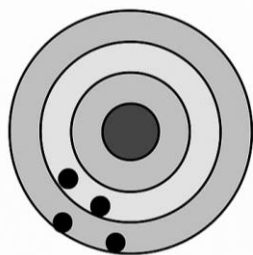
Conceptul de măsurat: calitatea relației de cuplu

Dimensiuni: comunicare, sprijin emoțional, rezolvarea conflictelor, satisfacția afectivă, implicarea în sarcinile domestice

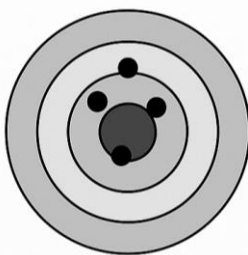
Itemi cu validitate de conținut	Itemi fără validitate de conținut
Discuții deschise între parteneri despre lucrurile care îi deranjează	Preferința pentru același fel de mâncare
Împărțirea echitabilă a sarcinilor domestice	Deținerea la comun a unui animal de companie
Gradul de mulțumire față de nivelul de afecțiune din relație	Numărul de filme vizionate împreună cu partenerul

Cele două caracteristici tehnice ale unei măsurători, fidelitatea și validitatea, nu trebuie confundate între ele. Este de dorit să se obțină un grad cât mai ridicat de fidelitate și validitate pentru instrumentele folosite.

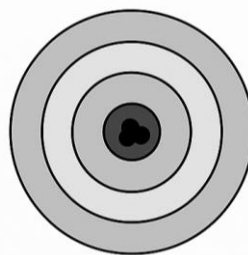
Vizual, fidelitatea și validitatea instrumentelor de măsurare pot fi prezentate astfel:

fidel, dar nu valid

valid, dar nu fidel

valid și fidel

(sursa: imagine generată cu ChatGPT; adaptare după Babbie, 2010, p. 214)

Utilizarea inteligenței artificiale

Stabilirea temei de cercetare.

IA poate analiza literatura de specialitate pentru a identifica termeni-cheie, lacune teoretice și teme cu potențial ridicat, sprijinind alegerea unui subiect inovator și bine fundamentat. IA poate identifica teme de actualitate, probleme majore cu care se confruntă în prezent societatea și să sugereze în acest sens teme de cercetare relevante. IA poate să identifice și să propună teme concrete de cercetare pe diferite domenii de interes ale cercetătorului. Totodată, poate să sugereze teme de cercetare ținând cont de expertiza cercetătorului.

Relația teoretic–empiric.

IA poate simula legături cauzale între concepte pe baza datelor existente, oferind scheme ce pot fi ulterior testate statistic.

Stabilirea scopului și obiectivelor cercetării.

IA ajută la formularea și ajustarea scopului și obiectivelor de cercetare, verificând relevanța fiecăruia în raport cu tema propusă. Fără a ignora rolul gândirii critice a cercetătorului, IA poate fi folosit ca un asistent în stabilirea direcției concrete de cercetare.

Un asistent virtual poate ajuta la evaluarea și relevanța fiecărui obiectiv pentru tema propusă, oferind suport pentru ajustări.

De la tema de cercetare la întrebările de cercetare.

IA poate genera automat întrebări de cercetare potrivite temei, adaptate tipului de variabile și metodelor disponibile. Întrebările generate trebuie analizate critic de către

cercetător. Acesta, cu sprijinul IA, poate asigura tranziția corectă și coerentă de la nivelul general la cel specific.

Ipotezele în cercetarea științifică.

IA poate propune ipoteze teoretice și empirice pe baza datelor și a relațiilor potențiale identificate între variabile.

Operaționalizarea conceptelor.

IA transformă conceptele abstracte în indicatori măsurabili, optimizează itemii și recomandă structuri de scale eficiente.

Variabile și niveluri de măsurare.

Platformele IA pot recunoaște tipul fiecărei variabile dintr-un set de date, pot sugera transformări și teste statistice adecvate.

Validitate și fidelitate.

IA poate evalua și poate sugera îmbunătățiri pentru instrumentele de măsurare prin evaluarea fidelității și validității acestora, asigurând coerența teoretică și consistența empirică.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Etapele cercetării științifice

Pași obligatorii (de la definirea temei până la diseminarea rezultatelor) care asigură coerența și rigurozitatea demersului.

Temă de cercetare

Tema de cercetare este dată de alegerea unui domeniu relevant, original și fezabil, pornind de la o problemă socială și de la interesele cercetătorului.

Relația teoretic–empiric

Relația teorie–empirie are un caracter circular: datele sunt analizate pentru a testa o teorie existentă sau pentru a genera una nouă.

Modelul inductiv pornește din observații ale realității; din tiparele (regularitățile) identificate se elaborează teoria.

Modelul deductiv pornește de la teoriile existente; se formulează ipoteze și se identifică variabile; se culeg datele pentru a confirma/infirma ipotezele; se ajustează teoria.

Nomotetic vs. idiografic

Distincție între cercetarea orientată spre legi și generalizări (nomotetică) și cea focalizată pe studii de caz unice, profunde (idiografică).

Scop și obiective de cercetare

Un studiu trebuie să aibă definit un scop general și câteva obiective de cercetare generate plecând de la scop. Obiectivele de cercetare sunt pașii intermediari pe care trebuie să îi facem pentru a ne atinge scopul.

Temă de cercetare, întrebări de cercetare

Tema de studiu se transformă în întrebări de cercetare generale și apoi în întrebări specifice, testabile și operaționalizabile.

Tipuri de cercetări în științele sociale

Clasificarea cercetărilor după scopul lor: explorativă, descriptivă, explicativă.

Clasificarea cercetărilor după orizont temporal al derulării lor: transversală, longitudinală

Explicația

Mijloacele de identificare a cauzelor și efectelor sociale, de la modelele deductiv-nomologice la cele inductive și „întemeiate” (grounded theory).

Ipotezele în cercetarea științifică

Enunțuri teoretice (abstracte) și empirice (operaționalizate), care stabilesc relațiile de testat între variabile.

Operaționalizarea conceptelor

Procesul de transformare a conceptelor abstracte într-un set de variabile măsurabile, prin identificarea dimensiunilor componente și definirea clară a indicatorilor.

Variabile. Niveluri de măsurare

Variabila este caracteristică a unei unități de studiu (persoană, grup, fenomen) care poate lua două sau mai multe valori distincte.

Atributul este una dintre valorile pe care le poate lua o variabilă.

Tipuri de variabile: discrete - latente; discrete – continue; dihotomice.

Niveluri de măsurare: nominal, ordinal, de interval, de raport.

Validitate și fidelitate

Caracteristici tehnice prin care cercetătorul se asigură că instrumentele măsoară corect (validitate aparentă, de conținut, de construct, de criteriu) și consecvent (fidelitate) conceptul dorit.

Teme de reflecție & aplicații

Alegerea temei de cercetare

Ce criterii personale și academice îți influențează decizia privind alegerea unei teme de cercetare?

Aplicație: Alege un domeniu larg de interes științific (ex. educație) și detaliază cel puțin trei teme de cercetare posibile, explicând criteriile de selecție (originalitate, relevanță, accesibilitate bibliografică și resurse).

Relația teoretic-empirică

În ce situații se poate adopta un demers inductiv de cercetare („de la date la teorie”)? Dar unul deductiv („de la teorie la date”)?

Aplicație: Construiește un mini-diagramă ciclică (teorie ↔ ipoteză ↔ date ↔ teorie) pentru următoarea temă de cercetare: *Bullying-ul școlar și efectele sale asupra rezultatelor academice ale adolescenților din liceu.*

Nomotetic vs. idiografic

Care sunt avantajele și limitările unei abordări nomotetice comparativ cu una idiografică?

Pentru următoarea temă de cercetare: *Percepția persoanelor vârstnice asupra utilizării tehnologiei digitale în viața cotidiană*, descrie cum pot fi îmbinate cele două perspective, ce nomotetică cu cea idiografică?

Aplicație: Propune două mini-studii pilot: unul cantitativ (ex.: prin anchetă pe bază de chestionar pe un eșantion de minim 50 de persoane) și unul calitativ (interviuri individuale pe 3–5 cazuri). Ce informații distincte se obțin din fiecare studiu?

Formularea scopului și a obiectivelor de cercetare

În ce mod alegerea verbelor (ex.: descrierea, analiza, investigarea) modelează tipul de date care vor fi colectate într-un studiu?

Aplicație: Pentru următoarea temă de cercetare: *Atitudinile față de egalitatea de gen în rândul tinerilor din mediul urban și rural*, formulează scopul studiului, iar pe baza lui elaborează câteva obiective de cercetare clar enunțate.

Aplicație: Pentru următoarea temă de cercetare: *Relația dintre participarea la activități religioase și nivelul de coeziune comunitară*, formulează scopul studiului, iar pe baza lui elaborează câteva obiective de cercetare clar enunțate.

De la temă la întrebări de cercetare

Care este traseul logic care trebuie urmat plecând de la tema de cercetare spre întrebări specifice de cercetare?

Cum se poate verifica dacă întrebările specifice sunt testabile și nu sunt prea vagi?

Aplicație: Pornind de la următoarea temă de cercetare: *Impactul telemuncii asupra coeziunii echipelor de lucru*, identifică câteva întrebări generale și specifice de cercetare care să poată fi testate direct cu date concrete.

Aplicație: Pornind de la următoarea temă de cercetare: *Impactul fenomenului de fake news asupra încrederii în instituțiile democratice*, identifică câteva întrebări generale și specifice de cercetare care să poată fi testate direct cu date concrete.

Tipologia cercetărilor sociale

Cum se poate determina tipologia cercetării în funcție de obiective: explorativ, descriptiv, explicativ?

Ce avantaje și dezavantaje prezintă studiile transversale versus cele longitudinale?

Formularea ipotezelor

Formulează o ipoteză teoretică pe următoarea temă de cercetare: *Efectele programului de lucru asupra vieții de familie la angajații din domeniul medical*. Cum se leagă ipoteza de teoriile și conceptele existente în domeniu?

Aplicație: Se dă ipoteza teoretică: *Bunăstarea emoțională a elevilor este influențată de interacțiunile online*. Construiește două ipoteze empirice, apoi descrie cum le-ai testa (instrument, eșantion, metodă de analiză).

Operaționalizarea conceptelor

Cum alegi variabile și indicatori care să reflecte fidel constructele teoretice pe care vrei să le măsoari (putere de respingere și de conținere)?

Care sunt riscurile de suprapunere între atributele unei variabile și cum le excluzi reciproc?

Aplicație: Alege un concept cheie (ex. satisfacție în muncă) și creează o schemă operațională pentru acel concept: începe cu o definiție operațională, identifică dimensiuni, identifică indicatori pentru fiecare dimensiune.

Tipuri de variabile

De ce e esențial ca atributele unei variabile să fie exhaustive și mutual exclusive? Construiește un contraexemplu și corectează-l.

Aplicație: Identifică nivelul de măsurare pentru: stare civilă; satisfacție cu școala pe o scală de la 1 la 5 – unde 1 este Foarte nemulțumit, iar 5 Foarte mulțumit; scor test la Limba engleză pe o scală 0–10; venit lunar (lei).

Aplicație: Pentru variabila *statut ocupațional* scrie atributele astfel încât acestea să fie exhaustive și să se excludă reciproc.

Fidelitatea și validitatea instrumentelor de măsurare

Gândește-te la două versiuni diferite ale aceluiași test. Cum ai proceda pentru a te asigura că ele măsoară același construct cu aceeași acuratețe și consistență?

Cum te asiguri că un instrument de măsurare acoperă exhaustiv conceptul teoretic (validitate de conținut)?

Aplicație: Se dă conceptul *capital social*, cu dimensiunile: *rețele*, *încredere*. Propune câte 2 itemi pentru fiecare dimensiune, astfel încât să fie asigurată validitatea de conținut.

Capitolul 3

ANALIZA LITERATURII DE SPECIALITATE. ELABORAREA MODELULUI TEORETIC

Tematică

Importanța fundamentării teoretice

Ce este literatura de specialitate? Identificarea, selecția și analiza resurselor științifice

Ce și cum cităm

Elaborarea listei resurselor bibliografice

Importanța fundamentării teoretice

O lucrare științifică are două componente principale: o parte de fundamentare teoretică și o parte de cercetare. Cercetarea nu poate fi realizată fără un model teoretic consistent, deoarece modelul teoretic stă la baza stabilirii strategiei și direcției de cercetare. Teoria și cercetarea sunt strâns legate una de cealaltă și redau întreaga coerență a demersului științific.

Lucrările bazate pe cercetare științifică sunt realizate pentru a genera cunoaștere. O cunoaștere științifică solidă a faptelor, fenomenelor și proceselor sociale pornește de la o definiție clară a conceptelor, de la utilizarea unor metode și tehnici de cercetare riguroase, de la formularea și verificarea unor ipoteze, toate având ca scop descrierea obiectivă a vieții sociale (Chelcea, 1998b, p. 24).

Generarea cunoașterii științifice are loc întotdeauna într-un cadru teoretic. O teorie poate fi definită ca „un ansamblu de enunțuri cu valoare de adevăr privind relațiile dintre fenomene” (Chelcea, 1998b, p. 21). Cunoașterea științifică impune stabilirea unui cadru metodologic. Acesta include o componentă *teoretică*, o componentă *metodică* (ce ține de metodele, tehnicile, procedeele și instrumentele de cercetare) și

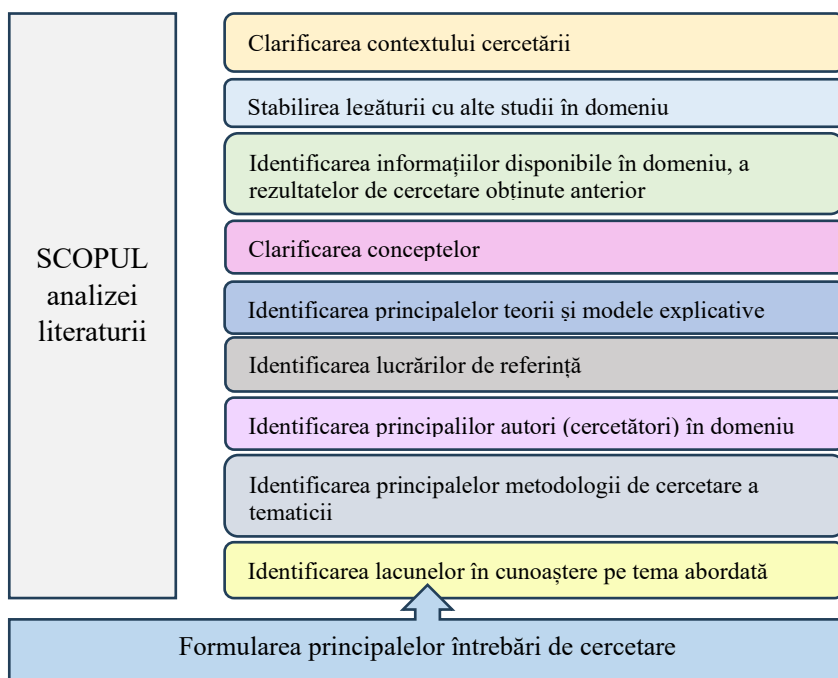
o componentă *epistemologică* (ce ține de interpretarea rezultatelor cercetării și elaborarea corpului teoretic). Componenta teoretică include teoria referențială și normativitatea metodologică. Teoria referențială este cea care direcționează cercetarea în toate etapele ei, de la pregătire, când sunt clarificate conceptele, dimensiunile, sunt stabilite ipotezele, modalitățile de măsurare, până la finalizare, când sunt interpretate rezultatele, sunt realizate generalizările și integrate în corpul teoretic general (Mărginean, 2004, p. 54). Normativitatea metodologică se referă la condițiile și regulile ce trebuie respectate în vederea derulării unei cercetări. Este vorba de acea metodologie care asigură legătura dintre teorie și partea empirică, cea de utilizare a metodelor și procedeele de cercetare (Mărginean, 2004, p. 56).

Analizând relația dintre teoretic și empiric, putem să enumerăm principalele roluri pe care le îndeplinește teoria în cercetarea științifică: „stabilirea de scheme clasificatorii precise; formularea de concepte complexe care orientează observatorul spre fapte interesante; formularea de probleme de cercetare având o mare importanță din punctul de vedere al societății; formularea de idei generale asupra manierei în care se produc schimbările actuale sau a felului în care pot fi provocate; previziuni fondate pe descoperiri empirice încă neverificate (ipoteze); punerea în relație a faptelor empirice cu altele, ipotetice sau deja verificate (interpretarea)” (Lazarsfeld, 1971, apud Rotariu & Iluț, 2001, p. 20).

Ca atare, documentarea bibliografică stă la baza realizării unei lucrări științifice de calitate. În termeni cât mai simpli, documentarea bibliografică (documentarea științifică) reprezintă identificarea, organizarea și diseminarea cunoștințelor de specialitate dintr-un domeniu. Documentarea bibliografică presupune activitatea unei persoane (sau a unui grup) de a căuta și consulta anumite documente specifice unui domeniu, unei tematici, unui subiect.

Prin documentare, ajungem să cunoaștem informațiile și rezultatele științifice existente la momentul în care este inițiată o cercetare pe un anumit subiect de interes și putem să comparăm propriile noastre rezultate de cercetare cu cele ale altor cercetători. Orice lucrare științifică de calitate se bazează pe mai multe resurse bibliografice, iar aceste surse de informare trebuie să fie potrivite și relevante pentru cercetarea științifică (Babbie, 2010). Conform lui Chelcea (2007), logica descoperirii ar trebui să direcționeze modalitatea de documentare pe o temă.

În sinteză, analiza literaturii de specialitate presupune următoarele aspecte:

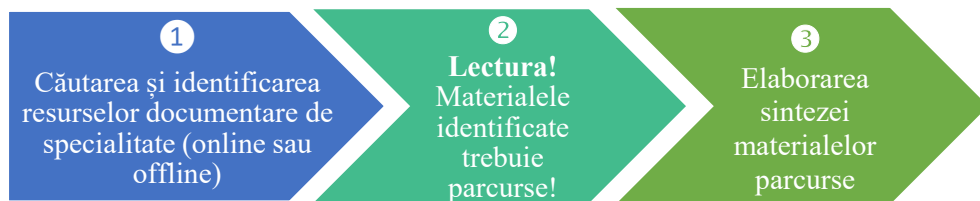
Analiza literaturii de specialitate este o activitate continuă pe tot parcursul demersului de cercetare. Este posibil ca nu toate resursele identificate și consultate să fie incluse în lucrarea finală.

Ce este literatura de specialitate? Identificarea, selecția și analiza resurselor științifice

Modelul teoretic este cel care fundamentează și direcționează cercetarea științifică. Modelul teoretic este o interpretare critică și sintetică a literaturii de specialitate studiate pe tema de cercetare. Recenzia literaturii de specialitate este demersul prin care cercetătorul demonstrează că poate realiza o analiză academică bazată pe lectura și înțelegerea lucrărilor din domeniu (Bryman, 2012). Modelul teoretic conține: definiții, clasificări, tipologii, clarificarea termenilor și conceptelor utilizate, teorii asupra temei studiate, rezultate obținute în urma altor studii științifice, date statistice, tabele, grafice, poze etc. Ideile regăsite în modelul teoretic trebuie să aibă trimiteri la literatura de specialitate consultată.

Modul organizat și sistematic în care sunt identificate, selectate, consultate, sintetizate și stocate referințele bibliografice își pune amprenta asupra calității lucrării elaborate!

Pentru elaborarea modelului teoretic, trebuie parcurse următoarele etape:

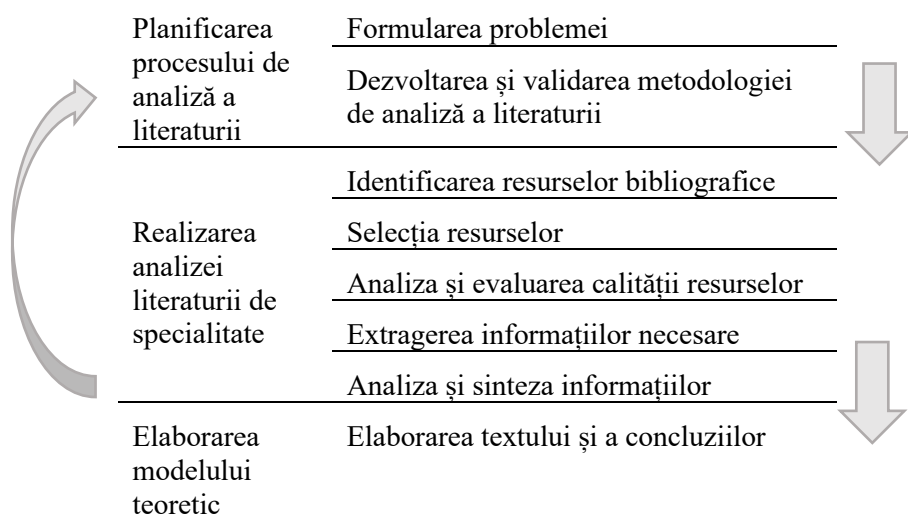
Printr-o analiză consistentă și riguroasă a literaturii de specialitate rezultă un model teoretic prin care autorul demonstrează o înțelegere fundamentală a literaturii, prezintă o abordare comparativă a diferitelor idei, teorii și concepte, prezintă distincții semnificative identificate în cadrul unui corp substanțial de materiale consultate, face trimiteri bibliografice la resurse științifice relevante pe tema abordată, indică în mod clar direcția și strategia de cercetare. O bună fundamentare teoretică conține un rezumat relevant al literaturii de specialitate, cu trimiteri bibliografice și citări atât ale unor materiale de actualitate, cât și ale celor clasice (Chelcea, 2007). Condiția este ca acestea să fie relevante pe subiectul de interes. Textul creionează direcția de cercetare și întregul model constituie o bază bună pentru derularea cercetării și pentru stabilirea ipotezelor de cercetare.

Un model teoretic ce necesită îmbunătățiri este unul în care nu este clarificată tema de cercetare, literatura de specialitate nu este prezentată analitic într-un mod integrat și sintetic, generează confuzie cu privire la anumite idei enunțate, enumeră doar rezultate ale unor studii sub forma unor exprimări de tipul „X a afirmat ceva” și „Y a menționat asta”, nu este inclusă literatura relevantă sau sunt omiși autori importanți cu rezultate consistente pe tema abordată, trimiterile bibliografice nu sunt de actualitate, sunt interpretate în mod greșit rezultatele unor studii și, în general, indică o lipsă de înțelegere a corpului teoretic și a modului în care cercetarea se încadrează în domeniu.

Există în principal două modalități prin care poate fi analizată literatura de specialitate: analiza de tip narativ (*Narrative Literature Review*) și analiza de tip sistematic (*Systematic Literature Review*), iar cea de-a doua include: analiza sistematică calitativă și analiza sistematică cantitativă (meta-analiza) (Green, Johnson & Adams, 2006; Flick, 2011; Bryman, 2012). Metoda tradițională presupune căutarea, identificarea și selecția resurselor de documentare fără a avea o metodologie clară stabilită inițial. În acest sens este posibil ca resursele selectate să nu fie relevante pentru subiectul abordat, respectiv să fie necesară alocarea unui timp mai mare activității de căutare a resurselor bibliografice. Metoda *sistematică* presupune în schimb o căutare după o anumită metodologie, cu proceduri explicite (Bryman, 2012). Înainte de a demara activitatea de căutare și selecție a resurselor bibliografice este clarificat scopul cercetării, sunt formulate anumite întrebări de cercetare, iar acestea permit stabilirea unor criterii prin care diferitele resurse identificate pot fi selectate sau, din contră, vor fi excluse (Mohamed Shaffril, Samsuddin & Abu Samah, 2021). O astfel de metodă poate să asigure, pe de o parte,

selecția materialelor bibliografice relevante și utile domeniului studiat, iar în acest mod este redus timpul alocat acestei etape de căutare a literaturii de specialitate. Astfel de recenzii ale literaturii de specialitate reprezintă o fundamentare teoretică (*background*) pentru un studiu empiric. Pe de altă parte, pe baza unei astfel de analize sistematice pot fi elaborate și studii de sine stătătoare (*stand-alone piece*). Acestea sunt lucrări individuale substanțiale care sintetizează un corp semnificativ și relevant al literaturii de specialitate într-un domeniu, fără să fie inclusă o parte de cercetare. Totuși, astfel de studii sunt considerate în sine adevărate cercetări, deoarece sunt elaborate pe baza unor metodologii riguroase (de exemplu, meta-analizele) (Templier & Paré, 2015, apud Xiao & Watson, 2019).

Etapele analizei sistematice a literaturii de specialitate includ:

(sursa: adaptat după Xiao & Watson, 2019, p. 103)

Pentru a putea selecta resursele cele mai potrivite pentru cercetarea proprie și pentru a ne asigura că resursele sunt de specialitate, pot fi aplicate câteva criterii, constituite pe baza unui set de întrebări (adaptate după Neville, 2007, p. 16):

Relevanță

În ce măsură este relevantă sursa? Este aplicabilă domeniului studiat și temei de cercetare?

Resursa prezintă informații detaliate sau parțiale pe subiectul abordat?

Cât de obiectiv este stilul de elaborare al textului?

<i>Câteva sfaturi privind identificarea resurselor de specialitate</i>	În ce măsură prezintă autorul contra-argumente și limite ale cercetării?
	Actualitate
	Sursa este una originală? Este de actualitate? Rezultatele se aplică și în prezent? Autorul a adus modificări ulterioare față de sursa originală?
	Credibilitate
	Este o resursă de încredere în domeniu? Este o sursă științifică? Au făcut alți autori referire la această resursă?
	Scop
	Cât de generale sunt informațiile descrise în resursă? Au aplicabilitate limitată?
	Informația se aplică doar anumitor grupuri particulare sau unui anumit context?

Pentru a vă familiariza cu tema abordată puteți să începeți cu stabilirea unor cuvinte-cheie pe care să le identificați în cadrul unor enciclopedii sau dicționare de specialitate. Aceste tipuri de materiale oferă o prezentare pe scurt, dar consistentă, a principalelor aspecte necesare clarificării conceptului: definiții, clasificări și tipologii, istoria conceptului, contextualizare etc. Recomandăm să fie utilizate dicționarele de specialitate și nu dicționarele explicative ale limbii române (sau altă limbă).

De cele mai multe ori, secțiunile din dicționare și enciclopedii în care sunt prezentate conceptele și temele includ trimiteri la alte concepte și teme care acoperă domenii conexe. În acest sens este asigurat un spectru mai larg asupra subiectului central. Totodată, utilizarea enciclopediilor și dicționarilor de specialitate facilitează identificarea literaturii de specialitate clasice.

Exemple de dicționare și enciclopedii în domeniul științelor sociale

Zamfir, C & Vlăsceanu, L. (coord.) (1998). Dicționar de sociologie, București: Editura Babel. Disponibil online la <https://bibliotecadesociologie.ro/en/download/zamfir-catalin-vlasceanu-lazar-eds-1998-dictionar-de-sociologie-bucuresti-babel/>

Ferreol, G. (coord.) (1998). Dicționar de sociologie, Iași: Polirom. Disponibil online la https://www.academia.edu/30830669/Dicionar_de_Sociologie_Gilles_Ferreol

Borgatta, E.F. & Montgomery, R.J.V. (2000). Encyclopedia of sociology, New York: Macmillan Reference USA.

Pop, L.M. (coord.) (2002). Dicționar de politici sociale. București: Expert. Disponibil online la <https://bibliotecadesociologie.ro/en/download/pop-luana-miruna-ed-2002-dictionar-de-politici-sociale-bucuresti-expert/>

Ritzer, G. (Ed.). (2004). Encyclopedia of social theory. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. <https://shorturl.at/PAfhi>

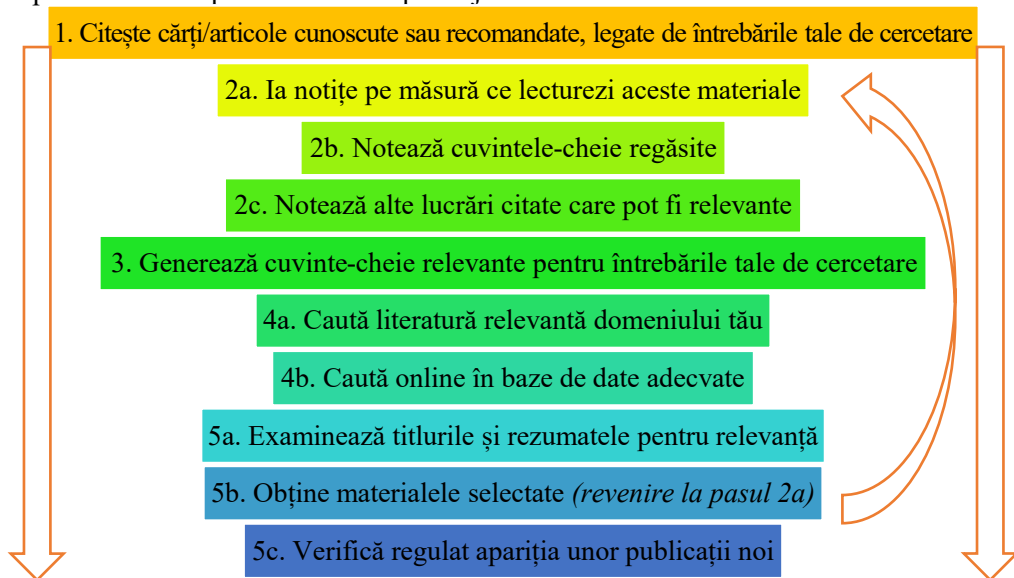
Ritzer, G. (coord.) (2007). The Blackwell Encyclopedia of Sociology, UK: Blackwell Publishing Ltd. Disponibil online la <https://shorturl.at/EDN2A>

Zamfir, C. & Stănescu, S.M. (coord.) (2007). Enciclopedia dezvoltării sociale. Iași: Polirom. Disponibil online la https://www.researchgate.net/publication/303307951_Enciclopedia_dezvoltarii_sociale

Marshall, G. & Scott, J. (coord.) (2014). Dicționar de sociologie, București: Editura All.

Mărginean, I. & Precupețu, I. (2019). Enciclopedia calității vieții în România, București: Editura Academiei Române. Disponibil online la <https://bibliotecadesociologie.ro/en/download/marginean-ioan-precupetu-iuliana-eds-2019-enciclopedia-calitatii-vietii-in-romania-bucuresti-editura-academiei-romane/>

Bryman (2012) propune următorul model de căutare și identificare a literaturii de specialitate compus din cinci etape majore:

(sursa: adaptare după Bryman, 2012, p. 119)

Unde găsim informația științifică

Literatura de specialitate poate fi căutată și identificată din mai multe surse, menționate și prezentate de mulți autori în lucrările lor (Babbie, 2010; Flick, 2011; Bryman, 2012; Neuman, 2014).

Literatura de specialitate se regăsește în **biblioteci**. Majoritatea bibliotecilor mari permit căutarea și salvarea referințelor bibliografice. Aceste servicii sunt accesibile din browser-ul de Internet sau cu ajutorul aplicațiilor bibliografice. Căutarea este înlesnită de dezvoltarea cataloagelor OPAC (Online Public Access Catalog), iar accesul se face fie direct folosind motorul de căutare pe Internet, fie direct din aplicațiile de management bibliografic. Căutarea resurselor în biblioteci se face pe bază de chei (în funcție de numele autorului, titlul lucrării etc.). De cele mai multe ori, în urma căutării este generată o listă de resurse din care pot fi alese cele potrivite. Un alt avantaj al bibliotecilor este că acestea oferă disponibilitatea unor săli de lectură unde cercetătorul poate să parcurgă materialele selectate.

În unele biblioteci, resursele sunt disponibile și în format electronic (online). Accesul la astfel de resurse este asigurat în principal prin accesarea paginilor web ale universităților.

O altă modalitate prin care pot fi identificate resursele de documentare este accesarea **bazelor de date internaționale** în care sunt indexate publicațiile științifice. Vorbim în acest sens de accesul în special la reviste de specialitate recunoscute la nivel internațional. Accesarea diferitelor materiale științifice prin intermediul acestor baze de date se face prin crearea unui cont pe platforma sau pagina web a bazei de date. Este posibil ca accesul la textul integral să fie contra cost, dar sunt publicații care oferă acces gratuit (Open Access), iar această practică este din ce în ce mai răspândită.

Un alt avantaj al acestor baze de date se referă la faptul că acestea au la bază motoare de căutare avansate, au sisteme complexe de găsire a resurselor, permit căutarea în mai multe baze de date simultan, oferă legături cu alte materiale în funcție de rezultatele căutării. Astfel de baze de date sunt EBSCO, SCOPUS, ProQuest, SAGE, Elsevier, CEEOL, Ovid, CSA, OCLC, Social Science Index, PubMed, SpringerLink, Ulrich, ERIH, Index Copernicus, DOAJ, JSTOR etc.

În România, accesul la resursele electronice de specialitate este asigurat prin programul ANELIS-PLUS 2020, proiect finanțat de Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI (mai multe detalii privind programul pot fi accesate la <http://www.anelisplus.ro/>). Prin intermediul acestui program, persoanele din mediul academic și științific au acces online gratuit la astfel de resurse electronice de specialitate. Principalele baze de date la care este asigurat accesul online prin acest program sunt: Clarivate Analytics (Web of Science), SCOPUS, ScienceDirect Journals, SpringerLink Journals, ProQuest Central.

Un alt mod de căutare, identificare și selectare a resurselor bibliografice este accesarea **editurilor** care publică jurnale sau cărți științifice. Cele mai multe edituri

au sisteme electronice de căutare și salvare a referințelor, respectiv există o serie de resurse care sunt disponibile în format electronic integral (e-book și e-journals).

În domeniul științelor sociale pot fi urmărite listele editurilor cu prestigiu internațional (lista A1) și a editurilor de prestigiu recunoscut național (lista A2) recunoscute de către CNCS (Consiliul Național al Cercetării Științifice; listele actualizate sunt disponibile online). De asemenea, pentru astfel de resurse științifice pot fi accesate direct editurile universităților, ca de exemplu Editura Universității din București, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, Presa Universitară Clujeană etc.

Probabil cea mai convenabilă și practică modalitate de căutare a resurselor bibliografice este utilizarea motoarelor de căutare științifice online, cum este **Google Academic (Scholar Google)**. Acesta este un serviciu gratuit de căutare a materialelor științifice ce oferă rezultate dintr-o gamă diversă de domenii și surse. Utilizarea acestui motor de căutare presupune identificarea unor cuvinte-cheie și a unor perechi de cuvinte-cheie pentru a obține o listă cu rezultate cât mai diverse.

Rezultatele căutării facilitează accesul la materiale disponibile integral. Paginile web care au un link în partea dreaptă permit descărcarea documentului și accesarea sa integrală. Paginile web care nu au un astfel de link permit, de cele mai multe ori, accesul doar la un rezumat sau o sinteză a ideilor din documentul respectiv.

Google Academic afișează rezultatele căutării în ordinea relevanței (a utilizării lor). Din acest motiv, identificarea cuvintelor-cheie în funcție de care se face căutarea este extrem de importantă. Totuși, motorul de căutare Scholar Google oferă rezultate din domenii vaste, căutarea are o mare marjă de eroare și, astfel, de cele mai multe ori este necesar ca cercetătorul să verifice relevanța materialului pentru propriul subiect de cercetare. Această activitate presupune deschiderea documentului, parcurgerea rapidă a acestuia și luarea deciziei cu privire la selectarea materialului pentru o lectură consistentă ulterioară.

Un alt criteriu invocat în selecția materialelor se referă la numărul de citări aferente publicației. Cu cât numărul de citări este mai mare, cu atât resursa este mai importantă, mai apreciată de către alți cercetători și, ca atare, este relevantă și utilă pentru subiectul abordat.

De asemenea, poate fi utilizată și opțiunea care filtrează lucrări cu conținut similar față de un anumit articol. În principal sunt selectate articole care citează articolul respectiv sau utilizează concepte-cheie care se regăsesc în titlul articolului inițial.

Exemplu de căutare folosind motorul Scholar Google (Google Academic):

Indiferent de modalitatea de căutare a resurselor bibliografice, este important să acordăm atenție tipului resurselor identificate. Acestea trebuie să fie resurse din literatura de specialitate, materiale științifice. În special, dacă folosim un motor de căutare online, trebuie să evităm paginile web care nu oferă acces la resurse de specialitate. Calitatea lucrărilor parcurse determină calitatea întregului demers științific.

O modalitate prin care poate fi sporit numărul materialelor bibliografice relevante pentru cercetare este utilizarea ca punct de pornire a listelor bibliografice din alte articole științifice și cărți deja consultate (Babbie, 2010; Flick, 2011). Pot fi identificate astfel resurse științifice importante în domeniul studiat care au fost citate de către alți autori.

Totodată, pot fi accesate direct pagini web ale unor reviste de specialitate sau organizații și instituții care publică integral studii și articole de specialitate sau biblioteci online care pun la dispoziție materiale complete.

Exemple de pagini web care asigură acces integral la materiale de specialitate

Selecția materialelor este aleatoare, iar lista este departe de a fi cuprinzătoare în privința surselor de informații în domeniul științelor sociale. Este de subliniat că mediul online pune la dispoziția cercetătorului o rezervă valoroasă de materiale care trebuie doar căutate, identificate și studiate corect pentru a se crea o bază solidă în realizarea viitoarelor studii.

Biblioteca de sociologie: <http://bibliotecadesociologie.ro/>

Revista Calitatea vieții: <http://www.revistacalitateavietii.ro/>

Revista Sociologie Românească: <http://www.arsociologie.ro/sociologieromaneasca>

Institutul Național de Statistică: <http://www.insse.ro/cms/ro>

International Labour Organization: <https://www.ilo.org/global/publications/lang--en/index.htm>

Rapoarte UEFSCDI Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării: <https://uefiscdi.ro/Publicatii-1>

Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat>;

European Social Survey: <https://www.europeansocialsurvey.org/>

World Bank: <https://www.worldbank.org/en/research>

World Economic Forum: <https://www.weforum.org/>

Eurofound – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions
<https://www.eurofound.europa.eu/en/home>

Institutul de Cercetare a Calității Vieții: <http://www.iccv.ro/publicatii/>

Institutul de Științe ale Educației: <http://www.ise.ro/publicatii>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Dynamics:
<https://population.un.org/wpp/>

Volumul tot mai mare de publicații științifice, diversitatea platformelor care asigură disponibilitatea resurselor de specialitate, determină complexitatea procesului de sinteză a literaturii de specialitate, care de multe ori devine dificil și consumator de timp. În acest context, și pe fondul dezvoltării rapide din ultima perioadă, din ce în ce mai frecvent sunt utilizate instrumentele de Inteligență Artificială (IA), atât pentru identificarea resurselor de specialitate, cât și pentru analiza literaturii de specialitate.

Sistemele de căutare bazate pe IA pot extrage direct și rapid articole științifice, volume și rapoarte care corespund unor cuvinte-cheie și pot să sugereze resurse conexe cu tema cercetată. IA poate genera în sine texte care se bazează pe identificarea și analiza literaturii de specialitate (*deep research*), inclusiv prin indicarea principalelor lacune (*knowledge gap, research gap*). Sunt instrumente de IA care pot fi folosite pentru a identifica similitudini sau contradicții între diferite studii identificate. Alte tipuri de instrumente pot fi utilizate pentru sinteza și clasificarea informațiilor care se regăsesc în resursele de specialitate (de exemplu, Google NotebookLM). Sunt programe de IA care pot rezuma automat articole științifice, pot extrage principalele concepte, ipoteze sau metodologiile utilizate, le pot organiza tematic și pot genera hărți conceptuale.

Trebuie să punctăm aici din nou că utilizarea instrumentelor IA ridică numeroase provocări etice. Cercetătorul nu trebuie să abuzeze de utilizarea instrumentelor de IA, iar dacă acestea sunt folosite, cercetătorul trebuie să recunoască utilizarea

acestora și să asigure transparența informațiilor. Cercetătorul trebuie să țină cont de faptul că astfel de instrumente pot genera erori, chiar și informații false, sau pot prezenta informații complexe într-o manieră simplistă. În privința identificării și analizei literaturii de specialitate, IA poate propune resurse care nu există în realitate, poate extrage idei care de fapt nu se regăsesc în resursele respective sau să scoată din context anumite enunțuri. Ca atare, cercetătorul trebuie să trateze cu prudență resursele sugerate de către IA și trebuie să verifice riguros toate informațiile generate. Mai mult decât atât, pentru a asigura transparența rolului pe care îl are IA în elaborarea unei lucrări, multe reviste de specialitate solicită autorilor să declare modul de utilizare a IA (există anumite reguli și ghiduri privind conținutul generat de IA) și/sau interzic listarea IA ca autor al lucrării.

IA trebuie folosit doar ca un instrument complementar, ca un asistent în cercetare și nu ca un simplu generator de text. Responsabilitatea este a cercetătorului, gândirea lui critică și competențele analitice au un rol esențial. Cercetătorul rămâne actorul principal, el este cel care asigură atât calitatea științifică, cât și respectarea normelor etice în cercetarea derulată, iar IA trebuie privită doar ca un instrument-suport.

*Câteva sfaturi
privind utilizarea
IA în activitatea
de identificare și
analiză a
literaturii de
specialitate*

Nu lasă IA să decidă singură includerea/excluderea unui studiu identificat – decizia finală rămâne umană!

Verifică fiecare referință bibliografică sugerată de IA: există?; este relevantă pentru tema ta? Evită orice referință fără identificator (ex.: DOI/ISBN, autor etc).

Verifică dacă informația oferită de IA pe baza unei surse este în concordanță cu conținutul acesteia

Cu cât formatele prin care soliciți IA o informație sunt mai stricte, clare, detaliate, cu atât se reduce posibilitatea de a avea date și informații inventate („halucinații”).

Folosește IA mai degrabă pentru rezumate, listare concepte, propuneri de categorii, clasificări, propuneri de structură/cuprins. Sinteza critică a literaturii de specialitate, interpretarea și discutarea rezultatelor de cercetare reprezintă munca ta.

Declară utilizarea IA în lucrarea pe care o scrii.

Nu încărca date/fișiere sensibile pe servicii cloud fără anonimizare și acord!

Solicită IA să indice „puncte de acord/contradicție”, să caute contra-exemple și să arate limitările studiilor.

Parcursarea resurselor identificate

Activitatea privind elaborarea modelului teoretic nu se oprește la selecția literaturii de specialitate considerată relevantă în domeniul studiat. Materialele selectate trebuie parcurse, analizate și studiate cu un ochi critic (Flick, 2011; Bryman, 2012). Elaborarea lucrării științifice nu este posibilă fără o prelucrare a informației științifice și a sintezei literaturii de specialitate.

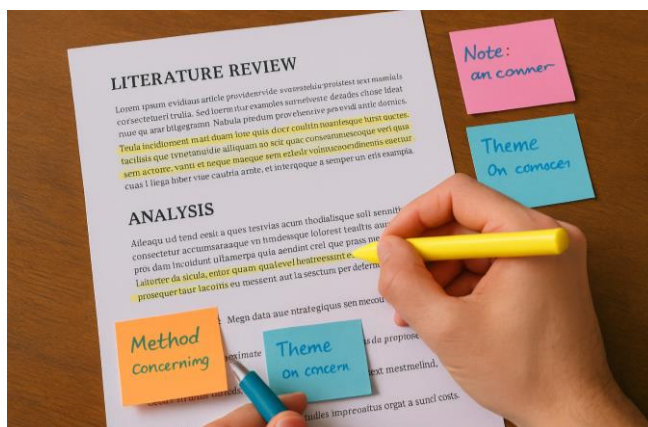
Astfel, una dintre etapele importante ale cercetării se rezumă la ***Citește, ia notițe și sintetizează!***

Analiza literaturii de specialitate presupune lectura interactivă. Resursele de documentare selectate sunt în format electronic sau în format tipărit. Indiferent de aceste formate, pe măsură ce materialele sunt lecturate este necesară luarea de notițe (Flick, 2011; Bryman, 2012; Neuman, 2014). Este recomandat ca notarea ideilor principale să fie făcută imediat după parcursarea unei resurse bibliografice. Aceste notițe sau adnotări pot include:

- sublinierea textului (*highlight*)
- notițe pe margine (adăugarea de comentarii)
- extragere de text (copierea; pentru evitarea plagiatului orice text selectat inițial va fi reformulat, sintetizat și prelucrat ulterior)
- notițe preliminare (post-sticks)
- utilizarea unor semne de adnotare (culori sau *, !, !?! etc.)

Pentru această activitate, recomandăm identificarea stilului propriu optim de lucru: evidențierea textului, luarea de notițe și comentarii direct pe text, copierea textului într-un material ciornă care constituie baza pentru elaborarea teoriei etc.

Exemplu privind parcursarea unui articol cu luarea de notițe și sublinierea textului:

(sursa: imagine generată cu IA ChatGPT)

Nu toate materialele științifice identificate și selectate inițial trebuie lecturate integral. Aceste documente se „citesc în diagonală”, se parcurge ochiometric conținutul și se

filtrează informațiile relevante. Pentru început, materialele se „răsfoiesc” pentru o familiarizare cu informația și conținutul lor. După o primă lectură, se aprofundează secțiunile considerate importante și utile pentru tema lucrării. Spre exemplu, lectura unui articol științific începe cu parcurgerea integrală a rezumatului acestuia, care conține informații sintetice despre scop, metode și rezultatele prezentate. În urma citirii rezumatului se poate decide dacă acel material este relevant pentru tema de interes și, deci, se va trece la lecturarea mai aprofundată a articolului științific (Babbie, 2010; Neuman, 2014).

Pe măsură ce este parcursă literatura de specialitate se poate verifica periodic nivelul cunoștințelor dobândite. Se pot realiza în acest sens scheme logice sau hărți mentale care clarifică legăturile dintre diferitele concepte, teme și teorii.

Structura lucrării (cuprinsul) va fi stabilită doar după ce este finalizată activitatea de analiză a literaturii de specialitate. Diferitele secțiuni ce urmează să fie incluse în lucrare vor fi stabilite pe măsură ce sunt consultate resursele bibliografice.

Pentru ca întreaga activitate de analiză a literaturii de specialitate să fie mai ușoară, recomandăm să se țină o evidență a materialelor parcurse. Notați și sintetizați ideile identificate într-un material înainte de a trece la o nouă resursă bibliografică. Pentru a ține această evidență, notați toate detaliile aferente resursei consultate din care ați extras ideile, pentru a o putea identifica cu ușurință în momentul în care va fi elaborată lucrarea. Toate aceste idei notate inițial vor constitui o bază solidă pentru textul ce va fi inclus în lucrarea științifică.

Pentru un bun management al resurselor bibliografice pot fi utilizate diferite programe (aplicații) de gestiune a lor. Astfel de soft-uri sunt disponibile online, unele sunt gratuite și relativ ușor de folosit (de exemplu Mendeley sau Zotero), iar altele sunt disponibile contra cost (de exemplu EndNote). În schimb, acestea din urmă pot fi mai avantajoase în ceea ce privește gestiunea surselor bibliografice, deoarece pot oferi mai multe funcții, setări.

*Câteva
sfaturi
privind
lectura*

Pentru a parcurge un articol științific citiți integral rezumatul articolului, familiarizați-vă cu structura lucrării și cadrul metodologic, citiți concluziile. În funcție de informațiile obținute, dacă mai este necesar, reveniți și citiți cu atenție și celelalte părți ale articolului. Parcurgeți lista bibliografică din articol pentru a identifica și alte resurse relevante.

Pentru a parcurge o carte nu citiți integral toată cartea de la început. Familiarizați-vă inițial cu structura lucrării, identificați acele secțiuni pe care le considerați relevante și parcurgeți-le integral. Dacă este nevoie, reveniți și la alte secțiuni sau capitole. Parcurgeți lista bibliografică pentru a găsi și alte resurse posibile.

De la notițe la text

Ideile notate și extrase din resursele bibliografice parcurse trebuie transpuse în textul lucrării. Pentru început, toate ideile trebuie recitite. Recitindu-le pe toate, în final, vom putea să ne facem o imagine de ansamblu asupra teoriei cu privire la tema abordată. Astfel, se va creiona mental cadrul teoretic de referință și se va identifica firul logic al lucrării, și anume, structura lucrării.

În această etapă se vor identifica termenii de specialitate și conceptele cu care se lucrează, se vor stabili relațiile dintre concepte, tipologiile, clasificările, categoriile. În final, se va elabora textul care va constitui cadrul teoretic general, sintetic, pornind de la aceste idei extrase anterior.

Scrieți ideile principale, formulați propozițiile și paragrafele. Acordați-vă timp pentru a scrie textul. La acest text se poate reveni pe parcurs pentru a reformula anumite secțiuni sau pentru a adăuga alte informații. Adăugați referințele bibliografice direct în text pe măsură ce notați ideile identificate în diferite surse.

Evitați plagiatul!

Trecerea în revistă a literaturii de specialitate presupune realizarea unei sinteze din mai multe surse. Această sinteză nu presupune copierea mai multor paragrafe din diferite locuri, ci sinteza ideilor regăsite în aceste materiale. Nu se ia textul propriu-zis, ci se reformulează, se parafrazează. Se iau mai multe idei din diferite surse, se prezintă și se menționează în text referințele bibliografice. Altfel, este plagiat, iar plagiatul este ușor de detectat printr-o simplă căutare pe Google sau prin utilizarea unei aplicații dedicate acestui scop. „A plagia = a fura” (Chelcea, 2007, p. 648).

Cu toate că nu există o definiție unitară a plagiatului, identificarea și sancționarea plagiatului sunt stabilite prin reglementări legislative, iar la nivelul instituțiilor sunt proceduri prin care lucrările sunt verificate dacă îndeplinesc condițiile antiplagiat. Potrivit legii 206/2004, cu modificările și actualizările ulterioare, plagiatul se înscrie în lista abaterilor de la normele de bună conduită în activitățile de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de inovare. Plagiatul, în mod specific, este un termen folosit pentru a descrie o practică care implică preluarea și utilizarea cu bună știință a muncii unei alte persoane și revendicarea acesteia, direct sau indirect, ca fiind a ta (Neville, 2007, p. 28). La nivelul universităților, plagiatul este catalogat ca lipsă de integritate academică.

Plagiatul reprezintă extragerea oricărei idei, formulare sau limbaj din altă lucrare scrisă de un alt autor și trecerea ideii sub nume propriu, fără a specifica sursa în mod corect (Flick, 2011; Babbie, 2010). Acest lucru este valabil indiferent dacă sursa este publicată sau nu, dacă are autorul specificat sau nu (unele pagini web) și este inacceptabil într-o lucrare științifică, fiind considerat furt al proprietății intelectuale (Pears & Shields, 2019).

Potrivit Ghidului de utilizare a surselor elaborat de Universitatea Harvard (realizat în cadrul programului de scriere a colegiului Harvard <https://usingsources.fas.harvard.edu/>) există mai multe tipuri de plagiat:

- plagiat direct (reproducerea exactă a cuvintelor unui alt autor fără a se utiliza ghilimelele, fără a parafraza și fără a specifica corect și clar sursa bibliografică);
- plagiat mozaic (preluarea unor idei dintr-una sau mai multe surse, cu schimbarea unor cuvinte, fără a se folosi ghilimelele sau a se parafraza corect);
- parafrizare inadecvată (a parafraza înseamnă a reformula și a rescrie ideile preluate în cuvinte proprii, evitându-se asemănarea cu exprimarea originală, dar cu precizarea corectă și completă a sursei bibliografice);
- citat fără referință bibliografică;
- plagiat prin dezinformare (în bibliografie sunt trecute referințe care nu există sau nu au fost utilizate în text);
- plagiat neintenționat (utilizarea unor idei sau cuvinte, fără a preciza sursa, scrierea greșită a sursei bibliografice, dar fără intenție).

Sunt considerate plagiat: prezentarea unei părți din lucrarea altcuiva ca fiind personală (include și realizarea contra cost a unei lucrări de către altcineva și trecerea acestuia sub nume personal), copierea unui text fără adăugarea ghilimelelor, parafrizarea unui text fără să fie adăugate trimiterile la sursele originale ale informațiilor, schimbarea unor cuvinte dintr-un text, dar fără să fie modificată structura frazei, plagiatul audio și/sau video, publicarea unui material propriu care a fost deja publicat anterior („reciclarea” și autoplagiatul), utilizarea unor trimiteri în text la resurse care nu au fost folosite pentru documentare, utilizarea excesivă a citatelor în așa fel încât textul original să fie neglijabil, coluziunea – elaborarea lucrării împreună cu o altă persoană, fără ca aceasta să fie menționată coautor, achiziționarea unei lucrări (Berg & Lune, 2012; Pears & Shields, 2019).

Exemplu pentru un text plagiat și posibile versiuni acceptabile ale textului

Textul original (din Hatos, A., 2009). Riscul abandonului școlar la adolescenții din școlile urbane: între constrângeri structurale și climat organizațional. *Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu” din Cluj-Napoca*, Series Humanistica, tom. VII, 2009, p. 115–125; textul este la pagina 124):

“Abandonul este determinat de integrarea defectuoasă a elevilor în instituția de învățământ, riscul fiind mai mare pentru cei care au rezultate slabe, manifestă un slab angajament școlar, sunt victime ale hărțuielilor din partea colegilor și sunt implicați în frecvente fapte deviante”.

Plagiat:

Abandonul școlar ridică numeroase probleme la nivelul instituțiilor de învățământ și are numeroase cauze. El este determinat de integrarea defectuoasă a elevilor în instituția de învățământ, riscul fiind mai mare pentru cei care au rezultate slabe, manifestă un slab angajament școlar, sunt victime ale hărțuierilor din partea colegilor și sunt implicați în frecvente fapte deviate

Versiune acceptată – adăugarea citatului și a sursei:

Numeroase cercetări au urmărit identificarea factorilor care explică abandonul școlar. Potrivit studiului realizat de Hatos (2009, p. 124), “abandonul școlar este determinat de integrarea defectuoasă a elevilor în instituția de învățământ, riscul fiind mai mare pentru cei care au rezultate slabe, manifestă un slab angajament școlar, sunt victime ale hărțuierilor din partea colegilor și sunt implicați în frecvente fapte deviate”.

Versiune acceptată – parafrazăre și menționarea referinței:

Abandonul școlar are numeroase cauze. Una dintre acestea se regăsește la nivelul instituțiilor de învățământ și se referă la modul în care elevii reușesc să se integreze în colectivitățile școlare. Elevii slab integrați, cu niveluri scăzute de angajament academic, cu rezultate școlare slabe, cei expuși diferitelor acte de victimizare, prezintă un risc mai ridicat de abandon școlar (Hatos, 2009).

*Câteva sfaturi
pentru evitarea
plagiatului*

Pe măsură ce extrageți ideile principale din sursele bibliografice notați referințele direct în text. În situația în care textul este luat integral (citat), treceți-l în ghilimele și notați paginile unde se regăsește textul original.

Reformulați și parafrazați ideile preluate din sursele bibliografice și nu uitați să precizați sursa. Folosiți propriile cuvinte pentru a scrie textul.

Precizați sursa și în cazul datelor prezentate sau descrise în tabele, grafice sau statistici. Nu preluați cu o captură de ecran (*print-screen*) astfel de tabele sau grafice, ci refaceți-le sau sintetizați informația cuprinsă în ele, și nu uitați să menționați sursa.

Universitatea Harvard enunță câteva recomandări în privința evitării plagiatului (sursa: Ghidul de utilizare a surselor disponibil online la <https://usingsources.fas.harvard.edu/how-avoid-plagiarism>): ținerea evidenței resurselor (atât a celor electronice, cât și versiunile tipărite), menționarea și înțelegerea corectă a contextului, planificarea din timp a activității, evitarea copierii și lipirii textului (copy & paste), arhivarea și etichetarea surselor, păstrarea textului propriu, a notițelor și a versiunilor în lucru separat de sursele

bibliografice, parafrizarea și reformularea textului cu atenție cu mențiunea corectă și explicită a surselor, evitarea parcurgerii altor lucrări de tipul celei elaborate pentru a o avea ca model sau ca sursă de inspirație, menționarea citărilor și referințelor în momentul când este scris textul, nu mai târziu, adăugarea corectă a citatelor, păstrarea evidenței tuturor surselor de informații.

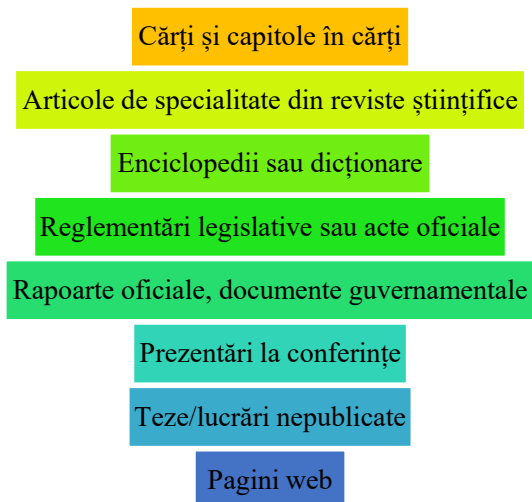
CE și CUM cităm

O citare este o trimitere în text, specificată între paranteze sau adăugată ca notă de subsol/final, la o anumită lucrare publicată sau nepublicată, cu indicarea exactă a sursei de proveniență.

În cadrul unui model teoretic vor fi incluse o serie de trimiteri bibliografice la resursele consultate. Astfel, prin utilizarea referințelor bibliografice se confirmă parcurgerea și cunoașterea lucrărilor și rezultatelor de cercetare obținute anterior de alți cercetători, iar așa va fi asigurată raportarea permanentă la lucrări de specialitate, date oficiale, statistici etc., ceea ce va da consistență și credibilitate lucrării. Un management bun al surselor bibliografice contribuie la structurarea logică a ideilor și a textelor. Totodată, menționarea corectă a referințelor bibliografice va permite celui care parcurge lucrarea să verifice sursele utilizate.

Regula de aur în privința includerii referințelor bibliografice este aceea de a furniza cititorului toate detaliile aferente sursei citate. Pe baza informațiilor incluse în lucrare, oricine trebuie să reușească să identifice ușor resursa la care se face referire (Neville, 2007, p. 8).

Principalele tipuri de resurse care stau la baza fundamentării teoretice a unei lucrări științifice sunt:

Este recomandat ca lucrările de specialitate să se bazeze pe consultarea în principal a articolelor publicate în reviste științifice (peste 50% din resursele citate sunt de acest tip).

În ceea ce privește modul în care se realizează trimiterile bibliografice într-o lucrare, în principal, sunt două stiluri „generice” (Bălătescu, 2010): cel în care referințele (numele autorului sau autorilor și anul publicării) sunt adăugate direct în text (stilul Harvard) și cel în care în text sunt adăugate numerotări care fac trimitere la note de subsol sau de final (stilul Chicago). Stilul **Harvard** (cunoscut ca „stilul anglosaxon”), stilul **APA** (American Psychological Association) și **MLA** (The Modern Languages Association) presupun adăugarea surselor direct în text, iar aceste stiluri sunt cele mai utilizate în științele sociale (Chelcea, 2007; Bryman, 2012). Stilul **Chicago** (cunoscut ca „stilul francez”) presupune includerea citărilor în note de subsol/de final. Stilul numeric British Standard Running-notes (**MHRA** – Modern Humanities Research Association) și stilul British Standard Numeric (cunoscut ca stilul **Vancouver**) utilizează astfel de trimiteri la note de subsol. În mediul academic, în general, la cele două stiluri generice se face referire folosind categoriile: stilul Harvard și stilul Chicago.

În cazul stilului Harvard, de regulă, referințele bibliografice se trec în paranteză rotundă imediat după ideea preluată, la final de frază sau paragraf, sau după specificarea în text a numelui autorului (Bryman, 2012). În text se trece doar numele autorului sau autorilor (fără prenume, fără inițiala prenumelui, fără titlul lucrării, fără trimitere la o pagină web etc.), iar după numele autorului sau autorilor se pune virgulă și se trece anul publicării. Dacă textul este un citat din lucrarea respectivă, atunci se trece pagina sau paginile de unde este preluat citatul. Între stilul Harvard și stilul APA nu sunt diferențe foarte mari, în mare acestea țin de semnele de punctuație folosite. Stilul MLA folosește pagina în loc de anul publicării, iar în lista finală este introdus tot prenumele, nu doar inițiala/inițialele (Neville, 2007, p. 48).

În cazul stilului Chicago, nota de subsol se adaugă, de regulă, pe pagina unde este menționată ideea preluată (Bryman, 2012), iar nota de subsol conține toate detaliile aferente referinței (numele autorului sau autorilor, anul publicației, titlul etc.).

Exemplu de citare în stil Harvard, APA și Chicago

Exemplu de citare în stil Harvard, APA

Odată cu adaptarea copiilor la noile norme sociale online, experimentând în același timp o tensiune mentală sporită, condițiile au devenit propice atât pentru victimizare, cât și pentru agresiune (Borualogo & Casas, 2023; Haddad et al., 2021).

Studiul lui Berggren et al. (2023) a evidențiat că, în cazul copiilor de 11 ani, timpul petrecut în fața ecranelor a crescut cu peste 70% în timpul pandemiei, iar cei cu o utilizare mai mare a ecranelor au fost mai puțin activi fizic și mai predispuși la stări de anxietate.

Grupurile vulnerabile au continuat să raporteze rate mai mari de victimizare. Tinerii de origine rasială și tinerii LGBTQ+ au raportat în mod fiabil rate mai mari de victimizare prin hărțuire în timpul pandemiei, în concordanță cu tiparele pre-pandemice (Vaillancourt et al., 2023). “Adolescenții aparținând minorităților sexuale au perceput un nivel mai ridicat de hărțuire școlară, au raportat o reziliență mai scăzută și au experimentat mai frecvente situații de violență sexuală (PLE) decât colegii lor heterosexuali” (Wang et al., 2024, p.8).

Atunci când preadolescenții se implică activ în strategii de adaptare care reflectă un sentiment de control — cum ar fi respectarea recomandărilor de sănătate publică sau folosirea timpului liber pentru activități constructive — ei pot reduce considerabil teama generată de COVID-19, permițând astfel adulților și îngrijitorilor să sprijine dezvoltarea rezilienței la copii (Ayandele et al., 2021; Ogueji et al., 2021).

Exemplu de citare în stil Chicago

Proprietarii-manageri diferențiază pragmatic și clar conceptele legate de responsabilitatea corporativă și etica în afaceri.¹ Deciziile privind CSR sunt puternic influențate de caracterul personal, convingerile etice și valorile proprietarului-manager. Specificul IMM-urilor este că deciziile sunt adesea luate de o singură persoană sau un grup mic, influențând direct angajamentul în acțiunile de responsabilitate socială.²

¹ Fassin, Y., Van Rossem, A., & Buelens, M. (2011). Small-business owner-managers' perceptions of business ethics and CSR-related concepts. *Journal of Business ethics*, 98(3), 425-453.

² Ortiz-Avram, D., Domnanovich, J., Kronenberg, C., & Scholz, M. (2018). Exploring the integration of corporate social responsibility into the strategies of small-and medium-sized enterprises: A systematic literature review. *Journal of cleaner production*, 201, 254-271.

Sunt o serie de reguli ce trebuie respectate în cazul utilizării stilului Harvard în realizarea trimiterilor bibliografice:

Situația & regula	Exemplu
Dacă lucrarea are 1 Autor, se menționează: (Nume, An)	munca plătită în timpul studiilor (Brooks, 2018)
Dacă lucrarea are 2 Autori, se menționează: (Autor 1 & Autor 2, An)	munca plătită în timpul studiilor (Darmody & Smyth, 2008)

Dacă lucrarea are 3 Autori, se menționează: (Autor 1, Autor 2 & Autor 3, An)	sprijinul clienților și al investitorilor (Vlachos, Theotokis & Panagopoulos, 2010)
Dacă lucrarea are mai mult de 3 autori, se menționează: (Autor 1 et al., An)	cu recunoaștere socială (Mueller et al., 2012)
Dacă în text facem trimitere la mai multe surse pentru un enunț, se menționează: (Autori, An; Autori, An; Autori, An)	concurând pe piață (Jamali & Neville, 2011; Kim & Choi, 2012)
Dacă în text includem un citat, se menționează: (Autor, An, Pagina unde se regăsește citatul în lucrarea menționată)	“probabil vor părăsi universitatea cu datorii mai mari” (Moreau & Leathwood, 2006, p. 22)
Dacă cităm un autor care citează un alt autor, se menționează: Popescu (1987) apud Ionescu (2013)	noi am citit din Ionescu, dar el îl citează pe Popescu

REGULA FUNDAMENTALĂ = TOATE REFERINȚELE DIN TEXT TREBUIE SĂ SE REGĂSEASCĂ ÎN LISTA BIBLIOGRAFICĂ FINALĂ ȘI TOT CE ESTE ÎN LISTA BIBLIOGRAFICĂ TREBUIE SĂ AIBĂ CORESPONDENT ÎN TEXT. NU SE TRECE NIMIC ÎN PLUS ȘI NU TREBUIE SĂ FIE NIMIC LIPSĂ.

Elaborarea listei resurselor bibliografice

Toate trimerile bibliografice incluse în text vor fi listate la finalul lucrării. Ca o regulă principală, resursele bibliografice incluse în această listă trebuie să cuprindă toate detaliile în așa fel încât să fie ușor identificabile. Aceste detalii (anul publicării, editura, locația etc.) se regăsesc, de regulă, direct în materialul consultat, fie pe prima pagină, fie pe pagina de gardă, fie pe ultima pagină. Sursele bibliografice din lista finală se trec în ordine alfabetică (în funcție de numele de familie al primului autor).

Pentru fiecare tip de resursă științifică inclusă în lista bibliografică trebuie respectate anumite reguli de formatare. Modul de formatare depinde de tipul resurselor: carte, capitol în carte, articol în revistă, raport etc.

O lucrare bine documentată se bazează în principal pe articole științifice, capitole în cărți, rapoarte științifice, cărți etc. Redăm în cele ce urmează câteva exemple privind modul de formatare a referințelor bibliografice în funcție de tipul acestora. Regulile incluse în exemplele de mai jos sunt cele prevăzute de manualul APA (American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (ediția a 7-a). UK: American Psychological Association).

Reguli de formatare a listei bibliografice potrivit stilului Harvard și APA:

Exemple de formatare: Articol publicat în reviste de specialitate

Referința include: lista completă a tuturor autorilor, inclusiv cu prenumele sau inițiala/inițialele prenumelui, anul, titlul articolului, titlul revistei sau jurnalului, volumul și/sau numărul revistei în care a fost publicat articolul, paginile din revistă unde este articolul, codul de identificare DOI (dacă este disponibil), iar pentru revistele disponibile în format electronic (online) se specifică link-ul unde poate fi accesat articolul.

Exemple Așa DA

Brooks, R. (2018). Understanding the Higher Education Student in Europe: A Comparative Analysis. *Journal Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 48(4), 500-517.

Gaunt, R. (2006). Couple Similarity and Marital Satisfaction: Are Similar Spouses Happier? *Journal of Personality*, 74(5), pp.1401–1420

Parks, M. R. & Floyd, K. (1996). Making Friends in Cyberspace. *Journal of Communication*, 46, pp. 80–97. Disponibil la <http://jcmc.indiana.edu/vol1/issue4/parks.html>. Accesat la 8 Aprilie 2013

Kim, D., & Choi, M. A. (2012). Comparison of young publics' evaluation of corporate responsibility practices of multinational corporations in the United States and South Korea. *Journal of Business Ethics*, 113(1), pp. 105–118. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1285-7>

Brooks, R. (2018). Understanding the Higher Education Student in Europe: A Comparative Analysis. *Journal Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 48(4), 500-517. <https://doi.org/10.1080/03057925.2017.1318047>

Exemple Așa NU

Rachel Brooks, Understanding the Higher Education Student in Europe: A Comparative Analysis. *Journal Compare*, 48, 2018

Gaunt, R. - Couple Similarity and Marital Satisfaction: Are Similar Spouses Happier?

Parks, M. R. & Floyd, K. (1996). Making Friends in Cyberspace. *Journal of Communication*.

Exemple de formare: Capitol în carte

Referința include: lista completă a tuturor autorilor, inclusiv cu prenumele sau inițiala/inițialele prenumelui, anul, titlul capitolului, editorii sau coordonatorii volumului/tratatului, titlul volumului/tratatului, paginile capitolului, orașul și editura la care a fost publicat volumul, iar pentru cărțile disponibile în format electronic (online) se specifică link-ul unde poate fi accesată resursă și data accesării.

Exemple Așa DA

Benga, O. (2011). Elemente de psihologia dezvoltării. In A. Băban (Ed.), *Consiliere educațională: ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere* (pp. 37–48). Cluj-Napoca: Asociația de Științe Cognitive din România.

Luceș, D. (2010). Familia contemporană românească – disparități de opinii, modele generaționale și regionale. În S. Bălătescu, F. Chișea, I. Cioară, A. Hatos & S. Săveanu (coord.) *Educație și schimbare socială* (pp. 131-134). Oradea: Editura Universității din Oradea.

Zamfir, C. (2002), Evoluția tematicii calității vieții: o analiză sociologică, în: I. Marginean și A. Balasa (coord.), *Calitatea vieții în România*, București: Expert, pp. 11-24.

Florian, B. (2011). Analiza instituțională a evoluției sistemului de asigurarea calității în învățământul superior din România (1993-2011). În Păunescu, M. , Vlăsceanu, L. & Miroiu, A. (coord.) *Calitatea învățământului superior din România. O analiză instituțională a tendințelor actuale*, pp. 43-58, Iași: Polirom. Disponibil la: https://www.aracis.ro/wp-content/uploads/2019/08/Calitatea_invatamantului_superior_Romania_1_.pdf. Accesat în data de 12.12.2012

Hom, P. (2001). The Legacy of Hulin's Work on Turnover Thinking and Research. In J. M. Brett & F. D. Drasgow (Eds.). *Psychology of Work: Theoretically Based Empirical Research* (pp. 169-188), Mahwah, NJ: Erlbaum.

Exemple Așa NU

O. Benga, Elemente de psihologia dezvoltării. *Consiliere educațională: ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*. Cluj-Napoca: Asociația de Științe Cognitive din România, 2011

Luceș, D. (2010). Familia contemporană românească – disparități de opinii, modele generaționale și regionale. În *Educație și schimbare socială*. Oradea.

Florian, B. Analiza instituțională a evoluției sistemului de asigurarea calității în învățământul superior din România (1993-2011). În Păunescu, M. , Vlăsceanu, L. & Miroiu, A. *Calitatea învățământului superior din România. O analiză instituțională a tendințelor actuale*.

Exemple de formatare: Carte

Referința include: lista completă a tuturor autorilor, inclusiv cu prenumele sau inițiala/inițialele prenumelui, anul, titlul cărții, orașul publicării, editura, iar pentru cărțile disponibile în format electronic (online) se specifică link-ul unde poate fi accesată resursa și data accesării.

Exemple Așa DA

Nadolu, B. (2020). *Homo Interneticus*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Babbie, E. (2010). *Practica cercetării sociale* (traducere: G. Sergiu, G. Jigău & M. Andriescu). Iași: Polirom

Larionescu, M., Mărginean, I., și Neagu, G. (2006). *Constituirea clasei mijlocii în România*. Editura Economică, București.

Fiore, A. T. (2004). *Romantic regressions. An analysis of Behavior in Online Dating Systems*. Massachusetts Institute of Technology. Disponibil la www.dspace.mit.edu/.../60128830.pdf. Accesat la 12 Aprilie 2013.

Exemple Așa NU

Nadolu Bogdan, 2020. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană. Homo Interneticus

Babbie - *Practica cercetării sociale*.

Larionescu, M., Mărginean, I., și Neagu, G. (2006). *Constituirea clasei mijlocii în România*.

Exemple de formatare: Dicționar, enciclopedie

Referința include: lista completă a tuturor autorilor care au scris intrarea în volum (concept etc.), inclusiv cu prenumele sau inițiala/inițialele prenumelui, anul, titlul intrării, coordonatorii dicționarului, titlul dicționarului sau enciclopediei, orașul și editura, paginile intrării, iar pentru volumele disponibile în format electronic (online) se specifică link-ul unde poate fi accesată resursa și data accesării.

Exemple Așa DA

Nielsen, D. A. (2007). Functionalism / Neofunctionalism. În G. Ritzer (ed.) *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (pp. 1810-1813). Malden, MA: Blackwell Publishing.

Hulin, C., & Jude. (2003). Job Attitudes. în W. Borman, D. Ilgen & R. Klimoski (Eds.), *Handbook of Psychology*, vol.12, (pp. 255-276), New Jersey: Industrial and Organizational Psychology, John Wiley & Sons.

Vlăsceanu, L. (1998). Educația. În Zamfir, C. și Vlăsceanu, L. (coord.). *Dicționar de sociologie* (pp. 197-202). București: Editura Babel. Disponibil la: <https://bibliotecadesociologie.ro/en/download/zamfir-catalin-vlasceanu-lazar-eds-1998-dictionar-de-sociologie-bucuresti-babel/>

Exemple Așa NU

Nielsen, D. A. (2007). Functionalism / Neofunctionalism. Blackwell Encyclopedia of Sociology. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Hulin, C., & Jude. (2003). Job Attitudes. in Handbook of Psychology, vol.12, (pp. 255-276).

Zamfir, C. și Vlăsceanu, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*. București: Editura Babel.

Exemple de formatare: Documente și rapoarte oficiale

Referința include: organizația sau organizațiile care au elaborat documentul sau raportul, anul, titlul documentului, locul publicării, numărul documentului dacă este cazul, editorul dacă este cazul, iar pentru documentele disponibile în format electronic (online) se specifică link-ul unde poate fi accesată resursa și data accesării.

Exemple Așa DA

Comisia Europeană (2019). Report on equality between women and men in the EU. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Disponibil la <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/f3dd1274-7788-11e9-9f05-01aa75ed71a1/>

World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. Disponibil la <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/>

Exemple Așa NU

Comisia Europeană, 2019. Report on equality between women and men in the EU.

[The social and employment situation of people with disabilities. Accesat online la https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18023en.pdf](https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18023en.pdf)

Exemple de formatare: Reglementări legislative

Referința include: tipul, numărul și anul publicării, instituția/autoritatea care a emis prevederea (dacă este cazul), modificări ulterioare ale legii (dacă este cazul), se specifică link-ul unde poate fi accesată resursa și data accesării.

Exemple Așa DA

Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap. Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/77815>

Ordonanța de guvern nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. Accesată online la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24129>

Exemple Așa NU

Legea nr. 448/2006

Legea discriminării

Alte tipuri de resurse consultate pot include: prezentări la conferințe, pagini web, teze de doctorat sau lucrări de disertație. În ceea ce privește formatarea acestor tipuri de resurse se aplică regula fundamentală: adăugarea tuturor detaliilor în vederea identificării cu ușurință a resursei.

Orice lucrare științifică include managementul surselor bibliografice. Această activitate presupune gestionarea și manipularea citărilor și a surselor bibliografice în scopuri științifice sau educaționale. Gestionarea corectă a resurselor de documentare constituie anumite avantaje, precum: respectarea unor standarde de citare, facilitarea căutării surselor bibliografice, asigurarea eficienței muncii intelectuale și reducerea riscurilor de pierdere, de omitere a anumitor surse bibliografice.

Pentru a putea gestiona cât mai ușor și eficient lista resurselor utilizate în elaborarea unei lucrări științifice sunt disponibile o serie de aplicații. Dintre acestea amintim: EndNote (Thomson-Reuters), Zotero, Mendeley (Elsevier).

Utilizarea inteligenței artificiale

Căutarea și selecția automată a surselor

Platformele bazate pe IA (Scite, Scispace, Elicit etc.) scanează și analizează un volum mare de literatură de specialitate, identifică lucrări relevante pe o temă de interes, cartografiază rețelele de citări și sugerează articole conexe.

Clasificarea și sintetizarea conținutului

Algoritmii IA extrag concepte-cheie, definiții și relații între termeni, generează rezumate sau tabele comparative între teorii sau concepte, produc sinteze care cuprind scopul, metoda și concluziile fiecărui articol științific analizat.

Construirea modelului teoretic

Instrumentele IA creează hărți conceptuale/diagrame dinamice pentru concepte și ipoteze, permit testarea și ajustarea ipotezelor în timp real înainte de fixarea modelului în studiu, semnalează lacune de cercetare.

Managementul referințelor

Instrumentele IA formatează automat bibliografia și sincronizează referințele; schimbă automat stilurile de citare (APA, Harvard, Chicago etc.), reduc erorile de citare și munca repetitivă.

Verificarea integrității academice

Sisteme IA detectează similitudini și pasaje prea apropiate de surse, indică parafrazări sau citări lipsă; uneori oferă reformulări.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Fundamentare teoretică

Cadrul de referință care leagă teoria de partea empirică și definește direcția cercetării.

Literatură de specialitate

Totalitatea surselor științifice (articole, cărți, rapoarte, enciclopedii) relevante pentru tema de studiu.

Scopul analizei literaturii este de a: clarifica contextul și cadrul de cercetare, identifica lacune și întrebări de cercetare, stabili legătura cu studiile anterioare și cu autorii de referință.

Model teoretic

Interpretarea critică și sintetică a literaturii parcurse: include definiții, clasificări, tipologii, teorii și relații ipotetice între concepte.

Rolul modelului teoretic este de a demonstra înțelegerea literaturii, de a pune în relație conceptele și de a justifica ipotezele.

Recenzie narativă vs. recenzie sistematică

Narativă: parcurs flexibil, fără metodologie prestabilită. Este mai puțin riguroasă.

Sistematică: căutare și selecție ghidate de întrebări de cercetare și criterii explicite (inclusiv meta-analiză). Este transparentă, replicabilă, eficientă în selecția rapidă a surselor.

Criterii de selecție a resurselor științifice

Relevanță: gradul de aplicabilitate la tema cercetării.

Actualitate: cât de recente și de valabile sunt rezultatele prezentate în lucrări.

Credibilitate: tipul și recunoașterea sursei (revistă indexată, număr de citări).

Scop: amplexarea informației (generală vs. specifică).

Mod de lucru: definirea clară a cuvintelor-cheie înainte de căutarea resurselor.

Etapele analizei sistematice a literaturii

Planificare (formulare problemă) → Identificare resurse → Selecție resurse → Evaluare calitate resurse → Extragere informații → Sinteză → Elaborare model teoretic

Recomandare: alternarea lecturii selective (diagonală) cu lectura aprofundată, notarea ideilor și referințelor pe parcurs.

Gestionarea bibliografiei

Organizarea referințelor folosind aplicații de management bibliografic (Mendeley, Zotero, EndNote), redactarea listei finale în stilul ales (Harvard, APA, Chicago etc.).

Extragerea ideilor-cheie prin: subliniere, adnotări pe margine, scheme, hărți mentale

Integritate academică și evitarea plagiatului

Evitarea plagiatului prin parafrază autentică, citare corectă (directă și indirectă), folosirea ghilimelelor pentru citate și referințe complete.

Teme de reflecție & aplicații

Importanța fundamentării teoretice

De ce este esențial să construiești un cadru teoretic înainte de a începe cercetarea?

Cum influențează teoria aleasă designul studiului și interpretarea rezultatelor?

Aplicație: Formulează o întrebare de cercetare clară (ex. Care sunt factorii determinanți ai motivației academice în rândul studenților?) și realizează, folosind criterii explicite de includere/excludere, o mini-analiză sistematică asupra a cel puțin 10 articole științifice pe temă.

Selecția surselor bibliografice

Cum se stabilesc criterii clare de relevanță, actualitate și credibilitate pentru selectarea surselor bibliografice?

Aplicație: Pentru următoarea temă de cercetare: *Factori sociali care influențează incidența obezității în rândul adolescenților*. Identifică cel puțin 10 articole de specialitate potrivite temei și creează un tabel în care să notezi, pentru fiecare sursă consultată: tipul (articol, carte, raport etc.), titlul, anul publicării, metoda de cercetare folosită și relevanța pentru tema ta. Pe baza acestei sinteze, decide care surse intră în modelul teoretic și care sunt eliminate.

Aplicație: Alege 3 articole științifice găsite printr-o căutare Google Scholar pe următoarea temă de cercetare: *Relația dintre consumul de alcool și performanța academică în rândul studenților*, apoi verifică pentru fiecare: afilierea autorului (universitate, institute de cercetare), numărul de citări în Google Scholar, indexarea în baze de date reputate (Scopus, Web of Science), clasifică articolele în funcție de nivelul de încredere (înalț, mediu, scăzut) și justifică-ți deciziile.

Stiluri de citare

Aplicație: Selectează un pasaj dintr-un articol științific și transcrie-l în stilurile Harvard, APA și Chicago, pentru a observa diferențele de prezentare și punere în pagină.

Aplicație: Alege două paragrafe dintr-un articol științific și redactează-le de două ori: o dată ca citat direct (cu ghilimele și referință de pagină) și o dată prin parafrază, fără a schimba sensul original.

Aplicație: Se dă următorul set de referințe greșite. Corectează fiecare referință conform stilului APA:

- Smith John. "Impactul educației." Revista de Psihologie 12(3):45–60, 2010.
- Popescu, A. Metodologia cercetării. București: Editura Didactică și Pedagogică; 2005.
- "Tehnici de interviu în cercetarea socială", Marin L., Revista de Sociologie, 2012:78-94.
- Muntean și Stancea - Date cantitative și calitative. Introducere în metode și tehnici de analiză a datelor, cu aplicații în R, STATA, EXCEL și NVIVO

Integritate academică și evitarea plagiatului

Ce tehnici de parafrază și citare te ajută să prezinți ideile altora corect, fără a încălca normele de originalitate?

Ce proceduri poți implementa pentru a te asigura că lucrarea ta respectă etica academică?

Aplicație: Alege 2 articole științifice și redactează o sinteză de circa 120 de cuvinte, în care să integrezi idei din ambele lucrări. Asigură-te că: fiecare idee preluată este citată corect în text (stil APA), textul nu copiază pasaje întregi din articole.

Capitolul 4

ELABORAREA

CADRULUI

METODOLOGIC

Tematică

Planificarea cercetării științifice

Stabilirea strategiei de cercetare

Metode de cercetare

Elaborarea instrumentelor de cercetare

Unități de analiză, unități de observație. Eroarea de raționament

Universul cercetării și eșantionarea

Planificarea cercetării științifice

Un demers important în planificarea cercetării științifice îl reprezintă structurarea investigației din punct de vedere metodologic. Realizarea corectă a unei cercetări presupune o planificare detaliată, care poate fi adaptată nevoilor de cercetare pe măsură ce investigația se conturează.

Metodologia de cercetare trebuie croită și adaptată prin raportare la contextul teoretic elaborat și utilizat cu privire la tema de studiu aleasă. Teoriile și studiile prezentate în modelul teoretic clarifică direcțiile de cercetare. Înainte de a detalia elementele care alcătuiesc cadrul metodologic al unei cercetări, este necesară delimitarea și clarificarea conceptelor utilizate în acest sens. Distanța pe care dorim să o facem este, din punct de vedere al terminologiei utilizate, între metodă, tehnică și instrument de cercetare, o diferențiere regăsită în diverse manuale dedicate metodologiei cercetării sociale (Rotariu & Iluț, 2001; Mărginean, 2004). Ierarhizarea acestor concepte urmărește trecerea de la abstract la concret, metoda fiind plasată între cele trei la cel mai general nivel, iar instrumentul este elementul cel mai concret. *Metoda* este modalitatea generală care structurează abordarea realității sociale. *Tehnica* este forma concretă prin care metoda se poate realiza, o anumită metodă

putând fi concretizată prin tehnici diferite. *Instrumentul de cercetare* este mijlocul utilizat în vederea culegerii datelor de care avem nevoie pentru cercetare.

Regăsit de multe ori sub denumirea generică de *cadru metodologic*, acesta trebuie să fie clar specificat și să cuprindă următoarele elemente: scopul studiului, obiectivele de cercetare (generate din scop), tipul de cercetare în funcție de obiective, tipul de strategie, metoda de cercetare, instrumentul de colectare a datelor, universul cercetării și eșantionarea. Planul de cercetare trebuie conceput astfel încât datele colectate să răspundă întrebărilor de cercetare și să verifice ipotezele formulate (Kent, 2015). De asemenea, trebuie acordată atenție elaborării unui plan de colectare a datelor. Doar după ce sunt clarificate aceste aspecte metodologice se va trece la colectarea datelor, analiza acestora și prezentarea rezultatelor cercetării.

Stabilirea strategiei de cercetare

Elaborarea strategiei de cercetare definește traiectoria studiului și influențează fazele de colectare, analiză și interpretare a datelor. Strategia de cercetare este, de fapt, o orientare generală a modului în care este derulată cercetarea (Bryman, 2012). În principiu, alegerea strategiei de cercetare trebuie să țină cont de contextul general al studiului și să fie decisă în funcție de următoarele aspecte:

- obiectivele de cercetare propuse și ipotezele formulate;
- natura informațiilor care vor fi colectate prin studiu și tipul de date pe care cercetătorul dorește să le obțină (Mărginean, 2004);
- universul cercetării;
- resursele disponibile (resurse umane, de timp, financiare). Spre exemplu, o cercetare bazată pe strategia calitativă necesită o perioadă de timp mai mare pentru colectarea și analiza datelor comparativ cu o investigație de tip cantitativ. Pe de altă parte, o cercetare cantitativă poate presupune resurse umane și financiare mai consistente;
- abilitățile de cercetare deținute de cel care derulează investigația. Strategiile de cercetare se disting din punct de vedere normativ, ceea ce presupune reguli și proceduri diferite de aplicare (Babbie, 2010)

De obicei strategiile de cercetare pot fi clasificate, în linii mari, în *calitative* și *cantitative*. De cele mai multe ori cercetătorul tinde să se poziționeze, ca direcție, pe una dintre aceste strategii. Alegerea trebuie să fie ghidată, în primul rând, de tipul întrebărilor de cercetare: întrebările de tip „cât?” sau „cât de des?” solicită de regulă o abordare cantitativă, pe când cele de tip „cum?” sau „de ce?” cer o abordare calitativă (Babbie, 2010). Prin urmare, unele cercetări au un caracter mai degrabă calitativ, în timp ce altele sunt mai degrabă cantitative. Cu toate acestea, strategia calitativă și cea cantitativă nu se exclud reciproc, ci sunt complementare (Rotariu & Iluț, 2001; Mărginean, 2004; Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Vlăsceanu, 2013; Creswell & Creswell, 2018). Mai mult decât atât, ierarhizarea de principiu a celor două tipuri de strategii nu se justifică. Unilateralitatea strategiei de cercetare alese poate limita înțelegerea fenomenului studiat.

Utilizarea celor două tipuri de strategii într-o manieră complementară, pe principiul triangulării, asigură *mixul metodologic*. Această opțiune este eficientă deoarece va oferi o perspectivă mai largă și o înțelegere completă a temei investigate, având avantajul echilibrului între detalii și generalizare, integrând punctele forte atât din design-urile calitative, cât și din cele cantitative (Kent, 2015). Cu toate că părerile sunt împărțite între specialiști, combinarea abordării calitative cu cea cantitativă este benefică pentru cercetarea științifică (Chelcea, 2007) și este practică din ce în ce mai frecvent în științele sociale, deoarece permite valorificarea avantajelor ambelor tipuri de metode (Erickson, 2018; Creswell & Creswell, 2018). Alegerea unui mix metodologic este determinată de anumite contexte, printre care: necesitatea investigării unui subiect nou despre care cercetătorul are puține informații, pe baza unor cercetări calitative care pot constitui punctul de plecare pentru ulterioare cercetări cantitative; utilizarea unui studiu calitativ pentru aprofundarea și explicarea nuanțată a unor rezultate cantitative surprinzătoare; utilizarea unei cercetări cantitative pentru explicarea unor rezultate calitative (Rotariu & Iluț, 2001; Creswell & Creswell, 2018). Totuși, mixul de strategie și metode este mai dificil de implementat din punct de vedere al structurării metodologice, dar și al timpului necesar derulării unor astfel de studii.

Strategia de cercetare cantitativă

Strategia de cercetare cantitativă se poziționează mai aproape de explicațiile nomotetice (Babbie, 2010) și urmează orientarea epistemologică de tip pozitivist-explicativist, post-pozitivist, în care realitatea socială este considerată obiectivă și măsurabilă (Rotariu & Iluț, 2001; Creswell & Creswell, 2018). Cercetările cantitative caută evidențierea și analiza unor parametri specifici, precum intensitatea, frecvența sau predictibilitatea manifestării realității sociale (Mărginean, 2004). Specifice studiilor cantitative sunt cuantificarea, agregarea, compararea, sintetizarea și analiza statistică a datelor colectate (Babbie, 2010; Bryman, 2012; Creswell & Creswell, 2018), iar planificarea cercetărilor cantitative este bine structurată și urmează pași secvențiali. Studiile cantitative sunt potrivite pentru studierea cauzalității (Flick, 2011), a legăturilor între diverse variabile sau pentru compararea grupurilor. Abordarea cantitativă pune accentul pe obiectivitate și poate oferi perspective predictive (Mohajan, 2020). Sondajul de opinie, recensămintele sunt exemple de studii cantitative.

Strategia cantitativă prezintă anumite avantaje: proces de lucru standardizat, set de reguli clar stabilit, ceea ce permite studierea mai amplă a unui fenomen social (Flick, 2011); eșantioanele utilizate în cercetările cantitative sunt de dimensiuni mari, de cele mai multe ori sunt reprezentative (Flick, 2011), ceea ce duce la posibilitatea de generalizare a rezultatelor la o populație-țintă din care anterior a fost extras eșantionul (Mărginean, 2004; Muntean & Stancea, 2022); rezultatele obținute sunt precise/exacte, pot fi comparate cu altele anterioare, oferă posibilitatea reproducerii cercetării în alte contexte.

Dezavantajele asociate cu studiile cantitative sunt raportate, în principiu, la costurile acestui tip de investigații. Necesitatea unor echipe mari de lucru, costurile financiare semnificative (aplicarea instrumentelor de colectare a datelor este, de regulă, costisitoare) (Mărginean, 2004) pot ridica limitări în derularea cercetărilor cantitative. Datele obținute prin studiile cantitative sunt obținute și procesate prin cuantificare, ceea ce poate constitui un dezavantaj, deoarece se poate pierde gradul de semnificație și înțelesul cuvintelor (Babbie, 2010). De asemenea, poate apărea o limitare legată de lipsa detaliilor. Studiile cantitative prezintă dezavantaje și în ceea ce privește modul de completare a chestionarelor: pe de o parte, cercetătorul are un control slab asupra modului de completare a chestionarului (cine și cum completează), mai ales dacă chestionarul este aplicat printr-o tehnică indirectă (online, telefonic sau prin poștă); pe de altă parte, rata de returnare a chestionarelor completate este relativ scăzută. Nu în ultimul rând, studiile cantitative necesită eșantioane mari, cu un număr ridicat de subiecți, pentru a genera rezultate valide științific.

Strategia de cercetare calitativă

Strategia calitativă este mai aproape de sfera explicațiilor idiografice (Babbie, 2010), contribuie la evidențierea naturii fenomenelor (Mărginean, 2004), are, în principiu, un caracter descriptiv și narativ și se bazează predominant pe abordarea inductivă (Bryman, 2012). Această strategie are la bază orientarea epistemologică de tip fenomenologico-comprehensivist, interpretativist sau teoria întemeiată („grounded theory”) (Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Bryman, 2012; Thornberg & Charmaz, 2014). Cercetarea calitativă este „orice studiu empiric (...) care are următoarele cinci caracteristici: 1) cercetarea este concepută în mare parte dintr-o perspectivă comprehensivă, 2) își abordează obiectul de studiu într-un mod deschis și amplu, 3) include o culegere de date efectuată cu ajutorul metodelor calitative, adică a metodelor care nu implică, în momentul culegerii, nicio cuantificare [...], 4) dă prilejul unei analize calitative a datelor în care cuvintele sunt analizate direct prin intermediul altor cuvinte, fără să fie trecute printr-o operație numerică și 5) se termină cu o povestire sau o teorie” (Mucchielli, 2002, p. 55, apud. Scârneci, 2007, p. 27).

Abordarea calitativă este mai degrabă potrivită cercetărilor care au obiective exploratorii, de înțelegere aprofundată a unor fenomene sociale complexe. Planificarea unei cercetări calitative nu este liniară și secvențială, așa cum se întâmplă în cazul studiilor cantitative, anumiți pași fiind omiși sau derulați în diferite etape de planificare (Flick, 2011). Datele obținute din studii calitative sunt non-numerice și nu pot fi cuantificate, dar ele pot fi mai bogate în semnificațiile conținute și transmise (Babbie, 2010). Cercetarea calitativă își propune să exploreze fenomenele în profunzime, concentrându-se pe înțelegerea experiențelor umane și a contextelor sociale (Borgstede & Rau, 2023). Abordarea calitativă este foarte utilă în etapele incipiente ale investigației, când se cunosc puține lucruri despre un fenomen, deoarece poate ajuta la generarea de teorii (Bryman, 2012).

Nu orice proces sau fenomen social poate fi studiat adecvat pe baza strategiei calitative, dar această direcție metodologică oferă profunzime în înțelegerea realității sociale. Tema de studiu este formulată în termeni generali, iar procesul de investigare este flexibil, deschis, explorator. Cercetările calitative au specificul lor aparte și pleacă de la ideea conform căreia oamenii atribuie semnificații diferite realității în care trăiesc. Ca atare, realitatea socială este modelată constant de actorii sociali. Prin urmare, în cercetările calitative sunt analizate cuvintele, nu cifrele.

Din specificul strategiei calitative reies și *avantajele* unor astfel de studii. Recurgerea la abordarea calitativă este de interes când se vrea investigarea detaliată, aprofundată, complexă a unui fenomen social, vizând în special nuanțe ale comportamentelor umane, atitudini, motivații, emoții, experiențe trăite de indivizi. Prin urmare, cercetările calitative au în centrul atenției cazurile individuale, nu grupul sau comportamentele colective, iar prin datele colectate este descrisă și explicată „povestea” fiecărui subiect. Studiile calitative pot fi mai pline de semnificație față de alte tipuri de cercetări (Babbie, 2010). Un alt element de luat în calcul în decizia de a alege o abordare calitativă, este faptul că aceste cercetări nu sunt constrânse de existența ipotezelor.

Pe de altă parte, trebuie avute în vedere și *limitele* cercetărilor calitative. Printre acestea, cele mai importante sunt: număr mic de participanți în cadrul studiului, ceea ce afectează gradul de reprezentativitate al datelor; colectarea datelor necesită un timp mai îndelungat; analiza datelor calitative este mai dificilă, deoarece aceste date au un grad mare de complexitate și profunzime; descrierea pur verbală, narativă a datelor calitative poate fi un dezavantaj (Babbie, 2010); explorarea datelor calitative depinde de abilitățile și competența cercetătorului.

Abordarea cantitativă și calitativă pot fi prezentate sintetic astfel dintr-o perspectivă comparativă:

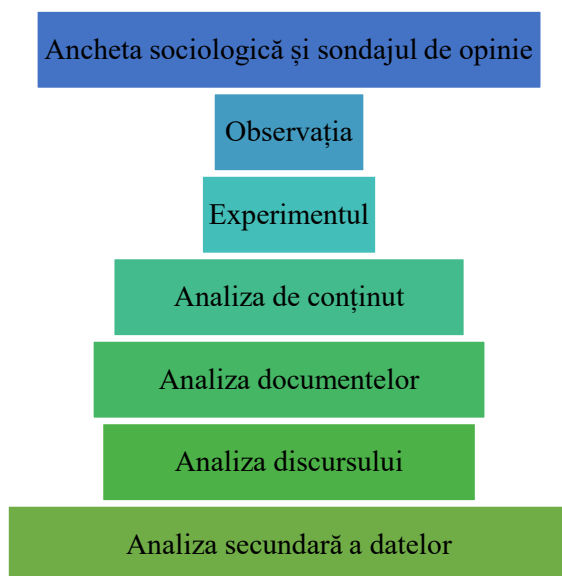
	ABORDARE CANTITATIVĂ	ABORDARE CALITATIVĂ
Paradigma epistemologică	Pozitivistă / post-pozitivistă	Interpretativistă / constructivistă
Scop	Clasificarea, cuantificarea, modelarea statistică pentru a explica realitatea sau a testa ipoteze	Explorarea fenomenelor, înțelegerea semnificațiilor și a contextului, descrierea completă și detaliată a realității
Eșantionare	Număr mare de subiecți, eșantion reprezentativ	Număr mic de subiecți, lipsă de reprezentativitate (eșantion non-probabilistic, de oportunitate)
Metode colectare date	Ancheta pe bază de chestionare, observația sistematică, experimentul, analiza secundară de date	Ancheta pe bază de interviuri, focus-grupuri, observație
Tip date	Date numerice, cantitative	Date non-numerice, calitative, narative
Analiza datelor	Analize statistice descriptive și inferențiale	Analiză tematică, codificare, interpretare narativă
Avantaje	Rigoare statistică, generalizare, fidelitate ridicată, posibilitate de replicare	Profundzime și detaliu, descoperirea de noi concepte, flexibilitate în teren
Dezavantaje	Risc de reducționism, flexibilitate redusă, se poate omite contextul	Dificultăți de generalizare, subiectivitate în interpretare, timp îndelungat de realizare

(adaptare după Iluț, 1997; Scârneci, 2007)

Metode de cercetare

Stabilirea metodei de cercetare este următorul pas critic. „O metodă de cercetare se definește prin tehnicile pe care le subsumează, prin modalitățile concrete de lucru” (Mărginean, 2004, p. 58). Selectarea metodei potrivite se face în conformitate cu specificul temei de cercetare și cu obiectivele urmărite. Se va verifica coerența dintre obiective (descriptive, explicative etc.) și tipul de date necesare. Opțiunea metodologică este aleasă și în funcție de anumite constrângeri obiective și practice, precum: resursele disponibile pentru derularea cercetării (timp, bani, resurse umane), accesul la subiecți, norme etice, condiții culturale etc. (Chelcea, 2001).

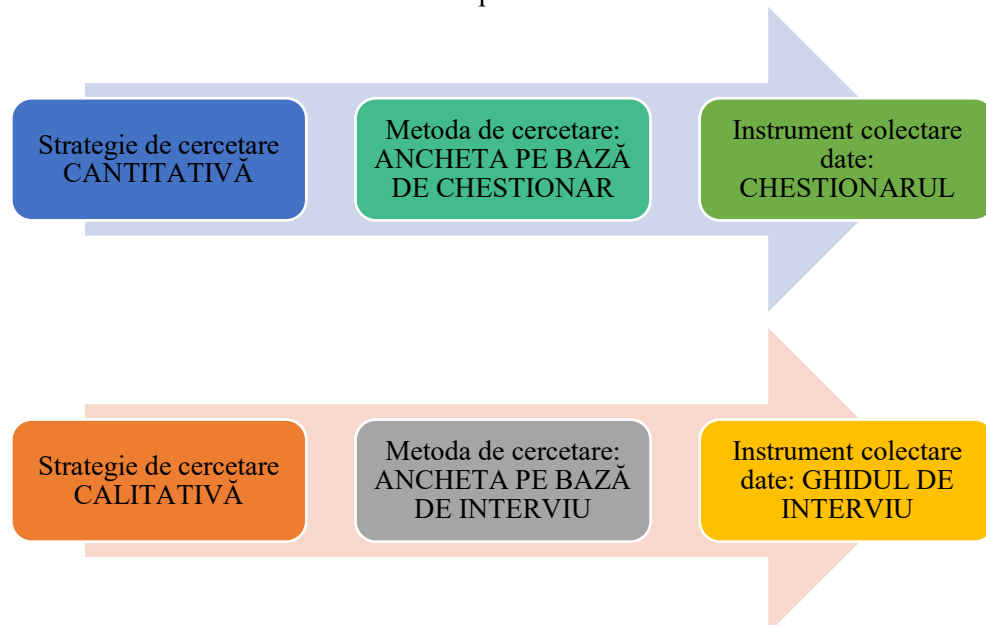
Cele mai des utilizate metode în cercetarea sociologică sunt (Rotariu & Iluț, 2001; Chelcea, 2007; Krausz & Stegar, 2007; Babbie, 2010; Bryman, 2012; Creswell & Creswell, 2018):

Aceste metode sunt adaptate în funcție de strategia de cercetare aleasă. Raționamentul deductiv stă la baza metodelor *cantitative* de cercetare, presupunând faptul că cercetătorul formulează ipoteze de cercetare, colectează date pe baza cărora pot fi testate acele ipoteze. Metodele cantitative sunt utilizate în studii care presupun colectarea de date numerice, adecvate prelucrărilor statistice și, ulterior, formulării concluziilor de cercetare, ceea ce duce la necesitatea ca cercetarea cantitativă să fie riguroasă și să implice tehnici clare de colectare a datelor și raportare a rezultatelor (Ghanad, 2023). Putem sintetiza principalele caracteristici-cheie ale metodelor cantitative de cercetare astfel: tehnici riguroase de colectare a datelor, instrumente bine structurate, măsuri valide și fidele, eșantioane mari, generalizarea rezultatelor de cercetare.

Metodele *calitative* sunt bazate pe raționamente inductive, axate pe credibilitate și contextualizare (Șandor, 2013). Ele sunt mai degrabă potrivite pentru a explora în profunzime anumite contexte, semnificații, experiențe, procese, în special din perspectiva participanților la studiu, permițând o înțelegere mai nuanțată a temei de cercetare. Studiile calitative oferă o perspectivă mai aprofundată asupra comportamentului uman prin intermediul datelor non-numerice cu care operează.

Astfel, cercetările în domeniul științelor sociale pot fi derulate pe baza unei varietăți de metode cantitative și calitative, dar *ancheta sociologică* tinde să fie una dintre cele mai frecvent folosite. În funcție de strategia stabilită, alegerea metodei și a instrumentului de colectare a datelor se prezintă schematic astfel:

Ancheta sociologică pe bază de chestionar

Ancheta pe bază de chestionar este printre cele mai vechi și utilizate metode de cercetare în științele sociale (Krausz & Stegar, 2007; Babbie, 2010; Neuman, 2014). Ea pornește de la modelul nomotetic de abordare a realității sociale și este adecvată colectării unui număr mare de date care surprind opiniile, atitudinile, comportamentele, aspirațiile, motivațiile, cunoștințele, caracteristicile demografice sau ale contextului social ale populației studiate (Rotariu & Iluț, 2001; Neuman, 2014). Prin urmare, este adecvată studiilor care își propun o abordare metodologică de tip cantitativ. Ancheta folosește un chestionar standardizat, se realizează pe eșantionare mari, de ordinul sutelor sau miilor de subiecți și are ca scop colectarea de informații simple, succinte, dar exacte și valide (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010; Flick, 2011; Neuman, 2014). În cadrul anchetei, datele pot fi colectate de la respondenți prin două modalități diferite: tehnică orală sau directă, ceea ce presupune

o comunicare în timp real între operator și subiect; tehnică indirectă, în scris, sau prin autoadministrare având la bază o comunicare indirectă între operator și respondent (Rotariu & Iluț, 2001; Chelcea, 2007; Krausz & Stegar, 2007; Babbie, 2010;). Sondajul de opinie este o formă specifică a anchetei sociologice (Rotariu & Iluț, 2001) și este orientat către aspectul subiectiv al realității sociale (opinii), axat pe probleme de interes general. Datorită evoluției tehnologiei, cercetătorii au posibilitatea de a analiza dinamica fenomenelor sociale (Trușcă & Sălcudean, 2024).

Printre *avantajele* utilizării anchetei pe bază de chestionar putem enumera (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010; Bryman, 2012; Neuman, 2014): o acoperire extinsă, atât ca dimensiune a eșantioanelor, cât și ca distribuție geografică; reprezentativitatea eșantioanelor; posibilitatea de a descrie cu acuratețe caracteristicile unei populații vaste; în ancheta indirectă erorile provenite de la operator sunt eliminate; rezultate generalizabile; anchetele autoadministrate sunt mai ieftine și mai rapide; anchetele autoadministrate sunt convenabile pentru respondenți deoarece aceștia pot alege când să răspundă și în cât timp; anchetele directe au cele mai ridicate rate de răspuns și permit administrarea unor chestionare complexe.

Alegerea anchetei pe bază de chestionar pentru studierea unei anumite teme trebuie să se facă luând în considerare și *dezavantajele* acestei metode (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010; Bryman, 2012; Neuman, 2014): standardizarea chestionarului poate induce un oarecare grad de superficialitate în tratarea unor probleme complexe; lipsa datelor non-verbale; inflexibilitate tradusă prin cerința ca designul de cercetare stabilit la început să rămână neschimbat (spre exemplu, imposibilitatea de a insera variabile noi); rată redusă de răspunsuri și rate mari de non-răspunsuri în cazul anchetei indirecte; erori provenite din autocompletarea chestionarelor; nu există certitudinea identității respondentului (poate să răspundă altcineva); costuri ridicate pentru anchetele derulate prin tehnică de tip față-în-față.

Ancheta sociologică pe bază de interviu

Ancheta pe bază de interviu este o „tehnică de obținere prin întrebări și răspunsuri a informațiilor verbale de la indivizi și grupări umane în vederea verificării ipotezelor sau pentru descrierea științifică a fenomenelor socio-umane” (Chelcea, 1998c, p. 306). Interviuul se bazează pe comunicare verbală între intervievator și respondent prin întrebări și răspunsuri și este una dintre modalitățile principale de abordare a realității în cercetarea calitativă (Chelcea, 2007). Interviuul este caracterizat ca fiind „aprofundat” și „cuprinzător” și se folosește când se studiază comportamente dificil de observat. Prin interviu se accede la definiția și semnificația pe care actorii sociali le acordă acțiunilor lor, la descrierea stărilor interioare, opiniilor și experiențelor personale (Bryman, 2012).

Literatura metodologică prezintă mai multe criterii conform cărora sunt clasificate interviurile, dar cele mai importante tipologii sunt următoarele (Rotariu & Iluț, 2001; Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Berg & Lune, 2012; Bryman, 2012; Flick, 2014):

în funcție de modul de structurare și nivelul de rigiditate în formularea întrebărilor:	interview structurat interview semistrukturat interview nestrukturat
în funcție de tehnica de colectare a datelor:	interviewuri față-în-față interviewuri prin telefon interviewuri online
în funcție de numărul participanților:	interviewuri individuale interviewuri de grup
în funcție de durata convorbirii:	interviewul extensiv interviewul intensiv
în funcție de conținutul comunicării:	interviewul de opinie interviewul documentar

INTERVIUL STRUCTURAT

- întrebările și ordinea lor sunt dinainte stabilite și ordonate în cadrul unui ghid de interview

INTERVIUL SEMISTRUCTURAT (cel mai des utilizat)

- sunt prestabilite doar temele de discuție. Câteva întrebări sunt predefinite, dar pot fi adresate și întrebări suplimentare
- nu sunt constrângeri legate de forma, numărul sau ordinea întrebărilor

INTERVIUL NESTRUCTURAT

- nu are întrebări fixe, interviewatorul are discuții libere și flexibile, deschise cu subiecții pe tema de cercetare

(sursa: adaptare după Rotariu & Iluț, 2001; Agabrian, 2004; Bryman, 2012; Berg & Lune, 2012; Flick, 2014)

Dintre cele trei tipuri de interviewuri prezentate mai sus, alegerea se face, în principal, în funcție de obiectivele de cercetare, gradul de cunoaștere pe tema de studiu, abilitățile interviewatorului, caracteristicile participanților la cercetare (Șandor, 2013).

Principalele *avantaje* ale utilizării anchetei pe bază de interview sunt: posibilitatea de a explora atitudini și comportamente în forma lor naturală, specifică persoanei investigate; flexibilitate în răspunsuri; rata mare a răspunsurilor; investigarea unor probleme complexe; posibilitatea de a studia fenomene care nu sunt ușor abordabile prin alte metode; permite abordarea unor subiecte sensibile pe baza dezvoltării relației de încredere dintre cercetător și persoana investigată (Bailey 1978/1982, p. 183, apud Chelcea, 2007; Krausz & Stegar, 2007; Babbie, 2010; Berg & Lune, 2012; Bryman, 2012).

Metoda prezintă și anumite *dezavantaje*: având în vedere că eșantioanele utilizate sunt, de regulă, mici, datele colectate nu pot fi generalizate la nivel statistic;

derularea unor cercetări pe bază de interviu necesită timp mai îndelungat; grad scăzut de standardizare a întrebărilor; erori provenite de la operatori, mai ales în cazul interviurilor nestructurate; calitatea datelor colectate depinde mult de abilitățile și experiența intervievatorului (Bailey 1978/1982, apud Chelcea, 2007; Krausz & Stegar, 2007; Tracy, 2013).

Focus-grupul

Acesta este un interviu de grup structurat, semistrukturat sau nestructurat, axat pe explorarea unei anumite teme de cercetare (Babbie, 2010). Focus-grupul presupune o discuție de grup cu mai mulți participanți, accentul fiind pe obținerea de informații verbale pe o temă specifică de interes pe baza interacțiunii între participanți (Bryman, 2012). Este o „discuție planificată cu atenție, menită să adune păreri în legătură cu o arie de interes bine definită, într-un mediu primitor, neamenințător” (Krueger & Casey, 2005, pag. 21). Bryman (2012) subliniază că focus-grupul este mult mai ținut decât un interviu de grup.

Participanții la focus-grup sunt aleși pe baza relevanței lor pentru tema studiată, nu prin metode de eșantionare probabilistică (Babbie, 2010), iar dimensiunea grupului variază, dar, de obicei, sunt între 6 și 12 persoane (Bryman, 2012). Este de dorit ca grupul de participanți să fie cât mai omogen pentru a evita anumite blocaje în comunicare și interacțiune (Șandor, 2013).

Discuțiile sunt conduse de unul sau mai mulți operatori, iar participanții sunt încurajați să își exprime liber opinia (Agabrian, 2004). Scopul este generarea interacțiunii între participanți pentru a obține perspective multiple și dinamica dezbaterii (Bryman, 2012). În derularea unui focus-grup nu suntem interesați de „povestea” fiecărui participant (ca în cazul interviului individual), ci de diferitele opinii ale respondenților pe tema de cercetare, discutate și analizate în comun. Discuțiile trebuie să aibă loc într-un cadru relaxat și confortabil pentru participanți, iar durata discuțiilor să nu depășească 1–2 ore.

Derularea unei cercetări pe bază de focus-grup prezintă *avantaje* care favorizează de multe ori alegerea acestei metode. Sunt ușor de organizat, prezintă flexibilitate, permit obținerea de rezultate rapide, nu presupun costuri mari, financiare sau de timp, formatul discuțiilor și întrebările permit adaptarea la o varietate destul de mare de teme de cercetare, oferă o cantitate mare de informații datorită interacțiunilor dintre participanți pe durata discuțiilor, favorizează spontaneitatea participanților și oportunitatea fiecăruia de a se manifesta în limita deschiderii sau a competenței în raport cu aspectul discutat (Krueger & Casey, 2005; Krueger, 1988, apud Chelcea, 2007). De asemenea, focus-grupul este util pentru brainstorming și generare de idei în etape exploratorii.

Pe de altă parte, trebuie enumerate și *dezavantajele* acestei metode: control mai redus din partea operatorului decât în cazul unui interviu individual, răspunsurile participanților pot fi adesea afectate de presiunea grupului, dar și de abilitățile de

moderare ale operatorului, informațiile colectate pot fi mai dificil de codificat și analizat ulterior, deoarece interferează anumite discuții irelevante pentru subiect; în anumite situații, concluziile discuțiilor pot fi irelevante din cauza volumului redus și a reprezentativității slabe a grupului de participanți; grupul de participanți este dificil de format; dinamica discuțiilor este greu de controlat – gândire de grup (Krueger & Casey, 2005; Krueger, 1988, apud Chelcea, 2007; Babbie, 2010; Berg & Lune, 2012).

Utilizarea metodei focus-grup nu este recomandată în cazul subiectelor sensibile care abordează probleme personale delicate; în surprinderea experiențelor individuale; în medii sau situații marcate de probleme, tensiuni sau conflicte; când atitudinea participanților este ostilă (Flick, 2014).

Observația

Această metodă constă în urmărirea și înregistrarea directă și sistematică a comportamentelor, evenimentelor și interacțiunilor în mediul lor natural, în momentul în care se desfășoară (Mărginean, 2004; Agabrian, 2004; Bryman, 2012) și facilitează colectarea datelor de mare profunzime, oferind o perspectivă holistică asupra fenomenelor studiate. Observația sociologică este „metodă științifică de colectare a datelor cu ajutorul simțurilor (văz, auz, miros etc.) în vederea inferențelor sociologice și psihologice pentru a verifica ipotezele sau pentru a descrie sistematic și obiectiv mediul înconjurător, oamenii și relațiile interpersonale, comportamentele individuale și colective, acțiunile și activitățile, comportamentul verbal, obiectele fizice, produsele activităților creative ale persoanelor și grupurilor umane” (Chelcea, 2007, p. 401). Având aceste caracteristici la bază, unele manuale de metodologie subliniază că este dificil de distins între observație și etnografie, unii autori preferând termenul de etnografie (Bryman, 2012).

Se fac mai multe distincții între tipurile de observații, printre care:

observația participativă și observația non-participativă

observația cantitativă și observația calitativă

observația directă și observația indirectă

observația de teren și observația de laborator

observația nestructurată și observația structurată

(sursa: Chelcea, 2007; Flick, 2014).

Observația participativă presupune prezența cercetătorului în interiorul contextului/grupului studiat, participarea și integrarea acestuia, pe cât posibil, la activitățile derulate în acel context (Chelcea, 2007). În acest caz, observatorul și observatul există concomitent în același timp și context. Un exemplu clasic este cercetarea etnografică, în care sociologul sau antropologul trăiește într-o comunitate pentru a-i înțelege cultura „din interior”. *Observația neparticipativă* presupune

faptul că cercetătorul nu se integrează în grupul studiat și nu intră în contact cu comportamentele sau fenomenele studiate (ex.: se studiază urme, artefacte sau date rămase în urma comportamentelor sau evenimentelor deja petrecute). El doar înregistrează comportamentele și evenimentele de pe margine, având rol de martor extern. Acest tip de observație este utilizat în situațiile în care implicarea cercetătorului în grupul studiat este dificilă sau chiar imposibilă.

Metoda observației utilizează ca instrument de colectare a datelor *grila sau fișa de observație*. Aceste fișe sunt standardizate și conțin variabile sau categorii prestabilite (Flick, 2014), clar definite pe baza conceptelor și ipotezelor teoretice ale studiului, fiind adecvate măsurării standardizate a comportamentelor și fenomenelor. Ulterior, rezultatele sunt transformate în cifre și prelucrate statistic.

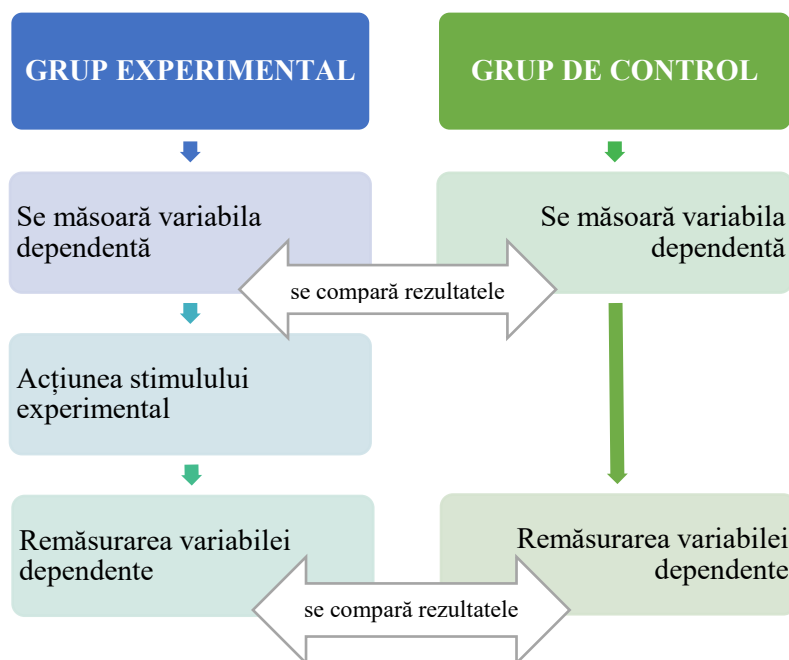
Printre *avantajele* acestei metodei se numără (Bailey, 1978/1982, pp. 249–252, apud Chelcea, 2007): superioritatea față de alte metode în studiul comportamentului nonverbal; comportamentele sunt înregistrate în cadrul lor natural; adecvată pentru analize longitudinale. *Dezavantajele* acestei metode sunt, printre altele: subiectivitatea cercetătorului în înregistrările făcute; reactivitatea subiecților care își pot modifica modul în care se comportă știind că sunt observați (efectul observatorului) (Flick, 2014).

Experimentul

Experimentul este o situație provocată și controlată științific (Rotariu & Iluț, 2001; Mărginean, 2004). Se încadrează în cercetările explicative, deoarece este centrat pe determinarea cauzalității unor fenomene (Babbie, 2010).

Experimentul are ca scop analizarea efectului variabilelor independente (stimuli experimentali) asupra variabilei dependente într-o situație controlată (Mărginean, 2004). Pretestarea (măsurarea variabilei dependente) și post-testarea (remăsurarea variabilei dependente după ce s-a produs efectul variabilei independente) sunt etape implicite ale experimentului; diferențele observate între faza de pretestare și cea de posttestare se datorează efectului variabilei independente. Cele mai multe experimente presupun o dublă testare (înainte și după impactul variabilei sau variabilelor independente).

Realizarea experimentului presupune existența unui grup experimental (subiecții asupra cărora se intervine cu un stimul experimental) și a unui grup de control (grup asemănător cu grupul experimental, dar care nu este expus stimulului – grup martor). Prin compararea celor două grupuri se identifică efectul stimulului experimental (Babbie, 2010; Bryman, 2012). Mai jos sunt prezentate grafic etapele derulării experimentului clasic:

(sursa: adaptare după Babbie, 2010)

Literatura metodologică delimitează tipurile de experimente în funcție de criterii variate, printre care implicarea cercetătorului în manipularea variabilelor, gradul de control exercitat asupra lor, tipul variabilelor vizate și poziția/rolul experimentului în designul cercetării etc. (Chelcea, 2007). Alte tipologii sunt mai cuprinzătoare și disting între experimente naturale și artificiale (Mill, apud Chelcea, 2007), respectiv active (provocate) și pasive (mentale) (Bernard, 1865/1958, p. 68, apud Chelcea, 2007).

În științele sociale, cele mai folosite tipuri de experimente sunt următoarele (Chelcea, 2007; Babbie, 2010):

Experimentul natural – este o situație necontrolată, în care cercetătorul nu intervine, dar care îi permite să analizeze un context înainte și după apariția accidentală a unui factor sau a unor factori care schimbă o situație. Printre avantajele acestui tip de experiment se regăsesc relevanța și validitatea externă ridicate, precum și costurile reduse. Controlul scăzut constituie una dintre limitele acestui tip de experiment.

Experimentul de laborator – face parte din categoria experimentelor artificiale și presupune manipularea variabilelor de către cercetător într-un cadru controlat, cu scopul de a măsura schimbările variabilei dependente în urma acțiunii variabilelor independente. Validitatea internă ridicată, măsurarea precisă și replicabilitatea constituie puncte tari ale acestui tip de experiment, în timp ce contextul adesea artificial și dificultatea de generalizare reprezintă limitări ale metodei.

Experimentul de teren – presupune manipularea variabilei independente de către cercetător într-un context social real (de exemplu: școli, organizații, comunități), cu scopul de a observa și înregistra reacțiile indivizilor în situația reală și de a măsura impactul produs. Avantajele acestui tip de experiment includ validitate ridicată și aplicabilitatea rezultatelor. Printre dezavantaje se numără gradul de control mai scăzut, dificultăți de ordin logistic și/sau etic și posibila contaminare între participanți.

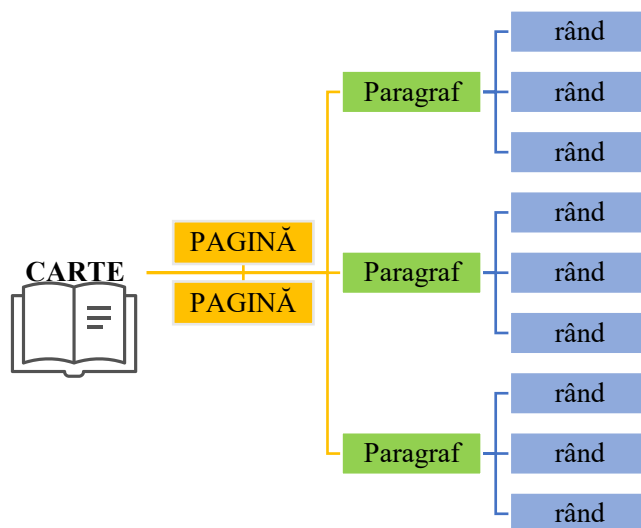
Experimentul ex-post-facto (cauză-efect) – în acest caz, cercetătorul nu manipulează variabilele, ci analizează efectul unui anumit factor asupra indivizilor. Cercetătorul compară rezultatele obținute pe grupul expus cu cele obținute pe grupul care nu a fost expus influenței aceluia factor. Acest tip de experiment se utilizează mai ales în situațiile în care nu este etic sau este imposibil să fie manipulată situația. Punctele tari sunt fezabilitatea și relevanța practică, iar principala limită vizează diferențele care pot exista între grupurile comparate și care pot distorsiona estimarea efectului.

Analiza de conținut

Analiza de conținut este „studiul comunicărilor umane înregistrate (de exemplu, cărți, site-uri web, picturi și legi)” (Babbie, 2010, p. 438), pe baza identificării categoriilor și codării informației cu scopul de a stabili modele și semnificații. Prin intermediul ei sunt analizate sistematic, obiectiv și cuantificabil mesajele comunicării (Neuendorf, 2017), vizând conținutul manifest, dar și latent al acesteia (Chelcea, 2007). Analiza de conținut este sistematică și obiectivă (Chelcea, 2007). Obiectivitatea presupune definirea clară a categoriilor de analiză astfel încât diferiți codificatori să obțină rezultate similare din același material. Caracterul sistematic este dat de faptul că materialele sunt selecționate și evaluate după reguli clare, structurate, aplicate consecvent fiecărui element studiat. Analiza de conținut are la bază un design de cercetare riguros, prestabilit. După stabilirea clară a temei de cercetare se definesc obiectivele de cercetare și sunt formulate ipotezele de testat.

Tehnica presupune identificarea unității de înregistrare (ex.: articolul din ziar, cântecul, discursul, tema, text etc.), a unității de context (ex.: dacă unitatea de înregistrare e cuvântul, propoziția este unitatea de context) și a unității de numărare (ex.: pagina, dimensiunea articolului etc.) (Chelcea, 2007). Alegerea și definirea unităților se face în funcție de întrebările de cercetare și de natura mesajelor (Babbie, 2010). Metoda are un pronunțat caracter cantitativ, având scopul de a identifica și număra frecvența apariției anumitor caracteristici sau teme în comunicare, pe baza unei scheme de categorii (Krausz & Stegar, 2007). Elaborarea schemei de codificare presupune crearea listei de categorii și definirea clară a codurilor și regulilor de atribuire (Flick, 2014). Ulterior, datele codificate vor fi supuse analizei statistice.

În analiza de conținut, unitățile de analiză pot fi:

(sursa: adaptare după Babbie, 2010, p. 441)

Printre *avantajele* analizei de conținut amintim: costuri financiare și de timp reduse, permite studierea unor fenomene care au loc pe o perioadă mai lungă de timp, influența și intervenția cercetătorului asupra fenomenului studiat sunt reduse (Babbie, 2010). În categoria *dezavantajelor* acestei metode este inclusă limitarea doar la comunicările înregistrate, eventuale probleme de validitate (Babbie, 2010), analiza conținutului pe baza schemei de categorii poate împiedica evidențierea semnificațiilor latente (Flick, 2014). Este important de reținut că analiza de conținut este utilizată ca metodă complementară în strategii de cercetare mixte, contribuind, prin triangularea rezultatelor, la îmbunătățirea datelor obținute prin anchete, experimente sau observație.

Analiza documentelor

Cercetarea documentară presupune studierea sistematică a documentelor existente despre fenomene sociale. În acest sens, termenul de document social are o semnificație largă, făcând referire la orice text sau material care oferă informații despre populațiile sau procesele și fenomenele sociale analizate: documente scrise, date statistice, documente oficiale, documente personale/private, imagini, materiale audio-video, documente cifrice publice oficiale, documente cifrice personale oficiale (Krausz & Stegar, 2007; Chelcea, 2007; Creswell & Creswell, 2018).

Din punct de vedere metodologic se disting următoarele etape în procesul de analiză a documentelor: identificarea și selecția documentelor relevante pentru tema de cercetare, asigurarea validității datelor obținute prin verificarea autenticității și integrității documentelor și evaluarea conținutului documentului. *Problemele* majore

în analiza documentelor se referă, pe de o parte, la modul de conceptualizare a relațiilor dintre conținutul explicit, sensul implicit și contextul funcțional și utilizarea documentelor și, pe de altă parte, la modalitățile prin care aceste relații pot fi integrate în procesul de interpretare (Flick, 2014). Literatura metodologică subliniază caracterul de complementaritate al acestei metode și necesitatea utilizării cu precauție și atenție a documentelor sociale, având în vedere limitele acestor surse de date, mai ales în ceea ce privește autenticitatea și acuratețea lor (Chelcea, 2007).

Analiza de discurs

Analiza discursului presupune analizarea limbajului (scris, vorbit, textual) în contextul său social și are ca scop identificarea de semnificații sociale și psihologice conținute de comunicare (Bryman, 2012; Willig, 2014, p. 341, apud Flick, 2014). Analiza nu se limitează la caracterul informațional și lingvistic al comunicării, ceea ce constituie și un avantaj al metodei (Flick, 2014), ci este orientată spre studiul legăturilor dintre limbaj și practici sociale, reflectând dinamica interacțiunilor și ierarhiilor sociale. *Avantajul* principal al metodei este că identifică aspecte subtile ale comunicării. Principalul *dezavantaj* al metodei este dat de lipsa de consens asupra metodologiei care trebuie aplicată (Flick, 2014).

Analiza secundară a datelor

Datele obținute prin cercetări pot fi supuse și analizei secundare. În acest caz, datele sunt deja colectate de alți cercetători în cadrul altor studii (Babbie, 2010): baze de date aferente unor sondaje anterioare, statistici oficiale, recensăminte etc. Seturile de date sunt prelucrate și interpretate pentru un scop diferit față de cel pentru care au fost colectate (Chelcea, 2007). Cele mai mari *avantaje* ale utilizării acestei metode sunt: resurse financiare și de timp reduse, accesul rapid și facil la cantități mari de date de calitate, posibilitatea derulării unor studii longitudinale, interpretări inovative pe datele existente. Cu toate acestea, trebuie menționate și *dezavantajele* analizei secundare: datele sunt puțin familiare cercetătorului, modul de culegere a datelor și calitatea acestora nu sunt controlabile de către cel care face analiza secundară, complexitatea datelor (Bryman, 2012).

Elaborarea instrumentelor de cercetare

Pornind de la obiectivele de cercetare vom construi instrumentul de colectare a datelor. O construcție atentă a instrumentelor, pe baza unei structuri logice, este importantă pentru a asigura calitatea datelor colectate. Întrebările utilizate în instrumente precum ghidul de interviu sau chestionarul nu sunt formulate aleatoriu și nestructurat, ci sunt gândite astfel încât să răspundă eficient întrebărilor de cercetare, să ajute la atingerea obiectivelor de cercetare propuse și la obținerea acelor informații care sunt relevante pentru ceea ce se urmărește în cadrul studiului. Dacă instrumentul de cercetare are o structură logică, subiectului îi va fi mai ușor să ofere

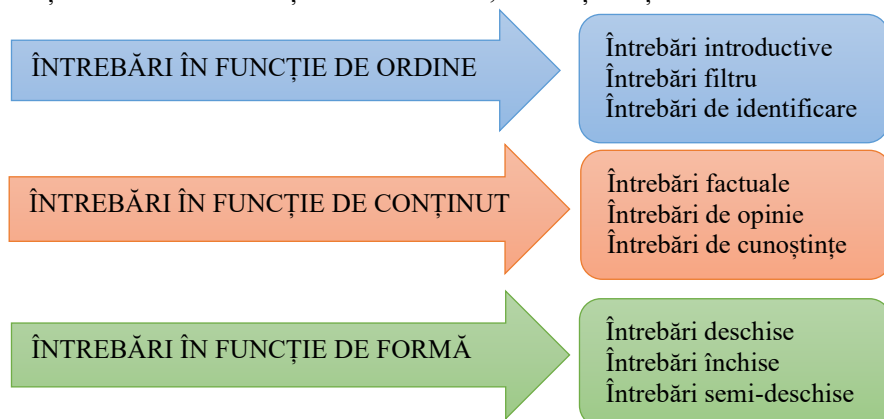
răspunsurile, iar datele culese vor fi mai ușor de analizat. Colectarea datelor socio-demografice (gen, vârstă, rezidență, nivel de educație etc.) este, de asemenea, de o importanță majoră.

Instrumentele calitative (ex.: ghidul de interviu) trebuie să fie concepute pentru a obține răspunsuri bogate și detaliate, în timp ce instrumentele cantitative (ex.: chestionarele) sunt adaptate culegerii de date numerice pe baza unor întrebări, adesea închise, care facilitează analiza statistică (Borgstede & Rau, 2023). Testarea pilot (testarea prealabilă derulării studiului) a instrumentului de cercetare pe un eșantion mai mic este necesară pentru a identifica și elimina anumite erori în construcția sau aplicarea instrumentului (Bryman, 2012). Etapa de testare pilot nu este obligatorie, dar este recomandată pentru a rafina instrumentul și a crește calitatea datelor colectate și rigurozitatea studiului.

Chestionarul

Chestionarul, instrumentul cel mai adesea utilizat pentru colectarea datelor cantitative, este structurat în funcție de obiectivele de cercetare și conține un set de întrebări, eventual imagini grafice, ordonate logic și psihologic, închise și/sau deschise, destinat obținerii de date în format scris (Chelcea, 2007). Itemii utilizați în elaborarea întrebărilor din chestionare sunt rezultatul operaționalizării conceptelor abstracte cu care se lucrează; acestea sunt descompuse în dimensiuni, ulterior în indicatori care, în final, sunt transformați în întrebări în chestionar (Rotariu & Iluț, 2001). „Codificarea este definită ca fiind operația de reprezentare convențională a unei informații sau, cu alte cuvinte, codul stabilește o corespondență riguroasă între natura calitativă a informației și cifrele (codificarea numerică) sau literele (codificarea alfabetică) atribuite. În cazul chestionarelor standardizate, codificarea se face anterior recoltării informațiilor (precodificare)” (Chelcea, 1998d).

În chestionar trebuie incluse toate întrebările care acoperă obiectivele de cercetare. Diferențierea se face în funcție de ordinea lor, de conținut și de formă:

(sursa: adaptare după Rotariu & Iluț, 2001; Chelcea, 2007)

EXEMPLE de întrebări în chestionar

Întrebări introductive:

În general, în ce direcție considerați că se îndreaptă România în momentul de față?

1. Într-o
direcție foarte
greșită | 2. Într-o
direcție
greșită | 3. Nici în
direcție
greșită, nici în
direcție bună | 4. Într-o
direcție bună | 5. Într-o
direcție foarte
bună |
|---|----------------------------------|---|----------------------------|--------------------------------------|

Pe o scală de la 1 la 5, cât de familiarizat/ă sunteți cu conceptul de „capital social”?

1	2	3	4	5
Deloc familiarizat			Foarte familiarizat	

Descrieți în 3 cuvinte relația dintre locuitorii orașului dvs. și administrație:

1.
2.
3.

Întrebări filtru:

Ați lucrat vreodată în domeniul asistenței sociale?

1. da
2. nu

În ultimele 6 luni, ați folosit serviciile de transport public din Oradea?

1. Da, regulat (cel puțin o dată pe săptămână)
2. Da, ocazional (1–3 ori pe lună)
3. Nu

Am urmat cel puțin un curs în care s-a discutat despre dezvoltarea durabilă:

1. da
2. nu

Întrebări de identificare:

Care este vârsta dumneavoastră?

- 18–24 ani 25–34 ani 35–44 ani 45–54 ani 55–64 ani 65 ani și peste

În prezent, sunteți înscris/ă la un program de studiu la nivel de...:

1. licență
2. master
3. doctorat

Care este situația financiară a familiei dumneavoastră în comparație cu alte familii din țară?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cel mai sărac						Cel mai bogat				

Întrebări factuale:

De câte ori ați vizitat orașul Sibiu anul trecut?

1. Niciodată 2. O dată 3. De 2 ori 4. De 3 ori 5. De peste 3 ori

Cât timp petreceți zilnic în fața calculatorului?

1. Mai puțin de 1 oră 2. Între 1-3 ore 3. Între 3-5 ore 4. Între 5-7 ore 5. Peste 7 ore

În ultimii doi ani ați participat la vreo activitate care promovează dezvoltarea durabilă?

1. da 2. nu

Întrebări de opinie:

Care credeți că este cea mai mare problemă cu care se confruntă sistemul de sănătate din România?

1. Lipsa finanțării adecvate
2. Corupția din sistem
3. Accesul inegal la servicii
4. Calitatea personalului medical
5. Altă problemă:

Cât de importantă credeți că este educația civică în curriculum-ul școlar?

1. Foarte importantă 2. Importantă 3. Nici importantă, nici neimportantă 4. Puțin importantă 5. Deloc importantă

Care este părerea dvs. despre impactul migrației asupra pieței muncii din România?

1. Impactul este pozitiv
2. Impactul este neutru
3. Impactul este negativ
4. Nu știu / Nu mă pronunț

Întrebări de cunoștințe:

Enumerați 3 dintre cele mai utilizate rețele de socializare online:

1.
2.
3.

Cum se numește cercetarea care combină metode calitative și cantitative?

1. Metodologie etnografică
2. Cercetare mixtă
3. Analiză longitudinală
4. Experiment social

Universitatea dumneavoastră oferă cursuri axate în mod specific pe dezvoltarea durabilă?

1. Da 2. Nu 3. Nu știu

Întrebări închise:

Cât timp i-ați recomanda unui prieten să petreacă în Oradea?

1. Mai puțin de 1 zi 2. 1 zi 3. 2 zile 4. Mai mult de 2 zile

În ce măsură ați auzit despre fiecare dintre următoarele?

	<i>Deloc</i>	<i>În mică măsură</i>	<i>Într-o oarecare măsură</i>	<i>În mare măsură</i>	<i>În foarte mare măsură</i>
<i>1. Dezvoltare durabilă</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2. Agenda 2030 a ONU</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale Agendei 2030 a ONU</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>4. Educație pentru dezvoltare durabilă</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

Pe o scală de la 1 la 5, cât de mulțumit(ă) sunteți de venitul dvs. lunar?

- l* *2* *3* *4* *5*

Deloc multumit(ă)

Foarte mulțumit(ă)

Întrebări deschise:

Care credeți că sunt primele 3 probleme cu care se confruntă România?

1.
2.
3.

Explicați în propriile cuvinte ce înseamnă managementul resurselor umane?

.....

Ce schimbări ați dori să vedeți în sistemul de învățământ și de ce?

.....

Întrebări semi-deschise:

Care este religia dvs.?

1. *ortodox* 2. *greco-catholic* 3. *penticostal* 4. *Alta. Care?*

Prin ce mijloc vă informați cel mai des cu privire la problemele sociale din țară?

1. *Televiziune*
2. *Presă scrisă (ziare, reviste)*
3. *Site-uri de știri online*
4. *Rețele sociale (Facebook, Twitter etc.)*
5. *Altul:*

Care dintre următoarele valori credeți că este cea mai importantă pentru o societate sănătoasă?

1. Solidaritate
2. Libertate individuală
3. Responsabilitate civică
4. Altă valoare:

Întrebările din chestionare sunt elaborate după anumite *reguli* pentru a evita riscul de a primi răspunsuri ambigue, dezirabile (așteptate), neclare, imprecise, neverosimile (Rotariu & Iluț, 2001; Chelcea, 2007; Babbie, 2010):

*Reguli privind
elaborarea
întrebărilor din
chestionar*

Evitați întrebările cu dublu sens (ex.: *Ce părere aveți despre abort și despre adopție?*)

Evitați dubla negație (ex.: *Nu sunteți de acord că nu există nicio inegalitate socială în accesul la educație în mediul rural?*)

Evitați întrebările care pot sugera/induce răspunsul (ex.: *Nu credeți că, odată cu creșterea utilizării rețelelor sociale, oamenii au devenit mult mai izolați în viața reală?*)

Evitați exprimărilor ambigue (ex.: *Ce părere ai despre strategia de pace?*)

Evitați întrebările încărcate afectiv (ex.: *Cât de îngrijorați sunteți de faptul că străinii ar putea fura locurile de muncă ale românilor harnici?*)

Întrebările nu trebuie să fie foarte lungi

Adresați întrebările pe teme de discuție, pentru a nu obosi respondentul trecând de la o temă la alta

Evitați folosirea de abrevieri, acronime, termeni tehnici, metafore, citate, proverbe etc.

Acolo unde este nevoie, utilizați opțiunea de răspuns: „*Altă variantă. Care?*”

Evitați folosirea frecventă a întrebărilor deschise pentru a facilita analiza ulterioară a datelor. Utilizați mai degrabă întrebări închise.

Chestionarul nu trebuie să fie foarte lung pentru a nu obosi prea tare respondenții, iar designul trebuie să fie intuitiv și atractiv. În elaborarea chestionarului trebuie să se ia în considerare toate problemele posibile pe care un respondent ar putea să le

aibă când completează răspunsurile la întrebări și să se găsească soluții pentru rezolvarea lor (Babbie, 2010). În cazul în care chestionarul are o dimensiune destul de consistentă, este recomandată structurarea chestionarului pe secțiuni pentru a parcurge mai ușor seturile de întrebări, prin tranziția de la o temă la alta.

Setul de instrucțiuni, plasat la începutul chestionarului, are rolul de a-i îndruma pe subiecți în completarea corectă a chestionarului, mai ales dacă ancheta este indirectă (online, prin poștă). Instrucțiunile trebuie să fie scurte și clare și să conțină toate informațiile necesare pentru completarea corectă a chestionarului: prezentarea pe scurt a temei de cercetare, scopul derulării cercetării, modul de marcare a răspunsurilor, numărul de opțiuni care pot fi marcate pentru întrebări închise, instrucțiuni pentru returnarea chestionarului (dacă este autocompletat) etc. În conformitate cu principiile Declarației de la Helsinki (WMA, 2008, art. 24–25), orice cercetare care implică subiecți umani trebuie să asigure confidențialitate și protecția datelor personale, iar aceștia trebuie să își dea consimțământul liber și informat în vederea participării la studiu. Astfel, în partea introductivă a unui chestionar sunt incluse informații despre faptul că datele vor fi folosite exclusiv în scop științific, că răspunsurile rămân anonime, nu se cer date personale și nimeni altcineva nu va avea acces la acestea.

În construcția chestionarului pot apărea o serie de erori, în special în cazul anchetei realizate prin tehnică indirectă. Erorile provenite din modul în care sunt formulate întrebările se referă la limbajul utilizat (trebuie utilizat un limbaj simplu, adecvat, cu înțeles clar), dar și la conținutul întrebărilor (evitarea întrebărilor cu dublu sens, a celor care sugerează răspunsuri etc.). Erorile în construcția chestionarului pot fi generate și de numărul și ordinea întrebărilor (spre exemplu, necesitatea de a plasa întrebările de identificare, pe cele sensibile sau dificile spre finalul chestionarului). Erorile provenite din forma de răspuns aduc în discuție alegerea întrebărilor sub formă închisă sau deschisă, dar și ordinea variantelor de răspuns. Nu în ultimul rând, trebuie avute în vedere erorile generate de designul chestionarului (tehnoedactare): continuarea variantelor de răspuns ale unei întrebări de pe o pagină pe alta, caracterele folosite pentru scrierea chestionarului, tehnoedactarea întrebărilor filtru (Rotariu & Iluț, 2001).

La aceste erori, datele colectate prin ancheta pe bază de chestionar pot suferi erori generate de operatori (opiniile operatorului despre temă, anticipațiile operatorului, trăsăturile de personalitate etc.), dar și erori provenite din partea respondenților (sensibilitate legată de temă, dezirabilitate socială, memorie suprasolicitată, înțelegerea informației etc.) (Rotariu & Iluț, 2001).

În funcție de modalitatea de administrare se disting chestionare administrate de operatori, chestionare autoadministrate, chestionare poștale, chestionare publicate în reviste/ziare, chestionare online (Chelcea, 2007; Bryman, 2012). O atenție specială merită dedicată chestionarelor online deoarece acestea sunt din ce în ce mai frecvent folosite.

Chestionare online

Pentru a realiza sondaje online se pot crea chestionare în format electronic utilizând mai multe aplicații sau servicii precum: Google Forms, Typeform, SurveyMonkey etc.

Colectarea informațiilor prin chestionare online prezintă o serie de avantaje, printre care amintim: costuri mici și rapiditate în **culegerea datelor**; accesibilitate ridicată la chestionar și posibilitatea de completare în orice moment; contactarea rapidă a respondenților; evidență precisă a răspunsurilor; reducerea erorilor rezultate din transferul de date de pe hârtie în **format electronic**; format intuitiv; interfață simplă și accesibilă; monitorizarea în timp real a răspunsurilor primite; transferul bazei de date (în Microsoft Excel sau alt **format potrivit pentru analiza statistică**).

Câteva reguli pentru construirea chestionarelor online

Faceți chestionarul cât mai scurt posibil

Utilizați un aspect simplu, clar, similar cu formatul pe hârtie

Structurați cât mai bine chestionarul

Trimiteți o cerere de participare înainte de a trimite sondajul efectiv

Procedurile și cerințele din chestionar să fie cât mai accesibile din punct de vedere tehnic

Afișați bara de progres pentru ca cei care răspund la chestionar să știe cât a mai rămas până la final

Există o varietate largă de aplicații, servicii, platforme cu ajutorul cărora pot fi proiectate chestionare în format online, dar una dintre cele mai la îndemână este serviciul Google Forms (Formulare Google), care oferă posibilitatea de a crea și distribui chestionare online prin e-mail sau rețele de socializare. De asemenea, răspunsurile sunt colectate în timp real. Google Forms permite utilizarea diferitelor tipuri de întrebări (deschise, închise, semi-deschise), alegerea diferitelor variante de răspuns, design diferit și atractiv (adăugare imagini, schimbare culori, temă etc.).

Tipuri de întrebări în chestionare create în Google Forms:

The image shows a Google Forms editor interface. On the left, a preview of a questionnaire titled "EXEMPLU CHESTIONAR" is visible. It includes a prompt "Vă rugăm să ne răspundeți la întrebări..." and a question "Întrebare fără titlu" with two radio button options: "Opțiunea 1" and "Adaugă o opțiune sau adaugă „Altele”". On the right, a dropdown menu is open, displaying various question type icons and labels: "Răspuns scurt", "Paragraf", "Răspunsuri multiple", "Casete de selectare", "Dropdown", "Încarcă fișiere", "Scală liniară", "Evaluare", "Grilă cu mai multe variante", and "Casetă de selectare sub formă de grilă". A "Nou" (New) button is next to the "Evaluare" option.

EXEMPLE de întrebări - chestionar Google Forms

Întrebările de tipul „*Răspuns scurt*” și „*Paragraf*” sunt forme de întrebări cu răspuns deschis, dar diferă prin modul de afișare și volumul de text acceptat ca răspuns; subiecții pot să completeze liber răspunsul. „*Răspuns scurt*” permite o singură linie de text; „*Paragraf*” textul răspunsului se poate extinde pe mai multe rânduri.

ALTLIC. Care este specializarea în care aveți diploma de licență?

Textul unui răspuns scurt

IMBS. Ce îmbunătățiri propuneți pentru programul de studiu la nivel de licență în SOCIOLOGIE în care ați fost specializat?

Textul unui răspuns lung

Întrebarea de tip „*Răspunsuri multiple*” este o întrebare închisă, permite adăugarea mai multor variante de răspuns, dar subiecții vor putea selecta doar o singură variantă.

SDA. Ați participat la vreo activitate care promovează dezvoltarea durabilă (cum ar fi colaborarea cu ONG-uri, în asociații pentru protecția mediului sau asociații comunitare etc.)?

☐ 1. Nu

☐ 2. Da

Întrebarea de tip „*Casetă de selectare*” este o întrebare închisă, permite adăugarea și selectarea mai multor variante de răspuns.

La ce activități sociale ați participat în ultima lună?

- ☐ Voluntariat
- ☐ Strângeri de fonduri
- ☐ Evenimente culturale
- ☐ Altele: _____

Întrebarea de tip „*Dropdown*” este o formă de întrebare cu răspuns închis, permite adăugarea mai multor variante de răspuns care se deschid sub formă de meniu derulant; subiecții accesează o singură casetă și apoi aleg doar o singură variantă de răspuns din listă.

În ce județ aveți domiciliul în prezent?

Alege ▼

În ce județ aveți domiciliul în prezent?

Alege

Alba

Arad

Argeș

Bacău

etc etc

Întrebarea de tip „*Scală liniară*” este o întrebare cu răspuns numeric pe o scală continuă; permite ierarhizarea răspunsurilor de la o valoare minimă (1) la o valoare maximă (5 sau 10).

Cât de mulțumit(ă) sunteți, în general, de calitatea serviciilor de transport public din orașul dvs.?

1 2 3 4 5

Deloc mulțumit(ă) ○ ○ ○ ○ ○ Foarte mulțumit(ă)

Întrebarea de tip „*Grilă cu mai multe variante*” se utilizează în cazul unei întrebări care are mai mulți itemi, formatul fiind sub formă de grilă; permite subiecților să aleagă o singură variantă de răspuns dintr-o listă pentru fiecare element dintr-o serie de rânduri.

SC. Ești de acord cu următoarele afirmații? *

	Sunt de acord	Nu sunt de acord
În ziua de azi școala este importa...	○	○
Mi se pare important să iau note ...	○	○

Întrebarea de tip „*Casetă de selectare sub formă de grilă*” se utilizează în cazul unei întrebări care are mai mulți itemi, formatul fiind de tip matrice; subiecții pot alege mai multe variante de răspuns pe fiecare rând, bifând toate coloanele care se aplică.

Pentru fiecare dintre următoarele platforme de social media, bifați scopurile în care o utilizați în mod curent.				
	Comunicare cu prietenii	Informare știri	Divertisment	Networking profesional
Facebook	☐	☐	☐	☐
Instagram	☐	☐	☐	☐
TikTok	☐	☐	☐	☐
LinkedIn	☐	☐	☐	☐

Ghidul de interviu

Ghidul de interviu este un instrument pentru colectarea datelor calitative și se construiește în jurul unor teme principale de interes/dimensiuni tematice, care au fost stabilite plecând de la întrebări și obiective de cercetare (Rotariu & Iluț, 2001; Bryman, 2012). Întrebările din cadrul fiecărei dimensiuni tematice trebuie să fie astfel formulate încât să cuprindă toate aspectele relevante pentru acea dimensiune. Întrebările dintr-un ghid de interviu fac referire la experiențe sau comportamente, valori și opinii, sentimente, cunoștințe și informații deținute, întrebări senzoriale, aspecte socio-demografice. De regulă, pentru a deschide comunicarea și a forma încrederea respondentului, operatorul de interviu începe cu o întrebare introductivă simplă („se sparge gheața”) (Berg & Lune, 2012), după care acesta adresează subiecților, pe rând, restul întrebărilor pe fiecare dimensiune tematică (Bryman, 2012). În funcție de obiectivele de cercetare urmărite, operatorul de interviu poate ajusta sau adapta pe parcursul interviului întrebările adresate, poate interveni cu noi întrebări dacă acestea contribuie la obținerea unor informații în profunzime pe tema sau dimensiunea abordată. De asemenea, ghidul de interviu conține și întrebări destinate obținerii informațiilor socio-demografice (Berg & Lune, 2012). Respondentul este încurajat să-și exprime liber opiniile, deoarece informațiile colectate trebuie să fie cât mai detaliate și în profunzime. Răspunsurile subiecților sunt înregistrate, de regulă, cu ajutorul unui dispozitiv electronic, urmând ca, ulterior, să fie transcrise.

Întrebările trebuie să fie directe, formulate simplu și clar, fără a induce răspunsuri. Se folosește un limbaj simplu, ușor de înțeles, iar întrebările au o direcție bine ținută (Berg & Lune, 2012).

EXEMPLE de întrebări în Ghidul de interviu pe diferite dimensiuni tematice

TEMA DE STUDIU: Percepții și experiențe ale studenților privind practica de specialitate în domeniul Resurselor Umane

DIMENSIUNE TEMATICĂ: Experiența și percepția studenților asupra practicii de specialitate în Resurse Umane

1. Descrierea activităților, conținutul, relevanța și aprecierea calității activității practice
2. Nivelul de satisfacție față de activitatea de practică
3. Dificultăți întâlnite și nemulțumiri
4. Îmbunătățiri necesare activității de practică

TEMA DE STUDIU: Analiza violenței domestice

DIMENSIUNE TEMATICĂ: Mecanisme de sprijin și reacție în fața violenței domestice

1. Ați primit ajutor din partea instituțiilor (poliție, servicii sociale, ONG-uri, familie)?
2. Ce bariere ați întâmpinat în accesarea sprijinului?
3. Care a fost rolul rețelei dvs. personale (familie, prieteni, vecini) în situația dată?

TEMA DE STUDIU: Nevoia de competențe digitale în rândul angajaților

DIMENSIUNE TEMATICĂ: Evaluarea competențelor digitale ale angajaților

1. Cum apreciați nivelul actual al competențelor digitale în rândul angajaților dvs.?
2. Ce metode sau instrumente utilizați pentru această evaluare (teste, observație, autoevaluare)?
3. Observați diferențe între generații în ceea ce privește competențele digitale ale angajaților? Detaliați.
4. Există categorii de angajați (ex: vârstă, poziție) care întâmpină dificultăți în zona digitală? Detaliați.
5. Ce tipuri de competențe digitale considerați că lipsesc sau trebuie dezvoltate?
6. Cum sunt identificate nevoile de formare digitală? La inițiativa angajaților sau prin politici organizaționale?

TEMA DE STUDIU: Influența rețelelor sociale asupra identității de sine în rândul adolescenților

DIMENSIUNE TEMATICĂ: Construcția identității de sine la adolescenți prin intermediul rețelelor sociale

1. În ce fel consideri că rețelele sociale îți influențează modul în care te percepi pe tine însuți/însăși?
2. Ți compari frecvent viața cu cea a altor persoane de pe rețelele sociale? Ce impact are acest lucru asupra ta?
3. Sunt situații în care te simți presat(ă) să arăți sau să te comporți într-un anumit mod online? Detaliază.
4. Cum reacționezi la comentarii, like-uri sau lipsa acestora la postările tale?

Posibile informații culese privind datele socio-demografice:

- Vârsta respondentului
- Mediul de rezidență al respondentului
- Număr de copii
- Domeniul de activitate profesională
- Vechimea la locul actual de muncă

Unități de analiză, observație și erori

În cercetarea socială putem studia aproape pe oricine și aproape orice. Acestea sunt *unitățile de analiză*, adică acele elemente ale căror caracteristici le observăm, descriem și explicăm. Analizăm aceste elemente pentru a descrie toate unitățile de acest fel și a explica diferențele dintre ele (Babbie, 2010).

Cu toate că unitatea de analiză poate fi reprezentată și de obiecte, de cele mai multe ori individul este cel analizat. Sunt studiate caracteristicile individului (gen, vârstă, mediul de rezidență etc.) sau modul în care se comportă, iar descrierea grupului ca întreg se realizează prin combinarea caracteristicilor indivizilor din acel grup.

EXEMPLU de unitate de analiză - *individ*

Mai multe femei decât bărbați se simt în siguranță să meargă pe stradă noaptea

„a te simți în siguranță să mergi pe stradă noaptea” este un sentiment al fiecărui individ în parte, cu toate că pe baza atitudinilor/sentimentelor individuale generalizăm informația la nivel de grup social: femei, bărbați

..... DAR, unitatea de analiză = INDIVIDUL (fiecare respondent de gen feminin sau masculin)

Dacă unitatea de analiză este reprezentată de un grup social, atunci vor fi studiate caracteristicile acelui grup văzut ca o entitate unică, ca un singur tot.

EXEMPLU de unitate de analiză - *grup social*

Diferențele între comunitățile rurale și cele urbane în privința coeziunii sociale

Datele sunt colectate la nivel de comunitate, nu individual, sunt comparate cele două tipuri de comunități, iar generalizările se fac despre comunități

... unitatea de analiză = GRUPUL SOCIAL (fiecare tip de comunitate)

Unitatea de analiză poate părea neclară la început, tocmai de aceea trebuie făcută corect distincția între unitățile de analiză și colectivitățile despre care generalizăm (se studiază individul sau grupul din care face parte). Unitatea de analiză poate fi identificată prin întrebări de tipul *ce* sau *cine* este *studiat*? Prin urmare, ea se situează la nivelul la care tragem concluziile (Muntean & Stancea, 2022).

Pe de altă parte, trebuie diferențiat între unitățile de analiză și *unitățile de observație*. Acestea reprezintă efectiv sursa de informații (*cine* sau *ce* este *observat* pentru a culege informații; de la *cine* se colectează datele); ea este o caracteristică a unității de analiză (Babbie, 2010; Muntean & Stancea, 2022).

EXEMPLU unitate de observație diferită de unitatea de analiză

Echipele de proiect în care membrii au niveluri diferite de angajament înregistrează rată de succes mai scăzută.

Pentru fiecare echipă, se măsoară la nivel individual (adică, la nivelul unității de observație) gradul de angajament al fiecărui membru

Se compară echipele (unitățile de analiză) în funcție de performanța proiectelor

Unitatea de analiză = echipa de proiect (grup social)

Unitatea de observație = fiecare persoană din echipă (individul)

În acest caz, unitatea de observație este *diferită* și are un nivel de agregare inferior unității de analiză.

Cu toate că, de regulă, unitățile de observație au un nivel de agregare inferior unităților de analiză (Muntean & Stancea, 2022), acestea pot fi aceleași cu cele de analiză.

EXEMPLU unitate de observație care coincide cu unitatea de analiză

Analizarea postărilor individuale de pe rețele sociale.

Unitatea de observație = fiecare postare (postare Facebook etc.)

Unitatea de analiză = aceeași postare, analizată pentru ton, temă etc.

În acest caz, unitatea de observație *coincide* cu unitatea de analiză.

Identificarea și utilizarea greșită a unităților de analiză generează erori de raționament. *Eroarea ecologică* este des întâlnită, iar în acest caz termenul „ecologic” face referire la unități mai cuprinzătoare decât indivizii (ex.: grupuri, sisteme). Acest tip de eroare presupune formularea unor concluzii greșite despre indivizi pe baza observațiilor asupra grupurilor (presupunem că o relație valabilă pentru grup se aplică automat și fiecărui membru al grupului); în acest caz, lipsesc informațiile despre indivizi. Cu alte cuvinte, se fac inferențe despre indivizi pe baza datelor agregate la nivel de grup (Babbie, 2010; Bryman, 2012; Neuman, 2014; Muntean & Stancea, 2022).

EXEMPLU eroare ecologică

Departamentele cu un procentaj ridicat de angajați sub 30 de ani au o performanță medie superioară.

Putem afirma că orice angajat tânăr (sub 30 de ani) este automat mai productiv decât colegii mai în vârstă?

Nu, deoarece productivitatea individuală depinde și de experiență, competențe, motivație, condiții de lucru.

În acest caz, s-a confundat unitatea de analiză: s-au studiat departamentele, dar s-au tras concluzii despre indivizii care aparțin acelor departamente.

Reducționismul este un alt tip de eroare generată de utilizarea greșită a unităților de analiză. Apare atunci când fenomene complexe sunt explicate prin referiri excesiv de simpliste la un număr limitat de factori sau chiar un singur factor, ignorând contextul mai larg. Reducționismul explică un sistem social multifactorial doar

printr-un element izolat (explicația este prea limitată) (Babbie, 2010). Reducționismul poate apărea când explicăm fenomene macro folosind doar date despre indivizi: observăm nivelul inferior/dezagregat, dar tragem concluzii despre funcționarea nivelului superior/agregat (Neuman, 2014).

Eroarea ecologică și reducționismul sunt erori de inferență între niveluri (relațiile individuale sunt deduse din date agregate sau invers).

EXEMPLU reducționism

Toate formele de violență urbană sunt determinate în exclusivitate de sărăcie.

Este corectă această afirmație?

Nu, deoarece violența urbană este explicată și prin alți determinanți: factori economici, factori culturali, factori politici etc.

În acest caz, s-a încercat explicarea violenței urbane printr-un singur factori elementar.

Universul cercetării. Eșantion și modalități de eșantionare

Cadrul metodologic al studiului derulat trebuie să prezinte detalii cu privire la universul cercetării și eșantionul utilizat. De la începutul cercetării trebuie stabilit în mod corect *universul cercetării*: cine sunt subiecții care vor participa în cadrul studiului? Cui vor fi adresate întrebările din ghidul de interviu sau din chestionar? Universul cercetării se referă la populația de interes sau populația vizată din care va fi extras eșantionul și reprezintă totalitatea persoanelor sau entităților cărora li se pot extinde rezultatele studiului (Mărginean, 2004).

Eșantionul, extras din universul cercetării, este un subset al populației investigate care va fi efectiv analizat și despre care vor fi trase concluzii la final (Flick, 2011). Cadrul de eșantionare este reprezentat de lista sau baza din care se extrag unitățile incluse în eșantion (ex.: registre profesionale, evidențe ale angajaților, liste de licee) (Babbie, 2010). Tehnica de eșantionare determină ce indivizi din acel univers vor participa la studiu. De regulă, cercetările cantitative utilizează eșantioane de dimensiuni mari, iar cele calitative sunt derulate pe eșantioane de dimensiuni mai mici. O eșantionare eficientă asigură reprezentativitate, adică rezultatele obținute pe acel eșantion reproduc caracteristicile populației din care a fost extras (Rotariu & Iluț, 2001; Mărginean, 2004; Babbie, 2010).

Se disting două tipuri de eșantionare: *probabilistică* și *non-probabilistică*. Alegerea unei anumite tehnici de eșantionare depinde de designul cercetării, de obiectivele și resursele disponibile. Eșantionarea probabilistică presupune că fiecare individ din cadrul populației vizate are o șansă cunoscută, nenulă de a fi inclus în eșantion (Mărginean, 2004). Acest tip de eșantionare oferă rigoare științifică, asigurând posibilitatea generalizării rezultatelor la întreaga populație. Principalele tipuri de eșantionare probabilistică includ (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010; Wang, 2024):

EȘANTIONARE PROBABILISTICĂ

Eșantionarea simplă aleatoare presupune extragerea aleatoare a indivizilor dintr-o listă numerotată (ex. tragere la sorți), fiecare având șanse egale de a fi extras.

Eșantionarea sistematică presupune un punct de pornire ales aleator și selectarea fiecărui k -lea element dintr-o listă ordonată (prin calculul pasului $k = N/n$, unde N este întreaga populație, iar n este dimensiunea eșantionului).

Eșantionarea stratificată presupune divizarea populației în straturi omogene (ex. gen, nivel educațional) și aplicarea unei alegeri aleatorii în interiorul fiecărui strat.

Eșantionarea cluster (multistadială) presupune selectarea aleatorie a grupurilor (cluster) și apoi a elementelor din interior.

Eșantionarea non-probabilistică presupune că eșantioanele nu sunt selectate aplicând teoria probabilităților (Babbie, 2010) și nu asigură șanse egale pentru fiecare individ de a fi ales din populația vizată; prin urmare, nu permite calculul reprezentativității (Babbie, 2010), dar este utilizată frecvent din motive de cost și accesibilitate. Principalele metode de selectare a unui eșantion non-probabilistic sunt (Rotariu & Iluț, 2001; Babbie, 2010):

EȘANTIONARE NONPROBABILISTICĂ

Eșantionarea de conveniență, de oportunitate - subiecții sunt aleși după criteriul oportunității fiind selectați din cadrul voluntarilor la studiu sau al cazurilor cele mai accesibile.

Eșantionarea de tip „bulgăre de zăpadă” se utilizează atunci când populația este greu accesibilă, iar primii subiecți identificați recomandă alți posibili respondenți.

Eșantionarea pe cote se realizează respectând anumite proporții demografice (ex. procent de bărbați/femei, mediu urban/rural).

În calcularea mărimii eșantionului sunt folosite formule statistice pentru a determina numărul necesar de subiecți; cu cât eșantionul este mai mare, cu atât marja de eroare scade (Mărginean, 2004). Numărul de subiecți selectați în eșantion nu depinde de dimensiunea populației. Mărimea eșantionului este aleasă de regulă în funcție de resursele pe care le avem la dispoziție, respectiv de nivelul de reprezentativitate pe care dorim să îl asigurăm, iar în acest sens este decisivă procedura de eșantionare aleasă. Doar în cazul eșantioanelor probabilistice, aleatoare, este asigurată calcularea gradului de reprezentativitate.

Utilizarea inteligenței artificiale

Planificarea cercetării științifice. IA ajută la formularea întrebărilor, identificarea literaturii și a lacunelor de cercetare pe o temă. Prin procesarea limbajului natural (NLP) IA poate automatiza revizuirea sistematică a studiilor anterioare (Berrami et al., 2024), poate rezuma și organiza documente (ex. NotebookLM) și sprijină managementul referințelor bibliografice — reducând timpul de planificare și clarificând direcția studiului.

Strategie și metodă de cercetare. IA poate oferi sprijin în alegerea strategiei de cercetare, poate propune metode potrivite de cercetare în funcție de obiectivele stabilite. IA asistă la redactarea ipotezelor și întrebărilor și, împreună cu un software specializat (NVivo, Atlas.ti), susține codificarea și analiza sistematică a datelor. Platforme online (LimeSurvey, Google Forms) facilitează studii pilot cu feedback automat, iar IA poate propune ajustări — sporind rigoarea și eficiența designului.

Instrumente de colectare date. IA poate ajuta la dezvoltarea instrumentelor de cercetare prin generarea/reformularea itemilor pentru chestionare și ghiduri de interviu, structurează

instrumentele și automatizează colectarea datelor (Waly, 2024). IA poate transcrie interviuri și oferă o codificare inițială, contribuind la calitatea și rapiditatea procesării datelor.

Eșantionare. IA sprijină definirea universului cercetării, construirea cadrului de eșantionare și estimarea dimensiunii acestuia, reducând erorile de eșantionare.

Instrumentele IA îmbunătățesc calitatea și impactul producției științifice, dar cu toate acestea se ridică probleme legate de acuratețea și veridicitatea textului și a datelor generate (pot oferi informații neadevărate, imprecise, false) sau de transparență în ceea ce privește menționarea autorului (Oduoye et al., 2023). Cercetătorii trebuie să folosească aceste instrumente responsabil și să verifice critic rezultatele, integrând IA ca asistent, nu ca înlocuitor al analizei umane.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Distincții terminologice fundamentale

Metodă – modalitatea generală de abordare structurată a realității sociale

Tehnică – forma concretă de aplicare a metodei

Instrument – mijlocul efectiv de colectare a datelor

Cadrul metodologic trebuie ales în funcție de modelul teoretic și de întrebările de cercetare.

Strategie de cercetare cantitativă

Paradigmă: pozitivistă-explicativistă, post-pozitivistă

Caracteristici: măsurare, testare ipoteze, generalizare

Avantaje: rigoare, replicare, putere statistică

Limitări: costuri mari, pierdere de nuanță

Strategie de cercetare calitativă

Paradigmă: interpretativă, constructivistă

Caracteristici: explorare în profunzime, înțelegere contextuală

Avantaje: detaliu, generare de teorii noi

Limitări: eșantioane mici, subiectivitate, timp îndelungat

Triangulare/mix metodologic: complementaritate între cele două tipuri de strategii de cercetare (cantitativă și calitativă), pentru echilibru între detaliu și generalizare

Stabilirea metodei de cercetare

Principalele metode: ancheta sociologică și sondajul de opinie, observația, experimentul, analiza de conținut, analiza documentelor, analiza discursului, analiza secundară a datelor

Alegere pe baza coerenței între obiectivele de cercetare și tipurile de date necesare

Ajustarea în funcție de resurse, norme etice, condiții culturale, abilități de cercetare

Elaborarea instrumentelor de cercetare

Chestionar offline sau online (întrebări închise, întrebări deschise, întrebări semi-deschise; codificare numerică)

Ghid de interviu (construire pe dimensiuni tematice)

Importanța pilotării pentru validare și rafinare a instrumentelor

Unități de analiză vs. unități de observație. Erori de raționament

Unitate de analiză: elementul despre care se generalizează (individ, grup social, articol etc.)

Unitate de observație: sursa efectivă de date (individ, postare, document)

Eroare ecologică: inferențe eronate despre indivizi pe baza datelor agregate la nivel de grup

Reducționism: explicarea fenomenelor complexe printr-un singur factor

Universul cercetării și eșantionarea

Universul cercetării: populația-țintă, de interes

Eșantion: parte selectată din populația totală care include subiecții care vor participa în cadrul cercetării

Cadrul de eșantionare: lista/baza din care se extrag participanții

Eșantionare probabilistică: aleatorie simplă, sistematică, stratificată, cluster (multistadială)

Eșantionare neon-probabilistică: de conveniență, „bulgăre de zăpadă”, pe cote.

Teme de reflecție & aplicații

Planificarea cercetării

Analizați un proiect de cercetare pe care îl cunoașteți și identificați elementele cadrului metodologic: strategia, metoda, instrumentele, eșantionarea.

Ce altă metodologie de cercetare ați utiliza pentru aceeași temă de studiu? Indicați strategia, metoda, instrumentele de cercetare, eșantionarea.

Alegerea strategiei & mixul metodologic

Pentru următoarea temă de cercetare: *Influența participării la sporturi de masă asupra coeziunii sociale comunitare*, schițați un design de cercetare mixtă (cantitativ și calitativ) și explicați modul în care se vor triangua rezultatele.

Ce avantaje și limitări ar avea aplicarea exclusiv cantitativă sau cea exclusiv calitativă?

Metode & instrumente de cercetare

Aplicație: Pentru următoarea temă de cercetare: *Utilizarea inteligenței artificiale în procesele de HR*, formulați un set de 7–10 întrebări pentru un chestionar. Includeți întrebări închise, deschise și filtru.

Aplicație: Separat, formulați 5-7 întrebări pentru un ghid de interviu care să stea la baza unui focus-grup pe aceeași temă de cercetare. Începeți cu o întrebare de „spargheață”.

Validarea și pilotarea instrumentelor

De ce este importantă pilotarea unui chestionar sau a unui ghid de interviu? Care sunt semnele că un instrument necesită revizuire?

Aplicație: Pentru următoarea temă de cercetare: *Impactul recomandărilor algoritmice pe TikTok asupra intenției de vot a tinerilor între 18 și 25 de ani*, realizați un test pilot pe 3–5 respondenți. Colectați feedback-urile lor despre claritatea întrebărilor și timpul de completare, apoi redactați o listă de cinci modificări pe care le-ați implementa înainte de studiul principal.

Unități de analiză vs. unități de observație. Erori de raționament

Doriți să studiați *nivelul de coeziune al unei clase de elevi*. Care este unitatea de analiză și care sunt unitățile de observație?

Aplicație: Desenați un tabel în care să evidențiați: unitățile de analiză, unitățile de observație, potențiale capcane metodologice (eroare ecologică, reducționism)

Eșantionare

Aplicație: Într-un studiu despre *satisfacția studenților cu privire la activitatea de practică de specialitate*, creați un plan de eșantionare stratificată pentru un sondaj de opinie la nivelul a 3 facultăți, indicând criteriile de stratificare, mărimile estimate ale fiecărui strat și modul de recrutare a respondenților.

Aplicație: Pentru un studiu pe următoarea temă: *Percepția membrilor comunităților rurale asupra schimbărilor climatice și impactul asupra comportamentelor ecologice cotidiene*, concepeți două variante de plan de eșantionare: una probabilistică

stratificată și alta prin conveniență (bulgăre de zăpadă), argumentând avantajele și limitările fiecăreia.

Capitolul 5

CULEGEREA ȘI ANALIZA DATELOR ȘTIINȚIFICE

Tematică

Activitatea de culegere a datelor: de pe teren și online

Analiza datelor: calitative și cantitative

Interpretarea și integrarea rezultatelor de cercetare

Generalizarea și teoretizarea

Limitele cercetării

Activitatea de culegere a datelor: de pe teren și online

După stabilirea tuturor detaliilor aferente cadrului metodologic și elaborarea instrumentului de cercetare, urmează partea empirică, etapa de culegere și prelucrare a datelor. Această etapă este cea care ne va pune în legătură directă cu realitatea socială pe care o cercetăm și este cea care va avea un impact decisiv asupra atingerii obiectivelor de cercetare. Prelucrarea informațiilor obținute prin aplicarea chestionarelor, a ghidurilor de interviu sau a altor instrumente în funcție de metodele alese se bazează întotdeauna pe un cadru teoretic-metodologic stabilit inițial (Cauc, 1998, p. 156).

Activitatea de culegere a datelor – activitatea „de teren” – presupune fie obținerea informațiilor direct de la subiecți (prin aplicarea chestionarelor sau a interviurilor), fie observația sau analiza documentelor (Flick, 2011). Aceste trei modalități de culegere a datelor depind în mod evident de tipul cercetării și de metoda sau metodele alese. În cadrul acestui capitol ne vom opri asupra modalităților de culegere și prelucrare a datelor obținute în cadrul sondajelor și anchetelor sociologice. Astfel, vom prezenta aspecte ce țin de culegerea datelor prin aplicarea ghidurilor de interviu, respectiv a chestionarelor, și prelucrarea și analiza datelor culese, date calitative, respectiv cantitative.

Datele din cadrul sondajelor de opinie și anchetelor sociologice sunt obținute de la subiecți. Aceștia sunt oamenii care ne oferă răspunsuri la diferitele teme abordate. Obținerea acestor răspunsuri poate fi realizată *față-în-față*, *telefonic*, prin *poștă* sau *online*. Astfel, unele instrumente sunt completate cu ajutorul unor operatori (persoane care adresează întrebările și notează răspunsurile), respectiv pot fi autocompletate (subiectul notează el răspunsurile direct în instrument). Ambele situații prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. În cazul în care interviul, respectiv aplicarea chestionarului, se realizează față-în-față, cu prezența unui operator, timpul necesar culegerii datelor va fi unul mai lung, iar costurile vor fi mai ridicate deoarece va fi nevoie de un anumit număr de operatori disponibili să desfășoare această activitate. Comparativ, când instrumentul de cercetare este completat direct de către subiect, putem să distribuim și să culegem date în paralel de la un număr mare de subiecți, dar riscul completării greșite a informațiilor este mai mare, respectiv rata de răspuns este mai mică (Flick, 2011). Pe de altă parte, dacă datele sunt culese online, cu ajutorul diferitelor aplicații disponibile, poate fi generată automat baza de date, fără să mai fie nevoie de etapa de introducere a datelor.

Este foarte important ca în etapa de culegere a datelor să fie respectate toate regulile deontologiei profesionale. Astfel, cercetătorul trebuie să se asigure că are consimțământul din partea subiecților în vederea furnizării diferitelor informații solicitate. De regulă, în partea introductivă a unui chestionar, respectiv la începutul unui interviu, sunt menționate aspecte privind utilizarea datelor doar în scop științific, faptul că răspunsurile date sunt anonime, nu sunt solicitate date cu caracter personal, iar datele nu vor fi transmise altor persoane.

Cei care oferă răspunsuri la întrebările dintr-un chestionar sau participă la un interviu sunt oameni. La fel ca în cazul tuturor oamenilor, resursele lor de timp sunt limitate. Ca cercetători în domeniul științelor sociale, trebuie să vă așteptați să primiți refuzuri din partea subiecților. Tocmai datorită acestor situații, planificați în detaliu activitatea de teren și asigurați-vă că alocați suficient timp pentru culegerea datelor, ținând cont de faptul că nu doar dumneavoastră și echipa de cercetare trebuie să aveți timp disponibil pentru această activitate, ci și subiecții la rândul lor trebuie să fie disponibili. Este posibil să vă confrunțați cu nevoia de a extinde perioada de culegere a datelor.

Colectarea datelor de pe teren și înregistrarea lor

În capitolul anterior, în secțiunea privind construirea instrumentelor de cercetare, au fost prezentate aspecte privind planificarea și derularea interviurilor, respectiv aplicarea chestionarelor. Sintetizăm în această secțiune câteva aspecte cu privire la culegerea datelor și înregistrarea lor pe formate electronice.

În cazul în care realizăm un *interviu individual* sau un *focus-grup*, datele vor fi înregistrate cu ajutorul unui dispozitiv (reportofon, telefon). Deoarece culegerea datelor prin interviuri presupune obținerea unor informații detaliate și abordarea în profunzime a temei de cercetare, trebuie să ne asigurăm că activitatea în sine este atent planificată, pentru a crea un context optim în care subiecții se simt confortabili

pentru a furniza toate informațiile de care cercetătorul are nevoie. Pe parcursul derulării interviurilor, cercetătorul trebuie să permită și să încurajeze subiecții să ofere răspunsuri detaliate, respectiv trebuie să ghideze discuția către aspectele importante pentru cercetare. În etapa următoare este necesară transcrierea tuturor informațiilor înregistrate și doar apoi se poate trece concret la prelucrarea și analiza datelor. În transcriere sunt consemnate atât întrebările operatorului de interviu, cât și răspunsurile date de către subiecți. Pentru interviurile de grup sunt notate și codurile (inițialele numelui sau un număr atribuit aleator etc.) aferente subiectului care oferă răspunsul. Ca o regulă generală, în transcrierea acestor înregistrări sunt notate toate informațiile înregistrate, inclusiv aspectele introductive și cele de încheiere ale interviului (Chelcea, 2007; Flick, 2014; Krueger, 2005).

În cazul în care aplicăm *chestionare* cu ajutorul unor operatori, înregistrând răspunsurile subiecților pe un format tipărit de chestionar, etapa următoare va consta în introducerea datelor într-o bază de date.

De regulă, în anchetele sociologice este colectat un volum mare de date. Astfel, prelucrarea de cele mai multe ori se realizează cu ajutorul unor programe specifice pentru gestiunea și analiza de date, indiferent dacă acestea sunt de natură calitativă sau cantitativă.

Elaborarea bazelor pentru datele cantitative și introducerea datelor

Pentru analiza datelor obținute prin aplicarea chestionarelor sunt folosite diferite programe de prelucrare și analiză statistică. Cel mai frecvent sunt utilizate SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), Excel, R, SAS, Jamovi, Tableau. Cele mai multe programe de acest tip folosesc formate prestabilite, setări și opțiuni specifice pentru construirea variabilelor.

Pentru a putea introduce răspunsurile subiecților, trebuie elaborată baza de date. Baza de date va conține variabile aferente tuturor întrebărilor din chestionar. Fiecărui chestionar îi va fi atribuit un cod, un număr cu ajutorul căruia chestionarul poate fi identificat ușor. De regulă, introducerea unui chestionar în baza de date începe cu introducerea acestui cod.

O caracteristică a chestionarelor este standardizarea (Flick, 2011). Chestionarele, de regulă, presupun o listă predefinită de întrebări, cu răspunsuri standardizate. Această standardizare determină tipul variabilelor din baza de date, și anume nivelul lor de măsurare: nominal, ordinal (pentru variabilele calitative), de interval și de raport (pentru variabilele cantitative), și implicit tipul analizelor pe care le vom putea realiza ulterior. Pentru diferitele variante de răspuns la o întrebare din chestionar sunt folosite coduri. Astfel, întrebările sunt „codificate” și tocmai aceste coduri vor fi introduse în baza de date. Pentru a putea fi introduse aceste coduri, fiecărei variabile din baza de date îi vor fi atribuite etichete (*Labels*), respectiv vor fi adăugate valorile variabilei (*Value Labels*). Acțiunea în sine este cunoscută sub denumirea de „etichetare a bazei de date”. Aceasta depinde de tipul de program folosit. Dacă, de exemplu, folosim programul SPSS, această activitate de etichetare o vom face în

momentul elaborării bazei de date, iar pentru introducerea datelor din chestionare vom folosi codurile aferente valorilor variabilelor. Dacă vom elabora baza de date în Excel, putem să adăugăm numele și eticheta variabilei într-o singură celulă, respectiv putem să adăugăm direct varianta de răspuns din chestionar, fără să mai fie necesară o codificare. Vom da câteva exemple mai jos pentru cazul în care baza de date este realizată în Excel, respectiv în SPSS.

După cum am menționat în capitolul anterior, activitatea de elaborare a chestionarului, inclusiv cu stabilirea variantelor de răspuns, atribuirea codurilor aferente lor etc., este extrem de importantă deoarece, odată ce este aplicat chestionarul pe teren, eventualele erori nu mai pot fi corectate. Modul în care sunt formulate întrebările din chestionar determină tipul variabilelor pe care le vom avea în baza de date, iar tipul analizelor pe care le vom realiza ulterior depinde în totalitate de tipul variabilelor, și anume nivelul lor de măsurare (detalierea nivelurilor de măsurare se regăsește în capitolul 2).

În baza de date, unei întrebări îi va corespunde o variabilă (în cazul scalelor, fiecărui item îi va corespunde o intrare în baza de date). Pentru fiecare variabilă vom stabili: numele, eticheta, valorile variabilei, nivelul de măsurare. Numele variabilei se poate baza pe ordinea întrebărilor din chestionar (de exemplu Q1, Q2, Q3 etc.) sau poate fi sub forma unei asocieri de litere și numere care să facă trimitere la subiectul întrebării (de exemplu NAT pentru naționalitate, STCIV pentru stare civilă etc.). Valorile variabilei sunt în sine variantele de răspuns la întrebările închise.

Câteva exemple de variabile în bază de date elaborată în SPSS

Întrebarea din chestionar:

MULT.LM. Cât de mulțumit/ă sunteți de locul actual de muncă?

4. Foarte mulțumit/ă 3. Mulțumit/ă 2. Nemulțumit/ă 1. Foarte nemulțumit/ă

Variabila din baza de date:

Numele variabilei: MULT.LM.

Eticheta variabilei: Cât de mulțumit/ă sunteți de locul actual de muncă?

Valorile variabilei: 4 = Foarte mulțumit/ă 3 = Mulțumit/ă 2 = Nemulțumit/ă 1 = Foarte nemulțumit/ă

Nivelul de măsurare: ordinal

Vizualizarea variabilei în baza de date (în SPSS – *Variable View*):

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	MULT.LM	Numeric	8	0	Cat de multumit/a sunteti de actualul loc de ...	1, Foarte n...	None	8	Right	Ordinal	Input
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15											
16											

Value Labels

Value:

Label:

1 = "Foarte nemultumita"

2 = "Nemultumita"

3 = "Multumita"

4 = "Foarte multumita"

Add Change Remove

OK Cancel Help

La valorile variabilei (Value Labels) au fost adăugate toate codurile corespunzătoare variantelor de răspuns.

Vizualizarea datelor în baza de date (în SPSS – *Data View*):

	MULT.LM	var	var
1	1		
2	3		
3	2		
4	4		
5	2		
6	3		
7	4		
8	1		
9	2		
10	3		

Întrebarea din chestionar:

Q1. În ce măsură ești de acord cu următoarele afirmații?	Total de acord	Mai degrabă de acord	Mai degrabă nu sunt de acord	Total dezacord	Nu știu/Nu răspund
1. Studiile pe care le urmez îmi vor fi de folos în cariera profesională	4	3	2	1	9
2. Sunt foarte hotărât să finalizez programul de studiu la care sunt înscris	4	3	2	1	9
3. Îmi doresc să obțin note cât mai bune la facultate	4	3	2	1	9
4. Fac tot posibilul să particip la toate cursurile, seminariile și laboratoarele	4	3	2	1	9

Vizualizarea variabilelor în baza de date (în SPSS – *Variable View*):

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	Q1.1	Numeric	8	0	1. Studiile pe care le urmezi imi vor fi de folos...	{1, Total de...	None	8	Right	Ordinal	Input
2	Q1.2	Numeric	8	0	2. Sunt foarte hotarat sa finalizez programul...	{1, Total de...	None	8	Right	Ordinal	Input
3	Q1.3	Numeric	8	0	3. Imi doresc sa obtin note cat mai bune la f...	{1, Total de...	None	8	Right	Ordinal	Input
4	Q1.4	Numeric	8	0	4. Fac tot posibilul sa particip la toate cursur...	{1, Total de...	None	8	Right	Ordinal	Input

Value Labels

Value:

Label:

1 = "Total dezacord"

2 = "Mai degrabă nu sunt de acord"

3 = "Mai degrabă de acord"

4 = "Total de acord"

9 = "Nu știu/nu răspund"

OK Cancel Help

Vizualizarea datelor în baza de date (în SPSS – *Data View*):

	Q1.1	Q1.2	Q1.3	Q1.4
1	3	1	2	1
2	4	2	3	2
3	2	3	2	1
4	3	4	4	2
5	4	1	3	4
6	1	2	2	4
7	2	2	1	3
8	3	2	1	4
9	1	3	2	3
10	3	2	3	4
11	4	4	4	4

Acest volum nu își propune să ofere detalii cu privire la analiza statistică a datelor cantitative folosind SPSS. Ne-am propus să prezentăm în sinteză doar câteva dintre aspectele introductive, cele pe care le considerăm ca fiind esențiale pentru cei care se află în situația derulării unei cercetări științifice. Astfel, cercetătorilor care au ales un demers cantitativ în studiul lor le recomandăm consultarea unor volume de specialitate pentru detalii privind elaborarea bazelor de date în SPSS, respectiv analiza statistică a datelor.

Câteva exemple de variabile în baza de date elaborată în Excel

Întrebarea din chestionar:

MULT.LM. Cât de mulțumit/ă sunteți de locul actual de muncă?

4. Foarte mulțumit/ă 3. Mulțumit/ă 2. Nemulțumit/ă 1. Foarte nemulțumit/ă

Variabila din baza de date:

	A	B
	nr.	MULT.LM. Cât de mulțumit/ă sunteți de
1	chestionar	locul actual de muncă?
2	100	4. Foarte mulțumit/ă
3	101	1. Foarte nemulțumit/ă
4	102	3. Mulțumit/ă
5	103	3. Mulțumit/ă
6	104	2. Nemulțumit/ă
7	105	4. Foarte mulțumit/ă
8	106	3. Mulțumit/ă
9	107	2. Nemulțumit/ă
10	108	4. Foarte mulțumit/ă
11	109	2. Nemulțumit/ă

Pentru cei care și-au propus să utilizeze programul Excel pentru analiza datelor, le recomandăm să consulte materiale de specialitate care prezintă detalii privind utilizarea Excel în prelucrarea și analiza statistică a datelor.

Înainte etapei de prelucrare și analiză a datelor, trebuie să dedicăm timp corectării, validării, codificării și post-codificării (Cauc, 1998). Trebuie să ne asigurăm că valorile incluse în baza de date sunt cele corespunzătoare variabilelor și că nu există erori în introducerea datelor. Eventualele erori trebuie corectate prin raportare la răspunsurile din chestionare. Înainte de a demara activitatea de analiză a datelor este bine să ne asigurăm că datele sunt corecte și complete. În această etapă trebuie verificată situația valorilor lipsă (*missing values*). Acestea sunt non-răspunsuri la o întrebare, situație care este determinată fie de refuzul subiectului de a răspunde la întrebarea respectivă, fie de o eroare în introducerea datelor. În funcție de tipul întrebării, subiecților li se oferă posibilitatea de a alege să nu răspundă la acea întrebare (de obicei în chestionar este folosit codul 9 sau 99 „*Nu răspund*” sau întrebarea se lasă necompletată) sau să aleagă varianta „*Nu știu*”. Aceste două variante de răspuns nu sunt răspunsuri în sine, ele nu oferă informații din partea subiecților pe subiectul abordat de întrebare. Ca atare, putem să alegem să excludem din analiză aceste variante de răspuns (ținând cont de dimensiunea acestora), respectiv să testăm, să verificăm și să înlocuim aceste valori prin metode statistice.

Post-codificarea se referă la situațiile în care alocăm diferite coduri în cazul unei variabile care inițial nu a avut stabilite valorile și codurile corespunzătoare; este o procedură de completare a codurilor pentru întrebări deschise sau semideschise (Rotariu & Iluț, 2001). De exemplu, dacă avem în chestionar o întrebare deschisă (cea în care subiecții oferă un răspuns liber, fără ca acesta să fie ales dintr-o listă prestabilită), atunci putem, ulterior culegerii datelor, să stabilim anumite categorii pornind de la răspunsurile subiecților, iar în acest fel putem să identificăm valorile variabilei, cărora să le atribuim anumite coduri.

Colectarea datelor online

Odată cu creșterea ratei de utilizare a internetului și dezvoltarea tehnologiei s-au elaborat o serie de aplicații online care permit culegerea datelor direct de la subiecți. Astfel de aplicații reduc timpul necesar culegerii datelor, asigură posibilitatea culegerii unui volum mare de date și alocarea unor costuri reduse acestei activități. Totodată, culegerea datelor online prezintă și anumite dezavantaje. Printre acestea, cel mai important se referă la un control mai mic în ceea ce privește selecția subiecților, cu implicații asupra posibilității asigurării reprezentativității eșantionului. Alte dezavantaje se referă la riscul înregistrării unor erori, lipsa controlului în ceea ce privește răspunsurile oferite de către subiecți, întreruperea completării chestionarului înainte de finalizarea acestuia, răspunsurile multiple de la același subiect etc.

Una dintre modalitățile de culegere a datelor online este oferită de serviciul Google Forms (detalii au fost prezentate în capitolul anterior). Acesta permite utilizarea mai multor tipuri de formate pentru formularea întrebărilor din chestionar (întrebări deschise, întrebări cu alegerea unei singure variante de răspuns, întrebări tip scală cu mai multe variante de răspuns etc.), adăugarea unor filtre și secțiuni, adăugarea mai multor colaboratori pentru elaborarea formularului, transmiterea formularului unui număr mare de subiecți, vizualizarea unui raport sintetic în ceea ce privește formularele completate și descărcarea directă a bazei de date în format Excel. Pentru a finaliza etapa de culegere a datelor, serviciul Google Forms permite întreruperea posibilității de completare a chestionarului.

Analiza datelor: calitative și cantitative

Cercetătorul, în funcție de tipul instrumentului și tipul datelor, stabilește metodele și procedurile utilizate pentru analiza datelor, în așa fel încât să se asigure că își va îndeplini obiectivele de cercetare. Prelucrarea și analiza datelor depind de modul în care au fost obținute informațiile, de sursa acestor informații, de instrumentul utilizat în culegerea datelor (Cauc, 1998, p. 156).

Analiza datelor calitative

Analiza datelor calitative obținute prin interviuri individuale sau focus-grup-uri nu presupune în sine o analiză statistică, dar sunt situații în care informațiile culese în cadrul interviurilor sunt prelucrate prin activități ce implică cuantificarea. De cele mai multe ori, analiza datelor calitative presupune găsirea semnificațiilor datelor, identificarea unor legături între principalele concepte. Procesul de analiză a datelor calitative poate fi înțeles ca o „uniformizare” a acestora: datele sunt aduse la forme, mărimi, structuri și categorii care permit interpretarea lor (Agabrian, 2004). Analiza datelor calitative este bazată, de obicei, pe un proces de interpretare, descriere, narațiune. Acest tip de analiză pornește de la identificarea și examinarea conținutului esențial al datelor colectate. Cercetările calitative pornesc de la ideea culegerii unor

informații detaliate și a investigării în profunzime a subiectului abordat. Astfel, datele calitative pe care le obține cercetătorul sunt consistente și complexe.

Deoarece, de cele mai multe ori, ghidul de interviu este structurat pe anumite dimensiuni, analiza datelor colectate este una tematică și descriptivă, ghidată în funcție de aceste dimensiuni. Aceste dimensiuni tematice constituie în sine subsecțiuni (subcapitole) în partea de analiză a datelor.

Este bine ca prelucrarea și analiza datelor calitative să fie demarată imediat după culegerea primelor date, după aplicarea primelor interviuri. Este posibil ca, după o primă analiză a datelor calitative, să fie identificată nevoia de a extinde activitatea de culegere a datelor pentru a definitiva cercetarea. Prin urmare, procesul de analiză a datelor calitative este unul circular, nu liniar. O a doua sesiune de culegere a datelor calitative presupune reluarea procesului de analiză a datelor. Decizia de a întrerupe activitatea de culegere a datelor este luată în momentul atingerii unui prag de saturație. Acest prag se referă la situația în care cercetătorul constată că informațiile obținute din noile interviuri realizate nu aduc ceva în plus față de cele deja colectate, iar informațiile devin redundante (Agabrian, 2004).

Sunt mai multe metode care pot fi utilizate pentru analiza datelor calitative, printre care amintim: analiza tematică, analiza de conținut, analiza de discurs. De asemenea, realizarea analizelor poate fi făcută manual sau prin utilizarea unui program specific care permite o analiză minuțioasă a datelor calitative, oferind un suport mai sofisticat de analiză. Apelarea la astfel de softuri de analiză este utilă atunci când trebuie gestionate volume mari de date. Totodată, cercetătorul este responsabil de acordarea diferitelor coduri, stabilirea categoriilor etc., pe baza cărora se va realiza analiza. Printre cele mai utilizate astfel de softuri sunt: NVivo, ATLAS.ti, MAXQDA, AQUAD. NVivo, de exemplu, se bazează pe codificarea sistematică a datelor calitative (texte, imagini, formate audio-video), le clasifică pe teme și pe categorii pentru a identifica tipare și relații în date.

Cel mai frecvent este folosită **analiza tematică** a datelor calitative, deoarece prezintă anumite avantaje, și anume: este ușor de folosit și, ca atare, este potrivită cercetătorilor începători; prezintă un grad ridicat de flexibilitate în analiza datelor; rezultatele sunt accesibile tuturor (chiar și publicului nespecialist); se evidențiază similități și diferențe în datele colectate.

Etape în analiza tematică

Analiza tematică presupune parcurgerea succesivă a câtorva etape esențiale (Agabrian, 2004; Bryman, 2012; Creswell & Creswell, 2018):

1. Transcrierea datelor: Analiza datelor calitative nu poate fi realizată doar ascultând înregistrările din timpul interviurilor. Informațiile trebuie transcrise, iar aceasta este o etapă minuțioasă, care necesită răbdare și mult timp. Primul pas în prelucrarea datelor calitative culese este transcrierea lor „cuvânt cu cuvânt”. Datele pot fi transcrise electronic, în format Word, sau manual pe o foaie de hârtie. Transcrierea datelor trebuie să permită adăugarea unor adnotări. Pot fi folosite

programe specifice de transcriere automată a fișierelor din format audio, dar este recomandat ca aceste transcrieri să fie atent verificate ulterior.

2. Organizarea datelor: După transcrierea datelor, cercetătorul trebuie să parcurgă materialul obținut, să se familiarizeze cu informațiile culese, să le organizeze, să le structureze, să le ordoneze, să le sintetizeze. În această etapă pot fi excluse anumite elemente care nu au o legătură cu tema de cercetare.

3. Identificarea structurii logice a datelor: După parcurgerea în sinteză a datelor, în următoarea etapă cercetătorul trebuie să identifice anumite legături între diferitele concepte sau idei. Trebuie identificată o structură logică a datelor, o coerență a ideilor, inclusiv cu referință la aspectele menționate în modelul teoretic. Această structură logică a datelor este mai ușor de urmărit în funcție de obiectivele de cercetare stabilite inițial. Identificarea structurii logice pregătește următoarea etapă, și anume cea de codificare a datelor.

4. Codificarea datelor: Codificarea presupune acordarea unor coduri sau etichete datelor. Ca atare, datele sunt organizate în grupuri/categorii. Aceste categorii sunt stabilite de către cercetător (denumirea lor este formulată de către cercetător) în funcție de logica datelor. Aceste coduri pot fi stabilite și în funcție de dimensiunile tematic pe baza cărora s-a elaborat ghidul de interviu. Codificarea reprezintă, de fapt, generarea unor categorii care vor ghida și structura întreaga activitate de analiză a datelor calitative. Cercetătorul poate folosi diferite adnotări și comentarii pe marginea transcrierilor pentru a codifica mai ușor datele. Transcrierile interviurilor pot fi aranjate în funcție de categoriile stabilite. Această aranjare pe categorii se bazează pe identificarea unor elemente, tematici, aspecte, idei, cuvinte care se repetă în datele colectate. În încercarea de a găsi un cadru de analiză a datelor, pe lângă aceste categorii deja create, pot fi generate și subcategorii.

5. Analiza descriptivă a datelor. Identificarea unor pattern-uri: În această etapă, cercetătorul analizează cu atenție categoriile și identifică anumite pattern-uri (modele) care se delimitează pe baza datelor, surprinde posibile relații între variabilele utilizate în cercetare, între răspunsurile date de subiecți, identifică similarități între diferite categorii de date, dar și aspecte care le diferențiază.

6. Elaborarea concluziilor: Pe baza ideilor și pattern-urilor identificate, cercetătorul realizează o sinteză a principalelor aspecte constatate. În această etapă, cercetătorul descrie „povestea” datelor pe baza ideilor esențiale și a unor exemple bine alese din interviuri (lucrarea nu trebuie să conțină citate în exces). Cercetătorul trebuie să interpreteze aceste idei și să asigure legătura lor cu modelul teoretic.

Exemple de texte elaborate pe baza analizei datelor din interviuri

În afară de munca în agricultură și munca domestică, copiii s-au referit la muncă în alte contexte. Această temă este mai bine acoperită în interviurile cu S și R. S are o înțelegere mai complexă a noțiunii de muncă, afirmând că redarea muzicii și crearea unui videoclip pe YouTube pot fi, de asemenea, considerate muncă. Prin urmare, S clasifică activitățile lucrative ca tipuri de munci plătite și neplătite, afirmând că o caracteristică principală a muncii este utilitatea sa. În acest sens, S explică de ce pretinde că a crea conținutul video pentru un videoclip pe YouTube trebuie privită ca o activitate lucrativă:

„E o muncă pentru că dacă ai folosi-o să te joci... de exemplu sunt anumiți oameni care câștigă din această chestie cu tehnologia. Creează anumite programe și aia e o muncă. E, cu canalul de YouTube, e o muncă pentru că e filmatul, e editatul. Era când lăsam o chestie mică mică la capăt, ștergeam videoclipul și îl postam din nou. E o muncă pentru că petreci timpul acolo ca să faci un conținut, ca oamenii să îți acceseze conținutul. Tu, ca youtuber, de exemplu, trebuie să faci în așa fel încât oamenii să nu se plictisească, să îi ții tot timpul cu informație” S, băiat, 12 ani, Zalău.

(Sursa: text preluat din Cioban, S. L. (2018). Munca în viața de zi cu zi a copiilor. Studiu calitativ în județul Sălaj. Sociologie Românească, 16(3-4), 87-105. pp. 96-97)

Unul dintre aspectele esențiale surprinse prin aplicarea interviurilor a făcut referire tocmai la gradul în care familia și cei apropiați au acceptat relația de cuplu. Din analiza întreprinsă reiese faptul că părerile familiilor și prietenilor respondenților sunt împărțite. Polarizarea opiniilor – la extrema pozitivă și la cea negativă, este scoasă în evidență și de alte cercetări în domeniu. Dacă prietenii sunt cei care acceptă mai degrabă o astfel de relație, familia (în special părinții) este cea care manifestă o mai mare precauție în acest sens și o mai mare dificultate în a accepta relația (Wildermuth & Vogl-Bauer, 2007). Tot părinții sunt cei care i-au sfătuit pe respondenți să fie prudenți deoarece astfel de relații prezintă riscuri, nu sunt foarte des întâlnite la nivelul socialului comun, iar persoana de la celălalt capăt al firului ar putea manifesta un comportament social deviant.

“Fiul meu a fost foarte dezamăgit de relația pe Internet pentru că știa de experiența mea de dinainte și mi-a zis să nu cred așa ceva, să nu mai gândesc ca un copil, să gândesc ca un om matur. Fiica mea a fost mai înțelegătoare, mi-a zis să încerc, dar să am grijă. Prietenele, la fel, ziceau că acolo toți sunt neserioși. Toată lumea dezaproba.” (respondent gen feminin, 44 ani)

(Sursa: text preluat din Buhas, R. (2015). Ne-am cunoscut online... Evoluția relațiilor de cuplu în spațiul virtual. Cluj-Napoca: Editura EIKON. pp.108-109)

Chiar și în cazul în care își doresc să reîntre pe piața muncii, apar obstacole legate de lipsa de experiență sau chiar de lipsa calificării sau a educației necesare. Este un exemplu despre felul în care femeile se declară a fi casnice, în condițiile în care se află fie în situație de descurajare (și-ar dori un loc de muncă, dar sunt conștiente că nu este posibil să găsească), fie în căutarea unui loc de muncă. Soluția de a fi „casnică” este una impusă de context. Cu toate că inițial au optat să rămână acasă și să îngrijească familia și copiii, în prezent, când nu mai este nevoie de ajutorul

lor permanent în gospodărie, își doresc un loc de muncă și, în unele cazuri, chiar fac eforturi în această direcție.

„Îmi caut. Păi și prin anunțuri prin ziare. Raid-ul (ziarul local) l-am luat și am telefonat. Prin oraș, sunt anunțurile alea pe uși. Întrebăm mereu ce condiții sunt, ce trebuie: «Da, lăsați-mi CV-ul și va sunăm noi». Le-am lăsat și nu m-a sunat nimeni până acum. Deci e greu, e foarte greu să găsești de muncă. Mai ales când nu ai experiență. Și odată la o doamnă i-am spus: «Păi, angajați-mă dvs. să am experiență, ca să pot să fac și eu ceva. Dar, nu. E foarte greu să găsești de muncă. E greu»” (D B_45).

„Dvs. v-ați gândit vreodată să mergeți din nou la lucru, la un serviciu? Cum ați vrea să procedați? N-am decât 10 clase, și-acum m-am înscris la liceu să termin 12 clase și sper să găsesc și eu” (DB_30).

(Sursa: text preluat din Preoteasa, A. M. (2015). Munca precară, soluție pentru populația vulnerabilă din mediul rural. Rezultate dintr-o cercetare calitativă. Calitatea vieții, 26(1), 36-59. p. 46)

După cum am menționat anterior, NVivo este unul dintre programele de analiză a datelor calitative cel mai frecvent folosite. NVivo se bazează pe codificarea textelor, imaginilor și materialelor audio-video, identificarea și compararea tiparelor tematice, efectuarea de interogări complexe, generarea de vizualizări ale datelor și hărți conceptuale. Este important de notat că acest program este util în managementul datelor, în identificarea unor pattern-uri, în calcularea frecvenței anumitor teme, dar rolul cercetătorului este extrem de important. El este cel responsabil cu activitatea de codificare inițială și de clasificare pe teme, pe subiecte, pe cazuri.

NVivo este un program de extragere sistematică a tiparelor și tendințelor ascunse din datele calitative. Acesta oferă mecanisme avansate de interogare a datelor codificate și necodificate, care permit localizarea rapidă a fragmentelor, cuvintelor și temelor relevante, identificarea corelațiilor între teme, cazuri și attribute, și, totodată, realizarea de comparații între grupuri sau categorii demografice. Pentru reprezentarea vizuală a datelor, programul oferă modalități precum hărțile mentale și conceptuale, utile în etapele inițiale de structurare teoretică, până la hărți ale proiectului, care reflectă conexiunile interne dintre elementele analizate. Mai pot fi folosite diagrame de explorare sau diagrame comparative, care accentuează relațiile dintre date, respectiv vizualizările generate de interogări (cum sunt norii de cuvinte, diagramele ierarhice sau analizele de tip cluster), care sunt potrivite pentru a interpreta vizual volumele mari de informații (Mortelmans, 2025).

Exemple de reprezentare vizuală a datelor calitative analizate în NVivo

Nor de cuvinte (Word Cloud):

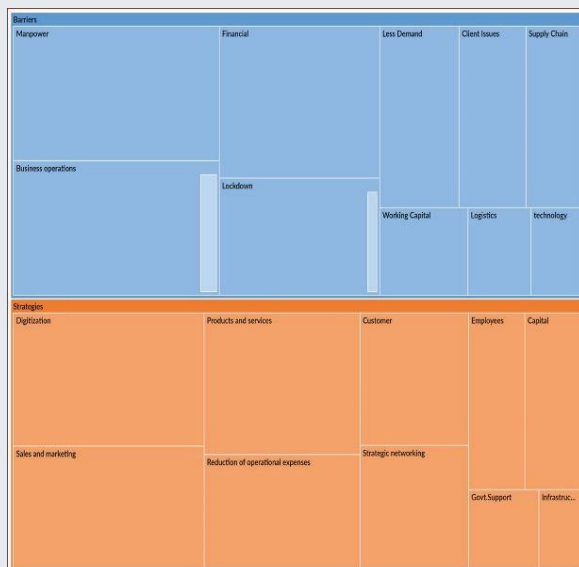
Poate fi folosit pentru a reprezenta comparativ aceeași temă din perspectiva unor grupuri diferite de subiecți intervieuați.

(sursa: exemplu fictiv Competențe în domeniul HR)

Diagramă ierarhică (Hierarchy chart):

Permite reprezentarea frecvențelor anumitor teme și poate fi folosit și pentru vizualizarea comparativă pe diferite grupuri.

(sursa: Chaturvedi, R., & Karri, A. (2021). Entrepreneurship in the Times of Pandemic: Barriers and Strategies. FIIB Business Review, 11(1), 52-66. <https://doi.org/10.1177/23197145211043799> (Original work published 2022), figura 5: Diagramă ierarhică pentru barierele și strategiile cu care se confruntă antreprenorii în timpul pandemiei

Analiza datelor cantitative

Datele obținute în urma aplicării chestionarelor presupun analiza statistică. De-a lungul timpului s-au dezvoltat o serie de programe care asigură analiza statistică.

Unele dintre acestea sunt disponibile gratuit, altele contra cost. Amintim câteva dintre cele mai utilizate în domeniul științelor sociale: SPSS, R, Jamovi, Excel, Stata, Tableau, Python.

În funcție de tipul datelor disponibile, de tipul întrebărilor din chestionar și de obiectivele de cercetare pe care le urmărim, vom utiliza analiza statistică univariată, statistica bivariată și multivariată.

Cel mai frecvent, analiza datelor pornește de la o *analiză statistică descriptivă*. Aceasta presupune o „descriere” a răspunsurilor care va fi realizată în funcție de tipul variabilelor, și anume în funcție de nivelul lor de măsurare. Dacă variabilele sunt calitative/categoriale, nivelul lor de măsurare este nominal sau ordinal, atunci vom utiliza tabelele de frecvență. Acest tabel va cuprinde valorile variabilei și frecvențele înregistrate pe fiecare valoare în parte (frecvențele absolute, adică sub formă de număr și/sau frecvențele relative, adică sub formă de procent). Dacă nu avem la dispoziție multe date înregistrate pentru o variabilă (sub 100 de cazuri), este recomandat să fie prezentate sub forma frecvențelor absolute.

Exemple pentru analiza de frecvențe

Tabel a. Exemplul unui tabel de frecvențe pentru o variabilă la nivel nominal

<i>Unde iei masa de prânz de obicei?</i>	Frecvențe absolute	Frecvențe relative (%)
La cantina universității	168	21.7
În oraș	107	13.8
Acasă	412	53.3
În altă locație	86	11.1
TOTAL	773	100.0

Tabel b. Exemplul unui tabel de frecvențe pentru o variabilă la nivel ordinal

<i>În general, cât de mulțumit/ă ești de relația pe care o ai cu profesorii tăi de la școală?</i>	Frecvențe absolute	Frecvențe relative (%)
Foarte mulțumit/ă	447	41.0
Mulțumit/ă	381	34.9
Nemulțumit/ă	159	14.6
Foarte nemulțumit/ă	104	9.5
TOTAL	1091	

Pentru variabilele calitative, alături de tabelul de frecvență, pot fi adăugate în text și valorile unor indicatori statistici care pot fi calculați pentru aceste tipuri de variabile: modul pentru variabilele la nivel nominal, respectiv modul și mediana pentru variabilele la nivel ordinal.

Pentru variabilele cantitative/numerice, analiza descriptivă presupune calcularea valorilor principalilor indicatori statistici (indicatori ai tendinței centrale și indicatori ai variației/dispersiei). De regulă, în descrierea unei variabile numerice sunt prezentate valorile mediei și abaterii standard. Aceste valori pot fi prezentate direct în text sau incluse într-un tabel.

Exemple pentru descrierea statistică a variabilelor cantitative

Exemplu: Text care descrie statistic o variabilă cantitativă la nivel de interval

Valoarea medie a scorului la testul de statistică obținută de către subiecți este de 34.7, cu o abatere standard de 13.1. Testul utilizează o scală de la 0 la 50.

Exemplu: Text care descrie statistic o variabilă cantitativă la nivel de raport

Valoarea medie a vârstei subiecților din eșantion este de 50.6 ani, cu o abatere standard de 18.8. Vârsta minimă este de 18 ani, iar cea maximă de 82 de ani.

Pentru a putea urmări mai ușor datele, acestea pot fi prezentate sub formă grafică. Reprezentarea grafică trebuie să țină cont din nou de tipul variabilelor și de tipul datelor. Realizarea unui grafic trebuie să înlesnească „citirea” datelor și nu să o îngreuneze. Graficele nu trebuie să fie aglomerate, valorile trebuie să fie vizibile și ușor de înțeles. Cel mai frecvent sunt utilizate următoarele tipuri de grafice: tip coloană (Column Chart) sau bară (Bar Chart), tip linie (Line Chart), tip plăcintă (Pie Chart). Principalele programe pentru analiza statistică permit realizarea graficelor și asigură formatarea acestora și alegerea unui design.

O lucrare științifică, un raport de cercetare sau un articol nu trebuie să fie supra-aglomerate cu reprezentări grafice. Decizia de a prezenta sub această formă datele trebuie să țină cont doar de modul în care, în acest fel, informația este mai ușor înțeleasă și nu de suprafața pe care o acoperă graficul respectiv. Dacă informațiile incluse în grafic sunt multe, iar în acest sens graficul este greu de urmărit, este de preferat ca datele să fie prezentate sub formă de tabel.

Câteva sfaturi privind includerea reprezentărilor grafice în lucrările științifice

Țineți cont de tipul datelor când alegeți tipul graficului (dacă datele sunt sub forma frecvențelor absolute sau a frecvențelor relative).

Nu alegeți un grafic tip Pie Chart dacă variabila are multe valori – de exemplu peste 10. Graficul va avea prea multe „felii” și va fi greu de urmărit.

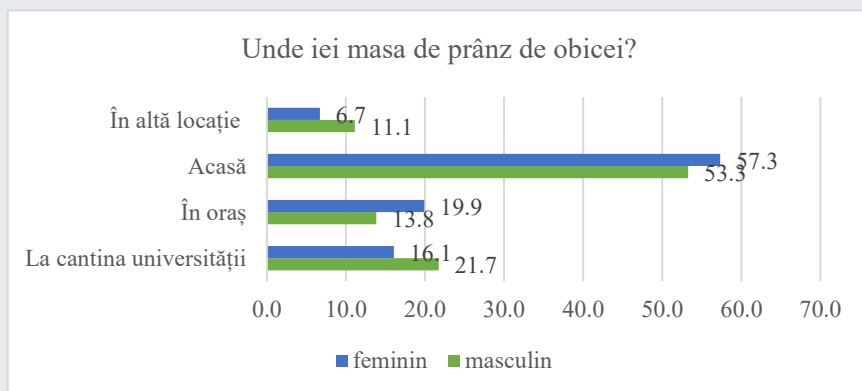
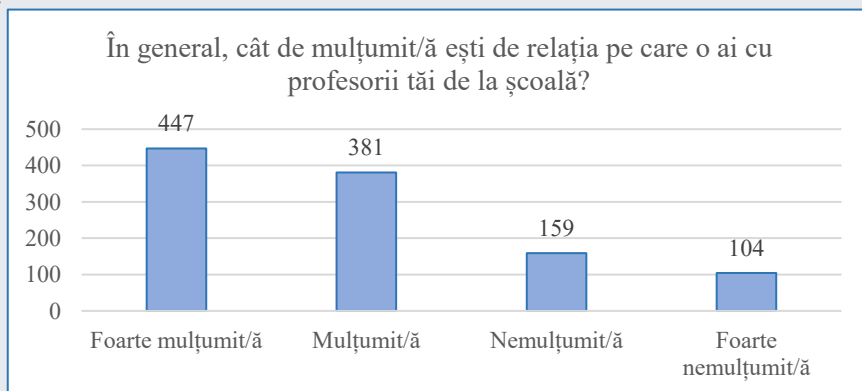
Adăugați toate detaliile aferente graficului (valorile, legenda etc.) pentru a permite citirea rapidă a tuturor informațiilor.

Nu măriți în exces dimensiunea graficelor doar pentru a ocupa mai mult spațiu.

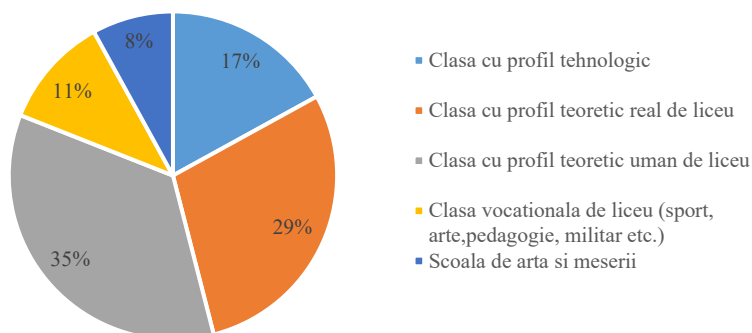

Exemple pentru tipuri de reprezentări grafice

Așa DA!

La ce tip de profil ai terminat liceul?

Așa NU!

Cât de mulțumit sunteți de următoarele aspecte privind locul dvs. de muncă?

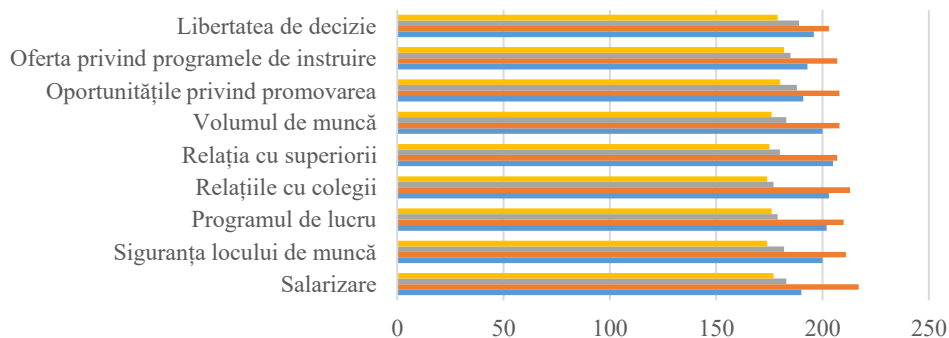
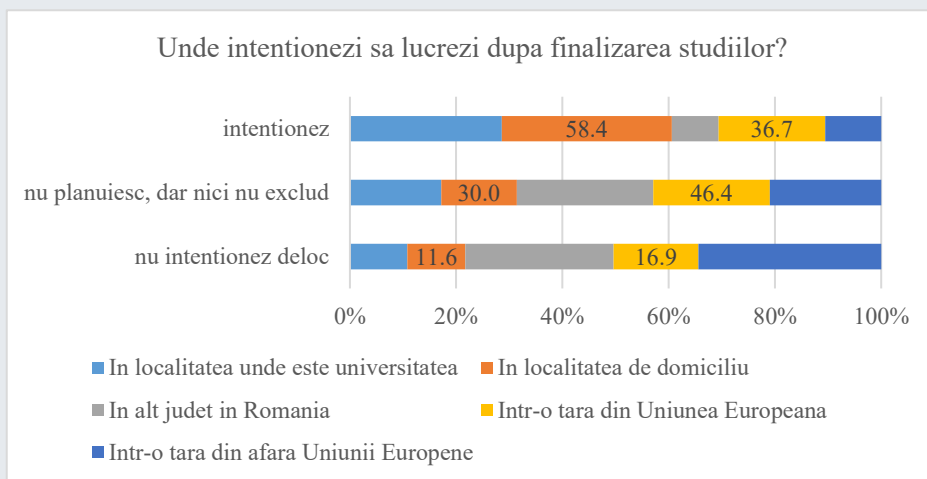

Chart Title

- Am tot ce îmi trebuie, îmi ajunge chiar și pentru cheltuieli importante și să economisesc
- Am tot ce îmi trebuie, economisesc, dar nu îmi permit cheltuieli mari
- Am tot ce îmi trebuie, dar nu pot pune nimic deoparte și nici nu îmi permit cheltuieli mari
- Se întâmplă uneori să îmi lipsească banii pentru acoperirea necesităților zilnice

Întreaga etapă privind analiza datelor este ghidată de obiectivele de cercetare. Analiza statistică are ca scop atingerea obiectivelor stabilite inițial, testarea și validarea sau invalidarea ipotezelor. Analiza datelor este structurată în funcție de ceea ce urmărește cercetarea, iar în acest sens, de cele mai multe ori, statistica descriptivă și statistica univariată sunt urmate de statistica bivariată sau multivariată, analiza de regresie (liniară sau multiplă, regresia logistică). Acestea presupun surprinderea unor relații dintre două sau mai multe variabile. Sunt o serie de proceduri prin care pot fi testate astfel de relații, iar acestea, din nou, țin cont de tipul variabilelor pe care le avem la dispoziție. Dacă este testată relația dintre două variabile calitative/categoriale (măsurate la nivel nominal sau ordinal), vom avea o relație de asociere (vom calcula coeficienți de asociere). Dacă testăm relația dintre două variabile cantitative, vom avea o corelație (care poate fi pozitivă sau negativă; vom calcula coeficienți de corelație). Pentru astfel de analize, cel mai frecvent sunt folosite: testul hi-pătrat (*chi-square*) sau alte teste de semnificație pentru date categoriale (ordinale), testul t pentru identificarea diferențelor semnificative ale unor valori medii (*Paired Samples T test*, *Independent Samples T test*), testul de corelație Pearsons. Asocierea și corelația nu indică un tip de relație cauzală (cauză-efect), ci doar modul în care variațiile variabilelor se influențează reciproc. Rezultatele unor astfel de teste fie sunt incluse direct sub formă de text (fiind indicată valoarea coeficientului folosit și pragul de semnificație), fie sub forma tabelului de asociere sau contingență, fie sub forma unui tip de grafic, Diagrama Nor de Puncte (*Scatterplot*).

Exemple

Testarea relației de asociere

Dorim să verificăm relația de asociere dintre nivelul de satisfacție cu privire la locul de muncă și sex. Pe un eșantion de 141 de subiecți am obținut următoarele valori:

<i>Cât de mulțumit sunteți de locul dvs. de muncă actual?</i>	<i>Feminin</i>	<i>Masculin</i>
foarte mulțumit/ă	32	7
mulțumit/ă	24	16
puțin mulțumit/ă	14	28
deloc mulțumit/ă	8	12

În urma aplicării testului hi-pătrat, vom menționa: Există o relație de asociere între nivelul de satisfacție cu privire la locul de muncă și sexul subiecților (relație semnificativă pentru $\chi^2=21.7$, $p<0.001$).

Testarea relației semnificative a mediilor

Vom urmări dacă există o relație semnificativă între scorul obținut de către elevi la un test de abilități și tipul familiei, și anume prezența tatălui în gospodărie. Rezultatele obținute în urma aplicării testului de semnificație *Independent Samples T Test* putem să le prezentăm astfel: Există o diferență semnificativă în ceea ce privește obținerea rezultatelor la test de către elevi în funcție de prezența tatălui în gospodărie (relație semnificativă pentru $t = -14.196$; $p < 0.001$). Elevii care locuiesc împreună cu tatăl lor au obținut o valoare medie a scorului la test de 85.77, semnificativ mai mare comparativ cu elevii care nu beneficiază de prezența tatălui (în cazul acestora valoarea medie a scorului la testul de abilități este de 81.90).

Testarea unei relații de corelație

Calculând coeficientul de corelație Pearson putem să exemplificăm în text astfel: Există o corelație negativă între numărul de ore de lucru și scorul obținut la testul privind performanțele profesionale (coeficientul Pearson= $-0,68$, $p < 0.001$). Astfel, angajații care au un program de lucru încărcat cu un număr mare de ore de lucru obțin rezultate slabe la testul privind performanțele profesionale.

Atunci când studiul își propune identificarea unei relații de tip cauză-efect, și anume surprinderea impactului pe care îl au variabilele independente asupra variabilei dependente, analiza statistică este cea de regresie. Din nou, în funcție de tipul datelor pe care le avem, sunt disponibile mai multe tipuri de analiză de regresie: analiza liniară, multiplă, analiza logistică, multinivel.

Exemplu

Analiza de regresie

Testarea impactului unor variabile independente asupra variabilei dependente: sănătatea emoțională a preadolescenților (variabilă numerică)

Variabilele independente incluse în model: sex, vârstă, prezența mamei, a tatălui în gospodărie, dotarea cu bunuri a gospodăriei, climatul familial, climatul școlar, prietenii, modalități de petrecere a timpului: timp liber și responsabilități în gospodărie.

Datele generate de modelul de regresie se prezintă astfel:

	Model 3				
	Unstandardized Coefficients		Stand. Coeff.	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	71.150	1.450		49.077	0.000
Gender (1=boy)	2.009	0.214	0.061	9.399	0.000
Age	-1.603	0.103	-0.101	-15.623	0.000
Living with Mother (1=yes)	0.606	0.525	0.008	1.153	0.249
Living with Father (1=yes)	1.784	0.280	0.042	6.364	0.000
Household goods	-0.572	0.059	-0.082	-9.712	0.000
Family climate	1.121	0.032	0.256	34.692	0.000
School climate	1.191	0.035	0.245	33.610	0.000
Friends (1= Totally Agree has enough friends)	-0.005	0.009	-0.003	-0.495	0.621
Time (leisure)	2.466	0.130	0.158	19.034	0.000
Time (duties)	1.280	0.113	0.077	11.374	0.000
R square	.251				
df	2				

Sursa: Bacter, C., Bălătescu, S, Marc, C., Săveanu S., Buhaș, R. (2021). Correlates of Preadolescent Emotional Health in 18 Countries. A Study Using Children's Words Data. Child Indicators Research, volume 14, pages 1703–1722 <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09819-y>, p.

Potrivit datelor din tabel este discutat impactul semnificativ pe care îl înregistrează variabilele independente și implicațiile pe care le presupun aceste relații.

Alături de aceste tipuri de teste, analiza statistică a datelor cercetării mai poate presupune elaborarea unor tipologii (cum este de exemplu analiza cluster) sau construcția unor scale sau scoruri și indici (de exemplu analiza factorială).

Folosind un program specific analizei statistice, sunt generate tabele care conțin mai multe informații care îi sunt de folos cercetătorului pentru a înțelege și pentru a citi în întregime rezultatul procedurii sau metodei aplicate. În momentul raportării rezultatelor analizei statistice, de cele mai multe ori nu sunt prezentate toate aceste informații, ci doar cele relevante. Tabelele generate de program trebuie aduse la o formă cât mai simplă și mai ușor de citit (Rotariu & Iluț, 2001). Ca atare, în lucrarea științifică nu se va adăuga întregul tabel sau toate tabelele generate de procedura statistică, ci doar o parte din acestea, în așa fel încât cel care parcurge lucrarea să înțeleagă întregul demers și rezultatele relevante, prezentate în sinteză. De exemplu, prin aplicarea testului de semnificație în SPSS *Independent Samples T test*, nu vom include în lucrare toate tabelele generate, ci vom prezenta doar valorile mediilor comparate, respectiv valoarea lui t și a pragului de semnificație.

Exemplu pentru analiza datelor în SPSS

Programul SPSS oferă o listă consistentă de proceduri de analiză statistică: de la analiza statistică descriptivă (*Descriptive statistics, Tables*), la analiza bivariată (*Compare means>One-Sample T Test; Independent-Samples T test; Paired-Samples T test; One-Way Anova*) și analiza de regresie (*Regression>Linear; Binary Logistic etc.*), tehnici de reducere a datelor pentru analiza scalelor (cum este analiza factorială sau analiza de corespondență, analiza consistenței interne a scalei *Reliability analysis*) etc.

File	Edit	View	Data	Transform	Analyze	Direct Marketing	Graphs	Utilities	Add-ons	Window	Help																																																																																																																																			
 <table><thead><tr><th></th><th>Name</th><th>Type</th></tr></thead><tbody><tr><td>1</td><td>Qref</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>2</td><td>Age</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>3</td><td>School</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>4</td><td>Grade</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>5</td><td>Nrchest</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>6</td><td>Gender</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>7</td><td>Q3_1</td><td>String</td></tr><tr><td>8</td><td>Q3_2</td><td>String</td></tr><tr><td>9</td><td>Q5</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>10</td><td>Q6_1</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>11</td><td>Q6_2</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>12</td><td>Q6_3</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>13</td><td>Q6_4</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>14</td><td>Q6_5</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>15</td><td>Q6_6</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>16</td><td>Q6_7</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>17</td><td>Q7_1</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>18</td><td>Q7_7</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>19</td><td>Q7_8</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>20</td><td>Q8_1</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>21</td><td>Q8_2</td><td>Numeric</td></tr><tr><td>22</td><td>Q8_3</td><td>Numeric</td></tr></tbody></table> Reports Descriptive Statistics Tables Compare Means General Linear Model Generalized Linear Models Mixed Models Correlate Regression Loglinear Neural Networks Classify Dimension Reduction Scale Nonparametric Tests Forecasting Survival Multiple Response Missing Value Analysis... Multiple Imputation Complex Samples Quality Control ROC Curve... <table><thead><tr><th>label</th><th>Values</th><th>Missing</th></tr></thead><tbody><tr><td>nnnaire r...</td><td>None</td><td>None</td></tr><tr><td>old are ...</td><td>None</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td></td><td>None</td><td>None</td></tr><tr><td></td><td>None</td><td>None</td></tr><tr><td></td><td>None</td><td>None</td></tr><tr><td>ou?</td><td>{1, Girl}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>e name ...</td><td>{ I?6, ...</td><td>None</td></tr><tr><td>e name ...</td><td>{ ?, Mi...</td><td>None</td></tr><tr><td>esent, ...</td><td>{1, With my...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>rybody ...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>or som ...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>mebody...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>mebody...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>home w...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>ed to sta...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>ould not ...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>family ...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>ere were...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>ere were...</td><td>{1, Yes}...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>el safe ...</td><td>{0, I do not ...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>el safe ...</td><td>{0, I do not ...</td><td>90 - 99</td></tr><tr><td>el safe ...</td><td>{0, I do not ...</td><td>90 - 99</td></tr></tbody></table>						Name	Type	1	Qref	Numeric	2	Age	Numeric	3	School	Numeric	4	Grade	Numeric	5	Nrchest	Numeric	6	Gender	Numeric	7	Q3_1	String	8	Q3_2	String	9	Q5	Numeric	10	Q6_1	Numeric	11	Q6_2	Numeric	12	Q6_3	Numeric	13	Q6_4	Numeric	14	Q6_5	Numeric	15	Q6_6	Numeric	16	Q6_7	Numeric	17	Q7_1	Numeric	18	Q7_7	Numeric	19	Q7_8	Numeric	20	Q8_1	Numeric	21	Q8_2	Numeric	22	Q8_3	Numeric	label	Values	Missing	nnnaire r...	None	None	old are ...	None	90 - 99		None	None		None	None		None	None	ou?	{1, Girl}...	90 - 99	e name ...	{ I?6, ...	None	e name ...	{ ?, Mi...	None	esent, ...	{1, With my...	90 - 99	rybody ...	{1, Yes}...	90 - 99	or som ...	{1, Yes}...	90 - 99	mebody...	{1, Yes}...	90 - 99	mebody...	{1, Yes}...	90 - 99	home w...	{1, Yes}...	90 - 99	ed to sta...	{1, Yes}...	90 - 99	ould not ...	{1, Yes}...	90 - 99	family ...	{1, Yes}...	90 - 99	ere were...	{1, Yes}...	90 - 99	ere were...	{1, Yes}...	90 - 99	el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99	el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99	el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99
	Name	Type																																																																																																																																												
1	Qref	Numeric																																																																																																																																												
2	Age	Numeric																																																																																																																																												
3	School	Numeric																																																																																																																																												
4	Grade	Numeric																																																																																																																																												
5	Nrchest	Numeric																																																																																																																																												
6	Gender	Numeric																																																																																																																																												
7	Q3_1	String																																																																																																																																												
8	Q3_2	String																																																																																																																																												
9	Q5	Numeric																																																																																																																																												
10	Q6_1	Numeric																																																																																																																																												
11	Q6_2	Numeric																																																																																																																																												
12	Q6_3	Numeric																																																																																																																																												
13	Q6_4	Numeric																																																																																																																																												
14	Q6_5	Numeric																																																																																																																																												
15	Q6_6	Numeric																																																																																																																																												
16	Q6_7	Numeric																																																																																																																																												
17	Q7_1	Numeric																																																																																																																																												
18	Q7_7	Numeric																																																																																																																																												
19	Q7_8	Numeric																																																																																																																																												
20	Q8_1	Numeric																																																																																																																																												
21	Q8_2	Numeric																																																																																																																																												
22	Q8_3	Numeric																																																																																																																																												
label	Values	Missing																																																																																																																																												
nnnaire r...	None	None																																																																																																																																												
old are ...	None	90 - 99																																																																																																																																												
	None	None																																																																																																																																												
	None	None																																																																																																																																												
	None	None																																																																																																																																												
ou?	{1, Girl}...	90 - 99																																																																																																																																												
e name ...	{ I?6, ...	None																																																																																																																																												
e name ...	{ ?, Mi...	None																																																																																																																																												
esent, ...	{1, With my...	90 - 99																																																																																																																																												
rybody ...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
or som ...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
mebody...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
mebody...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
home w...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
ed to sta...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
ould not ...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
family ...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
ere were...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
ere were...	{1, Yes}...	90 - 99																																																																																																																																												
el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99																																																																																																																																												
el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99																																																																																																																																												
el safe ...	{0, I do not ...	90 - 99																																																																																																																																												

Exemple pentru analiza datelor în EXCEL

Programul EXCEL oferă o serie de funcții pentru analiza statistică, atât pentru analiza descriptivă univariată, cât și pentru analiza bivariată.

Exemple de funcții în Excel:

Calculul mediei aritmetice: `=AVERAGE(number1, [number2], ...)`

Calcularea frecvențelor absolute pe o variabilă: funcția NUMĂRĂ DACĂ `=COUNTIF(range, criteria)`.

Pentru a calcula frecvențele absolute pentru fiecare valoare a variabilei putem utiliza și funcția `=FREQUENCY(data_array, bins_array)`

Calcularea valorii modale: `=MODE(number1, [number2], ...)`

Calcularea medianei: `=MEDIAN(number1, [number2], ...)`

Calcularea quartilelor: `=QUARTILE(array, [number2], ...)`

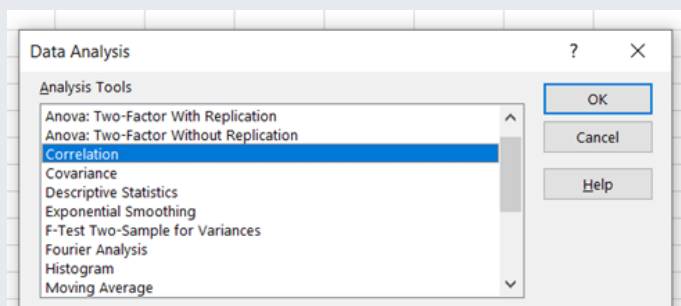
Calcularea varianței: `=VAR.P(array, [number2], ...)` pentru date la nivelul populației; `=VAR.S(array, [number2], ...)` pentru date la nivel de eșantion

Calcularea abaterii standard: `=STDEV.P(array, [number2], ...)` pentru date la nivelul populației; `=STDEV.S(array, [number2], ...)` pentru date la nivel de eșantion

Calcularea coeficientului de corelație: `=CORREL(array1, array2)`

Aplicarea testului chi-pătrat: `=CHISQ.TEST(actual_range, expected_range)`. Returnează valoarea pragului de semnificație.

Prin instalarea componentei *Data analysis ToolPack* avem acces la o listă consistentă de proceduri statistice: ANOVA, Coorelation, Covariance, Descriptive statistics, F-Test, Histogram, Regression, Sampling, t-test, Z-test.

Menționăm încă odată că acest volum nu își propune să realizeze o prezentare în detaliu a metodelor de analiză statistică a datelor din cercetările cantitative. În acest sens, recomandăm consultarea unor lucrări de specialitate pentru analiza statistică a

datelor, respectiv cele în care sunt prezentate diferite programe specifice de analiză statistică, precum SPSS, PSPP, Excel, R etc.

Interpretarea și integrarea rezultatelor de cercetare

Analiza datelor colectate, atât cele calitative, cât și cele cantitative, nu este suficientă. Partea lucrării științifice ce cuprinde analiza rezultatelor cercetării nu se rezumă la o enumerare a datelor prelucrate, ci este nevoie și de o interpretare a rezultatelor obținute. Aceasta este etapa prin care se construiește o imagine corectă și completă cu privire la ceea ce s-a obținut în cadrul studiului. Prin realizarea interpretărilor, cercetătorul explică și subliniază aspectele esențiale pe care le relevă analizele. Această interpretare este ghidată de obiectivele de cercetare stabilite inițial, respectiv de modelul teoretic care stă la baza întregului studiu.

Interpretarea datelor implică o analiză descriptivă și narativă a acestora. Această activitate, de cele mai multe ori, presupune o descriere în detaliu a valorilor și categoriilor din graficele sau tabelele prezentate, o interpretare prin comentariu, analiză și comparație a datelor și informațiilor, o explicație a valorilor obținute. Este recomandat ca interpretarea rezultatelor să fie realizată prin raportare la teoria de specialitate și la rezultatele altor cercetări în domeniu.

Trebuie reținut faptul că lucrarea de specialitate trebuie să cuprindă și o descriere a eșantionului sau a populației incluse în studiu. Această secțiune poate fi inclusă în textul aferent analizei și interpretării rezultatelor sau poate fi inclusă în partea care include descrierea cadrului metodologic. Descrierea eșantionului nu se rezumă la specificarea numărului de subiecți, ci este analizat și descris profilul socio-demografic al subiecților incluși în cercetare. De regulă, sunt prezentate următoarele variabile: sex, vârstă, mediul de rezidență, nivel de instrucție, status ocupațional, religie etc.

La finalul acestei secțiuni poate fi adăugată o sinteză a principalelor rezultate obținute în cadrul cercetării.

Generalizarea și teoretizarea

Unul dintre cele mai importante aspecte ce trebuie urmărite în momentul elaborării unei lucrări științifice este asigurarea legăturii dintre componenta teoretică și cea de cercetare. Lucrarea nu se încheie cu prezentarea sintetică a rezultatelor obținute în cadrul studiului. Acestea trebuie integrate în cadrul teoretic. La finalul lucrării trebuie elaborate concluziile finale, care reiau în sinteză principalele constatări ale studiului, asigurând legătura și interpretarea acestora în contextul general al modelului teoretic.

Un aspect important trebuie menționat în ceea ce privește generalizarea, și în special generalizarea rezultatelor aferente cercetărilor cantitative. Cele mai multe cercetări

în domeniul științelor sociale nu sunt realizate la nivelul întregii populații, ci pe eșantioane selectate din aceste populații. Ca atare, cercetătorul se află în situația în care trebuie să verifice și să constate dacă datele pe care le-a obținut la nivelul eșantionului se pot generaliza, sunt valabile pentru întreaga populație (Flick, 2011). Acest lucru este posibil în situația în care eșantionul este unul reprezentativ, fiind selectat printr-o procedură de selecție aleatoare. În cercetările cantitative acest aspect se referă la statistica inferențială. Aceasta cuprinde toate procedurile statistice prin care se fac generalizări privind caracteristicile populației statistice pe baza informațiilor obținute de la un eșantion din populație. În analiza, interpretarea și generalizarea datelor cercetării trebuie incluse detaliile aferente statisticii inferențiale.

Concluziile finale oferă răspunsurile la întrebările inițiale, construiesc o legătură relevantă cu alte cercetări științifice sau deschid noi perspective în cercetarea temei de studiu. Ideile principale sunt punctate pe baza firului logic al lucrării, generând coerența întregului demers științific.

Limitele cercetării

Realizarea unei cercetări științifice presupune parcurgerea mai multor etape, este un demers complex și, în acest sens, prezintă și anumite riscuri sau piedici. De multe ori, studiile derulate în domeniul științelor sociale sunt perfectibile. Sunt situații care, de multe ori, nu țin de autorul studiului și determină anumite limitări ale cercetării. Este recomandat ca în lucrarea științifică să fie menționate aceste limite.

Factorii care generează astfel de limitări țin de disponibilitatea resurselor (de timp, financiare, umane) necesare derulării cercetării, de metoda folosită pentru stabilirea eșantionului, de rata de răspuns a subiecților, de dificultățile întâmpinate în activitatea de culegere a datelor, de modul de construcție a instrumentului de cercetare, de validarea datelor și construirea scalelor etc. În textul privind limitele cercetării se poate face referire, în special, la aspecte metodologice: număr insuficient de subiecți, erori în colectarea datelor, eterogenitatea subiecților, reprezentativitatea eșantionului realizat, validitatea scalelor și a indicilor folosiți etc.

Aceste limite pot fi identificate atât în ceea ce privește cercetările cantitative, cât și în cazul celor calitative. Flick (2011, pp. 180–184) menționează, pentru cercetările standardizate, limite datorate reprezentativității, limite ale instrumentelor standardizate și influența caracteristicilor operatorilor în culegerea datelor, riscul răspunsurilor dezirabile, limite impuse de observația structurată, limite ce țin de codificare și stabilirea categoriilor, limite ce țin de generalizarea rezultatelor. În cazul cercetărilor calitative, principalele limite se referă la eșantionarea teoretică, limite datorate modului de derulare a interviurilor, cu implicații asupra asigurării comparabilității datelor, limite ce țin de implicarea observatorului/operatorului de interviu, limite în generarea categoriilor, probleme ce țin de etică și intervenția în viața privată a subiecților.

Utilizarea inteligenței artificiale

Activitatea de culegere a datelor

IA poate propune întrebări suplimentare, reformula itemii pentru claritate sau adapta formularea în funcție de caracteristicile subiecților.

Asistență în traducere – traducerea automată a instrumentelor de cercetare pentru populații multilingve.

Analiză automată a completării – IA detectează răspunsuri incomplete, inconsistente sau irelevante în timp real.

Analiza datelor: calitative și cantitative

Codificare automată a datelor calitative – IA poate eticheta fragmente de text pe teme și subteme, accelerând analiza tematică. IA poate efectua analiză automată de conținut, identificând teme, pattern-uri și relații între concepte.

Generare rapidă de statistici – IA poate calcula indicatori descriptivi, realiza tabele de frecvență și diagrame fără intervenție manuală. IA poate funcționa ca un asistent în analiza datelor.

Interpretarea și integrarea rezultatelor de cercetare

IA poate genera rezumate automat și sintetizează volume mari de rezultate, subliniind aspectele semnificative.

Corelarea cu literatura de specialitate – IA caută rapid studii relevante și face comparații cu datele obținute.

Generare de vizualizări explicative – grafice și diagrame generate automat cu explicații textuale integrate.

Sugestii de interpretare – IA propune posibile explicații pentru tipare observate, cu avertisment privind validitatea lor.

Generalizarea și teoretizarea

Testare automată a reprezentativității – IA poate analiza eșantionul și estima gradul în care acesta reflectă populația țintă. Simulare de scenarii – rularea de modele predictive pentru a vedea cum s-ar schimba rezultatele cu un eșantion diferit.

Mapare conceptuală – IA generează hărți conceptuale care leagă rezultatele obținute de teoria existentă.

Validare ipoteze – IA poate rula analize statistice inferențiale și testa robustețea concluziilor.

Limitele cercetării

Identificare automată a posibilelor bias-uri – IA analizează datele și metodologia pentru a detecta surse probabile de erori sau distorsiuni și poate propune metode de corecție.

Simulare impact al limitelor – modele IA pot arata cum ar fi putut influența rezultatele studiului lipsa unor date sau dimensiunea redusă a eșantionului.

Sugestii de îmbunătățire – IA propune modificări metodologice pentru cercetări viitoare.

Raport de transparență – generare automată a unei secțiuni care descrie clar limitele și implicațiile lor asupra concluziilor.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Culegerea datelor

Este procesul prin care sunt obținute datele. În cercetarea sociologică, de cele mai multe ori această etapă presupune obținerea unor răspunsuri (fie prin realizarea unor interviuri sau aplicarea unor chestionare) din partea unor subiecți umani. Datele pot fi culese pe teren sau online.

Prelucrarea și analiza datelor

presupune transcrierea, elaborarea bazelor de date, codificare și post-codificare, aplicarea tehnicilor de analiză în funcție de tipul datelor.

Tipuri de date

calitative (presupun interpretare, descriere, analiza tematică) și cantitative (analiză statistică descriptivă, statistica inferențială, statistica bivariată, statistică multivariată).

Post-codificare

alocarea ulterioară de coduri răspunsurilor deschise pentru facilitarea analizei datelor.

Analiza datelor calitative

identificarea temelor, codificarea, identificarea categoriilor, analiza pattern-urilor, descrierea, interpretarea și integrarea cu teoria. Analiza calitativă este iterativă (repetitivă), alternând etapele de colectare și interpretare a datelor și poate necesita completarea datelor până la atingerea pragului de saturație informațională.

Analiza datelor cantitative

Statistica descriptivă: tabele de frecvență, indicatori statistici, reprezentări grafice; statistica bivariată și multivariată (teste de semnificație, testarea relațiilor de asociere, corelații, regresii, analiză factorială). Alegerea testelor statistice se face în funcție de tipul de variabile și nivelul de măsurare.

Interpretarea rezultatelor

Presupune integrarea și conectarea rezultatelor analizelor cu obiectivele cercetării și modelul teoretic. Interpretarea nu înseamnă doar prezentarea datelor, ci și explicarea lor în raport cu teoria și alte cercetări.

Generalizarea

validarea extinderii rezultatelor de la eșantion la populație (statistică inferențială). Este condiționată de reprezentativitatea eșantionului.

Limitele cercetării

Includ constrângeri metodologice, logistice, de resurse, de reprezentativitate, de validitate a instrumentelor sau legate de date. Menționarea limitelor este esențială pentru transparența și credibilitatea cercetării.

Teme de reflecție & aplicații

Activitatea de culegere a datelor

Cum influențează alegerea metodei de colectare a datelor (teren vs. online) calitatea și reprezentativitatea rezultatelor?

Identifică posibile diferențe în rata de răspuns și tipul informațiilor obținute pentru un chestionar aplicat față-în-față și unul online.

Aplicație: Transcrie un fragment de interviu și marchează momentele în care intervievatorul ghidează răspunsul.

Aplicație: Construiește în Excel sau SPSS o bază de date cu 5 variabile la alegere și introdu manual un set fictiv de 10 răspunsuri.

Aplicație: Creează un formular în Google Forms care să conțină 10 întrebări pentru un chestionar elaborat în cadrul unui studiu pe următoarea temă: *Rolul mass-media în formarea opiniei publice privind imigrația*. Aplică chestionarul pe un grup restrâns (aprox. 15 persoane), apoi analizează rata de completare și calitatea răspunsurilor.

Analiza datelor

Într-o cercetare cantitativă cum influențează definirea variabilelor și codificarea lor tipul de analiză pe care îl vei putea face ulterior?

Aplicație: Ia un set scurt de răspunsuri la o întrebare deschisă dintr-un chestionar și clasifică-le pe teme principale.

Aplicație: Transcrie un fragment de interviu și aplică un cod tematic simplu pentru identificarea principalelor idei.

Aplicație: Ce tip de analize statistice sunt necesare pentru a verifica dacă *nivelul de satisfacție față de locul de muncă* diferă în funcție de *domeniul de activitate* (public, respectiv privat).

Aplicație: Pe baza unui set mic de date construiește un tabel de frecvență în Excel pentru o variabilă nominală.

Interpretarea, generalizarea și teoretizarea

Cum asiguri legătura între datele analizate și modelul teoretic, evitând interpretările subiective?

Care sunt riscurile generalizării unor rezultate obținute pe eșantioane nereprezentative?

Aplicație: Redactează o scurtă interpretare a unui tabel de frecvențe, raportându-te la o ipoteză inițială de cercetare.

Aplicație: Pe baza unui set de date și a rezultatelor obținute, redactează o secțiune de concluzii clare și concise.

Limitele cercetării

De ce este importantă menționarea limitelor cercetării chiar și atunci când acestea nu influențează major concluziile?

Aplicație: Listează 3 posibile limite pentru o cercetare despre *obiceiurile alimentare ale studenților*.

Aplicație: Citește o lucrare de cercetare și identifică limitele declarate, evaluând dacă sunt complete și relevante.

Capitolul 6

ELABORAREA LUCRĂRII ȘTIINȚIFICE

Tematică

Evaluarea lucrărilor științifice

Structura unei lucrări științifice

Scrierea academică pentru elaborarea textului

Tehnici de formatare a textului și a documentului

Elemente de integritate academică în cercetarea științifică

Evaluarea lucrărilor științifice

În cele mai multe situații, lucrările științifice trec printr-un proces de evaluare. O lucrare de licență sau de disertație este verificată de către coordonatorul lucrării și este evaluată de către comisia de specialitate. O teză de doctorat se află sub coordonarea comisiei de îndrumare și este supusă evaluării în momentul susținerii tezei în fața comisiei, formată din experți în domeniul abordat în cadrul temei. O lucrare științifică propusă pentru publicare într-o revistă de specialitate trece printr-un proces de recenzie (peer-review). Un raport de cercetare este, de regulă, disponibil publicului larg și, cel mai probabil, este parcurs cu atenție de către persoanele din organizația care a finanțat cercetarea, respectiv de specialiști interesați de domeniul abordat în cadrul studiului. Indiferent de situație, materialul elaborat trebuie să respecte anumite reguli standard privind redactarea textelor de specialitate.

Încă de la început, în elaborarea lucrării trebuie să ținem cont de publicul căruia i se adresează și de caracteristicile persoanelor care vor parcurge textul elaborat. De cele mai multe ori, acest public este format din persoane de specialitate, cu experiență în activitatea de cercetare științifică.

Criterii de evaluare a lucrărilor științifice

Principalele aspecte avute în vedere în verificarea calității unui material științific sunt:

Tematica abordată și conținutul științific
Metodologia cercetării
Rezultatele cercetării
Structura și forma lucrării

Ce evaluăm

Originalitatea și noutatea
Rigurozitatea
Implicațiile la nivel teoretic și practic
Modalitatea de redactare, scriere și exprimare
Eleganța și consistența expunerii

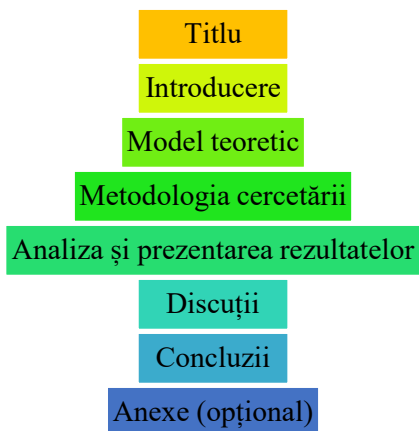
Criterii de evaluare

Structura lucrării științifice

Lucrările științifice au două părți principale: *partea teoretică* și *partea de cercetare*. Cele două secțiuni trebuie să fie echilibrate.

Lucrările științifice de tipul articolelor științifice de cercetare originală, lucrările de licență sau disertație, tezele de doctorat sau rapoartele de cercetare au o structură unitară, coerentă. Această structură cuprinde:

În mod evident, pentru lucrările de mari dimensiuni, cum sunt tezele de doctorat sau lucrările de finalizare a studiilor, la această structură se adaugă, la început, **cuprinsul lucrării**. Structura pe capitole și subcapitole trebuie să fie una logică, care să permită urmărirea întregului demers de cercetare. Cuprinsul nu trebuie să fie unul încărcat, greu de urmărit, cu numeroase subsecțiuni.

*Recomandări
privind
elaborarea
CUPRINSULUI*

Structurarea cuprinsului de la începutul activității de elaborare a lucrării ajută la definirea cadrului general și la ținerea sub control a întregii activități.

Structura pe capitole și subcapitole va ajuta la clarificarea ideilor pe parcurs.

Cuprinsul poate să fie restructurat și ajustat pe parcursul scrierii lucrării.

Titlurile capitolelor și subcapitolelor trebuie să fie clare, concise, la obiect, fără să conțină termeni foarte vagi (cititorul trebuie să își facă deja o idee, să înțeleagă despre ce anume se va vorbi în acea parte a lucrării).

Nu folosiți titluri lungi.

Nu trebuie să detalieze excesiv conținutul lucrării. De regulă nu se depășește nivelul 3 pentru subtitluri.

Se inserează automat (în MS Word: References > Table of Contents > Automatic Table). În acest fel se poate accesa o anumită secțiune automat.

Introducere

Secțiunea de *Introducere* joacă un rol esențial în lucrarea științifică, deoarece orientează cititorul, oferindu-i o privire de ansamblu asupra temei abordate, motivației cercetării și structurii generale a lucrării. Aceasta trebuie să capteze interesul și să faciliteze înțelegerea contextului în care se înscrie demersul cercetării.

Introducerea va include (Chelcea, 2007; Berg & Lune, 2012; Bryman, 2012):

Prezentarea temei de cercetare

Expuneți clar și concis tema aleasă pentru lucrare. Este important ca formularea să fie accesibilă și să reflecte esența demersului științific. Tema trebuie formulată într-un mod care să reflecte atât domeniul general, cât și aspectul specific asupra căruia se concentrează cercetarea.

Contextul și relevanța temei

Prezentați contextul mai larg în care se încadrează tema aleasă. Puteți menționa tendințele principale, fără a intra în multe detalii, controversate, lacune în cercetările existente sau nevoi identificate în practică. Scopul este să justificați de ce această temă este importantă și relevantă pentru a fi investigată.

Motivația alegerii temei

Argumentați alegerea temei dintr-o perspectivă personală, profesională sau academică. Ce v-a determinat să optați pentru această direcție de cercetare? Poate fi vorba de o problemă identificată, un interes personal bazat pe o experiență anterioară, o provocare inspirată din practică sau o oportunitate de a contribui la dezvoltarea unei arii de cunoaștere.

Problema de cercetare

Delimitați clar problema concretă asupra căreia se va concentra cercetarea. Aceasta trebuie formulată într-un mod clar, specific și bine argumentat.

Scopul și obiectivele cercetării

Definiți concret ce anume vă propuneți să realizați în cadrul studiului (scopul general), precum și care sunt pașii concreți pe care îi urmați pentru a vă atinge acest scop (obiectivele de cercetare). Este recomandat să includeți și eventualele întrebări de cercetare la care vă propuneți să găsiți răspunsuri în urma cercetării. Aceste întrebări sunt cele care au stat la baza formulării scopului și obiectivelor studiului. Prezentați această secțiune succint. De regulă, scopul și obiectivele se prezintă sub forma unor propoziții.

Originalitatea și contribuția lucrării

Indicați în ce fel lucrarea aduce un plus de valoare față de alte cercetări din domeniu. Poate fi vorba despre o abordare nouă, o metodologie inovativă, aplicarea unei metode puțin utilizate sau integrarea unor perspective interdisciplinare. Evidențierea originalității este esențială în cadrul unei lucrări științifice.

Rezultatele așteptate și impactul potențial

Această secțiune din Introducere este opțională, dar puteți, pe scurt, să menționați care sunt rezultatele pe care le anticipați, precum și impactul pe care aceste rezultate îl pot avea — fie asupra teoriei, fie în plan practic.

Structura lucrării

În finalul Introducerii, este recomandat să prezentați pe scurt organizarea lucrării pe capitole. Fiecare capitol poate fi descris în câteva propoziții, astfel încât cititorul să înțeleagă cum este construit demersul cercetării și ce rol are fiecare parte.

Ca o recomandare finală, deși Introducerea apare la începutul lucrării, este bine să o redactați la finalul procesului de scriere, când aveți deja o imagine clară asupra întregii lucrări și puteți formula coerent și complet toate aspectele menționate mai sus.

Model teoretic

Secțiunea teoretică constituie baza științifică a lucrării și reprezintă una dintre cele mai importante componente ale cercetării. Scopul acestei părți este de a oferi un cadru conceptual solid care să susțină demersul de cercetare și să-i ofere coerență științifică. Textul din această secțiune se bazează pe analiza literaturii de specialitate existente și trebuie să arate că autorul cunoaște, înțelege și poate interpreta critic teoriile, modelele și rezultatele cercetărilor anterioare relevante pentru tema abordată.

Partea teoretică va include (Chelcea, 2007; Bryman, 2012; Berg & Lune, 2012; Neuman, 2014):

Clarificarea conceptelor-cheie

Este necesară, încă de la început, definirea și explicarea conceptelor esențiale care vor fi utilizate pe parcursul lucrării. Includeți: definiții din diverse surse științifice, clasificări și tipologii, distincții între concepte conexe, explicarea modului în care sunt înțelese și utilizate în cadrul propriei cercetări.

Prezentarea teoriilor relevante și a abordărilor explicative

Sunt prezentate principalele teorii, modele conceptuale și perspective de cercetare aplicabile temei. Nu este suficientă o simplă enumerare, ci trebuie evidențiate și clarificate asemănările și diferențele dintre diferitele abordări, evoluția ideilor în timp, contribuțiile și limitele fiecărei teorii în raport cu tema cercetată.

Analiza critică a literaturii de specialitate

În secțiunea de teorie nu vă limitați la a rezuma ce au scris alții, ci trebuie să aveți o poziție critică, să aduceți argumente, să puneți în discuție care sunt principalele lacune în cunoașterea actuală (*knowledge gap*), ce contradicții sau rezultate divergente apar în studiile existente, care sunt principalele provocări metodologice, care sunt temele de cercetare insuficient explorate (*research gap*).

Prezentarea cercetărilor anterioare și a rezultatelor lor

Includeți studii și cercetări empirice relevante. Prezențați concluziile principale, metodologia folosită, contextul acestor studii, validitatea și limitele lor. Includeți date statistice, tabele, grafice sau imagini care să vă sprijine în argumentare și în prezentarea ideilor.

Prezentarea principalelor tendințe și direcții actuale de cercetare

Faceți trimitere la principalele discuții și dezbateri în domeniu, care aspecte sunt considerate prioritare și în ce direcție se îndreaptă cercetarea științifică legată de tema aleasă.

Delimitarea propriei cercetări în raport cu literatura analizată

După trecerea în revistă a teoriilor și rezultatelor cercetărilor anterioare, justificați propriul demers: ce elemente noi aduce cercetarea, cum completează sau rafinează înțelegerea teoretică actuală, ce aspecte explorează și care nu au fost suficient abordate anterior.

Legătura cu partea aplicativă a lucrării

Pe baza analizei teoretice, trebuie să se contureze întrebările de cercetare, scopul și obiectivele de cercetare, ipotezele teoretice și empirice. În acest mod, partea teoretică nu este doar o simplă documentare, ci reprezintă în sine un model, un cadru logic care susține și direcționează întregul demers al cercetării empirice.

Recomandări privind elaborarea MODELULUI TEORETIC

Nu vă îndepărtați de la temă!

Păstrați structura logică și coerentă a textului vostru.

Nu faceți trimitere la resurse care nu sunt legate de temă!

Parcurgeți materialele identificate! CITIȚI!

Este o analiză a literaturii! Evitați preluarea automată de texte din alte studii. Sintetizați rezultatele, interpretați, analizați critic, prezentați comparativ și comentați informațiile.

Folosiți resurse de specialitate, de încredere: articole științifice, cărți de specialitate, rapoarte de cercetare etc.

Acordați atenție coerenței și organizării logice a conținutului. Textul trebuie să urmeze structura logică și să susțină demersul cercetării proprii.

Evitați prezentările foarte schematice (liste, scheme). Fără lene: scrieți!

Nu ChatGPT sau alt IA scrie lucrarea, ci VOI!

Includeți trimiteri bibliografice clare și corecte pentru fiecare idee preluată. Respectați regulile privind citările! Evitați plagiatul!

Partea de cercetare: Metodologia cercetării și analiza și prezentarea rezultatelor

Această secțiune este partea aplicativă, cea în care se pune în practică întregul cadru teoretic elaborat anterior. Ea are scopul de a descrie riguros modul în care a fost realizată cercetarea, precum și de a analiza și interpreta datele obținute.

Aici se reflectă cu adevărat originalitatea lucrării, competențele de cercetare ale autorului, precum și contribuția adusă domeniului studiat.

Partea de cercetare va include (Chelcea, 2007; Bryman, 2012; Berg & Lune, 2012; Neuman, 2014):

Scopul, obiectivele, întrebările și ipotezele cercetării

Această subsecțiune poate fi inclusă aici sau formulată separat, imediat înainte de prezentarea metodologiei.

Scopul cercetării exprimă, în termeni generali, intenția principală a studiului: ce se dorește să se afle, să se descrie, să se înțeleagă sau să se explice.

Obiectivele cercetării sunt formulări mai specifice, care indică pașii concreți pentru atingerea scopului. Acestea trebuie să fie clare, coerente și realizabile.

Obiectivele de cercetare sunt formulate pe baza întrebărilor de cercetare. Acestea reflectă curiozitatea științifică ce a stat la baza demersului și, totodată, direcționează analiza datelor.

Ipotezele sunt formulate pe baza literaturii de specialitate. Acestea urmează să fie testate pe baza datelor obținute.

Metodologia cercetării

Această parte descrie concret cum a fost realizată cercetarea. Informațiile oferite aici trebuie să fie precise și replicabile, astfel încât un alt cercetător să poată înțelege exact demersul metodologic.

Metodologia cercetării include:

- ⇒ *Strategia de cercetare*: se menționează dacă este o abordare calitativă, cantitativă sau mixtă. Fiecare strategie presupune un mod specific de colectare și analiză a datelor.
- ⇒ *Tipul cercetării*: exploratorie, descriptivă, explicativă, comparativă, longitudinală etc.
- ⇒ *Metode și tehnici de cercetare*: ce metodă s-a utilizat (anchetă sociologică, observație, experiment etc.) și ce tehnici specifice s-au aplicat.
- ⇒ *Instrumente de cercetare*: se descriu instrumentele utilizate pentru colectarea datelor – de exemplu: chestionar, ghid de interviu, grilă de observație etc. Sunt detaliate aspectele care au contribuit la elaborarea instrumentelor, respectiv dacă este cazul, este justificată alegerea unor tipuri de scale utilizate, validate anterior.
- ⇒ *Universul cercetării și eșantionul*: este descrisă populația cercetată (de exemplu: elevi, angajatori, vârstnici, organizații etc.). Este explicat modul de

selecție a eșantionului (aleatoriu, eșantionare multistadială, prin conveniență etc.) și dimensiunea eșantionului. Sunt prezentate toate detaliile ce vor clarifica modul în care a fost realizat eșantionul. Poate fi menționat dacă a fost obținut consimțământul informat din partea subiecților sau aprobări etice, dacă este cazul, din partea altor persoane sau instituții.

- ⇒ *Culegerea datelor*: sunt prezentate unde, când, în ce condiții s-a desfășurat culegerea datelor.
- ⇒ *Variabile și indicatori (în cercetările cantitative)*: sunt definite variabilele principale (de exemplu: satisfacția cu viața, climatul școlar, comportamentul deviant etc.) și se precizează modul în care acestea au fost măsurate. Sunt descrise scalele și indicatorii care au fost folosiți pentru măsurare.
- ⇒ *Validitatea și fidelitatea instrumentelor*: se oferă informații privind testarea instrumentelor: cât de precise și corecte sunt datele obținute, dacă instrumentul măsoară ceea ce își propune, dacă a fost derulată o cercetare pilot în vederea pretestării instrumentului de cercetare etc.

Analiza și interpretarea datelor

Întreaga secțiune de analiză a datelor va fi structurată în funcție de obiectivele de cercetare.

Datele colectate trebuie analizate în funcție de tipul cercetării: în cercetarea cantitativă se pot folosi statistici descriptive și inferențiale, tabele, grafice etc., iar în cercetarea calitativă, analiza poate include codificarea răspunsurilor, extragerea temelor, analiza de conținut sau narativă.

Interpretarea rezultatelor trebuie realizată în mod argumentat, logic și critic, prin raportare la obiectivele și întrebările de cercetare, ipotezele empirice (dacă este cazul), modelele și teoriile identificate în partea teoretică a lucrării.

În această secțiune pot fi incluse confirmări sau infirmări ale ipotezelor, sunt evidențiate rezultatele semnificative sau neașteptate, conexiuni între variabile sau teme.

Analiza datelor trebuie să demonstreze originalitatea și valoarea datelor și rezultatelor.

Recomandări privind elaborarea SECȚIUNII DE CERCETARE

În prezentarea metodologiei de cercetare includeți toate detaliile ce vor clarifica modul dvs. concret de lucru.

Evitați descrierea pur tehnică: explicați alegerile făcute și justificați deciziile metodologice.

Păstrați structura logică și coerența în prezentarea rezultatelor. Formulați cât mai clar textul, datele, tabelele, graficele, figurile.

Nu vă îndepărtați de la obiectivele de cercetare. Structurați întreaga secțiune în funcție de obiectivele de cercetare și de ipoteze (prezența și rezultatele care nu confirmă ipotezele).

Explicați modul de analiză a datelor (tehnicile și testele folosite).

Alegeți modul potrivit de prezentare (tabele, grafice sau figuri) pentru ca datele să fie ușor de înțeles.

Nu adăugați date (tabele, grafice) care nu sunt relevante. Prezentați doar rezultatele concrete ale analizelor! (calitate, nu cantitate!). Unele rezultate pot fi păstrate pentru Anexe.

Nu „forțați” anumite enunțuri. Nu spuneți mai multe decât spun datele!

Discuții

Această secțiune face trecerea de la descrierea rezultatelor la reflecția critică asupra semnificației acestora. Aici nu se mai prezintă date brute, ci se oferă o interpretare aprofundată, integrată într-un cadru teoretic. Este locul unde cercetarea „prinde sens”.

Secțiunea de discuții va include (Chelcea, 2007; Bryman, 2012; Berg & Lune, 2012; Neuman, 2014):

Interpretarea și teoretizarea rezultatelor

Sunt prezentate și interpretate rezultatele fără să mai fie reluate cifre sau informații punctuale, ci sunt aduse argumente privind importanța, relevanța, semnificația rezultatelor.

Sunt realizate conexiunile cu teoriile, modelele și conceptele prezentate în partea teoretică.

Este argumentat modul în care rezultatele sprijină sau contrazic ipotezele formulate ori tendințele identificate în literatura de specialitate.

Este evidențiată contribuția rezultatelor la cunoașterea, înțelegerea și explicarea temei investigate.

Generalizarea și contextualizarea rezultatelor

Rezultatele sunt sintetizate făcând trimitere la răspunsurile obținute la întrebările de cercetare.

În funcție de metodologia utilizată, sunt realizate generalizări.

Sunt discutate rezultatele în contextul larg al domeniului studiat.

Importanța și relevanța rezultatelor

Este explicat modul în care rezultatele contribuie la dezvoltarea teoriei sau ce implicații practice pot avea.

Recomandări (dacă este cazul)

Formulați recomandări pentru practicieni, instituții, factori de decizie, experți din domeniu sau alte categorii relevante.

Propuneți măsuri, soluții, intervenții sau direcții de acțiune, în funcție de tipul și domeniul cercetării.

Limitările cercetării

Fiecare cercetare are limite! Este obligatoriu să le menționați și să le argumentați. Acestea pot face referire la: dimensiunea eșantionului, durata cercetării, instrumentele utilizate, accesul la date, factori contextuali etc.

Recunoașterea limitelor nu scade din calitatea lucrării, ci demonstrează rigurozitatea științifică.

Direcții pentru cercetări viitoare

Pot fi sugerate posibile teme sau perspective de investigat în studii viitoare. Pot fi incluse direcții care aprofundează anumite aspecte atinse doar parțial în propria cercetare sau pot deschide noi căi de analiză.

Recomandări privind elaborarea secțiunii de DISCUȚII

Nu repetați rezultatele din secțiunea anterioară.

Generalizați, interpretați, teoretizați rezultatele obținute!

Folosiți un ton reflexiv, critic, analitic, nu doar descriptiv.

Evitați exprimările vagi sau nefundamentate.

Sintetizați rezultatele din perspectiva ipotezelor de la care ați pornit, de la teoria pe care vă bazați.

Evidențiați legătura rezultatelor obținute cu teoria analizată la început. Contextualizați răspunsurile obținute la întrebările de cercetare.

Subliniați importanța și relevanța rezultatelor. Aduceți argumente privind rolul rezultatelor obținute prin raportarea lor la stadiul actual al cunoașterii în domeniu.

Formulați (dacă este cazul) recomandări, soluții la problemele studiate, măsurile ce ar putea fi luate, implicații la nivelul politicilor publice etc.

Nu uitați să enunțați principalele limite ale cercetării!

Identificați posibile direcții de cercetare ulterioare.

Concluzii

Concluziile încheie în mod logic și sintetic lucrarea științifică. Această secțiune nu reprezintă o recapitulare a ceea ce s-a scris anterior, ci o reflecție clară, coerentă și argumentată asupra întregului demers de cercetare. Secțiunea conectează sintetic scopul cercetării cu modelul teoretic și rezultatele cercetării. Sunt formulate ideile cheie și este evidențiată contribuția cercetării la dezvoltarea cunoașterii în domeniu. Concluziile trebuie să fie clare, concise și coerente (Chelcea, 2007).

Secțiunea de concluzii va include (Chelcea, 2007; Bryman, 2012; Berg & Lune, 2012; Neuman, 2014):

Sinteza principalelor rezultate ale cercetării

Reluați pe scurt cele mai importante constatări rezultate din analiza datelor. Nu repetați detaliile numerice sau exemplele specifice, ci concentrați-vă pe ideile generale care se desprind din cercetare.

Raportarea concluziilor la obiectivele cercetării

Demonstrați că v-ați atins obiectivele de cercetare.

Dacă ați formulat ipoteze de lucru, precizați sintetic și clar care dintre acestea au fost confirmate, infirmate sau parțial susținute de rezultate.

Raportarea la modelul teoretic

Formulați concluziile în corelație cu partea teoretică a lucrării.

Relevanța și impactul cercetării

Aduceți argumente cu privire la valoarea teoretică și practică a studiului. Indicați care sunt posibilele consecințe pentru teoria de referință sau pentru practică.

Noi direcții de cercetare

Această secțiune poate fi inclusă fie la Discuții, fie aici la Concluzii. Ideea este să nu fie repetitivă informația.

Propuneți posibile teme, întrebări sau abordări care ar putea fi explorate în viitor.

Recomandări privind elaborarea secțiunii de CONCLUZII:

Concluziile trebuie să fie clare, concise, bine structurate.

Evitați generalizările nejustificate sau exprimările vagi.

Nu aduceți informații sau idei noi în concluzii – acestea trebuie să fie construite doar pe baza a ceea ce s-a prezentat și analizat anterior.

Bibliografie

Detalii cu privire la elaborarea listei bibliografice finale se regăsesc în capitolul dedicat analizei literaturii de specialitate. Reluăm aici, în sinteză, câteva aspecte esențiale:

*Recomandări
privind
elaborarea
BIBLIOGRAFIEI*

Nu există lucrare științifică fără resurse bibliografice!

Includeți doar resurse de specialitate, relevante pentru temă.

Toate referințele din text trebuie incluse în lista bibliografică finală și toate resursele din lista bibliografică trebuie să aibă cel puțin o trimitere în text.

Toate sursele bibliografice trebuie trecute în ordine alfabetică, nu în funcție de tipul acestora. Respectați regulile impuse de editori sau de către instituția în cadrul căreia susțineți lucrarea!

Redactați lista corect, conform standardelor științifice.

Respectați regulile privind citările și regulile de formatare!

Anexe

Anexele includ toate informațiile care sunt importante pentru studiul derulat, dar nu este relevantă introducerea lor direct în text. Sunt date sau materiale suport. Anexele pot include: instrumente de culegere a datelor (chestionar, ghid de interviu, grilă de analiză de conținut etc.), tabele, grafice, hărți, poze, scale utilizate, rezultate de cercetare care nu au fost incluse în text (tabele voluminoase cu date suport).

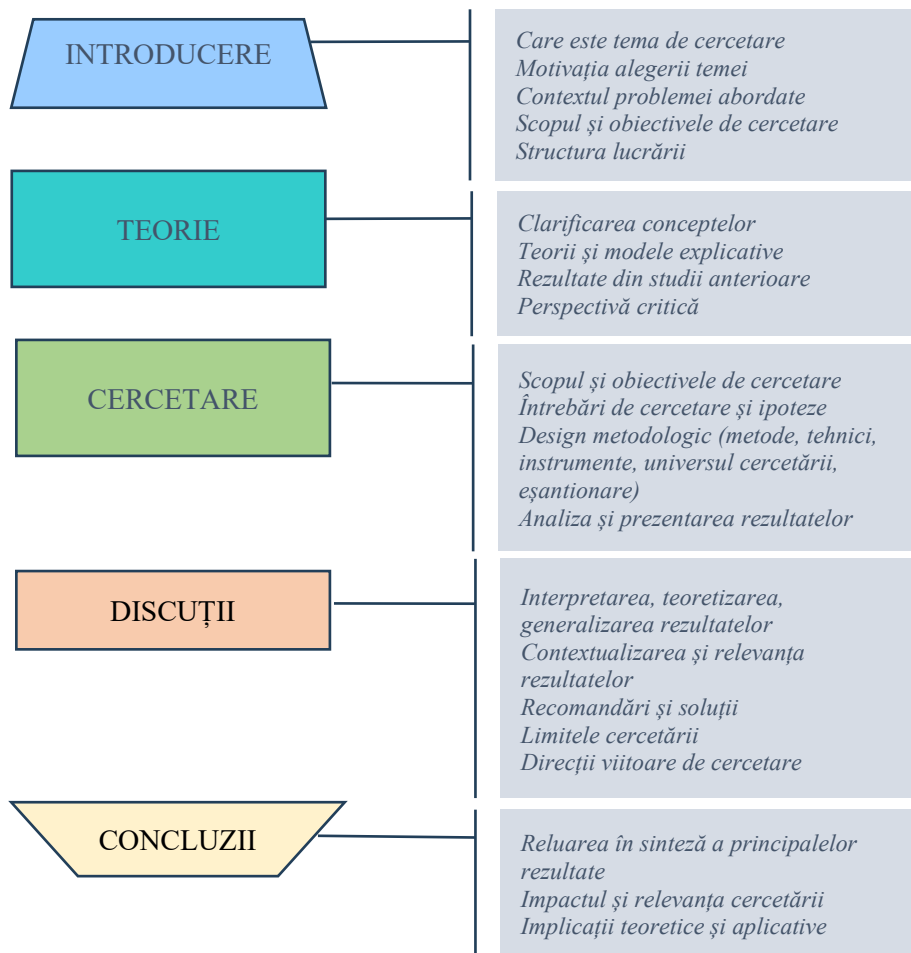
*Recomandări
privind
elaborarea
ANEXELOR*

Se trec la finalul lucrării, DUPĂ bibliografia finală.

Paginile anexelor NU se numerează, doar anexele se numerează.

Nu este obligatoriu ca lucrarea să conțină Anexe.

Structura lucrării științifice în sinteză:

Articolele științifice includ de asemenea, pe lângă aspectele menționate anterior, și un rezumat și cuvinte cheie. La acestea pot fi adăugate alte secțiuni în funcție de diferiți editori. De cele mai multe ori există o limită impusă de către editori cu privire la dimensiunea textului (număr de caractere sau număr de cuvinte).

În privința **Rezumatului** (*Abstract*), de regulă acesta respectă un format standard (IMRAD - Introduction-Methods-Results-And-Discussion; Wu, 2011) care cuprinde:

Introducere	Prezintă pe scurt problematica adresată în cadrul lucrării. Secțiunea face referire la lacunele identificate în aria de cunoaștere. Descrie direcția principală a studiului, scopul și obiectivele cercetării. Textul reprezintă o plasare în context a studiului.
Metode	Sunt prezentate pe scurt elementele cheie: designul cercetării, metodele folosite, metoda de culegere a datelor, eșantionul, instrumentele. Clarifică modul în care a fost realizată cercetarea.
Rezultate	Sunt prezentate pe scurt rezultatele cheie. Pot fi incluse pe scurt date statistice. Această secțiune nu include interpretări ale datelor sau discuții în detaliu.
Discuții	În sinteză este prezentată principala concluzie, interpretarea în sinteză a celor mai importante rezultate și implicațiile acestora. Pot fi menționate potențialele aplicații sau direcțiile viitoare de cercetare.

 <i>Recomandări privind elaborarea ABSTRACTULUI</i>	Scrieți rezumatul la final, după ce întreaga lucrare este finalizată.
	Faceți referire la întregul articol, nu doar la o parte din el.
	Utilizați cuvinte cheie.
	Evitați enunțurile speculative. Nu spuneți mai mult decât spune articolul în sine.

Scrierea academică pentru elaborarea textului

Lucrarea elaborată pe baza cercetării este una științifică. Ea se adresează întregii comunități științifice, nu doar coordonatorului, comisiei de evaluare, editorului sau recenzorilor. Astfel, textul trebuie elaborat cu atenție și trebuie respectate regulile cu privire la elaborarea textelor academice (*academic writing*), având în vedere că limbajul academic este unul tehnic (Bryman, 2012). Lucrarea trebuie să fie ușor de citit și de înțeles, termenii trebuie să fie clar definiți, trebuie oferite suficiente detalii în așa fel încât și o persoană care nu este specializată în domeniu să înțeleagă textul parcurs (Eco, 2000, p. 157).

Lucrarea este una științifică, ca atare, sunt discutate idei preluate din literatura de specialitate și date rezultate din cercetarea proprie. Principalul scop al unei lucrări științifice este de a informa, prin urmare, este recomandat ca aceasta să fie scrisă

într-un stil impersonal, profesional, iar tonul să fie unul formal (Neuman, 2014). Nu se folosesc metafore, proverbe sau arhaisme. Se utilizează termeni de specialitate corect, în contextele adecvate. Totuși, stilul în care este scrisă o lucrare științifică trebuie să aibă capacitatea de a capta interesul cititorului (Bryman, 2012).

Exemple privind utilizarea unui limbaj impersonal

Așa NU	Așa DA
Mi-am propus să abordez problematica privind....	Ne-am propus să abordăm problematica privind... Lucrarea își propune să abordeze problematica privind....
Am ales metoda.....	În cadrul lucrării a fost aleasă metoda.....
Părerea mea este că stresul de la locul de muncă afectează relațiile de familie.... / Eu cred că.....	Rezultatele cercetării realizate indică faptul că stresul profesional influențează relațiile cu membrii familiei.....

Scrierea academică presupune o gândire structurată și, totodată, o etică și disciplină intelectuală. Vom enunța în continuare principiile de bază ale scrierii academice (Chelcea, 2007; Berg & Lune, 2012; Neuman, 2014):

Claritatea

Ideile trebuie formulate într-un mod accesibil publicului-țintă (fie el de specialitate sau nu).

Vocabularul trebuie să fie unul specific, științific, dar termenii trebuie clar definiți.

Trebuie evitat limbajul excesiv de complex.

Prioritatea trebuie să fie claritatea și mai puțin vocabularul sofisticat și încărcat.

Coerența

Secțiunile, paragrafele și frazele trebuie să se lege în mod logic unele de celelalte.

Fiecare paragraf trebuie să enunțe o idee principală. Alte idei vor fi incluse în noi paragrafe.

Alternați lungimea frazelor pentru ritmicitate.

Obiectivitate & stil

Utilizați cuvinte de legătură, pentru ca textul să fie mai ușor de parcurs. Folosiți: „Astfel, ...”, „De asemenea, ...”, „În plus, ...”, „Mai mult, ...”, „Comparativ cu ...” etc.

Folosiți un ton formal, fără jargon; evitați expresiile colocviale. De exemplu, folosiți „nu este” în loc de „nu-i”.

Se impune evitarea limbajului emoțional sau tendențios și a utilizării unor enunțuri speculative sau a judecăților de valoare.

Nu folosiți foarte des citate, în special citate lungi.

Rigoare etică

Trebuie respectate toate normele de elaborare a lucrărilor academice.

Evitați plagiatul. Respectați regulile privind citarea. Folosiți resurse de specialitate pentru a vă susține afirmațiile. Formatați cu atenție referințele și citările din text și folosiți un stil consecvent pe parcursul lucrării.

Verificabilitate

Asigurați-vă că ceea ce se regăsește în lucrare (textul în sine, sursele citate, datele etc.) poate fi verificat.

Mod de lucru

Revizuiți periodic și consistent materialul. Editați și ajustați pentru a îmbunătăți structura, pentru a asigura logica și coerența textului, pentru a respecta regulile gramaticale, pentru a evita erorile de scriere etc.

Dacă textul este în limba română, folosiți diacritice.

Acordați timp tehnoredactării și corecturii textului.

Tehnici de formatare a textului și a documentului

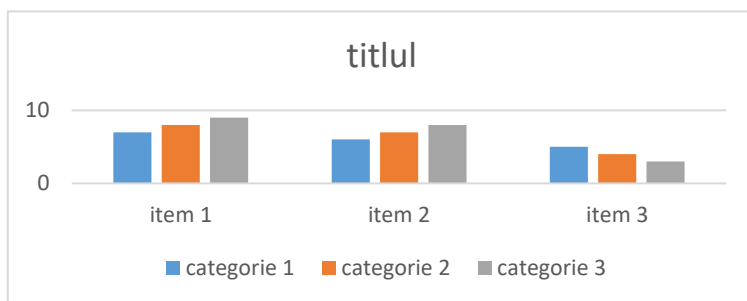
Pentru elaborarea lucrării științifice va fi utilizat un editor de text care permite respectarea principalelor reguli de formatare. De cele mai multe ori, fie că este vorba de o lucrare de finalizare a studiilor, de o teză de doctorat sau de un articol pregătit pentru publicarea într-o revistă de specialitate, există anumite reguli de editare și formatare a documentului, specificate în metodologii, proceduri sau instrucțiuni din partea editorilor, care trebuie respectate. Aceste reguli, de obicei, fac referire la tipul și mărimea caracterelor, la dimensiunea documentului (număr de caractere sau număr de cuvinte), formatarea paginii, spațierea și alinierea, editarea graficelor, tabelor sau imaginilor, formatarea titlurilor și subtitlurilor, stilul referințelor din lista bibliografică finală etc.

Este recomandat să fie evitate formaterile manuale în exces (Bold, Italic, Underline) sau utilizarea excesivă a listelor (Bullets, Numbering).

De cele mai multe ori, datele cercetărilor (de regulă, ale celor cantitative, dar nu numai) sunt prezentate în tabele incluse în textul lucrării științifice, deoarece acestea permit transmiterea concentrată și structurată a informațiilor (Chelcea, 2007). Ca o regulă de bază, în privința tabelelor și graficelor, acestea se numerează și au obligatoriu un titlu. Totodată, dacă este cazul, este specificată și sursa datelor (aceasta se trece dedesubt). Dacă datele sunt prezentate la partea de cercetare și sunt realizate de autorul lucrării, fie nu este specificată sursa, fie se menționează că sursa datelor o reprezintă prelucrări ale autorului. De regulă, titlul tabelelor este înaintea (deasupra) tabelului, iar titlul graficelor, dedesubtul lor. Atât tablelele, cât și graficele trebuie să aducă un plus de informație în cadrul lucrării, trebuie să fie simple, clare, ușor de înțeles (Chelcea, 2007).

Tabel 1. *Titlul tabelului*

Sursa:, p. X

Grafic 1. *Titlul graficului*

(Sursa:, p. x)

Chelcea (2007) diferențiază modul de prezentare și tehnoredactare al tabelelor de date cantitative în funcție de tipul și conținutul tabelelor: centralizatoare, tabele cu o singură variabilă, tabele cu două variabile, tabele cu trei variabile. De asemenea, sunt detaliate tipurile de grafice și recomandări cu privire la editarea și prezentarea graficelor: liniare, grafice cu bare, cerc de structură, grafice figurative.

În privința tehnoredactării, este important ca formatarea să asigure lizibilitatea și coerența întregului material și să-i confere lucrării un caracter academic, științific, dovedind profesionalismul comunicării științifice.

Elemente de integritate academică în cercetarea științifică

Integritatea academică presupune responsabilitate și corectitudine pe tot parcursul activității științifice, de la planificarea cercetării până la publicarea rezultatelor.

Respectarea acestor principii de etică în cercetare garantează credibilitatea și valoarea științifică a lucrării.

Etica în proiectarea și derularea cercetării. Primul pas în asigurarea integrității academice este planificarea unei cercetări riguroase, care respectă regulile metodologice și etice. Obiectivele de cercetare trebuie să fie realiste, să se evite conflictele de interese și, în cazurile în care se solicită, cercetarea trebuie să obțină aprobarea comitetelor etice relevante. Subiecții implicați în studiu trebuie să dorească să participe voluntar la studiu, să fie tratați cu respect și responsabilitate (Babbie, 2010; Flick, 2011), ceea ce presupune obținerea consimțământului informat conform principiilor Declarației de la Helsinki (Art. 24–25). Lipsa de integritate în această fază (ex. manipularea ipotezelor, ignorarea protocoalelor, ascunderea riscurilor) compromite tot demersul științific.

Colectarea și analiza onestă a datelor. Integritatea academică în cercetarea științifică presupune colectarea datelor reale, fără a le falsifica, fabrica sau omite selectiv. Deviza este „*publish or perish*” („publică sau eșuezi”), dar datele trebuie să fie adecvat colectate și prelucrate, pentru că orice abatere de la realitate transformă cercetarea într-o ficțiune.

Redactarea corectă a lucrării științifice. Integritatea academică presupune: raportarea onestă a rezultatelor obținute prin cercetare; citarea surselor, includerea autorilor reali, dezvăluirea conflictelor de interese (ex. relații personale, finanțatori).

Originalitate și evitarea plagiatului. Lucrarea nu se copiază și nu se plagiază sub nicio formă. Fiecare idee preluată din lucrări existente trebuie citată corect, atât în interiorul textului, cât și în lista bibliografică finală. Fragmentele care sunt redactate dintr-o sursă bibliografică trebuie semnalate prin ghilimele și referință de pagină. Plagiatul – fie el direct, prin copiere, fie „mascat”, prin parafrază inadecvată – compromite integritatea lucrării și reputația autorului. Este acceptată o lucrare autentică, chiar dacă nu este perfectă, în schimb una plagiată sau multiplicată, nu. Originalitatea aduce un plus de valoare științifică. Imperfecțiunile pot fi corectate prin feedback și revizuire, pe când un text plagiat riscă respingerea totală.

*Principii de
INTEGRITATE
ACADEMICĂ*

Principiu

Explicație

Lucrarea nu se copiază, nu se plagiază.

Autorul trebuie să folosească propriile idei și formulări, fără a copia din alte surse.

Plagiatul, sub orice formă, trebuie evitat.

Este interzisă preluarea de texte, idei sau rezultate fără citare corectă, chiar și parțial.

O lucrare autentică, chiar imperfectă, este preferabilă uneia plagiate.

Se încurajează originalitatea și efortul propriu, nu perfecțiunea obținută prin mijloace neetice.

Principiile de integritate academică sunt secondate de câteva elemente-cheie în scrierea unei lucrări științifice care nu țin direct de etică academică, dar susțin o muncă autentică, riguroasă și responsabilă, ceea ce, indirect, contribuie la caracterul etic general al unei lucrări științifice (a se vedea tabelul de mai jos). Aceste recomandări contribuie la coerența lucrării.

**BUNE
PRACTICI în
redactarea
unei lucrări
științifice**

Principiu

Explicație

Alegerea temei potrivite intereselor și competențelor de cercetare

O temă interesantă și accesibilă va motiva autorul și îl va determina să lucreze eficient, crescând calitatea cercetării.

Lucrarea de finalizare a studiilor, articolul științific sau raportul de cercetare este o muncă individuală sau de echipă

Autorul sau autorii sunt singurii responsabili pentru conținutul și calitatea lucrării. Lucrarea reflectă efortul personal al fiecărui autor și contribuția proprie.

Lucrarea reflectă sinteza cunoștințelor acumulate

Tema și conținutul trebuie să reflecte cunoștințele de specialitate ale autorilor, înțelegerea teoriei, stăpânirea instrumentelor metodologice și capacitatea de sinteză critică.

În cazul lucrărilor de finalizare a studiilor, indicii că o lucrare nu este autentică: performanța școlară anterioară a studentului, stilul de exprimare și scriere etc.

Diferențe mari față de performanțele academice anterioare, stil de scriere schimbat brusc sau limbaj inconsistent în cadrul lucrării pot indica lipsa autenticității.

Utilizarea inteligenței artificiale

Evaluarea lucrărilor științifice

IA poate automatiza o parte din procesul de evaluare a lucrărilor științifice, analizează conținutul științific și coerența argumentelor, metodologia și rezultatele cercetării, rigurozitatea, modalitatea de scriere și asigură respectarea ghidurilor de redactare.

Structura unei lucrări științifice

IA poate genera automat modele de cuprins și sugestii de organizare pe capitole/subcapitole, adaptate tipului de studiu (licență, disertație, articol științific).

Scrierea academică

Sistemele IA pot propune reformulări academice, pot genera variante de introducere, concluzii sau rezumate (abstract), asigură consistență.

Tehnici de formatare a textului și a documentului

IA poate aplica automat stiluri de formatare pe document, numerotează tabele și figuri, inserează cuprins, poate verifica uniformitatea formătărilor, reducând erorile de redactare.

Elemente de integritate academică

IA detectează textele plagiate și indică citarea/parafrizarea corectă.

Concepte cheie & aspecte recapitulative

Evaluarea lucrărilor științifice

Proces de recenzie, axat pe evaluarea criteriilor de consistență, originalitate și relevanță, adaptat tipului de lucrare (licență, disertație, articol, teză de doctorat).

Structura lucrării

Organizarea lucrării în secțiuni obligatorii (Introducere, Teorie, Cadru metodologic, Analiza și prezentarea rezultatelor, Discuții, Concluzii) și complementare (Abstract, Bibliografie, Anexe).

Scriere academică

Reguli de stil impersonal și formal de elaborare a textului; claritate, coerență, utilizarea expresiilor de legătură, evitarea jargonului și a metaforelor.

Formatarea documentului

Aplicarea automată a stilurilor pentru titluri, tabele, figuri și cuprins; respectarea normelor editoriale privind fonturile, margini pagină, numerotare etc.

Integritate academică

Evitarea plagiatului, citarea corectă a surselor, raportarea onestă a datelor și dezvăluirea conflictelor de interese.

Teme de reflecție & aplicații

Evaluarea lucrărilor științifice

În ce măsură feedback-ul primit în urma unei recenzii poate îmbunătăți coerența argumentelor și claritatea expunerii într-o lucrare științifică?

Structura lucrării științifice

Cum influențează prezența sau absența anumitor secțiuni (de exemplu Anexe) accesibilitatea și impactul cercetării?

Aplicație: Creează un schelet vizual al lucrării (de tip outline în Word) și testează diferite variante de ordonare a secțiunilor pentru a vedea care susține cel mai bine fluxul argumentativ.

Scriere și stil academic

Care sunt principalele obstacole în menținerea unui stil impersonal și cum pot fi depășite?

Aplicație: Selectează un paragraf complex dintr-un articol științific și reformulează-l în stil academic impersonal. Compară cu varianta inițială pentru claritate și concizie.

Formatarea documentului

Care sunt avantajele automatizării formătărilor unui document și riscurile ajustărilor manuale?

Aplicație: Configurează stiluri în Word (titluri, subtitluri, liste) și verifică un capitol întreg scris de tine conform acestor stiluri aplicate automat.

Integritate academică

Cum se asigură transparența procesului de citare și evitarea plagiatului, atât voluntar cât și involuntar?

Ce importanță are raportarea conflictelor de interese și cum influențează aceasta percepția asupra credibilității studiului?

Aplicație: Încarcă un draft al unui document scris de tine într-un instrument de detectare a plagiatului. Analizează raportul și remediază orice paragraf semnalat.

BIBLIOGRAFIE

- Agabrian, M. (2004). *Cercetarea calitativă a socialului: Design și performare*. Iași: Institutul European.
- American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association*, (ediția a 7-a). UK: American Psychological Association.
- Babbie, E. (2010). *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom.
- Bălătescu, S. (2010). *Gestionarea referințelor bibliografice și utilizarea bazelor de date online (curs)*. Universitatea din Oradea.
- Berg, B., & Lune, H. (2012). *Qualitative research methods for the social science* (ediția a 8-a). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Berrami, H., Jallal, M., Serhier, Z., & Bennani Othmani, M. (2024). Exploring the horizon: The impact of AI tools on scientific research. *Data and Metadata*, 3, 289. <https://doi.org/10.56294/dm2024289>.
- Borgstede, M., & Rau, C. (2023) Beyond quality and quantity: Representing empirical structures by embedded typologies. *Frontiers in Education*, 8: 1087908. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1087908>.
- Boudon, R. (coord.) (1997). *Tratat de sociologie*. București: Humanitas.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (ediția a 4-a). Oxford: Oxford University Press.
- Cauc, I. (1998). Etapele cercetării sociologice. În S. Chelcea, I. Mărginean, & I. Cauc (coord.), *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici* (pp. 145-160). Deva: Destin.
- Celikates, R., & Flynn, J. (2023). Critical Theory (Frankfurt School). În E.N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Disponibil la: <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/critical-theory/>.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory*. Los Angeles: SAGE.
- Chelcea, S. (1998a). Tipuri de cercetări sociologice. În S. Chelcea, I. Mărginean, & I. Cauc (coord.), *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici* (pp. 127-144). Deva: Destin.
- Chelcea, S. (1998b). Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a vieții sociale. În S. Chelcea, I. Mărginean, & I. Cauc (coord.), *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici* (pp. 9-30). Deva: Destin.

- Chelcea, S. (1998c). Interviu. În C. Zamfir, & L. Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie* (pp. 306-308). București: Editura Babel.
- Chelcea, S. (1998d). Chestionarul sociologic. În S. Chelcea, I. Mărginean, & I. Cauc (coord.), *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici* (pp. 175-266). Deva: Destin.
- Chelcea, S. (2003). *Metodologia elaborării unei lucrări științifice*. București: Editura comunicare.ro.
- Chelcea, S. (2007). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative* (ediția a treia). București: Editura Economică.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (ediția a 5-a). Los Angeles: SAGE Publications.
- De Singly, F., Blanchet, A., Gotman, A., & Kaufmann, J. -C. (1998). *Ancheta și metodele ei: chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*. Iași: Polirom.
- Eco, U. (2006). *Cum se face o teză de licență*. Iași: Polirom.
- Erickson, F. (2018). A History of Qualitative Inquiry in Social and Educational Research. În N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (ediția a 5-a) (pp. 87-141). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Flick, U. (2011). *Introducing research methodology. A beginner's guide to doing a research project*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research* (ediția a 5-a). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Ghanad, A. (2023). An overview of quantitative research methods. *International Journal of Multidisciplinary Research and Analysis*, 6(8). <https://doi.org/10.47191/ijmra/v6-i8-52>.
- Green, B. N., Johnson, C. D., & Adams, A. (2006). Writing narrative literature reviews for peer-reviewed journals: secrets of the trade. *Journal of Chiropractic Medicine*, 5(3), 101-117. [https://doi.org/10.1016/S0899-3467\(07\)60142-6](https://doi.org/10.1016/S0899-3467(07)60142-6).
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. În N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 105–117). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Hatos, A., & Buhaș, R. (2018). *Caiet suport pentru cursul și seminarul de metodologia cercetării în științelor sociale*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană. Disponibil la: <http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/2312.pdf>

- Iluț, P. (1996). Obiectul și problematica sociologiei. În T. Rotariu, & P. Iluț (coord.), *Sociologie* (pp. 5–39). Cluj-Napoca: Editura Mesagerul.
- Iluț, P. (1997). *Abordarea calitativă a socioumanului: concepte și metode*. Iași: Polirom.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26. <https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>.
- Kent, R. A. (2015). *Analysing Quantitative Data: Variable-based and Case-based Approaches to Non-experimental Datasets*. Thousand Oaks, CA and London, UK: SAGE Publications.
- Krausz, S., & Stegar, I. (2007). *Metodologia și metodică sociologiei*. București: Matrix Rom.
- Krueger, R. A., Casey, M. A. (2005). *Metoda Focus Grup: Ghid practic pentru cercetarea aplicată*. Iași: Polirom.
- LEGE nr. 206 din 27 mai 2004 (*actualizată*) privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare (actualizată până la data de 28 ianuarie 2016*) EMITENT PARLAMENTUL <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/52457>.
- Mărginean, I. (2004). *Proiectarea cercetării sociologice*. Iași: Polirom.
- Mohajan, H. (2020). Quantitative research: a successful investigation in natural and social sciences. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 9(4). <https://doi.org/10.26458/jedep.v9i4.679>.
- Mohamed Shaffril, H. A., Samsuddin, S. F., & Abu Samah, A. (2021). The ABC of systematic literature review: the basic methodological guidance for beginners. *Quality & Quantity*, 55, 1319–1346. <https://doi.org/10.1007/s11135-020-01059-6>.
- Mortelmans, D. (2025). *Doing qualitative data analysis with NVivo*. Switzerland: Springer Texts in Social Sciences. Disponibilă la <https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/96073/9783031660146.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Muntean, A., & Stancea, A. (2022). *Date cantitative și calitative. Introducere în metode și tehnici de analiză a datelor, cu aplicații în R, STATA, EXCEL și NVIVO*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Neuendorf, K. (2017). *The Content Analysis Guidebook* (ediția a 2-a). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Neuman, W. L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches* (ediția a 7-a). Essex, UK: Pearson.

- Neville, C. (2007). *The Complete Guide to Referencing and Avoiding Plagiarism* (prima ediție). Maidenhead, UK: Open University Press/McGraw-Hill Education.
- Oduoye, M. O., Javed, B., Gupta, N., & Sih, C. M. V. (2023). Algorithmic bias and research integrity; the role of non-human authors in shaping scientific knowledge with respect to artificial intelligence (AI); A perspective. *International Journal of Surgery*, 109(10), 2987-2990. <https://doi.org/10.1097/js9.0000000000000552>.
- Orman, T. (2016). Paradigm as a Central Concept in Thomas Kuhn's Thought. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(10), 47-52. https://www.ijhssnet.com/journals/Vol_6_No_10_October_2016/8.pdf.
- Pears, R., & Shields, G. (2019). *Cite Them Right: The Essential Referencing Guide* (ediția a 11-a). UK: Red Globe Press.
- Rotariu, T., & Iluț, P. (2001). *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*. Iași: Polirom.
- Scârneci, F. (2007). *Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane*. Brașov: Editura Universității Transilvania Brașov.
- Schwandt, T. A., & Gates, E. F. (2018). Case Study Methodology. În N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (ediția a 5-a). (pp. 600-630). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Șandor, S. D. (2013). *Metode de cercetare în științele sociale*. București: Tritonic.
- Thornberg, R., & Charmaz, K. (2014). Grounded Theory and Theoretical Coding. În U. Flick (ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis* (pp. 153-169). London: SAGE Publications.
- Tracy, S. (2013). *Qualitative Research Methods: Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact* (prima ediție). West Sussex: Wiley-Blackwell Publishing.
- Trușcă, C., & Sălcudean, M. (2024). The questionnaire as a research tool in social and communication sciences. Opportunities and challenges generated by the evolution of artificial intelligence (AI). *SAECULUM*, 58, 26-35. <https://doi.org/10.2478/saec-2024-0015>.
- Universitatea Harvard. (f.a.). *Ghidul Harvard de utilizare a resurselor*. Publicat în cadrul programului de scriere a colegiului Harvard. Disponibil la <https://usingources.fas.harvard.edu/>.
- Vlăsceanu, L. (1998). Metodologia cercetării sociologice. În C. Zamfir, & L. Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie* (pp. 349-350). București: Editura Babel.

- Vlăsceanu, L. (2011). Sociologia ca știință socială. În L. Vlăsceanu (coord.), *Sociologie* (pp. 19-47). Iași: Polirom.
- Vlăsceanu, V. (2013). *Introducere în metodologia cercetării sociologice*. Iași: Polirom.
- Waly, M. I. (2024). Artificial intelligence and scientific research. *Sustainability Education Globe*, 2(1), 1-14. <https://doi.org/10.21608/seg.2024.269596.1001>.
- Wang, X. (2024). Use of proper sampling techniques to research studies. *Applied and Computational Engineering*, 57(1), 141-145. <https://doi.org/10.54254/2755-2721/57/20241324>.
- World Medical Association (WMA). (2008). The World Medical Association, Inc. *Declaration of Helsinki: Ethical principles for Medical Research Involving Human Subjects*. Disponibil la: <https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/declaration-of-helsinki/doh-oct2008/>.
- Wu, J. (2011). Improving the writing of research papers: IMRAD and beyond. *Landscape Ecology*, 26, 1345–1349. <https://doi.org/10.1007/s10980-011-9674-3>.
- Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on Conducting a Systematic Literature Review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93–112. <https://doi.org/10.1177/0739456X1772397>.
- Zamfir, C. (1999). *Spre o paradigmă a gândirii sociologice*. Iași: Editura Cantes.

ISBN 978-606-37-2758-6